

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ

"НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ" УУ?

Чөлөөт, Урьдчилсан, Мэдээлэлд үндэслэсэн

Зөвшөөрөл (ЧҮМЗ) аваагүй ашигт малтмал

олборлолт, шинэ эрчим хүчний төслүүд

Швед, Норвеги, Финляндын

уугуул Сами иргэдийн амьжиргаа болон соёлд

хэрхэн аюул учруулж байгаа талаар

SÁMIRÁÐÐI
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÁDET
СОЮЗ СААМОВ
SAAMI COUNCIL

ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ

Эмнести Интернэшнл нь хүн бүрд эрхийг нь эдлүүлэхийн төлөө хүмүүсийн хүнлэг сэтгэлд тулгуурлан кампанит ажил өрнүүлдэг 10 сая хүнийг эгнээндээ нэгтгэсэн дэлхий даяарх хүний эрх хамгаалагчдын хөдөлгөөн юм.

Бидний алсын хараа бол шийдвэр гаргагчид амлалтаа биелүүлж, олон улсын эрх зүйг хүндэтгэн, хариуцлага хүлээдэг дэлхий ертөнцийг бүтээх явдал юм.

Бид аливаа Засгийн газар, улс төрийн үзэл баримтлал, эдийн засгийн болон шашны сонирхлоос ангид бөгөөд гишүүд болон хувь хүмүүсийн хандиваар санхүүждэг.

©Эмнести Интернэшнл 2025. Энэ бүтээл нь оюуны өмчийн бүртгэлтэй болно. /Зохиогчийн нэрийг дурдах, худалдахгүй, хуулбарлахгүй олон улсын 4.0 зөвшөөрөл/
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
Дэлгэрэнгүй мэдээллийг www.amnesty.org цахим хуудаснаас авна уу.

2025 онд Эмнести Интернэшнлд анхлан хэвлэв.
Петер Бененсон Хаус, Истон Гудамж 1,
Лондон, WC1X 0DW, Англи Улс

Нүүр зураг: Роннбах 20241212. Роннбахын никелийн уурхайн төсөл хэрэгжих газарт дроноор авсан зураг. Эмнести Интернэшнлийнхэнд зарим Сами хүмүүсийн хэлснээр бол энэ газар үүгүүл хүмүүсийн хувьд соёлын «цөм болсон газар нутаг» юм.

© Эрик Нилэндэр/WEI amnesty.org

Index: EUR 20/8913/2025

Эх хэл: Англи

amnesty.org

**ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ**

АГУУЛГА

ӨМНӨХ ҮГ	6
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР	7
1. ХУРААНГУЙ	8
2. АРГА ЗҮЙ	12
3. ОРШИЛ	15
3.1 САМИ ИРГЭДИЙН ТУХАЙ	15
3.2 САМИГИЙН СОЁЛД ЗАНАЛХИЙЛЖ БУЙ УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ	17
3.3 САМИГИЙН СОЁЛ, АМЬЖИРГААНД ЗАНАЛХИЙЛЖ БУЙ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ШИЛЖИЛТ	20
4. ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙ ДЭХ ЧҮМЗ	26
4.1 ЧҮМЗ УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХ БОЛОХ НЬ	27
4.1.1 ТАНИЛЦУУЛГА: ЧҮМЗ-ИЙН МӨН ЧАНАР БА ЗОРИЛГО	27
4.1.2 НҮБ-ЫН ҮИЭТТ: ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ГОЛ БАРИМТ БИЧИГ БОЛОХ НЬ	27
4.1.3 ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БҮС НУТГИЙН ХЭМЖЭЭНИЙ БУСАД БАРИМТ БИЧИГ, БОДЛОГУУД	28
4.1.4 ЧҮМЗ-ИЙГ ХЭЗЭЭ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ, ХЭНТЭЙ ЗӨВЛӨЛДӨХ ЁСТОЙ ВЭ?	29
4.1.5 ЧҮМЗ-ИЙН ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГЫН ЦАР ХҮРЭЭ	29
4.1.6 УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЗӨВШӨӨРӨЛ ӨГӨХӨӨС ТАТГАЛЗАХ ЭРХИЙГ ХҮНДЭТГЭХ НЬ	31
4.2 БИЗНЕС БА ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХҮРЭЭНД УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХИЙГ АВЧ ҮЗЭХ НЬ	32
5. НОРВЕГИ: ФОСЕНИЙ САЛХИН ЦАХИЛГААН СТАНЦ	33
5.1 НОРВЕГИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ	33
5.1.1 НОРВЕГИЙН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГА	34
5.1.2 ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛ ХҮУЛИУД (ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСӨЛД ХАМААРАХ)	35
5.1.3 ЭРХ ЗҮЙН ХИЙДЭЛ: ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ ЗӨРЧИЛДӨЖ БАЙГАА НЬ	36
5.2 КЭЙС СУДАЛГАА: ФОСЕНИЙ САЛХИН ЦАХИЛГААН СТАНЦ	41
5.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	41
5.2.2 КЭЙСИЙН ХУРААНГУЙ	43
5.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХАНГАЛТГҮЙ БАЙДАЛ БА ҮР ДҮНГҮЙ ЯЛАЛТ	43
5.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ НӨЛӨӨЛӨЛ	50
6. ШВЕД: РОННБАХД БАРИХААР ТӨЛӨВЛӨГДСӨН НИКЕЛИЙН УУРХАЙ	53
6.1 ШВЕДИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ	54
6.1.1 ШВЕДИЙН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ, ХАРИУЦЛАГА	54
6.1.2 ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛ ХҮУЛИУД	55
6.1.3 ЭРХ ЗҮЙН ХИЙДЭЛ: ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ НИЙЦЭХГҮЙ БАЙГАА НЬ	58
6.2 КЭЙС СУДАЛГАА: РОННБАХЫН НИКЕЛИЙН УУРХАЙН ТӨСӨЛ	63
6.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	63

6.2.2 КЭЙСИЙН ХУРААНГУЙ БА ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС	64
6.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХАНГАЛТГҮЙ БАЙДАЛ	65
6.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ НӨЛӨӨ	65
7. ФИНЛЯНД: КАСИВАРСИ ОРЧМЫН АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛ	71
7.1 ЧУМЗ-ИЙГ ХУУЛЬ ТОГТООМЖООР ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ	72
7.1.1 ФИНЛЯНДЫН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ	72
7.1.2 ЧУМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛЛОХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖУУД	72
7.1.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХИЙДЭЛ: ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ НИЙЦЭХГҮЙ БАЙГАА НЬ	74
7.2 КЭЙС СУДАЛГАА: КАСИВАРСИ ДАХ АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛ	77
7.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	77
7.2.2 КЭЙС СУДАЛГАА БА ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС	78
7.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙГАА НЬ	82
7.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ НӨЛӨӨЛӨЛ	85
8. ДҮГНЭЛТ	88
9. ЗӨВЛӨМЖ	90
9.1 НОРВЕГИ, ШВЕД БОЛОН ФИНЛЯНД УЛСУУДЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ	90
9.2 НОРВЕГИ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ	91
9.3 ШВЕД УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ	91
9.4 ФИНЛЯНД УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ	93
10. ХАВСРАЛТ	94
10.1 ЯАМДААС ИРҮҮЛСЭН ХАРИУНУУД	94
10.1.1 НОРВЕГИЙН ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ЯАМ	94
10.1.2 НОРВЕГИЙН ОРОН НУТГИЙН УДИРДЛАГА БА БҮС НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН ЯАМ	97
10.1.3 ШВЕДИЙН УУР АМЬСГАЛ БОЛОН АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ЯАМ	97
10.1.4 ФИНЛЯНДЫН ЭДИЙН ЗАСАГ БА ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЯАМ	98
10.2 КОМПАНИУДААС ИРҮҮЛСЭН ХАРИУНУУД	98
10.2.1 РОАН ВИНД ДА	98
10.2.2 ФОСЕН ВИНД ДА	98
10.2.3 СТАТКРАФТ АС	98
10.2.4 БЛҮЛЭЙК МИНЕРАЛ	99
10.2.5 АККЕРМАН ФИНЛЯНД ОИ	99

ӨМНӨХ ҮГ

Саамичуудын Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч Пер-Олоф Нутти

“Нутгийн уугуул хүмүүс уур амьсгалын хямралтай хамгийн эхэнд нүүр тулж байна. Үүнийг дэлхий нийтэд ойлгуулахаар бид ихээхэн хүчин чармайлт гаргаж байна. Уугуул хүмүүс бид өөрчлөгдөж буй уур амьсгал, түүний учруулж болох тааварлашгүй байдлыг танин мэдэх өөрийн гэсэн арга барилтай. 2023 онд Саамичуудын Зөвлөлөөс уур амьсгалын хямрал бидний газар нутаг, гол усанд хэрхэн нөлөөлж байгааг харуулсан “Саапми дах уур амьсгалын өөрчлөлт – тойм ба цаашдын дүр зураг” нэртэй тайлан гаргасан. Швед, Финлянд, Норвегийн Эмнести Интернэшнлийн салбарууд болон Саамичуудын Зөвлөл хамтран гаргасан “Саапми дах шударга шилжилт” тайлан нь Сами ард иргэдийн өмнө тулгараад байгаа хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг тухайлан авч үзэн, тайлбарлах хэрэгцээ шаардлагаас үүдэлтэй юм.

Самичууд “ногоон шилжилт” хэмээх хэллэгт сэрэмжтэй ханддаг болоод байна. Энэ бол ажил хэргээ явуулдаг хуучны арга барилын шинэ нэршил гэдгийг бид ойлгодог болсон. Бидний эрхийг зөрчин, золиосолж бусдын хэрэгцээг хангаж байна. Уул уурхай болон аж үйлдвэрийн төслүүд ашгийн төлөө бизнесийн үйл ажиллагаанд ихээхэн нээлттэй хандах нь түгээмэл байдаг. Гэхдээ “ногоон шилжилт”-ийн талаар ярьж эхэлснээс хойш гэнэтхэн л ийм төрлийн бизнесийг хүн төрөлхтөнд зориулсан үйлчилгээ хэмээн итгүүлэх болж. “Ногоон шилжилт” нь ашгийн төлөөх бизнесийн үйл ажиллагааг ёс зүйн хувьд зөв зүйтэй хэмээн үзэх, мөн ирээдүйн тогтвортой байдлыг хангахад нэн чухал зүйл мэтээр тайлбарлах арга зам болсон байна. Ийм ойлголтыг эсэргүүцэх, тэр бүү хэл шүүмжлэхэд ч ихээхэн хүнд.

(Зургийн тайлбар) Саамичуудын Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч Пер-Олоф Нутти,
Гэрэл зургийг: Саамигийн Зөвлөлийн Пьера Нэйка Муотка.

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ “НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ” ҮҮ?
ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛД ҮНДЭСЛЭСЭН ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧҮМЭ) АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ,
ШИНЭ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УУГУУЛ САМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА
БОЛОН СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ УЧРУУЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

Самичууд уур амьсгалын хямралд маш ихээр өртөж байгаа, бидний мэдлэг туршлага газар нутагт маань нүүрлээд буй энэхүү хямралын нөлөөллийг бууруулахад нэн чухал гэдгийг бид мэднэ. "Ногоон шилжилт" гэсэн шошго зүүсэн төслүүд бидний газар нутагт халдахдаа самичууд уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлуудыг шийдвэрлэх гэхээр эсэргүүцээд байгаа мэт ойлголт төрүүлэх нь түгээмэл байдаг. Бид эдгээр шийдлийг эсэргүүцээгүй юм. Бид газар нутгаа хамгаалахыг, уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэхийг хүсч байна. Иймээс бид өөрсдийн ард иргэд, өөрсдийн газар шорооныхоо төлөө өөрсдийн шийдлийг гаргах орон зайг шаардаж байна. "Ногоон шилжилт" нь шударга шилжилт байх ёстой гэж бид үзэж байна.

Энэхүү тайлан ба тайлан бэлтгэх үеийн бидний хамтын ажиллагаа нь Скандинавын орнуудын Уугуул хүмүүсийн эрхийн талаарх ойлголт мэдлэгийг сайжруулна гэж бид найдаж байна. Тайланд колоничлолын үнэн төрхийг, төрийн зүгээс зөвхөн газар нутагт хяналтаа тогтоож, нөөцийг шавхсанаар сэтгэл ханадаггүй гэдгийг харуулсан. Колоничлол бол газар нутгийг дахин колоничлох шинэ арга замыг байнга эрэлхийлж байдаг, тасралтгүй үйл явц юм. Уугуул хүмүүсийн хувьд бид энэхүү тасралтгүй үйл явцыг зогсоож, хамтдаа оршин тогтнох, хамтран ажиллах өөр арга замыг эрэлхийлэх ёстой. Энэхүү тайланд дурдсан зөвлөмжүүд нь илүү сайхан ирээдүйд хүрэх замыг тодорхойлсон."

Саамичуудын Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч Пер-Олоф Нутти

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ТАЙЛБАР

ТОВЧЛОЛ	ТАЙЛБАР
АҮАҮУАХ	НҮБ-ын Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах асуудлаарх Хороо
ЭЗНСЭАХ	НҮБ-ын Эдийн Засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Хороо
ХЭХ	НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Хороо
ЧТЭТХ	Европын Холбооны Чухал Түүхий Эдийн тухай Хууль
ЧУМЗ	“Чөлөөт, урьдчилсан, мэдээлэлд үндэслэсэн зөвшөөрөл” (ЧУМЗ) нь Уугуул ард түмэнд олгогдсон тусгай эрх бөгөөд НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн Эрхийн Тунхагт (UNDRIIP) тусгагдсан бөгөөд тэдний өөрийгөө тодорхойлох эрхтэй нийцдэг.
ГСХ	Финландын Геологийн Судалгааны Хүрээлэн
ИБУТЭОУП	НҮБ-ын Иргэний болон Улс төрийн Эрхийн тухай Олон улсын Пакт
ЭЗНСЭОУП	НҮБ-ын Эдийн засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн тухай Олон улсын Пакт
АҮАҮБХУК	Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах тухай Олон улсын Конвенц
ОУХБ 169	Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллагын Уугуул болон Овгийн ард түмний тухай 169 дүгээр конвенц
ХЭХ	Иргэний болон Улс төрийн Эрхийн Олон улсын Пактын хэрэгжилтийг хянах үүрэгтэй НҮБ-ын Хүний Эрхийн Хороо
НХЭК	Норвегийн Хүний Эрхийн Комисс
НУНЭХГ	Норвегийн Усны нөөц, Эрчим Хүчний Газар
НГТЭХЯ	Норвегийн Газрын тос, Эрчим Хүчний Яам (2024 оны 1-р сарын 1-нээс: Норвегийн Эрчим Хүчний Яам)
САМБИ	Самби (Швед хэлээр Сами тосгон) бол Шведийн нутаг дэвсгэрийн нэршил төдийгүй цаа бугын аж ахуй эрхлэх байгууллага болон захиргаа юм.
СААПМИ	Саапми бол самичуудын уламжлалт байдлаар суурьшин амьдарч ирсэн бүс нутаг. Сами хэлний онцлогоос хамааран уг газар нутгийг Саапми, Саепмие, Сабме, Сабмие, Самижеднам, Саами болон Саамжиннам (Норвег, Швед болон Финлянд улсуудад нийтдээ долоон өөр сами хэлээр ярьдаг) зэргээр дуудагддаг тул нэг ойлголттой байхын тулд Хойд Самичуудын Саапми гэдэг үгийг энэхүү тайланд ашиглав.
СИИДА /СИЖТЕ	Siida (умард саамиар) эсвэл Sijte (өмнөд саамиар) нь цаа бугаа хамтдаа малладаг хэд хэдэн гэр бүлээс бүрдсэн уламжлалт, хамтын байгууллага.
ТУКЕС	Финландын Аюулгүй байдал ба Химийн Бодисын Агентлаг (уул уурхайн асуудал эрхэлдэг байгууллага, уурхайн болон ашигт малтмалын хайгуулын зөвшөөрлийн процессыг хариуцдаг)
УХЭТТ	НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн Эрхийн тухай Тунхаг
БХЭУЗ	НҮБ-ын Бизнес ба Хүний Эрхийн Удирдах Зарчмууд

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ "НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ" ҮҮ?
 ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛД ҮНДЭСЛЭСЭН ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧУМЗ) АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ,
 ШИНЭ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УУГУУЛ САМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА
 БОЛОН СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ ҮЧРҮҮЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

1. ХУРААНГУЙ

Зургийн тайлбар: Саапми, Гирон дахь байгалийн төрх байдал. © Эрик Нилэндэр/WEI

Уур амьсгалын өөрчлөлт нь манай цаг үеийн байгалийн томоохон гамшиг төдийгүй хүний эрхийн хямралыг бий болгож байна. Дэлхий нийтийг хамарсан шинж чанартай хэдий ч зарим улс орон, ард иргэд энэхүү хямралд илүүтэй өртөж, илүү ихээр хохирох боллоо. Эдгээрийн дундаас Арктикийн бүс нутгийн Уугуул хүмүүс уур амьсгалын өөрчлөлтийн шууд үр дагавартай тэргүүн эгнээнд нүүр тулж буй бөгөөд нөлөөлөлд нь ихээхэн эмзэг байна.

Манай дэлхий өөрчлөлтийн цэг дээрээ ирээд байгаа учир бүх улс орон уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх хүчин чармайлтаа нэн даруй эрчимжүүлэх ёстой. Дэлхийн дулаарлын шалтгаан болсон хүлэмжийн хийн ялгаралтыг яаралтай бууруулах ёстой, гэхдээ уур амьсгалын өөрчлөлтөнд хэдийн өртөж, хохирсон хүмүүсийг улам хохироож болохгүй. Иймээс, сэргээгдэх эрчим хүч рүү шилжих ёстой, гэхдээ уг шилжилт нь шударга бөгөөд хүний эрхэд нийцсэн байдлаар явагдах учиртай юм.

Энэхүү тайланд самичууд Уугуул хүмүүс болохынхоо хувьд эдлэх эрхийнх нь үүднээс уур амьсгалын шударга ёс, эрчим хүчний шударга шилжилтийн асуудлыг авч үзсэн. Уугуул хүмүүсийн эрх, ялангуяа *Чөлөөтэй, Урьдчилсан, Мэдээлэлд Үндэслэсэн Зөвшөөрөл (ЧУМЗ)* зэрэг тэдний өөрийгөө тодорхойлох эрх энэ хүрээнд яагаад чухал болохыг манай судалгаа харуулна.

Тайланг Самичуудын Зөвлөл болон Норвеги, Швед, Финляндийн Эмнести Интернэшнл хамтран бэлтгэлээ. Энэ нь Эмнести Интернэшнлийн Скандинавын орнууд дахь Сами Уугуул хүмүүсийн эрхэд тулгарч буй асуудал, эрсдэлийн талаар судалж шинжилсэн анхны иж бүрэн тайлан юм.

УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ, ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ШИЛЖИЛТ БОЛОН САМИЧУУД

Уур амьсгалын өөрчлөлт Сами Уугуул хүмүүсийн оршин тогтнол болон соёлд дараах хоёр хэлбэрээр аюул учруулж байна: **нэгдүгээрт**, цаг уурын нөхцөл байдал болон экосистемийн өөрчлөлт зэрэг байгаль орчны шууд нөлөөллөөр дамжиж, **хоёрдугаарт**, Саапмид “ногоон” хөгжил болон “цэвэр” эрчим хүчний шилжилт нэрийн дор улам бүр нэмэгдэж буй эрчим хүчний болон нөөц олборлолтын төслүүдээр дамжих зэрэг болно.

Уур амьсгалын хямрал дэлхий нийтийн экосистем болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа ч Арктикийн бүс нутаг дахь өөрчлөлт үлэмж их. Энэ бүс нутагт дулаарал дэлхийн дунджаас дөрөв дахин хурдтай явагдаж байна. Байгальтай ойр харьцаж амьдардаг учир Арктикийн уугуул хүмүүст уур амьсгалын өөрчлөлт ихээхэн эмзэг тусч байна. Цаг агаарын нөхцөл өөрчлөгдөхөөс гадна байгаль орчны өөрчлөлтийн бүс нутгийн эдийн засагт үзүүлж буй нөлөөлөл болон байгалийн нөөцийг үлэмж хэмжээгээр ашиглаж байгаа нь самичууд болон Арктик орчмын Уугуул хүмүүсийн эрүүл мэнд, сайн сайхан байдал, соёлд бүхэлд нь заналхийлэх болов.

Уур амьсгалын өөрчлөлт нь Норвеги, Швед, Финлянд улсууд дахь самичуудын хувьд газар ашиглалттай холбоотой шинэ аюулыг мөн авчрах болжээ. Эдгээр улс бүгд сэргээгдэх эрчим хүч болон бусад ашигт малтмалын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх замаар уур амьсгалын асуудлыг шийдвэрлэхээр зорьж байгаа ба Саапми дахь олон тооны томоохон аж үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтыг эрх баригчид уламжлалт түлшнээс татгалзаж, нүүрстөрөгч бага ялгаруулдаг эдийн засагт шилжих шилжилтийн нэг хэсэг гэж тайлбарладаг. Харин эдгээр төслүүд нь самичуудын болон эрх баригчдын хооронд томоохон маргаан, мэтгэлцээнийг байнга дагуулдаг сэдэв юм.

УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХ

Самичууд Уугуул хүмүүс болохынхоо хувьд олон улсын гэрээнүүдээр хамгаалагдсан хамтын эрхтэй. Өөрсдийгөө тодорхойлох эрх нь олон улсын эрх зүйн дагуу Уугуул хүмүүсийн өөрсдийн улс төрийн статусаа чөлөөтэй тодорхойлох болон өөрсдийн сонгосон эдийн засаг, нийгэм, соёлын хөгжлийг ЧУМЗ-өөр дамжуулан хэрэгжүүлэхэд эдлэх ёстой эрх юм. Хэл, соёлын бие даасан байдал нь Уугуул хүмүүсийн эрхийн бас нэгэн чухал хэсэг билээ.

Хүний эрхийн олон улсын эрх зүй, хэм хэмжээний дагуу Уугуул хүмүүс өөрсдийгөө тодорхойлох болон өөрсдийнхөө амьдралд нөлөө үзүүлэх асуудлуудаар шийдвэр гаргах эрхтэй байдаг. Уугуул хүмүүсийн ЧУМЗ-ийн эрх нь энэхүү нөхцөл байдалд чухалд үүрэгтэй. Төрийн зүгээс уугуул хүмүүсийн зөвшөөрлийг авахын тулд эрхэд нь нөлөө үзүүлж болзошгүй шийдвэрийн талаар тэдэнтэй зөвлөлдөх, хамтран ажиллахыг ЧУМЗ-ийн зарчим шаарддаг. ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлэх нь аж үйлдвэрийн эрчим хүчний бүтээн байгуулалтууд уугуул хүмүүсийн эрхийг зөрчих явдлаас сэргийлэхэд чухал ач холбогдолтой.

Энэхүү тайланд ЧУМЗ-ийн олон улсын хүний эрхийн хэм хэмжээ Швед, Норвег болон Финлянд улсуудын хууль тогтоомжийн хүрээнд хэрхэн хэрэгжиж байгаа талаар авч үзсэн. Тайланд гурван кэйс судалгаа багтсан: Норвегийн Фосений салхин ферм, Шведэд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж

буй Роннбахын¹ никелийн уурхайн төсөл болон Финляндын Касиварси орчмын бүс нутагт ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох үйл явц зэрэг болно. Бидний судалгаа самичууд үе уламжлан амьдарч ирсэн нутагтаа “ногоон” гэгдэх эрчим хүчний шилжилтийн төслүүдтэй холбоотой хуримтлагдсан дарамт шахалттай тулгарах явдал нэмэгдсээр байгаад онцгойлон анхаарал хандууллаа.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Уг тайланг Норвег, Швед, Финлянд улсуудын холбогдох хууль тогтоомж, бодлого, журмууд зэрэг өргөн хүрээтэй эх сурвалжийн судалгаанд үндэслэн бэлтгэв. Гурван кэйс судалгааны хувьд газар ашиглалтын маргаантай холбоотой албан ёсны баримт бичгүүд, хоёрдогч эх сурвалжуудыг судалсанаас гадна холбогдох хүмүүстэй биечлэн болон цахим ярилцлага хийх, утсаар ярих зэрэг аргачлалуудыг ашигласан болно.

ОЛЖ ИЛРҮҮЛСЭН ГОЛ ФАКТ

Энэхүү тайланд сүүлийн үед Финлянд, Швед, Норвегийн Сами иргэдтэй зөвлөлдөх, хамтран ажиллах чиглэлд хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох талаар авч буй алхмуудыг эс тооцвол самичуудын үе улиран амьдарч ирсэн газар нутгийг хэрхэн ашиглах талаар гаргаж буй шийдвэрт оролцох тэдний утга учиртай оролцоо, зөвлөлдөх баталгааг хууль зүйн хүрээнд хангалттай өгч чадахгүй хэвээр байна гэж үзсэн болно. Тайлан бэлтгэхээр Финлянд, Швед, Норвегийн одоогийн хууль тогтоомжид нарийвчилсан дүн шинжилгээ хийж үзэхэд салхины эрчим хүч, уул уурхайн зэрэг төслүүдийг хэрэгжүүлэхийн өмнө эрх ашиг нь ихээр хөндөгдөж болзошгүй самичууд зэрэг Уугуул хүмүүсээс ЧУМЗ авахыг үүрэг болгосон зохицуулалт дутмаг байна. Хууль тогтоомж, бодлого хангалтгүй байгаа нь нөлөөлөлд өртсөн самичуудын хувьд хувь хүнээс ихээхэн хэмжээний зардал чирэгдэл гаргасан олон жилийн маргаан, тэмцэлд хүргэж байгааг кэйс судалгаануудаас харж болно. Газар ашиглалт, төлөвлөлтийн ийм тодорхойгүй байдал самичуудын тэвчээр, бухимдлыг барж, тэднийг уламжлалт соёл, ахуйгаараа амьдрахад нь саад болж байна. Улсын эрх баригчдын Сами ард түмний соёлын талаарх ойлголт муу, эрх мэдлийн тэнцвэргүй байдал, самичуудын утга учиртай оролцох боломж хангалтгүй байгаа зэрэг нь нөлөөлөлд өртсөн Уугуул хүмүүс эрхээ эдлэх, эрхээ нөхөн сэргээлгэх, хохирлоо барагдуулах боломжийг алдагдуулж байна.

ҮНДСЭН ЗӨВЛӨМЖ

Уг тайланд тусгасан дүгнэлтүүдэд үндэслэн, Эмнести Интернэшнл болон Самичуудын Зөвлөлийн зүгээс Швед, Финлянд, Норвеги улсуудын Засгийн газруудыг Уугуул хүмүүсийн эрхийг, ялангуяа эрчим хүчний шударга шилжилтийн чухал хэсэг болсон ЧУМЗ авах эрхийг нь хүлээн зөвшөөрөхийг уриалж байна. Уур амьсгалын хямрал нүүрэлж буй энэ цаг үед хүний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангахын тулд эдгээр гурван улс малтмал түлшний үйлдвэрлэл, хэрэглээг аль болох яаралтай зогсоох үүрэгтэй. Эрчим хүчний шилжилтийг хийхдээ хүний эрхийг хангахын тулд эдгээр гурван улс дараах арга хэмжээг авбал зохино:

- Сами иргэдтэй зөвлөлдөж, хамтран ажиллах, тэднийг Уугуул хүмүүс болохынх нь хувьд соёлын эрхээ эдлэхэд нь ихээхэн нөлөө үзүүлж болзошгүй төлөвлөгдсөн төслүүдийн шийдвэрт тэднээс ЧУМЗ авдаг хуулийг яаралтай батлах замаар Сами иргэдийг хууль зүйн хувьд хүлээн зөвшөөрөх;
- Уур амьсгал, эрчим хүчний шилжилттэй холбоотой бүх түвшний шийдвэрт Сами иргэдийн эрхийг хүндэтгэх, тэдний үнэт зүйлс, үзэл санаа, уламжлалт мэдлэгийг тусгах арга хэмжээ авах;

¹ In official documents, the village is referred to as “Rönnbäcken”. However, this report uses the name “Rönnbäck”, which is commonly used by many locals.

- Саапмид төлөвлөж буй газар ашиглалтын бүх төслийг хэрэгжүүлэгчид самичуудаас ЧУМЗ авах явдлыг баталгаажуулах. Уул уурхай, эрчим хүчний салбарын ямар ч бүтээн байгуулалт самичуудаас ЧУМЗ авахгүйгээр хэрэгжих ёсгүй;
- Нөлөөлөлд өртсөн самичуудын хэрэгцээ шаардлагын дагуу хууль зүйн болон мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, чадавх бэхжүүлэхэд шаардлагатай нөөц буюу Сами иргэдийн төлөөллийг зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд үр дүнтэй оролцоход хангалттай санхүүжилтийг шийдвэрлэх;
- НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн эрхийн тухай тунхаг (УИЭТТ)-ийн 46 дугаар зүйлд заасан онцгой нөхцөл байдлын хүрээнд дотоодын, салбарын хууль тогтоомжуудад Уугуул хүмүүсийн эрхийг аливаа хэлбэрээр хязгаарлаж буй шийдвэрээс үр ашиг хуваалцах, нөхөн төлбөр олгох тодорхой зохицуулалтыг бий болгох;
- Орон нутаг, бүс нутаг, үндэсний түвшинд Сами иргэдийн эрхэд нөлөөлж болзошгүй асуудлаар шийдвэр гаргагчид, албан хаагчдад сургалт, мэдээлэл өгөх, шүүхийн тогтолцоо нь самичуудын соёл, амьдрал ахуй, төрийн олон улсын түвшинд хүлээсэн хүний эрхийн үүрэг хариуцлагын талаар хангалттай мэдлэгтэй байх явдлыг баталгаатай хангах;
- Уур амьсгалын өөрчлөлт, уур амьсгалын шилжилт, эдгээрт дасан зохицох асуудлыг шийдвэрлэх нийтлэг шийдлийн нэг хэсэг болох Сами иргэд болон Уугуул хүмүүсийн мэдлэгийг олон нийтэд, сургуулиудад түгээх, сурталчилах;
- УИЭТТ-ийг хэрэгжүүлэх Үндэсний хөтөлбөрийг батлах зэрэг болно.

Эдгээр улсуудын Засгийн газарт өгсөн тухайлсан зөвлөмжүүдийг энэхүү тайлангийн төгсгөлийн 75 дугаар хуудаснаас үзнэ үү.

2. АРГА ЗҮЙ

Уг тайланг Саамичуудын Зөвлөл² болон Эмнести Интернэшнлийн Норвеги, Швед, Финляндийн салбаруудтай хамтран бэлтгэлээ. Энэ нь Скандинавын орнууд дахь Сами Уугуул хүмүүсийн хүний эрхийн асуудал, тулгамдаж буй эрсдэлийн талаар хийсэн Эмнести Интернэшнлийн анхны, бүрэн хэмжээний судалгааны тайлан юм.

Бидний судалгаа эдгээр гурван улсын эрчим хүчний “ногоон” шилжилттэй холбоотойгоор гардаг газрын асуудал нь Сами иргэдийн эрх, соёл, амьжиргаанд хэрхэн аюул занал учруулж байгааг харуулах юм. Швед, Норвеги, Финляндийн Засгийн газрууд Сами Уугуул хүмүүсээс ЧУМЗ авах үйл явцад оролцох хууль ёсны үүргээ хэр хэмжээнд хэрэгжүүлж байгаад үнэлгээ өгөх байдлаар тайлангаа бэлтгэсэн. Түүнчлэн, уур амьсгалын хямралтай нэн түрүүнд нүүр тулж буй Сами Уугуул хүмүүсийн байр суурь, нөлөөллийн үйл ажиллагаанд анхаарлаа хандуулахын хамт зүй ёсны бөгөөд хүний эрхийг хангасан эрчим хүчний шилжилт хийхэд ЧУМЗ ямар чухал болохыг харуулах болно.

Эмнести Интернэшнл болон Саамичуудын Зөвлөл нь эдгээр гурван улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүрэг хариуцлага болон ЧУМЗ-тай холбоотой олон улсын стандарт, холбогдох хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичгүүдийг судалсан. Газар ашиглалттай холбоотой гурван маргааныг судалж үзэхэд самичуудыг ЧУМЗ-ийн эрх зүйн хүрээнд хамгаалах явдал ихээхэн дутагдалтай байгааг бид харлаа. Эдгээр кэйс судалгаа нь олон жил үргэлжилсэн газрын маргаан самичуудын амьдрал ахуйд хэрхэн нөлөөлж байгааг мөн харуулсан юм.

ГАЗАР ЗҮЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Самичуудын эртнээс суурьшин амьдарч ирсэн Саапми бүс нутаг нь Норвеги, Швед, Финлянд болон Орос гэсэн дөрвөн улсыг дамнан оршдог. Эмнести Интернэшнл болон Саамичуудын Зөвлөл нь самичууд хэрхэн өөр өөр улсад амьдарч байгаа нэг үндэстэн гэж өөрсдийгөө тодорхойлж байгааг харуулахын тулд колоничлолын эсрэг хил дамнасан судалгааны аргыг зориудаар сонгож авсан. Самичууд Саапмигийн хаана ч амьдардаг байлаа гэсэн ижилхэн бэрхшээлтэй тулгардаг болохыг судалгаа мөн харуулсан билээ.

Оросоос Украйны эсрэг явуулж буй дайн, түрэмгийлэл, түүнээс улбаатай геополитикийн нөхцөл байдлын улмаас энэхүү тайланд ОХУ дахь сами уугуул хүмүүсийн хүний эрхийн талаар судалж оруулах боломжгүй байлаа. Одоо ч ОХУ дахь самичуудын байгууллагуудтай хамтран ажиллах боломжгүй хэвээр байна.

КЭЙС СУДАЛГААНУУД

Энэхүү тайланд газар ашиглалтын маргаантай холбоотой дараах гурван кэйсийг шинжилж үзлээ:

- 1) Норвегийн Фосен дахь салхин фермийн үйл ажиллагаа,**
- 2) Шведийн Роннбахд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн никелийн уурхайн төсөл,**
- 3) Финляндийн Касиварси дахь уул уурхайн хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох үйл явц зэрэг болно.**

² Saami Council is a non-governmental Saami organization with Sámi member organizations in Norway, Sweden, Finland and Russia. The Saami Council has been actively dealing with Sámi policy tasks since its foundation in 1956 and has decades of experience with promoting Indigenous Peoples' rights nationally and internationally.

Эдгээр төслийг Эмнести Интернэшнлийн Финлянд, Швед, Норвеги дах зөвлөхүүд, Саамичуудын Зөвлөл болон самичуудын эрхийн зөвлөхүүдтэй зөвлөлдсөний эцэст ихээхэн хянамгай сонгож авсан юм. Бид эрчим хүчний “ногоон” шилжилтийн төслөөс (нэг буюу түүнээс дээш оролцогч талууд тухайн төслийг “ногоон шилжилт”-ийн нэг хэсэг, эсвэл түүнд хувь нэмрээ оруулж байгаа гэж үзсэн) үүдэлтэй газар ашиглалтын маргаан бүхий хэргүүдэд анхаарлаа хандуулсан ба самичууд эдгээр төслийг эсэргүүцэж байгаагаа тодорхой илэрхийлсэн. Уг гурван кэйс бүгдээрээ шүүхийн болон бусад маргаан шийдвэрлэх процессоор орж, дотооддоо хүний эрхийг хамгаалах арга замуудыг нэгэнт гүйцээсэн, үндэсний болон олон улсын хүний эрхийн байгууллагууд шийдвэрлэхээр олон жилийн турш ажиллаж, шийдвэрлэгдээгүй байгаа хэргүүд юм.

ЭХ СУРВАЛЖИЙН СУДАЛГАА

Уг тайланг Финлянд, Норвеги, Швед улсууд дах самичуудын эрхэд холбогдох, ялангуяа газар ашиглалттай холбоотой хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичиг зэрэг өргөн хүрээтэй эх сурвалжийн судалгаанд үндэслэн бэлтгэв.

Үүнд гурван улсын Сами иргэдийн оролцоо, зөвлөлдөх эрх болон ЧУМЗ-тай холбоотой үүргүүд зэрэг хуулийн гол зохицуулалтуудын (хууль тогтоомж, Засгийн газрын шийдвэрүүд, бодлогууд) дүн шинжилгээ багтсан. Түүнчлэн уг хууль тогтоомжууд нь эдгээр улсуудын хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн үүрэг хариуцлагуудтай хэрхэн нийцэж байгааг үнэлсэн. Мөн ЧУМЗ-ийн талаарх олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ, эрх зүйн номлолд тулгуурласан.

Эдгээр гурван кэйсийг судлахдаа Эмнести Интернэшнл болон Самичуудын Зөвлөл нь тусгай зөвшөөрөл хүсэх өргөдөл, холбогдох шийдвэрүүд, мэдэгдэл, санамж бичгүүд, шүүхэд гаргасан нэхэмжлэл, давж заалдах гомдол зэрэг тусгай зөвшөөрөл олгох үйл явцтай холбоотой бусад албан ёсны баримт бичгүүдийг судалсан. Эдгээр баримт бичгийн зарим нь олон нийтэд нээлттэй эх сурвалж, заримыг нь эрх бүхий байгууллагуудад хүсэлт гаргаж авсан. Түүнчлэн эдгээр кэйсийн талаарх хэвлэлийн мэдээ болон чанарын судалгааны ярилцлагаар нэмж баяжуулсан.

ЧАНАРЫН СУДАЛГААНЫ ЯРИЛЦЛАГА

Манай судалгааны баг уг гурван кэйсийн талаар мэдэх, мөн эрх ашиг нь хөндөгдсөн иргэд, цаа буга малладаг 14 Сами иргэнтэй ярилцлага хийсэн.

Бидний ярилцлага уг газрын маргаан дах самичуудын оролцоо болон эдгээр төслүүд тэдний амьдрал, амьжиргаанд хэрхэн нөлөө үзүүлсэн талаар анхан шатны мэдээлэл цуглуулах зорилготой. Бид судалгаандаа тэднийг нас, хүйс, амьжиргаа болон хэлний ялгаатай байдлаар төлөөлөхүйц янз бүрийн оролцогчдыг оруулахыг хичээсэн.

Ярилцлагад:

Шведийн Роннбах: Таван ярилцлага, Роннбах орчмын самичуудын төлөөлөлтэй цахим шуудангаар харилцсан, мөн нэг нэмэлт ярилцлага (24-58 насны хоёр эрэгтэй, гурван эмэгтэй), Вапстен орчмын цаа буга малладаг 3 хүнээс, мөн тэдний хууль ёсны төлөөлөгчөөс авсан ярилцлага, Вапстен Сижтэд амьдардаг нэг хүн, Тарнаби дах Уме голын *Роннбахын Никелийн Уурхайн Төслийг Зогсоо* хөдөлгөөний нэг гишүүн;

Норвегийн Фосен: Өмнөд болон Хойд Фосен орчимд цаа буга малладаг Сами иргэдийн таван төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлага (24-74 насны гурван эрэгтэй, хоёр эмэгтэй);

Финляндын Касиварси: Касиварси орчмын дөрвөн Сами иргэнтэй хийсэн ярилцлага (35-64 насны хоёр эрэгтэй, хоёр эмэгтэй). Түүнчлэн бид Финляндын тусгай зөвшөөрөл хариуцсан төрийн байгууллагын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшихээр өргөдөл гаргасан компанийн төлөөлөлтэй ярилцлага хийсэн юм.

Ярилцлагыг 2024 оны 2 сараас 7 сарын хооронд хийв. Фосен болон Касиварсид хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагуудыг 2024 оны 4 сард, бусад нэмэлт ярилцлагуудыг цахимаар, Роннбах орчмын иргэдтэй хийсэн ярилцлагыг цахимаар, мөн утсаар хийлээ. Ярилцлагыг Швед, Норвег, Финлянд хэлээр хийж, ярилцлагын тэмдэглэлийг дараа нь Англи хэл рүү орчууллаа. Ярилцлагад оролцсон хоёр хүн нэрээ ил гаргахыг хүсээгүй учир тэдний нэрийг нууцлав.

Ярилцлагыг тэдгээр төслийн бэлтгэл болон хэрэгжилтийн янз бүрийн үе шатан дах хүмүүсийн оролцоо, мэдээлэл олж авах туршлага, мөн нөлөөлөлд өртсөн байдал, авсан сургамж зэрэгт голчлон анхаарч, холимог бүтэцтэйгээр явуулсан. Кэйс бүрийн судалгаанд ярилцлага өгөх хүмүүсийн тоо хязгаарлагдмал байсан хэдий ч самичуудын оролцоо, туулсан туршлагын талаар өгсөн мэдээллүүд нь өргөн цар хүрээтэй хийсэн эх сурвалжийн судалгааны хамтаар ихээхэн чухал дүр зургийг бий болгож чадсан юм.

ЗАСГИЙН ГАЗРУУД БОЛОН КОМПАНИУДААС ИРҮҮЛСЭН МЭДЭЭЛЭЛ

Тус судалгаа нь судалгаанд хамрагдсан гурван улсын үндэсний хууль тогтоомж болон газар ашиглалттай холбоотой зөрчил нь ЧУМЗ авах эрхтэй холбоотойгоор Сами иргэдэд хэрхэн нөлөөлж байгааг тодруулахад чиглэгдсэн билээ. Судалгаа нь компаниудын үйл ажиллагааг шалгах, тэдэнд ямар нэгэн мэдэгдэл, зөвлөмж өгөх зорилгогүй.

2024 оны 9 сард манай судалгааны баг Норвегийн Засгийн газар, Эрчим хүчний яам, Орон нутгийн Удирдлага, Бүс нутгийн хөгжлийн Яамнаас хууль тогтоомжийн өөрчлөлт, тухайлбал Дээд Шүүхийн холбогдох шийдвэрүүдийн талаар тодруулга авах хүсэлт тавьсан юм. Бид 2024 оны 10 сард Норвегийн хууль тогтоомжид орсон өөрчлөлт, олон улсын үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл бүхий хариулт хүлээж авсан. Мөн оны 10 сард манай судалгааны баг Шведийн Уур амьсгал, Аж үйлдвэрийн Яамнаас Сами Уугуул хүмүүсийн эрхтэй холбоотойгоор боловсруулж буй шинэ хууль тогтоомж болон Уул уурхайн хуульд орж буй нэмэлт өөрчлөлтийн талаар тодруулга авах хүсэлт илгээсэн. Тус яамнаас шинээр боловсруулж буй хууль тогтоомж, хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн талаар тайлбар хийж, саяхнаас хэрэгжиж эхэлсэн³ Зөвлөлдөх тухай хууль⁴ болон Засгийн газраас цаашид авах арга хэмжээний талаар мэдээлэл өгсөн юм. Эмнести Интернэшнл болон Самигийн Зөвлөлөөс Норвег, Швед, Финлянд улсуудын холбогдох яамд болон уг тайланд дурдагдсан компаниудтай өөрсдийн хийсэн дүгнэлтийг хуваалцах, мөн тэднийг хариу өгөх боломжоор хангах зорилгоор мэдээлэл хүргүүлсэн. Нийтдээ есөн хариу хүлээн авсанаас дөрвийг нь яамд, тавыг нь компаниуд илгээсэн байв. Норвегийн Эрчим хүчний Яам, Орон нутгийн Удирдлага, Бүс нутгийн хөгжлийн Яам, Шведийн Уур амьсгал, Аж үйлдвэрийн Яам, Финляндын Эдийн засгийн хөгжил, Хөдөлмөр эрхлэлтийн Яамд тус тус хариу ирүүлсэн бол Фосений Винд ДА, Статкрафт, Блүлэйк Минерал болон Аккерман Финлянд Ои компаниуд хариу ирүүлжээ. Судалгааны багийнхан хүлээн авсан хариултуудтай танилцаж, ирүүлсэн мэдээллүүдийг нягтлан үзсэн. Ирүүлсэн мэдээллийн тоймыг тайлангийн 78 дугаар хуудсан дах Хавсралт хэсгээс үзэж болно.

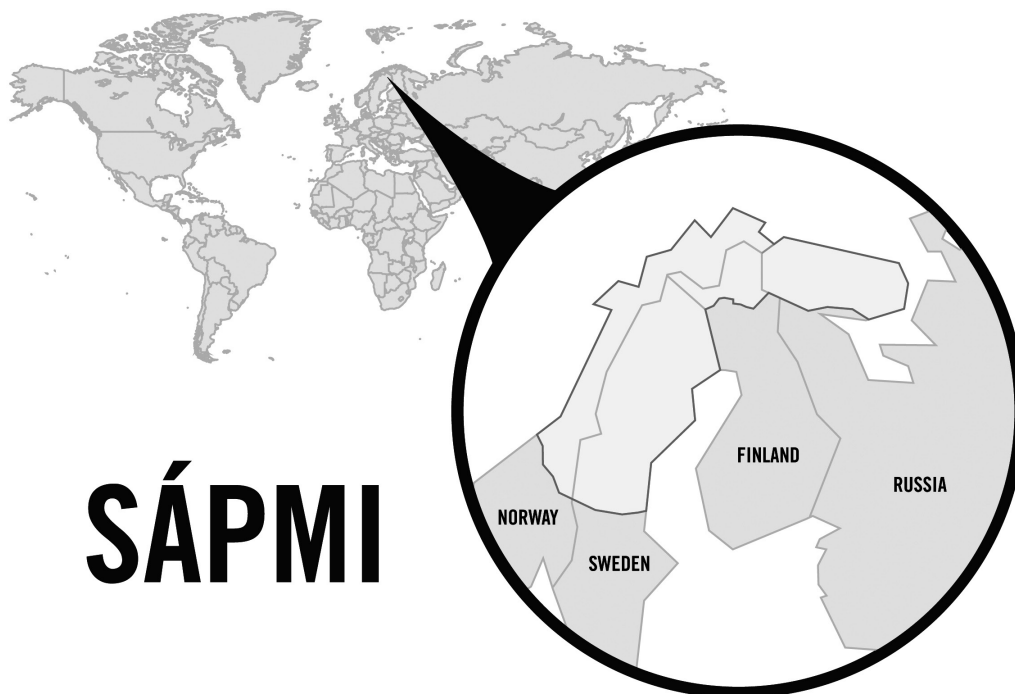
ТАЛАРХАЛ

Энэхүү тайланг Финлянд, Норвеги, Шведийн Эмнести Интернэшнлийн салбарууд болон Самигийн Зөвлөл хоёр жилийн хугацаанд хэрэгжүүлсэн *Саапми дах Шударга шилжилт* төслийн хүрээнд бэлтгэлээ. Бидний судалгаанд зориулж ярилцлага өгөхийг зөвшөөрсөн хүн бүрт, ялангуяа Сами иргэдийн төлөөлөлд, мөн өөрсдийн мэдлэг, туршлага, харилцаа холбоо, үзэл бодлоо харамгүй хуваалцсан эрдэмтэд, судлаачдад баярлалаа. Мөн бидэнд мэдээлэл өгсөн төрийн байгууллагуудад талархсанаа илэрхийлье.

³ Sweden, Lag (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket ["Act (2022:66) on Consultation in Matters Concerning the Sámi People"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-202266-om-konsultation-i-fragor-som-ror-det_sfs-2022-66/ (in Swedish).

⁴ Swedish government, En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket ["A Consultation Procedure on Matters Concerning the Sámi People"], prop. 2020/21:64, pp. 125-126, <https://www.regeringen.se/contentassets/ff8132cb67484ff59302098255cee14d/enkonsultationsordning-i-fragor-som-ror-det-samiska-folket-prop.-20202164.pdf> (in Swedish).

3. ОРШИЛ

Зургийн тайлбар: Сами Иргэдийн уламжлалт байдлаар оршин амьдарч ирсан бүс нутаг, Саапмигийн газрын зураг. © Эмнести Интернэшнл

3.1 САМИ ИРГЭДИЙН ТУХАЙ

Сами иргэд Норвег, Швед, Финлянд болон ОХУ-ын газар нутгийн зарим хэсгийг хамарсан Саапмигийн уламжлалт газар нутагт амьдардаг. Саапми бүс нутагт 100 мянга гаруй Сами иргэд амьдардагас Норвегид 50 мянгаас 70 мянга орчим, Шведэд 20 мянгаас 40 мянга орчим, Финляндад 10 мянга, ОХУ-д 2000 орчим самичууд амьдарч байгаа гэж үздэг.⁵

Самичууд хэдийгээр дөрвөн өөр улсын албан ёсны хил хязгаараар хуваагдан амьдардаг ч хэл, соёл, нийтлэг шинжээр нэгдсэн нэг ард түмэн юм. Сами есөн өөр хэлээр ярьдаг. Эдгээр хэлийг ЮНЕСКО-гоос устах аюулд орсон гэж үзэж байгаа хэдий ч зарим хэлийг сэргээх хандлага нэмэгдэж байна.⁶ Цаа бугын аж ахуй, загас болон ан агнуур, түүвэр хийх, бага хэмжээний газар тариалан эрхлэх болон дуоджи гар урлал зэрэг нь самичуудын уламжлалт амьжиргаа болон соёлын чухал бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Орчин үед олон самичууд өөр янз бүрийн ажил эрхэлж, Саапмигаас гадагш хот суурин газар руу шилжин нүүжээ.

⁵ As ethnicity is not registered in Nordic countries, there are no official statistics on the Sámi population available. Estimates from The Sami Parliament of Norway: The Sami electoral registry 1989-2023 [Sametingets valgmanntall 1989-2023], <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-1989-2023/>; Sami Parliament of Finland, Number of Sámi in the 2023 elections to the Sámi Parliament, 2024 (in Finnish); Sámi Parliament of Sweden, Samerna i Sverige, <https://www.sametinget.se/samer>; The International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), Indigenous Peoples in Sápmi, <https://www.iwgia.org/en/sapmi.html> (online sources accessed on 1 November 2024).

⁶ Ságastallamin, "The Sámi Languages", <https://site.uit.no/sagastallamin/the-sami-languages/> (accessed on 9 August 2024).

Олон зууны турш самичууд бусад давамгайлагч соёлуудын колоничлол, хүчирхийлэл, ялгаварлан гадуурхалтад өртсөөр иржээ.⁷ Энэ нь цаг хугацаа, газар нутгийн хувьд ялгаатай байсан ч уусгах бодлого явуулах, шашин шүтлэгээр нь хавчих, албадан нүүлгэн шилжүүлэх, сургууль, газар, амьжиргаа, хэл соёлоо алдах зэрэг нь самичуудын түүхэнд нийтлэг тохиолдсон зүйлс бөгөөд олон эрдэмтэд баримтжуулан үлдээжээ.⁸ Түүхийн баримтууд болон хувь хүмүүсээс өгсөн мэдээлэлд үндэслэн эдгээр мэдээллийн үнэн эсэхийг тогтоох, эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцыг уг гурван улсад самичуудын санаачилгаар хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.⁹

Норвеги, Швед, Финлянд улсууд самичуудыг Уугуул хүмүүс хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн хууль тогтоомж, бодлого батлан гаргасан ч тэдний эрхийг хамгаалахад анхаарал хандуулах шаардлагатай хэвээр байгаа. Олон улсын хүний эрхийн зарим байгууллагууд самичуудын өөрсдийгөө тодорхойлох, газар, оршин амьдрах нутаг, нөөц баялгаа хамгаалах эрх бүрэн хангагдахгүй байна гэж үзжээ.¹⁰

Зургийн тайлбар: Роннбах, 2025 оны 01 сарын 06. Роннбах орчимд Мэри Перссон Нжажта гүксид кофе аягалж байгаа нь. © Эмнести Интернэшнл

⁷ Wilfrid Greaves, "Colonialism, statehood, and Sámi in Norden and the Norwegian high north", in Kamrun Hossain and others (editors), *Human and Societal Security in the Circumpolar Arctic*, 2018, pp.100-121.

⁸ See, for example, Kuka Ranta & Jaana Kanninen, *Vastatuuleen – Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta* ["In the headwind. Forced assimilation of Sámi in Finland"], 2019 (in Finnish); The Parliament of Norway (The Storting), *Report of the Truth and Reconciliation Commission of Norway: English summary*, 2023, <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapporttil-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf>, pp. 76-90; Sámi Parliament of Sweden, *Förberedelser inför en sanningskommission om statens övergrepp mot det samiska folket* ["Preparations for a Truth Commission on the State's Abuse of the Sámi People"], 2021, <https://www.sametinget.se/157488> (in Swedish).

⁹ Parliament of Norway, (Storting), *Report of the Truth and Reconciliation Commission of Norway: English summary*, 2023, <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--ogforsoningskommisjonen.pdf>, pp. 76-90.; Sámi Parliament of Sweden, *Förberedelser inför en sanningskommission om statens övergrepp mot det samiska folket* ["Preparations for a Truth Commission on the State's Abuse of the Sámi People"], 2021, <https://www.sametinget.se/157488> (in Swedish), Government of Finland, Truth and reconciliation commission concerning the Sámi People, <https://valtioneuvosto.fi/en/truth-and-reconciliation-commission-concerning-the-sami-people> (accessed on 24 September 2024).

¹⁰ See, for instance, UN Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples, *Report of the Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples on the human rights situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland*, 9 August 2016, UN Doc. A/HRC/33/42/Add.3; Human Rights Committee (HRC), Concluding observations on the seventh periodic report of Finland, 3 May 2021, UN Doc. CCPR/C/FIN/CO/7, paras 42-43; Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland 8 June 2017, UN Doc. CERD/C/FIN/CO/23, paras 14-17; HRC, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, 28 April 2016, UN Doc. CCPR/C/SWE/CO/7; CERD, Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden, 6 June 2018, UN Doc. CERD/C/SWE/CO/22-23; HRC, Concluding observations: Norway, 25 April 2018, UN Doc. CCPR/C/NOR/7, paras 36-37; CERD, Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway, 2 January 2019, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/23-24, paras 21-22..

3.2 САМИГИЙН СОЁЛД ЗАНАЛХИЙЛЖ БҮЙ УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ

Дэлхийн экосистем болон хүмүүст уур амьсгалын хямрал нүүрлээд байна. Гэхдээ Арктикийн бүс нутагт дэлхийн дулаарал илүү ихээр буюу дэлхийн дунджаас бараг дөрөв дахин хурдтайгаар явагдаж байна.¹¹ Уур Амьсгалын Өөрчлөлтийн Асуудлаарх Засгийн Газар Хоорондын Зөвлөл (УАӨАЗГХЗ)-ийн мэдээлснээр, уур амьсгалын өөрчлөлт нь Арктикийн бүс нутагт аль хэдийн мэдэгдэхүйц сөрөг нөлөөлөл үзүүлсэн ба “сүүлийн үед урьд өмнө байгаагүй их хэмжээгээр, илүү хурдтайгаар, дэлхийн бусад бүс нутагт төсөөлж байснаас хурдтай явагдаж байна.”¹² Арктикт амьдардаг Уугуул хүмүүс байгалийн нөхцөл ихээр өөрчлөгдөж байгаа бүс нутагт байгальтай ойр амьдардаг учир уг нөлөөлөлд ихээхэн эмзэг байгаа юм.¹³

Саапмигийн бүс нутагт уур амьсгал дулаарч байгаагаас экосистем, цаг агаарын нөхцөл өөрчлөгдөж, энэ нь самичуудын цаа бугын аж ахуй, загас агнуур зэрэг амьжиргаанд хэдийн нөлөөлөх болов.¹⁴ Түүнчлэн, далайн мөс хайлснаар Арктикийн бүс нутаг болон байгалийн нөөцөд хүрэх боломж нэмэгдэх зэргээр нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтүүд бий болж байна. Байгаль орчны болон эдийн засгийн эдгээр өөрчлөлт нь экосистем, хүний аюулгүй байдал, орон нутгийн иргэдийн амьжиргаанд олон тооны нөлөөллийг бий болгох болно.¹⁵

Самичуудын соёл нь байгалийн хатуу ширүүн нөхцөлд маш сайн дасан зохицсон байв. Харин уур амьсгалын өөрчлөлтөөс шалтгаалсан байгаль орчны өөрчлөлт нь дасан зохицоход бэрхшээлтэй, мөн ихээхэн хурдтай явагдаж байна. Уламжлалт байдлаар оршин амьдрахад шаардлагатай газар нутаг хумигдаж, Уугуул хүмүүсийн мэдлэг, оюун санааны болон бусад өвийг хадгалж үлдэх нь Сами соёлын дасан зохицох чадварт томоохон сорилт болж байна.¹⁶

¹¹ Mika Rantanen and others, “The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979”, August 2022, Communications Earth & Environment, Issue 3, Volume 168, <https://doi.org/10.1038/s43247-022-00498-3>

¹² IPCC, AR6 WGII Impacts, Adaptation and Vulnerability: Cross Chapter Paper 6, 2022, p. 2321.

¹³ The Norwegian Human Rights Institution (NHRI), *Canary in the Coal Mine. Sámi Rights and Climate Change in Norway*, 2024, <https://www.nhri.no/en/2024/canary-in-the-coal-mine/>; Leena Hansen, *Ilmastonmuutos ihmisoikeuskysymyksenä. Katsaus kansainväliseen ja arktiseen toimintaympäristöön sekä saamelaisten ja muiden arktisten alkuperäiskansojen erityisasemaan* [“Climate change as a human rights issue. A review of the international and Arctic operating environment and the special status of the Sámi and other Indigenous Peoples in the Arctic”], 2024 (In Finnish).

¹⁴ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023, <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/samicclimate-report>; Klemetti Näkkäläjärvi and others (2024), *Ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen saamelaiskulttuuriin. Selvitys Saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle* [“Impacts of climate change on the Sámi culture in Finland. Report to the Truth and Reconciliation Commission Concerning the Sámi People”], 2024 (In Finnish).

¹⁵ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023 (previously cited), pp. 61-62.

¹⁶ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023 (previously cited); Nicholas J.C. Tyler and others, “The Shrinking Resource Base of Pastoralism: Saami Reindeer Husbandry in a Climate Change”, February 2021, *Frontiers in Sustainable Food Systems*, Volume 4, 585685, <https://doi.org/10.3389/fsufs.2020.585685>

Зургийн тайлбар: Ванстен дэх цаа бугын аж ахуйд цаа маллаж буй нь. ©Эрик Нэйлэндер/WEI

САМИ ЦАА БУГЫН АЖ АХУЙ БА УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ

Цаа буга маллах нь самичуудын амьжиргааны уламжлалт эх үүсвэр бөгөөд Сами хэл, соёл, мэдлэгийн чухал тээгч юм. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн цаа буга маллагаанд үзүүлсэн нөлөөлөл нь Самигийн нийгэмд ч ихээхэн өөрчлөлт оруулжээ.¹⁷

Шведэд цаа буга маллах нь Сами иргэдийн онцгой эрх юм. Сами хүн ан хийх, загасчлах, газар ашиглах зэрэг эрхээ эдлэхийн тулд цаа буга малладаг нийгэмлэгийн гишүүн байх шаардлагатай.¹⁸ Финляндад Сами болон Сами биш хүмүүс цаа буга маллаж болох¹⁹ ба цаа буга малладаг малчдын ихэнх нь Сами биш хүмүүс байдаг. Гэхдээ самичуудын цаа бугын маллагааны уламжлалт арга барил Сами бус хүмүүсийнхээс ялгаатай. Норвегид Самигийн бүс нутагт цаа буга маллах нь самичуудын амьжиргааны онцгой хэсэг юм.

¹⁷ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023 (previously cited); Klemetti Näkkäljärvi and others, *SAAMI – Saamelaisten sopeutumisen ilmastomuutokseen -hankkeen tieteellinen loppuraportti*, 2020 [“The SAAMI – Adaptation of the Saami people to climate change research project”], Valtioneuvoston selvitys – ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:25, <https://core.ac.uk/reader/326751060> (in Finnish).

¹⁸ Sweden, *Rennäringslag* (1971:437) [“Reindeer Husbandry Act (1971:437)”] https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rennaringslag-1971437_sfs-1971-437/ (in Swedish); Samisk informationcentrum, “Samebyn organiserar renskötseln” [“The Sámi Reindeer Herding Community Organises Reindeer Herding”], <https://www.samer.se/1099> (accessed on 8 November 2024, in Swedish).

¹⁹ Finland, *Poronhoitolaki* (848/1990) [The Act on Reindeer Herding (848/1990)], <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848> (in Finnish).

Цаа буга малладаг малчид 1960-аад оноос хойш уур амьсгалын өөрчлөлтийг ажиглаж иржээ. 1990-ээд оны сүүлчээс хойш байгаль орчны болон цаг агаарын өөрчлөлт эрчимжих болсон.²⁰ Сүүлийн 30 жилийн хугацаанд, бүх улиралд цаг агаарын байдал өөрчлөгдөж байгаа нь уламжлалт цаа буга маллагаанд ихээхэн бэрхшээл учруулах болов.²¹ Жишээ нь, өвлийн улиралд их хэмжээгээр шуурсан цасан шуурганд цас хунгарлаж, 0 хэмтэй цаг агаар нь цасанд мөсөн давхарга үүсгэдэг ба ийм нөхцөлд цаа буга хоол хүнсээ малтаж идэх боломжгүй болдог байна.²² Ойн аж ахуйн үйлдвэрлэлийн улмаас яаралтай үед хүнс болдог модны хаг ховордсон. Ийм нөхцөлд цаа буга өлдөх, эсвэл нэмэлт тэжээлээс хамааралтай болдог ажээ.

Бэлчээрлэх газар хомс болсон учраас цаа бугандаа тэжээл өгөх нь Сами малчдын дасан зохицох гол арга хэмжээ болсон байна. Гэхдээ тэжээл худалдаж авах шаардлагатай болдгоос цаа буга маллах зардал нэмэгджээ. Түүнчлэн нэмэлт тэжээл өгөх нь цаа бугын төрөлх зан араншинд өөрчлөлт оруулж байгаагаас цаа буга илүү номхон болж, тэжээлийн цэгээс уламжлалт байдлаар хавар, зуны бэлчээртээ гарахдаа хойрго болж байна.²³ Бэлчээрт суурилсан уламжлалт цаа буга маллагааг нэмэлт тэжээлээс хамааралтай болж байгаа нь малчдыг уламжлал, туршлагад суурилсан мэдлэгээс нь холдуулж байна.²⁴

Урьдчилан таамаглах боломжгүй цаг агаарын нөхцөл байдал нь цаа буга маллагааг улам эрсдэлтэй байдалд оруулж, цаг агаараас үүдэлтэй осол эндэгдэл нэмэгдэх төлөвтэй байна.²⁵ Олон газарт цасан нурах эрсдэл нэмэгдэж, өвлийн цагт нуур, голын дээгүүр цасны машинаар явахад мөс гэнэт цөмрөх аюултай болжээ.²⁶

Самичууд уур амьсгалын хямралтай эн тэргүүнд нүүр тулж байна. Дулаарч буй уур амьсгал тэдний соёл, уламжлалт амьжиргаанд хэрхэн нөлөөлж байгааг сайн ойлгосон самичууд шинжлэх ухааны үндэслэлтэй 1.5 хэмийн зорилтыг сануулж, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үр нөлөөтэй, зүй ёсны арга хэмжээ авахыг уриалах зэргээр идэвхтэй байр суурь баримталж байна.²⁷ Самичуудын төлөөлөгчид НҮБ-ын Уур амьсгалын асуудлаарх хэлэлцээр болон 2015 оны НҮБ-ын Уур амьсгалын өөрчлөлтийн суурь конвенцын оролцогч талуудын Парисын бага хурал (COP21)-ын Орон нутгийн бүлгүүд болон Уугуул хүмүүсийн Хөтөлбөрийн Ажлын хэсэгт мөн орсон.

2015 оны 10 сарын 11-ний өдөр баталсан Саамигийн Зөвлөлийн Байр Сууриа илэрхийлсэн Баримт бичигт:

«Арктикт явагдаж буй уур амьсгалын өөрчлөлт нь ус, далай, цас, мөс болон мөнх цэвдгийг ихээхэн өөрчлөхийн сацуу Арктикийн бүс нутаг дах биологийн олон янз байдал, экосистем, эдийн засаг, хүний амьдралын нөхцөлд үзүүлж буй нөлөөлөл нь дэлхий нийтэд ихээхэн хортой үр дагавартай. Нүүрстөрөгчийн давхар исэл, метан болон бусад төрлийн хүлэмжийн хийн хэмжээг бодитойгоор бууруулах нь дэлхийн уур амьсгалын аливаа өөрчлөлтийг сааруулахад зайлшгүй шаардлагатай хүчин чармайлт юм. Арктикийн хүн, амьтны эрүүл мэнд, байгаль орчинд маш их нөлөө үзүүлж буй уур амьсгалын түр зуурын бохирдуулагчдыг Арктикийн улс орнуудын хилийн дотор болон гадна бууруулахыг бид уриалж байна»²⁸ гэжээ.

²⁰ Klemetti Näkkäläjärvi and others, *SAAMI – Saamelaisten sopeutumisen ilmastonmuutokseen -hankkeen tieteellinen loppuraportti*, 2020 [“The SAAMI – Adaptation of the Saami people to climate change research project”] (previously cited).

²¹ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023 (previously cited), pp. 84-101.

²² Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023, pp. 93-95.

²³ Tim Horstkotte and others, *Supplementary feeding in reindeer husbandry: Results from a workshop with reindeer herders and researchers from Norway, Sweden and Finland*, 2020, <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1514960/FULLTEXT01.pdf> (accessed on 12 December 2024).

²⁴ Klemetti Näkkäläjärvi and others, *SAAMI – Saamelaisten sopeutumisen ilmastonmuutokseen - hankkeen tieteellinen loppuraportti* [“The SAAMI – Adaptation of the Saami people to climate change research project”], 2020 (previously cited).

²⁵ Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward*, 2023 (previously cited) p. 104.

²⁶ Klemetti Näkkäläjärvi and others, *SAAMI – Saamelaisten sopeutumisen ilmastonmuutokseen - hankkeen tieteellinen loppuraportti* [“The SAAMI – Adaptation of the Saami people to climate change research project”], 2020 (previously cited), pp. 288-290.

²⁷ Saami Parliamentary Council, *Climate policy strategy of the Saami Parliamentary Council*, adopted on 14 April 2010; Saami Council, *Saami Council Position Paper*, adopted on 11 October 2015.

²⁸ Saami Council, *Position Paper*, 11 October 2015 (previously cited).

Скандинавын орнуудын Сами Залуусын Чуулганаас 2021 онд гаргасан Тунхаглалд:

«Бид Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаарх Засгийн газар хоорондын Зөвлөл (УАӨАЗГХЗ)-ийн тайлан(гууд) [Уур Амьсгалын Өөрчлөлт дэх Далай болон Мөсөн давхаргын асуудлаарх 2019 оны Түсгай тайлан, мөн 2021 оны УАӨАЗГХЗ-ийн Зургаа дах үнэлгээний тайлан]-д тусгагдсаны дагуу уур амьсгалын хямралын эсрэг яаралтай хариу арга хэмжээ авахыг шаардаж байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт бидний амьдралд ямар үр дагавар авчирч байгааг бид олон жил ярилаа. Бид нөлөөллийг бууруулж чадахгүй байгаа болохоор тэсч гарахын тулд соёл, хэл, амьжиргааны хэв маягаа нэгдмэл байдлаар авч үзэх шаардлагатай байна. УАӨАЗГХЗ-ийн тайлангуудад уур амьсгалын хямралын талаар сэтгэл сэртхийлгэм олон баримт оржээ. Бид Засгийн газруудыг уг тайланд нухацтай хандаж, шинжлэх ухаанчаар анхаарлаа хандуулахыг шаардаж байна, шинжлэх ухаан бидний талд байна»²⁹ гэжээ.

Самичуудын хувьд уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал нь Уугуул хүмүүсийн эрхийг хамгаалах, ялангуяа өөрсдийгөө тодорхойлох эрхтэй салшгүй холбоотой юм. Тэдний уур амьсгалын өөрчлөлтийн бодлогын талаарх байр суурь нь тэдний уламжлалт газар нутаг, соёлд үзүүлж буй нөлөөллийг бууруулах, дасан зохицох стратеги бүхий ЧУМЗ авах замаар Уугуул хүмүүсийн бүрэн, үр дүнтэй оролцоог хангахын чухлыг тухайлан онцолсон.³⁰

3.3 САМИГИЙН СОЁЛ, АМЬЖИРГААНД ЗАНАЛХИЙЛЖ БҮЙ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ШИЛЖИЛТ

Чухал ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын олборлолт, салхин цахилгаан станц, модон материалд суурилсан био-энергийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл зэрэг сүүлийн жилүүдэд Саамид хэрэгжиж буй аж үйлдвэрийн томоохон төслүүдийг эрх баригчид болон компаниудын зүгээс малтмал түлшнээс татгалзаж, нүүрстөрөгч багатай эдийн засагт шилжих шилжилтийн нэг хэсэг хэмээн зөвтгөн тайлбарлах боллоо.³¹

Эдгээр төсөл самичуудын цаа бугаа бэлчээрлүүлдэг, эсвэл тэдний амьжиргаа, соёлд бусад байдлаар ач холбогдолтой газар нутагт хэрэгжвэл сүйрлийн үр дагавар авчирна. Аж үйлдвэрийн төслүүдийг самичуудын загасчилдаг, ан хийдэг, бэлчээр, нүүдлийн, цаа буга төллөдөг газруудад хэрэгжүүлж болохгүй.³² Уурхайн үйл ажиллагаа чимээ шуугиан ихтэйгээс гадна ус, агаарыг бохирдуулна. Цаа буга маллаж ирсэн газар нутгийг голдуу нэг гэр бүл, айл саахалтаараа олон үеийн турш ашиглаж ирсэн. Хэрвээ бэлчээрийн газраа алдвал дахин өөр бэлчээр олоход маш хэцүү. Учир нь газрын харилцаа нарийн зохицуулалттай учир өөр газар руу нүүхэд тухайн газар нь цаа буга малладаг өөр бусад малчдын, эсвэл бусад хэлбэрээр газар ашиглагчдын мэдэлд аль хэдийн очсон байдаг.

Сэргээгдэх эрчим хүч болон эрчим хүчний шилжилтэнд шаардлагатай чухал ач холбогдол бүхий түүхий эдийн үйлдвэрлэлд улс орнууд болон компаниуд хөрөнгө оруулалтаа нэмэгдүүлэхийн

²⁹ Sámi Youth's declaration on climate change, 23 August 2021, <https://nuor.fi/fi/news-article/sami-youth-demand-actions-to-mitigateclimate-change/> (accessed on 25 September 2024).

³⁰ For example, Saami Council, *Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward* (previously cited); Saami Parliamentary Council, *Climate policy strategy of the Saami Parliamentary Council*, adopted on 14 April 2010; Saami Council, Position Paper, 11 October 2015.

³¹ Åsa Össbo, “Back to Square One. Green Sacrifice Zones in Sápmi and Swedish Policy Responses to Energy Emergencies”, March 2023, Arctic Review on Law and Politics, Volume 14, pp. 112–134, <http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v14.5082>; Dorothee Cambou, “Uncovering Injustices in the Green Transition: Sámi Rights in the Development of Wind Energy in Sweden”, December 2020, Arctic Review on Law and Politics, Volume 11, <https://doi.org/10.23865/arctic.v11.2293>

³² Tim Horstkotte and others, *Pastures under pressure*, in Tim Horstkotte and others (editors), *Reindeer Husbandry and Global Environmental Change*, 2022, <https://doi.org/10.4324/9781003118565-7>, pp. 76-98; Carl Österlin and Kaisa Raitio, “Fragmented Landscapes and Planscapes - The Double Pressure of Increasing Natural Resource Exploitation on Indigenous Sámi Lands in Northern Sweden”, August 2020, Resources 2020, Volume 9, <https://doi.org/10.3390/resources9090104>

хэрээр Саапми бүс нутгийн газар ашиглалтад үзүүлэх дарамт шахалт нэмэгдсээр байна.³³ Бодлогын дарамт уул уурхай болон салхины эрчим хүчний чиглэлд ихээхэн хүчтэй байна.³⁴

Шведэд төмөрлөг олборлож буй 12 уурхайн 9 нь самичуудын цаа бугын бэлчээр нутагт байрладаг. Шинэ уурхайн хайгуулын үйл ажиллагаа 2000-2013 оны үед оргил цэгтээ хүрч, цаа бугын бэлчээр нутагт 361 хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгогдсон байв.³⁵ Шведийн нутаг дах самичуудын уламжлалт газар нутагт уурхайн олборлолт явуулахад зориулагдсан талбай (хайгуулын тусгай зөвшөөрөл, одоо ажиллаж байгаа болон хаагдсан уурхайнуудыг оруулаад) 2000-2017 оны хооронд 10,000 – 25,000 га болж өссөн. Уурхайн концессийн үйл ажиллагаа ч үлэмж хэмжээгээр нэмэгдсэн байв.³⁶ Шведийн хамгийн хойд талын дөрвөн мужид 2003-2019 оны хооронд салхин турбины тоо 48-аас 1,577 болж нэмэгджээ. 2020 онд 2,155 турбины тусгай зөвшөөрлийг олгосон бол 2022 оны байдлаар 600 турбины зөвшөөрөл олгогдохоор хүлээгдэж байна.³⁷

Норвегид цаа бугын бэлчээр нутагт 17 идэвхтэй уурхай ажиллаж байгаа ба 550 турбин бүхий 55 салхин цахилгаан станц байдаг.³⁸ Салхин цахилгаан станц барих ажил харьцангуй хурдтай явагдаж, 2002 онд тус улсын цаа бугын бэлчээр нутагт 30 турбин бүхий хоёр төсөл хэрэгжсэн.³⁹

Финляндын хувьд одоогоор самичуудын нутагт салхин ферм болон том хэмжээний уурхай байхгүй⁴⁰ ч уул уурхайн компаниуд тус бүс нутгийг нөөцөд авах мэдэгдэл (олборлолтын тусгай зөвшөөрөл авахын өмнөх шатны үйл явц) гаргаад байгаа аж.⁴¹ Түүнчлэн Финляндын хойд бүсийн самичуудын нутагт салхин цахилгаан станц барих сонирхол нэмэгдэж байна.⁴²

Сүүлийн үеийн үндэсний түвшний болон Европын Холбоо (ЕХ)-ны стратеги, бодлогууд нь сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэл, эрчим хүчний шилжилтэд зориулан чухал ач холбогдолтой ашигт малтмалын олборлолтыг нэмэгдүүлэх хандлагатай болжээ.

ЕХ-ны Уур амьсгалын шинэ хууль болон Европын Ногоон Хэлэлцээрт заасны дагуу Швед, Финлянд улсууд ЕХ-ны гишүүн орны хувьд хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг 2030 он гэхэд 55 хувиар бууруулах үүрэг хүлээсэн. 2023 онд шинэчлэн баталсан Сэргээгдэх Эрчим хүчний Удирдамжинд ЕХ 2030 он хүртэлх хугацаанд сэргээгдэх эрчим хүчний заавал биелүүлэх зорилт доод тал нь 42.5 хувь байхаар тогтоосон.⁴³ 2024 оны 04 сард батлагдсан Чухал түүхий эдийн тухай Европын Хууль нь (ЧТЭТХ) 2030 он гэхэд дэлхийн металлын үйлдвэрлэл дэх чухал түүхий эдийн өнөөгийн 3 хувиас 10 хувь хүртэлх ЕХ-ны хэмжээг өөрийн эх үүсвэрээр нэмэгдүүлэхийг

³³ Åsa Össbo, “Back to Square One. Green Sacrifice Zones in Sápmi and Swedish Policy Responses to Energy Emergencies”, March 2023, Arctic Review on Law and Politics, Volume 14, <http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v14.5082>, pp. 112-134; Dorothee Cambou, “Uncovering Injustices in the Green Transition: Sámi Rights in the Development of Wind Energy in Sweden”, December 2020, Arctic Review on Law and Politics, Volume 11, <https://doi.org/10.23865/arctic.v11.2293>

³⁴ Carl Österlin & Kaisa Raitio, “Fragmented Landscapes and Planscapes - The Double Pressure of Increasing Natural Resource Exploitation on Indigenous Sámi Lands in Northern Sweden”(previously cited).

³⁵ Tim Horstkotte and others, “Pastures under pressure”, in Reindeer Husbandry and Global Environmental Change, 2022 (previously cited), pp. 79-80.

³⁶ Carl Österlin and Kaisa Raitio, “Fragmented Landscapes and Planscapes - The Double Pressure of Increasing Natural Resource Exploitation on Indigenous Sámi Lands in Northern Sweden” (previously cited).

³⁷ Tim Horstkotte and others, Pastures under pressure (previously cited), p. 79.

³⁸ Tim Horstkotte and others, Pastures under pressure (previously cited), p. 79.

³⁹ Tim Horstkotte and others, Pastures under pressure (previously cited), p. 79.

⁴⁰ The Sámi homeland (Saamelainen kotiseutualue in Finnish) is the northernmost part of Finland. This area is defined in and protected by the Finnish constitution to be autonomous on issues relating to Sámi culture and language.

⁴¹ Sámi Parliament of Finland, “Saamelaiskäräjät vastustaa Inarin ja Sodankylän alueen varauspäätöksiä” [“Sámi Parliament opposes the mine reservations in Inari and Sodankylä”], 22 October 2021, <https://www.samediggi.fi/2021/11/22/saamelaiskarajat-vastustaa-inarin-jasodankylan-alueen-varauspaatoksia> (in Finnish); Sámi Parliament of Finland, “Saamelaiskäräjät valitti Enontekiön Hietakeron varauspäätöksestä” [“The Sámi Parliament appealed against the reservation decision of Hietakero in Enontekiö”], 4 July 2020, <https://www.samediggi.fi/2020/06/04/saamelaiskarajat-valitti-enontekiön-hietakeron-varauspaatoksesta> (In Finnish).

⁴² Regional Council of Lapland, FCG, *Lapin aurinko- ja tuulivoimaseelvitys 2023-2024* [“Survey on wind and solar power potential in Lapland region”], 23 April 2024, https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2024/03/Lapin-tuulivoimaseelvitys_FCG_032024.pdf (in Finnish).

⁴³ European Commission (EC), *European Green Deal: EU agrees stronger legislation to accelerate the rollout of renewable energy*, 30 March 2023, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2061

зорьж байгаа юм.⁴⁴ Уг хууль нь ЕХ-ны Зөвлөл болон гишүүн орнуудад холбогдох төслүүдээ *стратегийн* гэж тодорхойлох боломж олгодог бөгөөд ингэснээр тусгай зөвшөөрөл, санхүүжилт олгох явцыг хурдасгадаг. Гэхдээ уг хуулиар ЕХ-ны гишүүн улс болон төсөл хэрэгжүүлэгчдийг Уугуул хүмүүсийн эрхэд нөлөө үзүүлэх төслүүдэд зориулан тэднээс ЧУМЗ авах, зөвшөөрөл олгохоо түдгэлзүүлэх эрхийг хүндэтгэж үзэх шаардлагыг тавьдаггүй. Уугуул хүмүүсийн эрх зөрчигдлөө гэхэд төсөл хэрэгжүүлэгчид олон улсын өмнө хүлээсэн үүргийнхээ дагуу хүмүүсийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээх шаардлагыг ч уг хуульд тусгаагүй.⁴⁵

Шведийн уур амьсгалын бодлого нь ЕХ-ны уур амьсгалын хууль тогтоомж, Фит фо 55-д нийцсэн бөгөөд 2045 он гэхэд нүүрсхүчлийн хийг саармагжуулах явдал юм.⁴⁶ Энэ нь зөвхөн тухайн улсад л хамааралтай заалт юм.⁴⁷ Хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, уур амьсгалын зорилтод хүрэхийн тулд цөмийн эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх нь хамгийн чухал гэж Шведийн Засгийн газар үзэж байна. Далайн ус болон салхины хүч ашиглалтыг нэмэгдүүлэх нь мөн чухал арга хэмжээ хэвээр байна.⁴⁸ Тус улсын Байгаль орчныг хамгаалах Агентлагаас Швед улс уур амьсгалын зорилтоо биелүүлж чадахгүй гэж дүгнэсэн.⁴⁹

Финлянд улс 2030 он гэхэд хүлэмжийн хийн ялгарлыг 60 хувиар бууруулж, 2035 он гэхэд нүүрсхүчлийн хийг саармагжуулахаар⁵⁰ хууль тогтоомжийн дагуу заавал биелүүлэх зорилт тавьсан явдал нь сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг маш өндөр түвшинд хүргэсэн байхыг шаардана. Өмнө дурдсанчлан, Финлянд улс дах самичуудын нутагт салхин цахилгаан станц барих төлөвлөгөө одоогоор байхгүй, гэхдээ салхины болон нарны эрчим хүч үйлдвэрлэх талаар нөөцийн судалгаа бүс нутгийн хэмжээнд хийгдэж байгаа.⁵¹ Финляндын Эрдэс Баялгийн Үндэсний Стратеги нь тус улсын эрдэс баялгийн салбар болон чухал ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх зорилготой.⁵²

Норвеги нь ЕХ-ны гишүүн биш боловч Европын Эдийн Засгийн Бүс (ЕЭЗБ)-д хамаардаг.⁵³ ЕХ-той уур амьсгалын талаарх асуудлаар гэрээ байгуулснаар⁵⁴ тус улс хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, хий худалдахад хамтран ажиллах үүрэг хүлээсэн. Норвег улс Уур амьсгалын Хуульд заасны дагуу хүлэмжийн хийн ялгарлыг 1990 онтой харьцуулахад 2030 он гэхэд 50-55 хувь, 2050 он гэхэд 90-95 хувь бууруулах зорилт тавьсан байна.⁵⁵ 2023 оны байдлаар хүлэмжийн

⁴⁴ Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401252

⁴⁵ See Amnesty International, Feedback, 30 June 2023, F3429222, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-yoursay/initiatives/13597-European-Critical-Raw-Materials-Act/F3429222_en

⁴⁶ Government Offices of Sweden, Miljö och klimat [“Environment and Climate”], <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/miljo-ochklimat/> (accessed on 5 November 2024).

⁴⁷ The Swedish Environmental Protection Agency, Sveriges klimatomställning och klimatpolitiska ramverk [“Sweden’s Climate Goal and Climate Policy Framework”], <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/sveriges-klimatarbete/sveriges-klimatmal-ochklimatpolitiska-ramverk/> (in Swedish, accessed on 3 December 2024).

⁴⁸ Government Offices of Sweden, Environment and Climate (previously cited).

⁴⁹ The Swedish Environmental Protection Agency, När Sverige de nationella klimatomställningen? [“Will Sweden Meet the National Climate Goals?”], <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/sveriges-klimatarbete/nar-sverige-de-nationella-klimatmalen/> (in Swedish, accessed on 3 December 2024).

⁵⁰ Finland’s Climate Change Act, 423/2022, English translation: finlex.fi/en/laki/kaannokset/2015/en20150609_20220423.pdf

⁵¹ Regional Council of Lapland, FCG, Lapin aurinko - ja tuulivoimaseelvitys 2023-2024 [“Survey on wind and solar power potential in Lapland region”], 23 April 2024, https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2024/03/Lapin-tuulivoimaseelvitys_FCG_032024.pdf (in Finnish, accessed on 10 June 2024).

⁵² Government of Finland, National Minerals Strategy of Finland, Publications of the Finnish Government 2024:65, 19 December 2024 (in Finnish).

⁵³ The European Economic Area Agreement, 94/1/EEC, EC.

⁵⁴ Norway-EU Green Alliance, 24 April 2023, norway-eu-green-alliance.pdf (accessed on 12 December 2024).

⁵⁵ Norway, Act relating to Norway’s climate targets (Climate Change Act) [Lov om klimamål (klimaloven)] 2018, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-60> (in Norwegian); Act relating to Norway’s climate targets (Climate Change Act) - Lovdata, <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2017-06-16-60> (unofficial English version).

хийн ялгарал 9,1 хувиар буурчээ.⁵⁶ Норвегийн газрын тос, байгалийн хий нь экспортын хамгийн гол бүтээгдэхүүн боловч тус улсын Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай хууль нь Норвегийн хилээс гадуурх хүлэмжийн хийн асуудлыг зохицуулдаггүй. Норвеги улсын дотоодын эрчим хүчний хангамжийн дийлэнх хэсгийг ус, салхи болон дулааны эрчим хүч бүрдүүлдэг. Цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээнийх нь 88 орчим хувийг усан цахилгаан станц хангадаг бөгөөд Норвеги улс нь салхины арвин их нөөцтэй учир салхины эрчим хүчинд далайн эргийн салхины эзлэх хувь нэмэгдэж (2022 онд 10 хувь) байна.⁵⁷

Далайн эргийн салхины байгаль болон нутгийн иргэдэд үзүүлдэг нөлөө нь маргаан дагуулсан сэдэв учраас салхины эрчим хүч ямар хэмжээгээр нэмэгдэх нь зарим талаар тодорхойгүй юм.⁵⁸ Гэвч Засгийн газар Финмарк зэрэг Сами мужуудад салхины эрчим хүчний төсөл хэрэгжүүлэх ажлыг тэргүүн ээлжинд эхлүүлэхээр зорьж байна. 2024 оны 9 сард Норвегийн Усны нөөц, Эрчим хүчний Газар (НУНЭХГ) Финмаркад баригдах салхины цахилгаан станцын 11 төсөл, шинэ цахилгаан дамжуулах шугамын 4 төслийн талаар нээлттэй сонсгол хийжээ.⁵⁹

САМИ ХҮМҮҮСТ ИРЖ БҮЙ ДАВХАР ЗОВЛОН

Уур амьсгалын өөрчлөлт Сами Уугуул хүмүүсийн оршин тогтнол болон соёлд дараах хоёр хэлбэрээр заналхийлж байгаа нь үнэн юм: **нэгдүгээрт**, цаг агаар болон экосистемд үзүүлж буй байгаль орчны шууд нөлөөллөөр, **хоёрдугаарт**, Саамми бүс нутагт тоо нь өсөн нэмэгдэж буй “ногоон” хөгжил, “цэвэр” эрчим хүч нэртэй эрчим хүчний төслүүдийн үйл ажиллагаа юм.

2015 онд гаргасан Саами Зөвлөлийн Байр сууриа илэрхийлсэн баримт бичигт дурдсанчлан, уур амьсгалын дулаарлаас гадна сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэл зэрэг уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийг бууруулахын тулд санал болгож буй бууруулах, дасан зохицох арга хэмжээнүүд нь самичуудын амьдрал, соёлд дор дурдсан ихээхэн сөрөг үр дагаврыг авчирч байна:

«Усан цахилгаан станцын далан, салхин ферм болон ногоон бүтээн байгуулалт зэрэг олон тооны «ногоон» эрчим хүчний төслүүдийн хэрэгжилт нь бүгд томоохон хэмжээний газар шаарддаг, тэр нь ихэвчлэн Уугуул хүмүүсийн газартай давхцдаг. Иймээс Уугуул хүмүүсийн эрхийг хамгаалах нь нэн чухал бөгөөд 2007 онд батлагдсан НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн эрхийн тухай Тунхаг (УИЭТТ)-т тусгалаа олсон бидний одоогийн болон хойч үеийнхний амьдралд нөлөөтэй бүхий л шийдвэрт «Үгүй» гэж хэлэх эрхийн баталгааг хангасан ЧҮМЗ авах эрхийг хүндэтгэн дэмжих хэрэгтэй».⁶⁰

Мөн энэхүү судалгааны төслийн хүрээнд ярилцлага өгсөн дөрвөн Сами хүний хэлснээр тэд “ногоон” санаачилгыг эсэргүүцсэнийхээ төлөө буруутгагдаж, уур амьсгалын үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэр гаргалтанд тэдний оролцоог хангаагүй, үл ойшоосон байна.⁶¹ Ваапстен Сижитэгийн хэвлэлийн төлөөлөгч, Сами малчин Торкел Стенгбергийн Эмнести Интернэшлд хэлснээр:

«Нөөцийн хэрэглээ, хэт ашиглалт нэмэгдэхийн хэрээр самичуудын үе дамжсан зовлонгийн шарх улам сэдэрч, гүнзгий үл мөр үлдээж байна.»⁶²

⁵⁶ Statistics Norway, Emissions to Air, 6 November 2024, <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/forurensning-og-klima/statistikk/utslipp-til-luft> (in Norwegian, accessed on 1 December 2024).

⁵⁷ Norwegian Ministry of Energy, Energy Facts Norway, Electricity production - Norwegian Energy, <https://energifaktanorge.no/en/norskenergiforsyning/kraftproduksjon/> (accessed on 1 December 2024).

⁵⁸ Norway, *Official Norwegian Report NOU 2023*, Mer av alt – raskere – Energikommisjonens rapport [“More of everything faster – report from the Energy commission”], <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-3/id2961311/>, p. 16, (in Norwegian).

⁵⁹ The Norwegian Water Resources and Energy Directorate (NVE), Cases for consultation Fall 2024, 4 September 2024, <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonsprosesser-i-finnmark/saker-paa-hoering-hoesten-2024/> (accessed on 10 October 2024).

⁶⁰ Saami Council, Position Paper, 11 October 2015 (previously cited).

⁶¹ Interviews by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024; “Inga Marja”, a young reindeer herder whose name has been changed to protect their identity, 4 July 2024; and Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

⁶² Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

Олон тооны самичуудыг эгнээндээ нэгтгэсэн хүний эрх хамгаалагчдын тоо нэмэгдсээр, самичуудын зөвшөөрлийг авалгүйгээр тэдний газар нутаг, байгалийн нөөцийг уур амьсгалын нөлөөллийг бууруулахад ашиглаж байгааг шүүмжилж, “ногоон колоницлол” хэмээн нэрлэх болжээ.⁶³

Хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөн аж үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтууд болон газар ашиглалттай холбоотой маргаанууд орон нутгийн самичуудад сэтгэл зүйн хүнд дарамт учруулах болов.⁶⁴ Самичууд болон бусад ашиг сонирхлын хоорондын газар ашиглалттай холбоотой зөрчилдөөн нийгмийн сүлжээнд хэрүүл тэмцэл өрнүүлж, самичуудыг арьс үндсээр нь ялгаварлан гадуурхах үзлийг өдөөж байна.⁶⁵ Энэ нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн байгаль орчинд үзүүлж буй нөлөөлөлтэй хавсран самичуудын эрүүл мэнд, сайн сайхан байдалд сөргөөр нөлөөлж, стресс, түгшүүр, сэтгэлийн хямралыг нэмэгдүүлэх болжээ.⁶⁶ Газар ашиглалттай холбоотой зөрчилдөөн, ирээдүйн тодорхойгүй байдлаас үүдсэн стресс, түгшүүрийн талаар судалгааны үеэр хүмүүс юу гэж ярьсныг энэхүү тайланд тусгасан.⁶⁷

Судалгааны ярилцлагын үеэр Самигийн соёл, амьжиргаанд үзүүлэх дарамт, шахалтын жендэрийн нөлөөллийг тухайлан авч үзээгүй боловч өмнөх судалгаанаас үзэхэд байгаль орчны өөрчлөлт, газар ашиглалтын дарамтаас үүдэлтэй стресс Сами эрэгтэйчүүд болон эмэгтэйчүүдэд харилцан адилгүй нөлөө үзүүлдэг. Амиа хорлолтын тоон мэдээллээс харахад Сами эрчүүдийн амиа хорлолт Скандинавын орнуудын бусад хүн амын дунджаас өндөр байна.⁶⁸ Сами эрчүүдийн амиа хорлолт нь тэдний соёл уламжлал, цаа бугын аж ахуй дарамт шахалтанд орж буй энэ үед өөрсдийн ялгарал, илэрхийллийг авч үлдэхэд тулгарч буй бэрхшээлтэй холбоотой гэж үздэг.⁶⁹ Уламжлалаас харахад Сами малчдын гэр бүлийн бүтцэд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн аль аль нь чухал үүрэгтэй байсан бол цаг хугацааны явцад эмэгтэйчүүдийн үүрэг, байр суурь өөрчлөгдөж байна. Өнөө үед эмэгтэйчүүд цаа буга маллахаас өөр ажил эрхлэх болсон, эрчүүдээс цөөн тооны цаатай болсон зэргээс шалтгаалан урьдын цагийг бодоход цаа буга маллахад харьцангуй үүрэг багатай оролцох болжээ.⁷⁰

⁶³ The Barents Observer, “Sámi representatives in COP26 raise concerns over ‘green colonialism’”, 14 November 2021, <https://thebarentsobserver.com/en/indigenous-peoples/2021/11/sami-representatives-cop26-raise-concerns-over-green-colonialism> (accessed on 26 September 2024); Eva-Marial Fjellheim, “Green colonialism, wind energy and climate justice in Sápmi”, 1 October 2022, <https://debatesindigenas.org/en/2022/10/01/green-colonialism-wind-energy-and-climate-justice-in-sapmi/> (accessed on 26 September 2024).

⁶⁴ Hanna Blåhed & Miguel San Sebastián, “Health impact assessment of a mining project in Swedish Sápmi: lessons learned”, *Impact Assessment and Project Appraisal* 40:1(2021), <https://doi.org/10.1080/14615517.2021.1981759>, pp. 38-45; Carl Österlin & Kaisa Raitio, 2020 (previously cited).

⁶⁵ Analyse & Tal, Amnesty International Norway, Negative holdninger og stereotyper om samer på Facebook [“Negative attitudes and stereotypes about Sámi people on Facebook”], 2023, <https://www.ogtal.dk/publikationer/negative-holdninger-og-stereotyper-om-samerpaa-facebook> (in Norwegian)

⁶⁶ Jouni J. K. Jaakkola and others, “The Holistic Effects of Climate Change on the Culture, Well-Being, and Health of the Saami, the Only Indigenous People in the European Union”, *Current Environmental Health Reports*, December 2018, 5(4), pp. 401-404; Kelly Morris, “Loss of land could threaten health of Sámi people”, *The Lancet*, Volume 374, Issue 9683, 2009, pp. 15-16.

⁶⁷ See Chapters 5.2 “Case: Fosen Wind Power Plant”, 6.2 “Case: Planned Nickel Mine in Rönnbäck” and 7.2 “Case: Mineral exploration in Käsivarsi”.

⁶⁸ Stoor, J.P., Suicide among Sámi Cultural meanings of suicide and interventions for suicide prevention in Nordic parts of Sápmi, 2020, <https://munin.uit.no/handle/10037/19912> (accessed on 9 December 2024); and Stoor, J.P. and others, Suicide among reindeer herding Sámi in Sweden, 1961–2017, *International Journal of Circumpolar Health*, Vol 79, 1754085, 2020, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/22423982.2020.1754085> (accessed on 9 December 2024).

⁶⁹ Stoor, J.P. and others, Suicide among reindeer herding Sámi in Sweden, 1961–2017 (previously cited).

⁷⁰ Meløy, Marit, Ekstern utredning Endring i kjønnsroller og familiestruktur som følge av statlige tiltak i reindrifta [“Changes in gender roles and family structure as a result of government measures in reindeer husbandry”], External report to the Norwegian truth and reconciliation commission, 2022, <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets-og-forsoningskommisjonen/endringer-i-kjønnsroller-ogfamiliestruktur.pdf> (in Norwegian, accessed on 9 December 2024); Paliskuntain yhdistys, Poronomistajat [“Statistics of reindeer ownership by gender in Finland 1990-2018”]. Statistics including both Sámi and non-Sámi reindeer owners in Finland, <https://paliskunnat.fi/py/materiaalit/tilastot/poronomistajat/> (in Finnish, accessed on 3 December 2024); and The Sámi Parliament of Sweden, Rennaringen i Sverige, [“Reindeer Husbandry in Sweden”] <https://www.sametinget.se/rennaringen-sverige> (in Swedish, accessed on 2 January 2025). See also Sámiid Riikasearvi (SSR), Rennäringslagen och jämställdhet [“Reindeer Husbandry and Gender Equality”], 2012, https://www.sapmi.se/wp-content/uploads/2016/08/Ren_o_Jamn_2012_webb.pdf (in Swedish, accessed on 8 December 2024).

Холбогдох судалгаанаас харахад ЛГБТИ хүмүүс нь Сами эмэгтэйчүүд Сами эрчүүд болон Сами биш эмэгтэйчүүдээс илүүтэйгээр биемахбод, сэтгэл санааны, бэлгийн хүчирхийлэлд өртдөг.⁷¹ Уугуул хүмүүсийн эрхийг хамгаалах асуудлаарх олон улсын хүний эрх зүйн хэм хэмжээ сүүлийн хэдэн арван жилд ихээхэн сайжирч байгаа бөгөөд улс орнуудад, тухайлбал Скандинавын орнуудад самичуудын соёл, эрхийг хэрхэн хамгаалах, хадгалах талаар удирдамж өгөх болсон. Хүний эрхийг хамгаалах эрх зүйн хэм хэмжээг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлэх нь уур амьсгалын бодлого, үйл ажиллагаа, тэр дундаа өнөөгийн эрчим хүчний шилжилтийг хүний эрхэд нийцүүлэн хэрэгжүүлэх урьдчилсан нөхцөл юм.

Малтмал түлшнээс яаралтай татгалзах шаардлагатай байгаа ч үүнийг Сами иргэдийн Уугуул хүмүүсийн хувьд өөрсдийгөө тодорхойлох, соёлоо хадгалах эрхэд нь халдсан байдлаар хэрэгжүүлж болохгүй юм.

⁷¹ Lávuo – Forskning och utbildning för samisk hälsa Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa, Umeå Universitet, Våld mot samiska kvinnor [“Violence Against Sámi Women”], 2024, <https://www.sametinget.se/188828> (in Swedish, accessed on 9 December 2024); Eriksen AM and others, Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study, Scand J Public Health, August 2015, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25969164/>

4. ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙ ДЭХ ЧҮМЗ

Ч

Чөлөөт

Уугуул хүмүүс өөрсдийн зөвшөөрлийг аливаа албадлага, заналхийлэл, бүлхай луйвраас ангид болон гэмтэн болох айдасгүйгээр чөлөөтэй өгөх ёстой.

Тэдэнтэй зөвлөлдөх үйл явц нь итгэлцэл, сайн санаа, зөвшөөрөл авах зорилгод суурилсан байвал зохино.

У

Урьдчилсан

Зөвлөлдөх үйл явц нь аль болох эрт, хэрэгжүүлэх төслийн үзэл баримтлал, төсөөллийг боловсруулах үеэс эхэлбэл зохино. Улс орнууд Уугуул хүмүүст хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн төсөл, арга хэмжээний талаар өөрсдийн шийдвэр гаргах процессийн дагуу мэдээлэлтэйгээр шийдвэр гаргахад нь шаардлагатай цаг хугацааг өгөх ёстой.

М

Мэдээлэлд үндэслэсэн

Уугуул хүмүүсийн төлөөллийн байгууллагад өгсөн мэдээлэл нь хэрэгжүүлэхээр санал болгож буй төслөөс үүдэн гарч болзошгүй бүх хор уршиг, нөлөөллийг ойлгоход хангалттай, бодитой, үнэн, зөв, Уугуул хүмүүст ойлгомжтой байх ёстой. Мөн үүнд олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан Уугуул хүмүүсийн эрх, нөхөн олговор, үр ашиг хуваалцах зохицуулалтыг ч багтаасан байна.

З

Зөвшөөрөл

Зөвлөлдөх явцад Уугуул хүмүүс зөвшөөрлөө өгөх эсвэл түдгэлзэх эрхтэй. Зөвшөөрлөө илэрхийлэх хэлбэрүүд нь төр болон Уугуул хүмүүс хоорондын шийдвэр гаргах процесст нөлөө үзүүлэхүйц олон улсын гэрээ, бусад төрлийн гэрээ, хэлэлцээр байж болно. Үзүүлэх нөлөөлөл хор хөнөөл ихтэй тохиолдолд ЧҮМЗ-ыг төрөөс хязгаарлаж болохгүй бөгөөд арга хэмжээ авахын тулд Уугуул хүмүүсийн зөвшөөрлийг авах шаардлагатай.

Зургийн тайлбар: ЧҮМЗ-ийн зарчмуудыг дүрслэн үзүүлсэн нь. ©Эмнести Интернэшнл

4.1 ЧУМЗ УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХ БОЛОХ НЬ

4.1.1 ТАНИЛЦУУЛГА: ЧУМЗ-ИЙН МӨН ЧАНАР БА ЗОРИЛГО

Чөлөөт, Урьдчилсан, Мэдээлэлд үндэслэсэн Зөвшөөрөл (ЧУМЗ) авах эрх бол Уугуул хүмүүсийн эрх бөгөөд улс орнууд тэдний эрхэд нөлөөлж болзошгүй шийдвэрийн талаар тэдэнтэй хамтрах, зөвшилцөхийг шаарддаг.⁷² ЧУМЗ-ийн талаар НҮБ-ын УИЭТТ-т цогц байдлаар тодорхойлсон.⁷³

ЧУМЗ авах үйл явц нь Уугуул хүмүүсийн эрхийн болзошгүй зөрчлүүд болон тэдгээрийг бууруулах арга хэмжээг хамарсан байдаг. Түүнчлэн, өөрсдийн газар нутаг, нөөц баялгаа хянах,⁷⁴ соёлын өвөрмөц байдлаа хадгалах,⁷⁵ Уугуул хүмүүс болон төр хоорондын эрх мэдлийн тэнцвэргүй байдлыг багасгах арга замыг эрэлхийлдэг.⁷⁶ ЧУМЗ нь зөвлөлдөх эрх, оролцох эрх, газар нутаг, нөөц баялагтаа эзэн байх эрхийн агуулгатай холбогддог. Иймээс нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь байхгүй бол ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлж чадахгүй.⁷⁷

Гэхдээ ЧУМЗ бол зөвхөн хүний эрхийг хамгаалах үйл явцын тухай асуудал биш. Энэ нь Уугуул хүмүүсийн улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын нэн тэргүүний эрхүүдэд⁷⁸ суурилсан өөрсдийгөө тодорхойлох эрх болон арьс, үндсээр алагчлах явдлаас ангид байх эрхийн үндэс суурь юм. Эдгээр эрхүүдийг Иргэний болон Улс төрийн эрхийн тухай Олон улсын Пакт (ИУТЭОУП), Эдийн засаг, Нийгэм, Соёлын эрхийн тухай Олон улсын Пакт (ЭЗНСЭОУП) болон Арьс, Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах тухай Олон улсын Конвенц (АҮАҮБХУТК) зэргээр баталгаажуулсан байдаг.⁷⁹

4.1.2 НҮБ-ЫН УИЭТТ: ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ГОЛ БАРИМТ БИЧИГ БОЛОХ НЬ

ЧУМЗ нь олон улсын, бүс нутгийн олон тооны баримт бичиг, механизм, бодлогод тусгалаа олсон байдаг. Гэхдээ УИЭТТ нь Уугуул хүмүүсийн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх, хамгаалах, хангах асуудлаар гарсан олон улсын хамгийн иж бүрэн эрх зүйн баримт бичиг юм.⁸⁰ Уг Тунхагийн заалтууд нь хүний эрхийн шинэ хэлбэрүүдийг бий болгохоос илүүтэйгээр Уугуул хүмүүсийн хэдийн тодорхойлогдсон эрхүүдийг одоо байгаа тайлбар, шүүхийн практикт суурилан тайлбарлан баталгаажуулсан. УИЭТТ-ийн үзэл санаа нь Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллага (ОУХБ)-ын 169 дүгээр Конвенцаас⁸¹ эх үүсвэртэй бөгөөд уг Конвенц ч мөн иргэдийн зөвшилцөл, зөвшөөрлийг шаарддаг. УИЭТТ-ийн нийт зургаан бүлэг нь ЧУМЗ-тэй хамааралтай.⁸²

Жишээ нь, 19 дүгээр зүйлд зааснаар, улс орнууд Уугуул хүмүүст нөлөөлж болзошгүй хууль зүйн болон захиргааны арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээс өмнө ЧУМЗ авахын тулд эрх ашиг нь хөндөгдсөн Уугуул хүмүүстэй тэдний төлөөллийн байгууллагаар дамжуулан шударгаар зөвлөлдөж, хамтран ажиллах ёстой. 32 дугаар зүйл нь Уугуул хүмүүсийн эрх онцгой ихээр хөндөгддөг байгалийн

⁷² UNDRIP, Article 19; see Human Rights Council (UNHRC), *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples*, 10 August 2018, UN Doc. A/HRC/39/62.

⁷³ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 1-3 and 5.

⁷⁴ See UNDRIP, Article 28.

⁷⁵ See UNDRIP, Article 11.

⁷⁶ See UNDRIP, Articles 18 and 19.

⁷⁷ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 14.

⁷⁸ See UNDRIP, Articles 3, 4 and 5.

⁷⁹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 3, 6, 9 and 14.

⁸⁰ UNGA, Resolution adopted by the General Assembly on 13 September 2007, UNDRIP, UN Doc. A/RES/61/295, 2 October 2007.

⁸¹ Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169).

⁸² UNDRIP, Articles 10, 11, 19, 28, 29 and 32.

нөөц ашиглалтын асуудалтай хамааралтай.⁸³

32 дугаар зүйлийн 2 дах хэсэгт Улс орнууд Уугуул хүмүүсийн газар нутаг, байгалийн бусад нөөц, ялангуяа ашигт малтмал, ус зэрэг нөөц баялгийн олборлолт, ашиглалтын үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа төслийг батлахын өмнө эрх ашиг нь хөндөгдөж буй Уугуул хүмүүсээс ЧУМЗ авахын тулд тэдний төлөөллийн байгууллагаар дамжуулан чин шударгаар зөвлөлдөж, хамтран ажиллана гэж заасан байдаг.⁸⁴

Олон улсын болон үндэсний хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал, хэрэгжилтийн байдлаас нь шалтгаалан зарим судлаачид УИЭТТ-аар хамгаалахаар заасан зарим эрхийг олон улсын заншлын эрх зүйгээр зохицуулагдах ёстой гэж үздэг. Үүнд өөрийгөө илэрхийлэх, тусгаар тогтнох, өөрийгөө удирдах, ЧУМЗ, уламжлалт газар нутаг, байгалийн нөөцийг эзэмших, мөн хохирол учирсан нөхцөлд хохирлоо нөхөн төлүүлэх зэрэг эрхүүд багтана.⁸⁵

2014 оны НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн Дэлхийн Бага Хурлын үеэр НҮБ-ын гишүүн улсууд УИЭТТ-ийг дахин дэмжихээ дуу нэгтэйгээр илэрхийлж, Бага хурлаас гарсан баримт бичигт ЧУМЗ-ийг дэлхий нийтээр хэрэгжүүлэхийг онцгойлон уриалсан.⁸⁶

4.1.3 ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БҮС НУТГИЙН ХЭМЖЭЭНИЙ БУСАД БАРИМТ БИЧИГ, БОДЛОГУУД

Норвеги, Швед болон Финлянд нь бүгд АҮАҮБХУТК, ИУТЭОУП, мөн ЭЗНСЭОУП-ийн гишүүн орнууд юм. Конвенц тус бүрийн Хяналтын хороодоос эдгээр баримт бичгийг өнөөгийн олон улсын эрх зүйн хөгжилд нийцсэн⁸⁷ гэж үздэг бөгөөд гишүүн улсууд ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлэх зэрэг Уугуул хүмүүсийн эрхэд хүндэтгэлтэй хандах үүрэг хүлээдэг.⁸⁸

Жишээ нь, Арьс, Үндсээр Алагчлахын эсрэг Хороо (АҮАЭХ) нь “Уугуул хүмүүс нийгмийн амьдралд үр нөлөөтэй оролцоход тэгш эрхтэй байх, эрх, ашиг сонирхолд нь шууд хамааралтай аливаа шийдвэрийг тэдний мэдээлэл бүхий зөвшөөрөлгүйгээр гаргахгүй байхыг” улс орнуудад уриалдаг.⁸⁹ НҮБ-ын ХЭЗ-ийн шийдвэрүүдэд ч ЧУМЗ-ийн эрхийг баталгаажуулсан байдаг.⁹⁰ Эдийн засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Хороо (ЭЗНСЭХ) “Гишүүн улсууд Уугуул хүмүүсийн онцгой эрхэд хамаарах бүхий л асуудлаар ЧУМЗ-ийн зарчимд хүндэтгэлтэй хандах ёстой” гэсэн шаардлагыг тавьсан.⁹¹ Түүнчлэн, ЭЗНСЭХ-ноос “Уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох үйл ажиллагааг хамтран хэрэгжүүлэх механизм нь байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын цогц арга хэмжээ байх ёстой бөгөөд аливаа төслийн нөлөөлөлд өртөж буй хүмүүст мэдээлэл өгч, утга учиртайгаар зөвлөлдөхгүйгээр хэрэгжих, хүний эрх, байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлөх ёсгүй. Мөн Уугуул хүмүүсийн ЧУМЗ-ийн эрхийг хүндэтгэх ёстой” гэсэн тодруулгыг хийсэн⁹².

Биологийн Олон янз байдлын тухай Конвенцын 8 (j) дэх зүйлд заасан уламжлалт мэдлэгийг

⁸³ See UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya: Extractive industries and indigenous peoples*, 1 July 2013, UN Doc. A/HRC/24/41; UNHRC, *Report of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples on its fifth session* (Geneva, 9-13 July 2012), 17 August 2012, UN Doc. A/HRC/21/52; and UNHRC, *Follow-up report on indigenous peoples and the right to participate in decision-making, with a focus on extractive industries*, 16 August 2012, UN Doc. A/HRC/21/55.

⁸⁴ UNDRIP, Article 32.2.

⁸⁵ International Law Association, *Rights of Indigenous Peoples - Report of the Hague Conference* (2010), pp. 51-52.

⁸⁶ UNGA, Resolution adopted by the General Assembly on 22 September 2014. Outcome document of the high-level plenary meeting of the General Assembly known as the World Conference on Indigenous Peoples. UN Doc A/RES/69/2.

⁸⁷ See, for instance, *Judge v. Canada* (CCPR/C/78/D/829/1998), para. 10.7.

⁸⁸ CERD, General Comment 23: Indigenous Peoples, 18 August 1997, paras 4-5; CESCR, General Comment 21: Right of everyone to take part in cultural life, UN Doc. E/C.12/GC/21, 21 December 2009, paras 36-37; HRC; General Comment 23 (Article 27), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, 26 April 1994, para. 7.

⁸⁹ CERD, General Recommendation 23 (previously cited), para. 4(d).

⁹⁰ See, for instance, HRC, Views, *Ángela Poma Poma v. Peru*, adopted on 24 April 2009, UN Doc. CCPR/C/95/D/1457/2006, para. 7.6.

⁹¹ CESCR, General Comment 21 (previously cited), para. 37.

⁹² CESCR, General Comment 26 (2022) on land and economic, social and cultural rights, UN Doc. E/C.12/GC/26, 24 January 2023, para. 58. See also paras 16 and 21.

өвлөн тээгчдийн зөвшөөрөл оролцоотойгоор олж авах тухай, мөн Акве: Коны Сайн дурын Удирдамжид дурдсанаар “урьдчилсан, мэдээлэл бүхий зөвшөөрөл” авах талаарх тайлбарыг тогтмол хийж иржээ.⁹³

Мөн Америк дундын Хүний эрхийн Шүүх⁹⁴ (АДХЭШ), Африкийн Хүний болон Ард түмний эрхийн Комисс⁹⁵ (АХБАТЭК)-оос ЧУМЗ-ийг хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд НҮБ-ын байгууллагууд ч ЧУМЗ-ийг бодлогын баримт бичгүүдэл тусгасан.⁹⁶

4.1.4 ЧУМЗ-ИЙГ ХЭЗЭЭ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ, ХЭНТЭЙ ЗӨВЛӨЛДӨХ ЁСТОЙ ВЭ?

Төрийн шийдвэр Уугуул хүмүүст нийгмийн бусад бүлгийнхээс өөр нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй үед ЧУМЗ авахаар зөвлөлдөх үүрэг хүлээдэг.⁹⁷ Уугуул хүмүүстэй зөвлөлдөх төрийн үүрэг нь харилцан яриа, зөвшилцөл бүхий чанарын үйл явц байх ёстой бөгөөд зөвшөөрөл авах зорилгод чиглэгн.⁹⁸

Уугуул хүмүүсийн төлөөлөгчдийн байгууллагатай зөвлөлдөх үүргийг эрх ашиг нь хөндөгдөж буй Уугуул хүмүүстэй шууд харьцаж буй төрийн байгууллага хэрэгжүүлэх ёстой. Уугуул хүмүүс өөрсдийн уламжлалт хууль, уламжлал, дэг жаягийн дагуу өөрсдийгөө илэрхийлэх эрх чөлөөтэй, мөн зөвлөлдөх үйл ажиллагааг хэрхэн явуулах арга замыг тодорхойлох зэргээр зөвлөлдөх үйл явцыг удирдах, чиглүүлэх боломжтой байх ёстой.⁹⁹

Уугуул хүмүүсийн хууль ёсны төлөөлөгчидтэй (“тэдний төлөөллийн байгууллагаар дамжуулан”) болон тэдний журмын дагуу хамтран ажиллахгүй бол олж авсан зөвшөөрлөө алдаж болзошгүй.¹⁰⁰ Үүний зэрэгцээ, улс орнууд Уугуул хүмүүсийн төлөөллийн байгууллагад ийм бүрэн эрхийг олгох нь зүйтэй. Мөн колоничлолоос болж Уугуул хүмүүсийн шийдвэр гаргах эрх бүхий өмнөх байгууллагын үйл ажиллагаа суларсан бол тэдний өөрсдийгөө зохих ёсоор төлөөлөх чадварыг сайжруулахад төрийн зүгээс туслалцаа үзүүлж болох юм¹⁰¹.

4.1.5 ЧУМЗ-ИЙН ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Уугуул хүмүүс аливаа саналд өөрсдийн зөвшөөрлөө чөлөөтэй өгөх ёстой. Энэ нь жишээ нь, бодит байдлаар, эсвэл үг хэлээр дарамтлах (тэдний ажлын байр, авдаг үйлчилгээ зэрэгт саад учруулах зэргээр), “хуваах, захирах” тактикаар Уугуул хүмүүсийн удирдлагыг өөрсдийн нөлөөнд оруулах, тэдний удирдагчид, идэвхтнүүдийн үйл ажиллагааг хууль бус буюу гэмт хэрэг гэж үзэх эргээр тэдний хүсэл зоригт шууд ба шууд бусаар саад хийхгүй гэсэн үг юм. Зөвлөлдөх үйл явц Уугуул хүмүүсийн бусад эрх, одоо үйлчилж байгаа бодлого, үйлчилгээ авах боломжид сөргөөр

⁹³ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 52.

⁹⁴ Inter-American Court of Human Rights (IACtHR), *Saramaka People v. Suriname* (Preliminary Objections, Merits, Reparations, and Costs), Series C No. 172, adopted on 28 November 2007, paras 133-134 and 137, corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_172_ing.pdf

⁹⁵ African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR), *Endorois Welfare Council v. Kenya*, Case 276/2003, 4 February 2010, para. 291.

⁹⁶ See UN Development Programme (UNDP), UNDP and Indigenous Peoples: A Policy of Engagement, http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/environment-energy/local_development/undp-and-indigenous-peoples-a-policy-of-engagement/, 2015; UN Development Group, Guidelines on Indigenous Peoples' Issues, <http://www2.ohchr.org/english/issues/indigenous/docs/guidelines.pdf>, 2008; and UN Food and Agriculture Organization, Policy on Indigenous and Tribal peoples, <https://www.fao.org/4/i1857e/i1857e00.htm>, 2010

⁹⁷ UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, James Anaya*, UN Doc. A/HRC/12/34, 15 July 2009, para. 43. See UNDRIP, Articles 10, 11, 19, 29 and 32.

⁹⁸ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 18.

⁹⁹ Both states and Indigenous Peoples have a responsibility to ensure the representation of underrepresented groups within affected Peoples. See UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 20-23, Annex para. 4.

¹⁰⁰ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 23. See UNDRIP, Articles 18, 19 and 32.

¹⁰¹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 23.

нөлөөлөх ёсгүй.¹⁰² Харин талуудын харилцаа итгэлцэл, сайн санааны үндсэн дээр зөвшөөрөл авах зорилго суурилсан байх ёстой.¹⁰³

Урьдчилсан гэдэг нь зөвлөлдөх үйл явц аливаа төслийн үзэл баримтлал, боловсруулалтын үе шатанд буюу аль болох эрт эхлэх ёстой гэсэн үг юм.¹⁰⁴ Улс орнууд Уугуул хүмүүст хэрэгжихээр төлөвлөгдсөн төсөл, авах арга хэмжээний талаар өөрсдийн шийдвэр гаргах процессийн дагуу мэдээлэлтэйгээр шийдвэр гаргахад шаардлагатай цаг хугацааг олгох ёстой.¹⁰⁵

Мэдээлэл бүхий гэдэг нь Уугуул хүмүүсийн төлөөллийн байгууллагад өгсөн мэдээлэл нь хэрэгжүүлэхээр санал болгож буй төслөөс үүдэн гарч болзошгүй бүх хор уршиг, нөлөөллийг ойлгоход хангалттай, бодитой, үнэн, зөв, мөн Уугуул хүмүүст ойлгомжтой байх ёстой бөгөөд үүнд олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан тэдний эрх, мөн нөхөн олговор, үр ашиг хуваалцах зохицуулалтыг ч багтаасан байна.¹⁰⁶ Түүнчлэн, улс орнууд Уугуул хүмүүсийн хүлээн авсан мэдээллээ ойлгож хүлээн авах эх сурвалж, чадамжтай байх, мөн нийгэм, байгаль орчин, хүний эрхийн нөлөөллийн үнэлгээний хэлэлцүүлэгт оролцох боломжоор хангах ёстой.¹⁰⁷

Зөвшөөрөл: Зөвлөлдөх явцад Уугуул хүмүүс зөвшөөрлөө өгөх, эсвэл түдгэлзүүлэх эрхтэй. Зөвшөөрлөө илэрхийлэх хэлбэрүүд нь төр болон Уугуул хүмүүс хоорондын шийдвэр гаргах процесст нөлөө үзүүлэхүйц олон улсын гэрээ, бусад төрлийн гэрээ, хэлэлцээр байж болно.¹⁰⁸ Зөвшөөрөл өгсөн тохиолдолд нөлөөлөлд өртсөн Уугуул хүмүүсийн идэвхтэй оролцоотойгоор хэрэгжилтийг тогтмол хянаж, үнэлж байвал зохино. Хэрвээ төслийн үйл ажиллагаанд томоохон өөрчлөлт гарвал, зөвшөөрлийг дахин хянан үзэж, шаардлагатай бол ЧУМЗ-ийг дахин авна.¹⁰⁹

Уугуул хүмүүс өөрсдөд нь нөлөө үзүүлж буй шийдвэр гаргах үйл явцын үр дүнд ямагт нөлөөлөх боломжтой байх ёстой. Энэ нь мэдээлэл өгсөн тохиолдолд улс орнууд зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулах нь хангалтгүй бөгөөд Уугуул хүмүүсийн төлөөлөгчид өөрсдийн өмнө тулгамдсан асуудлаа шийдвэрлэх үүрэг хүлээхгүйгээр үзэл бодлоо сонсгох боломжтой байх ёстой гэсэн үг юм.¹¹⁰ Бас нэг чухал зүйл нь, зөвшөөрөл өгөөгүй байгаа үед Уугуул хүмүүсийн төлөөллийн байгууллагуудын зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд оролцож буй оролцоо нь төрийн шийдвэрт дэмжлэг болж байгаа мэтээр ойлгогдож болохгүй юм.¹¹¹

¹⁰² UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 20.

¹⁰³ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 20, see also para. 22.

¹⁰⁴ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 21; IACtHR, *Saramaka People v. Suriname* (previously cited).

¹⁰⁵ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 21.

¹⁰⁶ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 22.

¹⁰⁷ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 22.

¹⁰⁸ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 43.

¹⁰⁹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 43-45.

¹¹⁰ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 15, see also paras 16-18.

¹¹¹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited).

4.1.6 УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОХООС ТАТГАЛЗАХ ЭРХ

Санал болгож буй төсөлд зөвшөөрөл өгөхгүй байх олон шалтгаан Уугуул хүмүүст бий. Ихээхэн хэмжээний хохирол учирч болзошгүй нөхцөлд ЧУМЗ-ийг төрөөс хязгаарлаж болохгүй ба арга хэмжээ авахын тулд Уугуул хүмүүсийн зөвшөөрөл шаардлагатай.¹¹² Хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөлөл их байх тусам Уугуул хүмүүсийн эрхийг хүндэтгэх асуудал туйлын үүрэг болж хувирдаг.¹¹³ Учир нь хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн арга хэмжээ, төсөл нь олон улсын эрх зүйгээр хамгаалагдсан хүний эрхийг харилцан адилгүй байдлаар хязгаарлах эрсдэлтэй.¹¹⁴ Хүний эрхэд учирч болзошгүй хохирлын үнэлгээг хийхдээ “тухайн үйл ажиллагааны мөн чанар, цар хүрээ, үргэлжлэх хугацаа, урт хугацааны нөлөөлөл, түүнчлэн орон нутгийн иргэдийн газар нутгийн болон соёлын бүрэн байдалд үзүүлж болзошгүй хохирол зэргийг харгалзан үзэх шаардлагатай.¹¹⁵ “Байгалийн баялаг олборлох төслүүд нь Уугуул хүмүүсийн амьдралд нийгэм, соёлын эргэшгүй нөлөө үзүүлдэг учир ерөнхийдөө зөвшөөрөл авахыг шаарддаг.¹¹⁶

Уугуул хүмүүсийн эрхийг хязгаарлах аливаа шийдвэрийг УИЭТТ-ийн 46.2-р зүйлд заасан тодорхой нөхцөлийг хангасан, нийгмийн зүй ёсны зорилгод нийцүүлэн зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд тухайн нөхцөл байдлын хэр хэмжээнд тохируулан гаргаж болно.¹¹⁷ Уугуул хүмүүсийн эрхийн асуудлаарх НҮБ-ын Тусгай илтгэгчийн хэлснээр “нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээ гэдэгт арилжаа наймааны, эсвэл хөрөнгө мөнгөө өсгөх ашиг сонирхлын зорилго төдий асуудал хамаарахгүй бөгөөд ялангуяа олборлох салбарын үйл ажиллагаанаас хувьдаа ашиг хүртэхэд хамааралгүй юм.”¹¹⁸ Үүнийг хязгаарлахын тулд захиргааны болон шүүхийн хяналт тавих, нөхөн төлбөр, үр ашгаас хуваалцах зэрэг эрсдэлийг бууруулахад зайлшгүй шаардлагатай хамгаалалтын арга хэмжээ авах ёстой.¹¹⁹ Хэлэлцүүлэг хангалттай явуулж чадаагүй тохиолдолд төрийн зүгээс нөхөн төлбөр олгох, эсвэл санал болгож буй төслөөс татгалзах зэрэг засч залруулах арга хэмжээ авна.¹²⁰

¹¹² UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 35, see also paras 36-41. The IACtHR applies the principles “major impact” and “profound impact”: IACtHR, *Saramaka People v. Suriname* (previously cited), paras 134 and 137. See also its interpretation judgment in the same case; IACtHR, *Saramaka People v. Suriname*, Series C No. 185, Judgment of 12 August 2008, https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_185_ing.pdf

¹¹³ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 35.

¹¹⁴ See UNDRIP, Article 46; James Anaya, Presentation: “El rol de los Ombudsmen en América Latina: El derecho a la consulta previa a los pueblos indígenas” [“The role of the Ombudsman in Latin America: The right to prior consultation of indigenous peoples”], Lima, Peru, 25 April 2013, <https://unsr.jamesanaya.org/?p=802> (in Spanish, accessed on 10 November 2024).

¹¹⁵ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 35.

¹¹⁶ UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya, Extractive Industries and Indigenous Peoples* (previously cited), paras 29-31.

¹¹⁷ UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya: Extractive industries and indigenous peoples* (previously cited), paras 32-36.

¹¹⁸ UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya: Extractive industries and indigenous peoples* (previously cited), para. 35.

¹¹⁹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 40-41. See also IACtHR, *Saramaka People v. Suriname* (previously cited) and ACHPR, *Endorois Welfare Council v. Kenya*, (previously cited) 276/2003, Decision on 2 February 2010, <https://www.escr-net.org/caselaw/2010/centre-minority-rightsdevelopment-kenya-and-minority-rights-group-international-behalf/>

¹²⁰ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 20 and 40.

4.2 БИЗНЕС БА ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХҮРЭЭНД УУГУУЛ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХИЙГ АВЧ ҮЗЭХ НЬ

Цар хүрэнээсээ үл хамааран бүх аж ахуйн нэгжүүд, дэлхийн хаана ч байсан, бүхий л үйл ажиллагаандаа хүний эрхэд хүндэтгэх үүрэгтэй. Бизнесийн үйл ажиллагаанд баримтлах энэхүү стандарт нь НҮБ-ын Бизнес ба Хүний Эрхийн Удирдах Зарчмууд (НҮБ-ын Баримтлах Зарчмууд) болон Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагаа, Хөгжлийн Байгууллага (ЭЗХАХБ)-ын Үндэстэн дамнасан Корпорацуудын Үйл ажиллагааны Удирдамж зэрэг нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн, олон улсын бизнес, хүний эрхийн баримт бичгүүдэд тусгалаа олсон байдаг.¹²¹ Хүний эрхийг хүндэтгэх бизнесийн байгууллагын үүрэг нь олон улсын эрх зүйн хүрээнд хүлээсэн төрийн өөрийн үүрэг хариуцлагаас тусдаа бөгөөд хүний эрхийг хамгаалах үндэсний хууль тогтоомжоос давуу хэмжээнд хэрэгжих ёстой.¹²² Бизнес эрхлэгчдийн зүгээс хүний эрхийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх зохистой арга хэмжээ авах, хүний эрх зөрчигдсөн үед гэм буруутай этгээдүүдэд хариуцлага тооцох, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх үр дүнтэй арга хэмжээ авах үүргийг улс орнууд хүлээдэг.¹²³

Хүний эрхийг хүндэтгэх үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхийн тулд бизнесийн байгууллагууд “хүний эрхийг хамгаалах үүргийнхээ салшгүй хэсэг болгож, нөлөөлөлд өртөж болзошгүй бүлгүүдтэй ач холбогдол өгч зөвлөлдөх замаар хүний эрхийн аливаа бодит, болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тодорхойлох, үнэлэх” идэвхтэй бөгөөд байнгын алхмуудыг хийдэг байх ёстой.¹²⁴ Бизнесийн байгууллагууд өөрсдийн үйл ажиллагаа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, бизнесийн харилцаатай шууд холбоотойгоор хүний эрхэд үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, эсвэл болзошгүй нөлөөллийг тодорхойлох, урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, тооцохын тулд хүний эрхийн магадлан шалгах ажиллагааг тасралтгүй хэрэгжүүлдэг байх ёстой.¹²⁵ Түүнчлэн, компаниуд өөрөөс нь шалтгаалсан, эсвэл оролцсон хүний эрхийн аливаа зөрчлийг арилгавал зохино.¹²⁶

Бизнесийн байгууллагууд хүний бүх эрхэд хүндэтгэлтэй хандах үүрэгтэй. Олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн, бизнес эрхлэгчдийн хүндэтгэн үзэх ёстой хүний эрхүүдийг Хүний Эрхийн Олон Улсын Билл¹²⁷-д тусгасан байдаг боловч нөхцөл байдлаас шалтгаалан, бизнесийн байгууллагууд НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн эрхийн талаарх баримт бичиг зэрэг нэмэлт стандартуудыг анхаарч үзэх шаардлагатай болдог.¹²⁸ НҮБ-ын Удирдах Зарчмуудад ЧУМЗ-ийн талаар тодорхой дурдаагүй боловч сүүлийн үеийн бизнес ба хүний эрхийн стандартууд нь Уугуул хүмүүсийн эрхийн талаар онцгойлон авч үздэг, бизнесийн байгууллагуудад ЧУМЗ-ийг илүүтэйгээр хүлээн зөвшөөрөхийг уриалах болсон байна.¹²⁹

¹²¹ This responsibility was expressly recognized by the UN Human Rights Council on 16 June 2011, when it endorsed the UN Guiding Principles on Business and Human Rights, and on 25 May 2011, when the 42 governments that had then adhered to the Declaration on International Investment and Multinational Enterprises of the OECD unanimously endorsed a revised version of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises. See Human Rights and Transnational Corporations and other Business Enterprises, Human Rights Council, Resolution 17/4, 6 July 2011, UN Doc. A/HRC/RES/17/4; OECD Guidelines for Multinational Enterprises, OECD, 2011, <https://www.oecd.org/corporate/mne>.

¹²² UN Guiding Principles, Principles 11 and 13 including Commentary.

¹²³ UN Guiding Principles, Principle 1.

¹²⁴ UN Guiding Principles, Principle 18.

¹²⁵ UN Guiding Principles, Principle 17.

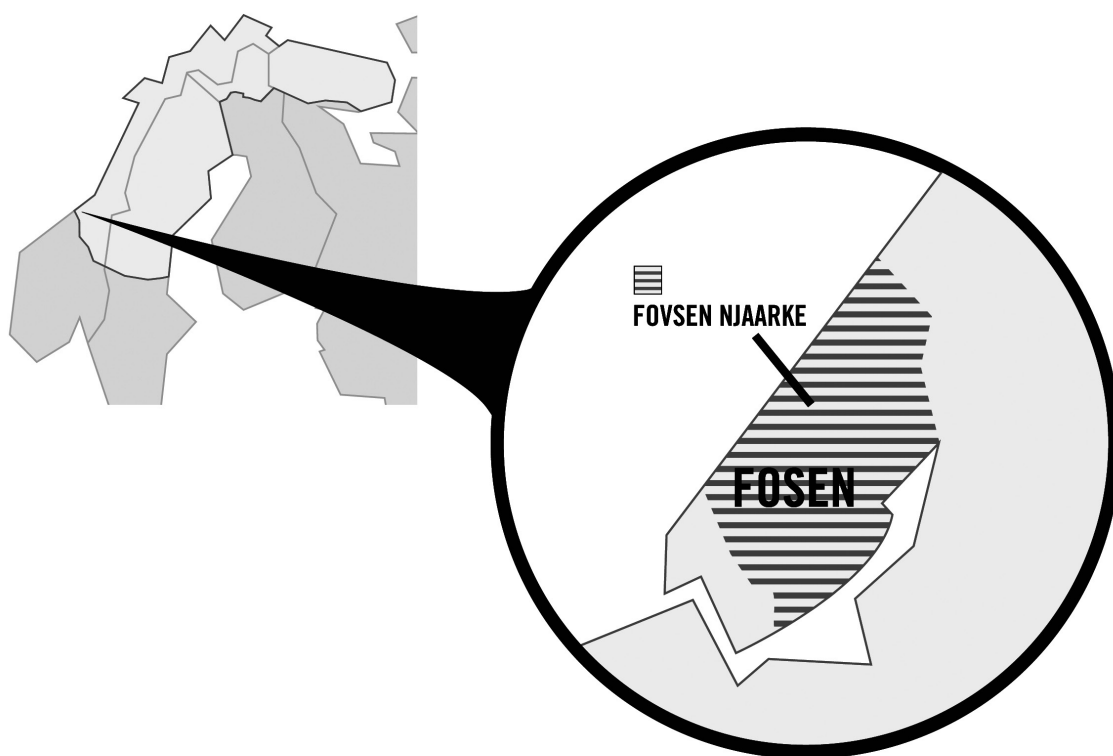
¹²⁶ UN Guiding Principles, Principle 15.

¹²⁷ The International Bill of Human Rights includes three documents: the Universal Declaration of Human Rights, the ICESCR, and the ICCPR and its two Optional Protocols.

¹²⁸ UN Guiding Principles, Principle 12.

¹²⁹ UN Working Group on Business and Human Rights, Raising the Ambition – Increasing the Pace, The UNGPs 10+ Roadmap for the next decade, November 2021, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-12/ungps10plusroadmap.pdf>.

5. НОРВЕГИ: ФОСЕНИЙ САЛХИН ЦАХИЛГААН СТАНЦ

Зургийн тайлбар: Фосен ба Фовсен Нжаарке орчмын цаа буга малладаг бүс нутгийн газрын зураг. © Эмнести Интернэшнл

НОРВЕГИЙН САМИЧУУД

Норвегид багцаалбал 50-70 мянга орчим Сами хүмүүс амьдардаг. Тэдний уламжлалт газар нутаг ерөнхийдөө Норвегийн хойд болон төв хэсгээр, тус улсын газар нутгийн 40 орчим хувийг эзлэн оршдог. Норвегид иргэдээ үндэс, угсаагаар нь ялгаж бүртгэдэггүй боловч, Сами парламентийн сонгогчдын бүртгэлд 23,488 бүртгэгдсэн сонгогч байдаг ба самичууд уламжлалт газар нутгаасаа

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ "НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ" ҮҮ?
ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛД ҮНДЭСЛЭСЭН ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧҮМЗ) АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ,
ШИНЭ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УГУУЛ САМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА
БОЛОН СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ ҮЧРҮҮЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

өөр газар ч амьдарч байгаа баримтууд бий.¹³⁰ Самигийн газар нутагт 3000 орчим самичууд зөвхөн цаа буга маллаж амь зуудаг бол уламжлалт бусад хэлбэрээр, мөн орчин үеийн аргаар ч амьжиргаагаа залгуулдаг байна.

1989 оноос хойш Сами Парламент нь Норвеги дах самичуудын төлөөллийн байгууллага болсон. Уг Парламентийг Норвегийн Самичуудын тухай хуулийн дагуу байгуулсан ба Сами сонгогчдын бүрэн эрхэд үндэслэн тэргүүлэх чиглэл, бодлогоо боловсруулдаг байна. Сами Парламент захиргааны үүрэг гүйцэтгэж, хэл, соёл, боловсрол зэрэг тодорхой салбарт бодлого гаргах боломжтой байдаг. Самигийн тухай хуулийн 4 дүгээр бүлэгт зааснаар Сами парламент Самид нөлөө үзүүлэх шийдвэрт зөвлөлдөх эрхтэй, түүнчлэн Сами бүс нутагт гарсан газартай холбоотой халдлагыг эсэргүүцэх эрхтэй байдаг.

5.1 НОРВЕГИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ

5.1.1 НОРВЕГИЙН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГА

Норвегийн Үндсэн хуулийн 108-р зүйлд Сами хүмүүсийг Уугуул хүмүүсийнх нь хувьд хамгаалж, төрөөс самичуудыг хэл, соёл, амьдралын хэв маягаа хадгалах, хөгжүүлэх боломжийг хангах үүргийг хүлээсэн байдаг.¹³¹ Тус улс нь ОУХБ-ын 169-р Конвенцид нэгдэн орсон анхны улсуудын нэг, УИЭТТ-ийн ажлын хэсэгт орсон¹³² хэдий ч, Уугуул хүмүүсийн талаарх сүүлийн үеийн олон улсын нөлөөллийн ажлуудыг эс тооцвол самичуудын газар нутаг, нөөц эзэмших эрхийн талаарх мэдээлэл ихээхэн дутмаг, уусгах түрэмгий бодлого хэрэгжүүлж ирсэн түүхтэй.¹³³

Норвегийн Үндсэн хуулийн 92 дугаар зүйлд төрийн байгууллагуудын хүний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах үүргийг баталгаажуулсан. Норвегийн эрх зүйн систем хоёрдмол шинжтэй, олон улсын эрх зүй нь тодорхой хуультай уялдаатай байдлаар хэрэгжихийг шаарддаг. Тухайлбал, Хүний эрхийг хамгаалах тухай хууль нь олон улсын хүний эрхийн хэд хэдэн гэрээг өөртөө багтаасан бөгөөд үндэсний хууль тогтоомжтой зөрчилдсөн тохиолдолд олон улсын гэрээ нь давуу байдлаар хэрэгждэг¹³⁴. Үүнд Хүний эрхийг хамгаалах Европын Конвенц (ХЭХЕК), ИУТЭОУП, ЭЗНСЭОУП, НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн Конвенц (ХЭК) болон Эмэгтэйчүүдийг Алаглах Үзлийн Бүх хэлбэрийг Устгах тухай Конвенц (ЭАҮБХУТК) багтана. АҮАҮБХУТК-ийн үзэл санаа нь Тэгш байдал ба Алагчлах үзлийн эсрэг Хуульд багтсан.¹³⁵ Тус улсын Дээд шүүх нь хувь хүмүүстэй холбоотой хэрэгт ИУТЭОУП-ийг хэрэглэхдээ ХЭЗ-ийн Ерөнхий санал дүгнэлтийг баримталдаг.

УИЭТТ-ийг хуулийн эх сурвалж гэж үздэг. Дээд шүүх 2018 оны нэгэн тогтоолдоо, салбарын олон улсын эрх зүйн зарчмуудыг тусгасан, мөн олон улс орон дэмжиж байгаа учир УИЭТТ нь Уугуул

¹³⁰ About 22% of Sámi over the age of 18 who have registered to vote are currently living outside of the traditional Sámi territory. Sámi Parliament in Norway: The Sámi electoral registry 1989-2023 [Sametingets valgmanntall 1989-2023].

¹³¹ Dag T. Hoelseth, “Endring i Grunnloven § 108 (samene som urfolk)” [“Amendment to section 108 of the Norwegian Constitution (the Sami as an Indigenous People)”], 16 March 2023, lovdata.no/artikkel/endring_i_grunnloven_%C2%A7_108_(samene_som_urfolk)/4404 (in Norwegian, accessed on 12 August 2024).

¹³² Norway, Ministry of Local Government and Regional Development: Internasjonalt urfolksarbeid [“International Indigenous work”], <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/internasjonalt-urfolksarbeid/id2001314/> (in Norwegian, accessed on 10 November 2024).

¹³³ Norway, National Parliament, Sannhets- og forsoningskommisjonen [“Truth and Reconciliation Commission”], stortinget.no/no/Stortingetog-demokratiet/Organene/sannhets-og-forsoningskommisjonen (in Norwegian, accessed on 12 August 2024).

¹³⁴ Norway, Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) [“Act on the strengthening of the position of human rights in Norwegian law (Human Rights Act)”], 1999, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30> (in Norwegian).

¹³⁵ Norway: Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings og diskrimineringsloven) [“Act on Equality and prohibition of Discrimination (Equality and discrimination Act)”], 2018, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51> (in Norwegian).

хүмүүсийн эрхийг хамгаалах хууль тогтоомжийн гол баримт бичиг юм гэж тэмдэглэсэн.¹³⁶

1990 онд ОУХБ-ын 169-р Конвенцид нэгдэн орсноос хойш Норвеги улс газар ашиглалт болон самичуудын эрхийн төрөл бүрийн асуудлыг багтаасан хууль тогтоомж батлах зэргээр Конвенцыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүдийг авсан. Үүний нэг жишээ бол, төрийн байгууллагууд болон Сами парламент хоорондын зөвлөлдөх асуудлыг зохицуулсан журмыг 2005 онд баталсан явдал юм.¹³⁷

5.1.2 ЧУМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛ ХУУЛИУД (ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСӨЛД ХАМААРАХ)

Норвегийн Сами бүс нутаг дах салхины эрчим хүчний тухай хууль тогтоомжид хамаарах гол хуулиуд нь Самигийн хууль,¹³⁸ Эрчим хүчний тухай хууль¹³⁹ мөн Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хууль¹⁴⁰ юм. Бусад хууль тогтоомжид Цаа бугын аж ахуйн тухай, Байгалийн Олон янз байдлын тухай, Хөрөнгө хураах тухай хуулиуд орох ба эдгээр хуулиуд нь ЧУМЗ-ийн үйл ажиллагааны холбогдох хэсгүүдтэй хамааралтайгаар хэрэгждэг.

САМИГИЙН ХУУЛЬ

2021 онд Самигийн хуулинд мужууд, хотын захиргаад болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд төрийн нэрийн өмнөөс зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд оролцох журмыг багтаасан нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ. Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа нь самичуудын ашиг сонирлыг хамгаалахын тулд шийдвэр гаргалтын эхний үе шатанд явагдах ёстой. Уг хуулийн 4-6 дугаар зүйлд зааснаар, талууд шийдвэрээ санал нэгтэй гаргах бодит боломжтой байхын тулд зөвлөлдөх үйл явцыг аль болох эрт эхлүүлбэл зохино.

Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа нь зөвшилцөлд хүрэхдээ сайн санааны үүднээс явагдах ёстой бөгөөд талууд харилцан ойлголцолд хүрнэ гэсэн итгэлтэй хэвээр байх учиртай. Самичууд бүгдээрээ зөвлөлдөх үйл явцын бүхий л шатанд тухайн асуудлаар бүрэн мэдээлэлтэй байх ёстой.

Хотын захиргаад, мужуудад зөвлөлдөх нэмэлт үүрэг хариуцлага хүлээлгэх тухай заалтыг тооцохгүйгээр Самигийн хуулийг боловсруулах бэлтгэл ажлыг өмнө дурдсан 2005 оны журмын үргэлжлэл гэж тодорхойлсон.¹⁴¹ Зөвлөлдөх хэлэлцүүлгийг хэрхэн явуулах талаар мужийн захиргаад зориулсан зөвлөмжийг Засгийн газраас дараа нь батлан гаргасан.¹⁴²

¹³⁶ Supreme Court of Norway: *Finnmark estate and others vs Unjarga gilisearvi*, HR-2018-456-P, Supreme Court judgment, 9 March 2018, <https://lovdata.no/dokument/HRSIV/avgjorelse/hr-2018-456-p> (in Norwegian), available in English: <https://lovdata.no/dokument/HRENG/avgjorelse/hr-2018-456-p-eng?q=HR-2018-456-P>

¹³⁷ Erna Solberg and Sven-Roald Nystø, "Procedures for Consultations between State Authorities and The Sami Parliament [Norway]", <https://www.regjeringen.no/en/topics/indigenous-peoples-and-minorities/Sami-people/midtpalte/PROCEDURES-FOR-CONSULTATIONS-BETWEEN-STA/id450743/> (accessed on 12 August 2024).

¹³⁸ Norway, Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) ["Act relating to the Sami Parliament and other Sami legal matters (Sami Act)"], 1989, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56> (in Norwegian).

¹³⁹ Norway, Lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) ["Act relating to the production, conversion, transmission, sale, distribution and utilisation of energy etc. (energy law)"], 1990, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-06-29-50> (in Norwegian).

¹⁴⁰ Norway, Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), ["Act on planning and building permit processing (Planning and Building Act)"], 2009, lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71 (in Norwegian).

¹⁴¹ Norway, Ministry of Local Government and Regional Development: Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak), Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) ["Proposal to the Storting (proposal for a legislative resolution), Amendments to the Sami Act etc. (consultations)"], 2020-2021, Prop. 86 L, [regjeringen.no/contentassets/e81b293f4132459f8512dd77dcb24682/no/pdfs/prp202020210086000ddd.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/e81b293f4132459f8512dd77dcb24682/no/pdfs/prp202020210086000ddd.pdf) (in Norwegian).

¹⁴² Norway, Ministry of local government and modernization, Veileder for kommuner og fylkeskommuner om konsultasjoner med samiske interesser ["Guide for municipalities and county authorities on consultations with Sami interests"], 2021, [regjeringen.no/contentassets/e61425c39d6c46eabf448d1d2ebb71d2/veileder-for-kommuner-og-fylkeskommuner-om-konsultasjoner-medsamiske-interesser.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/e61425c39d6c46eabf448d1d2ebb71d2/veileder-for-kommuner-og-fylkeskommuner-om-konsultasjoner-medsamiske-interesser.pdf) (in Norwegian).

ТӨЛӨВЛӨЛТ БА БАРИЛГЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ

2009 онд Норвегийн Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хуулиар Сами Парламентийн гишүүд газар ашиглалт, бүсчлэлийн төлөвлөгөөтэй холбоотой асуудлаар эсэргүүцлээ илэрхийлэх боломжийг олгосон. Тухайн эсэргүүцлийг хотын, бүс нутгийн түвшинд авч үзээд Засгийн газраар эцэслэн шийдвэрлэдэг.

Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хуульд Сами соёл, амьжиргаа, амьдралын хэв маягийн үндэс суурийг хамгаалах тухай заалтууд орсон байдаг. Норвегийн газрын менежментийн гол хэрэгсэл болох байгаль орчны болон нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээнүүд нь хөгжлийн төслүүдийг тогтвортой, мэдээлэлтэйгээр хэрэгжүүлэх үйл явцыг дэмжих зорилгоор холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулдаг.¹⁴³ Нөлөөллийн үнэлгээг баримтад суурилсан, найдвартай, хараат бусаар хийх ёстой боловч үнэлгээг тухайн шинэ төлөвлөлт, санаачилгыг гаргаж буй талууд захиалж, санхүүжүүлдэг.

Байгалийн Олон янз байдлын тухай Хуульд эрх баригчид байгалийн олон янз байдлын тогтвортой ашиглалт, хамгаалалтын арга хэмжээнд уламжлалт мэдлэгийг түлхүү ашиглах, ялангуяа самичуудын эрх ашиг нийцүүлэх ёстой гэж заасан. Гэхдээ дээр дурдсан нөлөөллийн үнэлгээний тухай хууль тогтоомжуудад уламжлалт мэдлэгийн талаар тухайлан зохицуулаагүй.

Норвегийн хотын захиргаад нь газар ашиглалтын төлөвлөгөө, бүсчлэлтэй холбоотой асуудлыг хариуцдаг. Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хууль, Эрчим хүчний тухай хуулиудад 2023 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар хотын захиргааны далайн эрэг орчмын салхин цахилгаан станцын төлөвлөлт дэх үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлж, төслийн эхний шатанд төлөвлөлтийн тусгай зөвшөөрөл олгохгүй байх эрхийг олгосон.¹⁴⁴

ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТУХАЙ ХУУЛЬ

Эрчим хүчний тухай хуулиар барихаар төлөвлөж буй салхины цахилгаан станцын төслүүдийн талаар Сами Парламент болон нөлөөлөлд өртсөн цаа буга малладаг бүс нутгийн иргэдэд мэдээлэл өгөх шаардлага тавигддаг. Уг хуулийн дагуу Сами парламент зөвлөлдөх тодорхой эрхгүй ч Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хуульд зааснаар эсэргүүцэл илэрхийлэх эрхтэй хэвээр байна. Санал зөрөлдөөнийг шийдвэрлэж чадахгүй бол зайлшгүй зөвлөлдөх шаардлагатай.

5.1.3 ЭРХ ЗҮЙН ХИЙДЭЛ: ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ ЗӨРЧИЛДӨЖ БАЙГАА НЬ

ЗӨВШӨӨРЛӨӨ ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ ЭРХИЙГ ХҮНДЭТГЭХ ЗОХИЦУУЛАЛТ БАЙХГҮЙ

Норвегийн Эрчим хүчний тухай хууль, Төлөвлөлт ба Барилгын тухай хуулиудад төлөвлөлт, шийдвэр гаргах үйл явцын мэдээлэл авах эрхийн талаар тусгасан. Самигийн хуулиар дамжуулан самичууд болон тэдний парламентийн аль аль нь шийдвэр гаргах янз бүрийн түвшинд зөвлөлдөх эрхтэй. Хэдийгээр Самигийн хуульд зөвлөлдөх үүргийг тусгасан, энэ нь ЧУМЗ авах эхлэлийн цэг боловч уг хуульд ЧУМЗ-ийн талаар тухайлан тусгаагүй, түүнчлэн зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзах эрхийн талаар ямар нэгэн заалт байхгүй. Самичууд, Сами Парламентаас зөвшөөрөл авах нь нөхцөл биш бөгөөд олон улсын хүний эрхийн хууль тогтоомжид заасны дагуу Уугуул хүмүүсийн эрхэд ихээхэн хохирол учруулж болзошгүй шийдвэр гаргахаас өмнө тэдний зөвшөөрлийг авах ёстой.

Хэрвээ зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол Засгийн газар шийдвэр гаргах давуу эрхтэй. Энэ нь тухайн тохиолдол ихээхэн сөрөг үр дагавартай байсан ч төрийн хяналт нэг талыг барьсан

¹⁴³ Norway, Forskrift om konsekvensutredninger, ["Regulations on Impact assessments"] 2017, <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-21-854> (in Norwegian). Available in English: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/regulations-on-impact-assessments/id2573435/>

¹⁴⁴ Norway: Lov om endringer i energiloven og plan- og bygningsloven (vindkraft på land), ["Act on changes in the Energy Act and the Planning and Building Act"], 2023, <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2023-06-16-73> (in Norwegian).

шинжтэй байх боломжтой гэсэн үг юм. ЧУМЗ-ийн дагуу Уугуул хүмүүсийн эдлэх эрхийг хязгаарлах нь 4.1 дэх хэсэгт зааснаар олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагатай зөрчилдөж байна.

Хүний эрхийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу ИУТЭОУП нь Норвегийн хууль тогтоомжийн нэг хэсэг тул 27 дугаар зүйлийг заавал дагаж мөрдөх ёстой. Норвегийн Хүний Эрхийн Комиссоос самичуудын газар нутгийг хөндлөнгийн халдлагаас хамгаалах асуудлаар 2022 онд гаргасан илтгэлд ИУТЭОУП-ийн 27 дугаар зүйл нь үндэсний хууль тогтоомжид илүү чухал байр суурьтай байх ёстойг тэмдэглэсэн байдаг.¹⁴⁵ Шийдвэр гаргах үйл явц дах хүний эрхийн үнэлгээг илүү мэдрэмжтэй хийхийн тулд ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлд заасан үнэлгээний шалгуурыг хууль болон холбогдох зохицуулалтуудаар илүү тодорхой болгохыг тус тайланд зөвлөмж болгожээ. Комиссийн үзэж байгаагаар, илүү нарийвчилсан зохицуулалтын зорилго нь нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс, төсөл хэрэгжүүлэгчдийн аль алинд нь хууль тогтоомж илүү тодорхой, урьдчилан таамаглах боломжтой байх явдал юм.

Тус улсын Эрчим хүчний Яамнаас Эмнести Интернэшнлд ирүүлсэн захидалд ИУТЭОУП-ийн 27 дугаар зүйлийг зөрчихөд хүргэсэн нөхцөлд л самичуудын зөвшөөрөл шаардлагатай гэж үзэж байгаагаа илэрхийлжээ.¹⁴⁶ Орон нутгийн Удирдлага, Бүс нутгийн Хөгжлийн Яамнаас Сами парламентад 27 дугаар зүйлтэй холбоотойгоор тусгайлсан хууль гаргах тухай хүсэлтэд хариу ирүүлжээ. Яамны зүгээс Хүний эрхийг хамгаалах тухай хуулийг дурдаад, тухайн асуудлаар нэмж хууль гаргах шаардлагагүй гэж үзэж байна. Тэд хуулийн стандартууд өөрчлөгдөн хөгжиж байгаа тул 27 дугаар зүйлийг хууль тогтоомжид оруулан хуульчлах саналаас татгалзсан. Гэхдээ 27 дугаар зүйлийн талаарх ойлголт, мэдлэгийг нэмэгдүүлэх гарын авлага боловсруулах боломжийн талаар саналаа илэрхийлсэн байна.¹⁴⁷

Яамдаас ирүүлсэн эдгээр захидлууд нь Сами соёлд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй нөхцөлд ядаж Хүний эрхийг хамгаалах тухай хууль нь ЧУМЗ авахыг шаардах арга хэрэгсэл байх боломжтойг харууллаа. Гэхдээ ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлд заасан зөрчлийг таних шалгуурын талаарх зааварчилгаа, хууль зүйн мэдлэг дутмаг байгаа учир энэ нь хангалтгүй юм. Хүний Эрхийн Комиссийн тайланд дурдсанчлан, орон нутгийн засаг захиргаа Уугуул хүмүүс, цөөнхийн хүний эрхийг хамгаалах талаар хязгаарлагдмал ойлголттой байдаг учир хүний эрхийг зөрчих эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.¹⁴⁸

УДИРДАМЖ ДУТМАГ БАЙГААГААС ЗӨВЛӨЛДӨХ БОЛОМЖИЙГ АЛДАЖ БАЙНА

Салхины эрчим хүчний төслийн төлөвлөлтийн эхний шатанд орон нутгийн засаг захиргаа зөвлөлдөх талаар ямар үүрэг хариуцлага хүлээх нь тодорхойгүй байсантай холбоотой саяхны хэд хэдэн жишээ байна. Тухайлбал, Финмарк мужийн Порсанжер хот дах Скарвбергерийн салхин фермтэй холбоотой, одоо үргэлжилж байгаа үйл явцыг дурдаж болно.¹⁴⁹ Порсанжер хотын захирагч 2024 оны эхээр хэвлэлд өгсөн мэдэгдэлдээ дурдсанаар,¹⁵⁰ орон нутгийн удирдлагын зүгээс төлөвлөлтийн эхний үе шатанд цаа буга малладаг бүс нутгийн малчидтай зөвлөлдөөгүй гэсэн гомдолтой тулгарсны дараа зөвлөлдөх үүргийг хэрэгжүүлэх нь хэцүү, боломжгүй зүйл

¹⁴⁵ Norwegian Human Rights Institution (NHRI), *Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder* ["Human Rights protection against interventions in Sami resource areas"], 21 January 2022, <https://www.nhri.no/2022/menneskerettslig-vern-mot-inngrep-i-samiskebruksomrader/> (in Norwegian).

¹⁴⁶ Norway, Ministry of Energy, letter to Amnesty International Norway, 8 October 2024, on file with Amnesty International Norway (in Norwegian).

¹⁴⁷ Norway, Ministry of Local Government and Regional Development, letter to the Sami parliament, 17 September 2024, on file with Amnesty International Norway (in Norwegian).

¹⁴⁸ Norwegian Human Rights Institution (NHRI), *Kommuner og menneskerettigheter* ["Municipalities and Human Rights"], 2021, <https://www.nhri.no/rapport/kommuner/>, pp. 42-43 (in Norwegian).

¹⁴⁹ Norwegian Water Resources and Energy Directorate (NVE): *Skarvberget vindkraftverk* ["Skarvberget wind farm"] <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=19325&type=A> (in Norwegian, accessed on 10 November 2024).

¹⁵⁰ NRK Sapmi, *Konsultasjonsplikten er så streng at det er umulig å overholde den.* ["The duty to consult is so strict it is impossible to uphold"], 26 February 2024, https://www.nrk.no/sapmi/_konsultasjonsplikten-er-sa-streng-at-det-er-umulig-a-overholde-den-1.16779598 (in Norwegian).

юм.¹⁵¹ Хөрш зэргэлдээх Карасжок хотын захиргааны зөвлөлөөс Порсанжер хотын удирдлагуудад хандан Сами малчидтай хангалттай зөвлөлдөөгүй учир төлөвлөлтийн үйл ажиллагааг зогсоохыг хүсчээ.¹⁵² Порсанжер хотын зөвлөл дэх улс төрийн сөрөг хүчнийхэн Хотын захиргааны тухай хуульд заасны дагуу Мужийн захирагчаас хяналт тавихыг хүссэн. Холбогдох хууль тогтоомжид зааснаар Хотын захирагчийг зааварчилгаа өгөхийг хориглодог бөгөөд Порсанжер хотын захиргаа хууль тогтоомжоо дагаж мөрдсөн болохыг тогтоосон байна.¹⁵³

Иймээс төлөвлөлтийн эхний үе шатанд самичуудтай зөвлөлдөх хотын захиргааны үүрэг оролцоо тодорхойгүй хэвээр, Засгийн газраас өмнө дурдсан зөвлөлдөх удирдамжийг гаргаснаас өөрөөр уг асуудлыг тодорхой болгох ямар нэгэн зохицуулалт хийгээгүй байна.¹⁵⁴ Энэхүү нөхцөл байдал нь 4.1 дэх зүйлд заасан шийдвэр гаргах үйл явцад самичуудтай аль болох эрт зөвлөлдөх үүрэгтэй нийцэхгүй Аливаа хэргийн эхний үе шатанд нөлөөлөх боломж хамгийн их байдаг. Самигийн хуулийн 4-6 дугаар зүйлийн 2 дах хэсэгт “тухайн асуудлаар тохиролцоонд хүрэх бодит боломжтой” болохын тулд талууд зөвлөлдөх үйл явцыг хангалттай эрт эхлүүлэх ёстой.¹⁵⁵

САМИЧУУДЫН ТӨЛӨӨЛӨГЧДӨД ҮЗҮҮЛЭХ НӨӨЦИЙН ДУТАГДАЛ

Самигийн хуулийн дагуу самичуудын төлөөлөгчдийг зөвлөлдөх үйл ажиллагаан дах оролцоог дэмжих баталгаатай нөөц боломж байдаггүй. Хууль зүйн болон техникийн зөвлөгөө, нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хоёрдогч судалгаанууд, ур чадвар, чадамжийг нэмэгдүүлэх, хөгжүүлэх чиглэлээрх бусад хамтын үйл ажиллагаа зэргээр туслалцаа үзүүлэх шаардлагатай байж болох юм.

Норвегийн Засгийн газар болон Сами Малчдын Нийгэмлэг (СМН)-ийн хамтарсан яриа хэлэлцээрийг жил бүр хийснээр цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг бүс нутгийн нөөц боломжийг сайжруулах зарим арга хэмжээ авчээ.¹⁵⁶ 2024-2025 оны хэлэлцээрт Сами малчдад зориулсан газар зохион байгуулалтын байнгын зөвлөх албаны нөөцийн асуудал багтсан ба энэ нь Засгийн газраас цаа бугын аж ахуй ба эрчим хүчний асуудлаар авах үйл ажиллагааны хариу арга хэмжээний хөтөлбөрт тусгасан.¹⁵⁷ Энэхүү алба нь хэр олон малчдад үйлчилгээ үзүүлэх чадвартай, мөн үүнд аж үйлдвэрийн, дэд бүтцийн салбаруудын сонирхол нэмэгдэж байгаа эсэх талаар тодорхой мэдээлэл алга байна. Уг албаны үйлчилгээ нь Сами малчдаар хязгаарлагдаж, бусад самичуудад туслалцаа үзүүлэхгүй орхиж байна. Самичуудын төлөөлөгчид газар нутаг, амьжиргаанд нь алсдаа ихээхэн нөлөө үзүүлж болзошгүй үйл ажиллагааны талаар зөвлөлдөхөд шаардлагатай хангалттай дэмжлэгийг авч чаддаггүй.

ГОМДОЛ ГАРГАХ ЗОХИСТОЙ ПРОЦЕСС БАЙДАГҮЙ

Сами цаа буга маллах нь Цаа бугын аж ахуйн тухай хуулиар хамгаалагдсан байдаг, гэхдээ цаа бугын бэлчээрийн зориулалтын талбайд нэвтрэх онцгой эрхгүй. Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй болон бусад үйл ажиллагаа (дэд бүтцийн болон аж үйлдвэрийн бүтээн байгуулалт зэрэг)

¹⁵¹ NRK Sapmi, Vedtak om vindkraft kan være lovstridig, [“Decision on wind power might be illegal”] 23 February 2024, <https://www.nrk.no/sapmi/vedtak-om-vindkraft-kan-vaere-lovstridig-1.16775238> (in Norwegian).

¹⁵² NRK Sapmi, Karasjok krever stans i vindplanarbeid i Porsanger, [“Karasjok demands halting wind power plans in Porsanger”], 23 February 2024, <https://www.nrk.no/sapmi/karasjok-krever-stans-i-vindplanarbeid-i-porsanger-1.16779121> (in Norwegian).

¹⁵³ Norway, County Governor of Troms and Finnmark, letter to Porsanger municipality, 3 October 2024. On file with Amnesty International Norway (in Norwegian).

¹⁵⁴ Norway, Ministry of local government and modernization, *Veileder for kommuner og fylkeskommuner om konsultasjoner med samiske interesser* [“Guide for municipalities and county authorities on consultations with Sami interests”], 2021, [regjeringen.no/contentassets/e61425c39d6c46eabf448d1d2ebb71d2/veileder-for-kommuner-og-fylkeskommuner-om-konsultasjoner-medsamiske-interesser.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/e61425c39d6c46eabf448d1d2ebb71d2/veileder-for-kommuner-og-fylkeskommuner-om-konsultasjoner-medsamiske-interesser.pdf) (in Norwegian).

¹⁵⁵ Norway, Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) [“Act relating to the Sami Parliament and other Sami legal matters (Sami Act)”], 1989, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56> (in Norwegian).

¹⁵⁶ Norway, Ministry of Agriculture and Food, Ivaretagelse av reindriftens arealer [“Safeguarding of reindeer husbandry areas”], <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ivaretagelse-av-reindriftens-arealer/id3028360/> (in Norwegian, accessed on 21 August 2024).

¹⁵⁷ Norway, Ministry of Energy, Tiltakspakke for reindrift og energi [“Package of measures for reindeer husbandry and energy”], <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tiltakspakke-for-reindrift-og-energi/id3019596/> (in Norwegian, accessed on 21 August 2024).

нь Сами малчдад цаа бугаа маллахад нь ихээхэн хэмжээний хохирол, хүндрэл учруулаагүй л бол тэд эдгээр үйл ажиллагаанд саад болохгүй байх үүрэгтэй. Саад болсон тохиолдолд харилцан тохиролцох, нөхөн төлбөр олгох зэргээр шийдэж болдог. Талууд нөхөн төлбөрийн талаар тохиролцож чадаагүй бол шүүхэд хандаж асуудлаа шийдвэрлүүлнэ. Нөхөн төлбөртэй холбоотой хэрэгт талууд тухайн асуудлын үндэслэл болж буй шийдвэр хүчинтэй эсэхийг тогтоолгохоор шүүхэд хандаж болдог. Шүүхээс асуудлын үндэс суурь болсон шийдвэрийг хянан үзнэ, тухайлбал, тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой шийдвэр хүчин төгөлдөр эсэхийг шалгана. Хэрвээ тухайн шийдвэр хүчингүй болох нь тогтоогдвол шүүхээс нөхөн төлбөрийн асуудлыг үргэлжлүүлэхээс татгалзах ёстой.

Тиймээс самичууд тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой шийдвэрийг эсэргүүцэх, эсвэл төсөл хэрэгжүүлэгчдийн санал болгосон албадан худалдан авалт, нөхөн төлбөрөөс татгалзах гэх мэтээр цаа бугын бэлчээрт халдсан Засгийн газрын шийдвэрийн эсрэг шүүхэд хандаж болно. Гэхдээ төсөл хэрэгжүүлэгчид тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй эсэхийг шүүхээр шийдвэрлээгүй байхад ч барилгын ажлаа эхлүүлэхээр урьдчилсан зөвшөөрөл авах арга зам хайх боломжтой.¹⁵⁸ Энэ нь самичууд шүүх дээр ялж, тусгай зөвшөөрөл эсвэл бусад ажиллагааг хүчингүй болгох үед барилгын ажил аль хэдийн дуусчихсан, энэ явцад Сами газар нутаг, соёлд эргэлт буцалтгүй хохирол учирчихсан байх боломжтой гэсэн үг юм. Энэхүү арга нь хүний эрхийг зөрчих эрсдэлийг нэмэгдүүлж, зөрчлийг таслан зогсоох, арилгахад илүү бэрхшээлтэй болгож байна.

САМИ СОЁЛЫН ТАЛААРХ ШИЙДВЭР ГАРГАГЧДЫН ОЙЛГОЛТ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙНА

НХЭК 2022 оны тайландаа Норвеги улс Самигийн нутаг дэвсгэрт хэрэгжихээр төлөвлөж буй төслүүдийн нөлөөллийг чанартай, эрт үе шатанд, хараат бусаар хэрэгжүүлснээр тус улсын хүний эрхийн хамгаалалтыг бэхжүүлж чадна гэдгийг онцолсон. Дахин давтагдаж буй хөндлөнгийн оролцооны хуримтлагдсан нөлөөллийн талаар тус Комисс санаа зовж буйгаа ийнхүү илэрхийлжээ:

«Самигийн цаа буга малладаг бүс нутгийн хэмжээг богино хугацаанд багасгаснаар бий болох хуримтлагдах нөлөөллийн талаар болон Сами соёлын талаар ерөнхий ч гэсэн ойлголт байхгүй, түүнд ямар нөлөө үзүүлэх талаар мэдлэг ойлголт хангалтгүй байгаагаас нөхцөл байдал «бага багаар» мүүдсаар байна. Энэ асуудалд нухацтай хандаж, Сами соёлыг хамгаалах тухай Үндсэн хуульд заасан үүрэг хариуцлагатай холбож үзэх шаардлагатай байна. Түүнчлэн энэ төрлийн мэдлэг ойлголт Норвеги, Швед, Финляндын Сами цаа буга малладаг нутгуудад дутмаг байгаа нь анхаарал татаж байна. Өсөн нэмэгдэж буй газрын доройтол Сами соёлд бүхэлдээ ямар нөлөөлөл үзүүлэх талаар ч ойлголт алга байна.»¹⁵⁹

Цаа буга малладаг бүс нутаг дах төрөл бүрийн хуримтлагдах нөлөөллийг зөв үнэлэхийн тулд судалгаа, зураглал хийх зэргээр болзошгүй нөлөөллийн талаар хангалттай мэдээлэл олж авах хэрэгтэй хэмээн НХЭК зөвлөсөн.

Хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн төслийн болзошгүй сөрөг нөлөөллийн түвшинг төсөл хэрэгжүүлэгчийн захиалсан, санхүүжүүлсэн байгаль орчны болон нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээнд суурилж гаргадаг. Энэхүү баримт дээр нэмж хэлэхэд уг үнэлгээг хэрхэн хийх вэ гэдэг асуудал ноцтой үр дагаварт хүргэх боломжтой. Жишээ нь, Сами соёл, цаа буга маллах талаар хангалттай судлаагүй, эсвэл Самигийн уламжлалт мэдлэгийн талаар оруулаагүй бол нэг талыг барьсан үнэлгээ гарах магадлалтай.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Advance compulsory possession is the right to use another's property after an expropriation decision has been made, but before the expropriation compensation has been determined.

¹⁵⁹ Norwegian Human Rights Institution (NHRI), Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder ["Human Rights protection against interventions in Sami resource areas"], 21 January 2022, <https://www.nhri.no/2022/menneskerettslig-vern-mot-inngrep-i-samiskebruksomrader/>, p. 101 (in Norwegian).

¹⁶⁰ Eva Maria Fjellheim, "Wind Energy on Trial in Saepmie: Epistemic Controversies and Strategic Ignorance in Norway's Green Energy Transition", 2023, Arctic Review on Law and Politics Volume 14, <https://arcticreview.no/index.php/arctic/article/view/5586>, pp. 140-168.

Норвегийн Байгалийн Олон янз байдлын тухай хуульд Самигийн уламжлалт мэдлэгийг газар-байгаль орчны менежмент дэх нөлөөллийн үнэлгээний мэдлэгийн суурь хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн байдаг.¹⁶¹ Гэвч ийм нөлөөллийн үнэлгээ хийх эрх олгох, арга зүй болон үнэлгээ хийх зөвлөхүүдийг сонгоход самичуудын зөвшөөрлийг авах шаардлага тавьдаггүй. Энэ нь ОУХБ-ын 169-р Конвенцийн 7 дугаар зүйлийн 3 дах хэсэгт заасан үүргийн дагуу нөлөөллийн үнэлгээг “нөлөөлөлд өртсөн иргэдтэй хамтарч хийх” тухай заалттай зөрчилдөж байна гэж үзэж болно.¹⁶² Пома Помагийн хэрэг дээр төрөөс эрх бүхий хараат бус байгууллагын нөлөөллийн судалгааг шаардаагүй болохыг Комисс ажигласан.¹⁶³ Норвегийн нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тогтолцоог Комиссоос санал болгосны дагуу зүй зохистой, эрт үе шатанд, хараат бусаар нөлөөллийн үнэлгээг хийж байгаа эсэхийг мэдэхийн тулд шалгаж үзэх ёстой.¹⁶⁴ Үүнийг хийхгүй бол хүний эрхийн зөрчлийн нөлөөллийн үнэлгээг хангалтгүй бас дутуу хийх эрсдэлтэй.¹⁶⁵

ГЭРЭЭНИЙ ХОРООДООС ИРҮҮЛСЭН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТАЛААРХ АЖИГЛАЛТУУД

Норвегийн 2019 оны Хүний эрхийн төлөв байдлын ээлжит тайланд Сами иргэдийн эрх, тэдний уламжлалт газар нутгийг хамгаалах талаар олон зөвлөмж багтжээ. Үүнд, олборлох салбарын үйл ажиллагаа болон Уугуул хүмүүсийн газар нутаг дээрх бусад төслүүдийн асуудлаар ЧУМЗ авахын тулд самичуудтай зөвлөлдөх, нөлөөлөлд өртсөн самичуудтай зохих ёсоор зөвлөлдөх баталгааг хангахын тулд Самигийн газар нутагт явуулах олборлох үйл ажиллагааны зохицуулалтыг хянан үзэх, түүнчлэн нөлөөллийг бууруулах, нөхөн төлбөр олгох, үр ашиг хуваалцах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, эрэг хавийн Сами загас агнуур, цаа бугын аж ахуй зэрэг Самигийн уламжлалт амьжиргааг хамгаалах хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгохын сацуу ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлэх зэрэг багтана.¹⁶⁶

Норвегийн ХЭК-оос 2018 онд хийсэн шалгалтын үеэр Сами иргэдээс ЧУМЗ авахын тулд зөвлөлдөх, зохих ёсоор оролцох эрх хуулиар бүрэн хамгаалагдаагүй, амьдралд үр дүнтэй хэрэгжихгүй байгаад санаа зовж байгаагаа илэрхийлсэн байдаг. Тус улсын эрх баригчдад Сами иргэдтэй бодитойгоор зөвлөлдөж, ЧУМЗ авах асуудлыг хуулиар баталгаажуулж, Сами газар нутаг, загас агнуур, цаа бугын аж ахуй эрхлэхтэй холбоотой хууль тогтоомжийг бэхжүүлж, ялангуяа загасчлах эрхийг хуулиар хамгаалахыг зөвлөжээ.¹⁶⁷

АҮАҮҮХ-оос 2019 онд гаргасан зөвлөмжид Норвеги улсыг Финмаркийн хууль, Ашигт малтмалын тухай хууль, Цаа бугын аж ахуйн тухай хууль зэрэг захиргааны болон хууль зүйн бүх зохицуулалтаа эргэн харахыг уриалсан. Сами газар нутагт явуулах олборлох үйл ажиллагаа нь нөлөөлөлд өртсөн Сами иргэдтэй зөвлөлдөх, ялангуяа ЧУМЗ-ийн эрхийн талаар, түүнчлэн нөлөөллийг бууруулах, нөхөн төлбөр олгох, үр ашгийг хуваалцах арга хэмжээний талаар зөвлөлдөх явдлыг баталгаажуулах нь уг уриалгын зорилго байв.¹⁶⁸

Түүнчлэн тус Хорооноос Норвег улсыг Сами иргэдийн газар болон байгалийн баялагтай

¹⁶¹ Norway, Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) [“Act relating to the Management of Biological, Geological and Landscape Diversity (Nature Diversity Act)”] 2009, Chapter 2, Section 8, lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100 (in Norwegian).

¹⁶² ILO 169, Article 7, para. 3: Governments shall ensure that, whenever appropriate, studies are carried out, in co-operation with the peoples concerned, to assess the social, spiritual, cultural and environmental impact on them of planned development activities. The results of these studies shall be considered as fundamental criteria for the implementation of these activities.

¹⁶³ UN Human Rights Committee (HRC), *Poma Poma v. Peru*, UN Doc. CCPR/C/95/D/1457/2006, para. 7.7.

¹⁶⁴ Norwegian Human Rights Institution (NHRI), *Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder* [“Human Rights protection against interventions in Sami resource areas”], 21 January 2022, <https://www.nhri.no/2022/menneskerettslig-vern-mot-inngrep-i-samiskebruksomrader/>

¹⁶⁵ Eva Maria Fjellheim, *Wind Energy on Trial in Saepmie: Epistemic Controversies and Strategic Ignorance in Norway's Green Energy Transition*, 2023, Arctic Review on Law and Politics Vol. 14.

¹⁶⁶ Working Group on the Universal Periodic Review (WG UPR), Report: Norway, 28 June 2019, UN Doc. A/HRC/42/3, recommendations 140.202, 140.204, 140.205, 140.209, 140.211.

¹⁶⁷ UN Human Rights Committee (HRC), Concluding Observations: Norway, 25 April 2018, UN Doc. CCPR/C/NOR/7, paras 36-37.

¹⁶⁸ UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway, 2 January 2019, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/23-24, paras 21-22.

холбоотой эрхийг хуулиар хүлээн зөвшөөрч, Сами газар нутаг, загас агнуур, цаа бугын аж ахуй эрхлэх эрхийг зохицуулж буй хууль тогтоомжийг сайжруулах арга хэмжээ авах зөвлөмжийг өгчээ.¹⁶⁹

Байгаль орчны асуудлаарх Тусгай илтгэгчээс 2019 онд Норвеги улсад өгсөн зөвлөмжид иргэдийнхээ эрүүл, аюулгүй, цэвэр орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах үүрэг хариуцлагаа сайжруулах асуудал багтсан байна. Уг зөвлөмж нь УИЭТТ-т заасны дагуу Сами иргэдийн эрхэд нөлөөлөх аливаа шийдвэр гаргахын өмнө ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлэх асуудалд илүү хүчин чармайлт гаргахад тус улсад дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Мөн Норвеги улс Цаа бугын аж ахуйн тухай хуульдаа самичуудын оролцоотой хамтын удирдлагын тогтолцоог бий болгох нэмэлт өөрчлөлт оруулж, муж болон хотын захиргаатай зөвлөлдөх гэрээг эцэслэн байгуулах зөвлөмжийг өгсөн байна.¹⁷⁰

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ ШИНЭЧЛЭХ ТАЛААР ХИЙГДЭЖ БҮЙ ХҮЧИН ЧАРМАЙЛТ

Зөвлөлдөх тухай хууль тогтоомжийн¹⁷¹ тухайд, одоогийн Ашигт малтмалын тухай хууль¹⁷² нь самичуудтай зөвлөлдөх асуудлаар тус улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагатай нийцэхгүй байгааг Норвегийн Засгийн газраас хүлээн зөвшөөрчээ. Ашигт малтмалын тухай шинэ хуулийн төсөлд Самигийн газар нутагт ашигт малтмал олборлохдоо самичуудаас зөвшөөрөл авах эрх болон үр ашгаас хуваалцах асуудлыг тусгах талаар хууль тогтоомжийн зөвлөлөөс 2022 онд санал болгосон байна.¹⁷³

2022 онд нээлттэй сонгол явуулахаар хуулийн төслийг өргөн мэдүүлсэн ч Засгийн газраас одоогоор Парламентад ямар нэгэн хууль өргөн бариагүй байна. НҮБ-ын гэрээний хороод болон эрүүл, аюулгүй, цэвэр, тогтвортой орчинд амьдрах эрхийн асуудлаарх НҮБ-ын Тусгай илтгэгчийн дээр дурдсан зөвлөмжүүдийг тооцохгүй бол Норвегийн хууль тогтоомжид ЧУМЗ-ийг тодорхой дурдаагүй, хүлээн зөвшөөрөөгүй, хэрэгжүүлээгүй болохыг харж болохоор байна.

5.2 КЭЙС СУДАЛГАА: ФОСЕНИЙ САЛХИН ЦАХИЛГААН СТАНЦ

5.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Фосен (Самигийн өмнөд хэсэгт орших *Фовсе*) нь Норвегийн төв эрэгт 3270 км² талбайг эзлэн оршдог хойг бөгөөд бараг 26 мянга орчим оршин суугчтай, ихэнх нь сами бус хүмүүс, жижиг хот, суурингуудад амьдардаг. Фосен бол Сами цаа буга малладаг Өмнөд Самигийн зургаан гэр бүл болон бэлчээрийн газрын өлгий нутаг юм. (Өмнөд Самид буюу Норвег болон Шведийг дамнасан бүс нутагт 2000 орчим хүнээс бүрдсэн цөөн тооны самичууд амьдардаг).¹⁷⁴

¹⁶⁹ UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway, 2 January 2019, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/23-24, para. 22e.

¹⁷⁰ UN Special Rapporteur on the issue of Human Rights obligations relating to the enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, *Report - Visit to Norway*, 3 January 2020, UN Doc. A/HRC/43/53/Add.2, para. 95p-s,

¹⁷¹ Norway, Ministry of Local Government and Regional Development, *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*, Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) ["Proposal to the Storting (proposal for a legislative resolution), Amendments to the Sami Act etc. (consultations)"], 2020-2021, Prop. 86 L, p. 79, regjeringen.no/contentassets/e81b293f4132459f8512dd77dcb24682/no/pdfs/prp202020210086000dddpdfs.pdf (in Norwegian).

¹⁷² Norway, *Lov om erverv og utvinning av mineralressurser (mineralloven)*, ["Act relating to the Acquisition and Extraction of Mineral Resources (Minerals Act)"], 2010, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-101> (in Norwegian).

¹⁷³ Norwegian Official Report, NOU 2022:8 Ny minerallov ["New Minerals Act"], 1 July 2022, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-8/id2921335/> (in Norwegian).

¹⁷⁴ Rolf Theil and Sverre-Egil Knutsen Duolljá, "sørsamisk" ["South Sámi"], Store norske leksikon ["The great norwegian encyclopaedia"], <https://snl.no/s%C3%B8rsamisk> (in Norwegian, accessed on 12 August 2024).

Фосен-Няаркигийн цаа буга малладаг дүүрэгт Хойд Фосен ба Өмнөд Фосен Сжите гэсэн хоёр тусдаа гэр бүлүүдээс бүрдсэн бүлэгт нийт 36 хүн,¹⁷⁵ 2100 цаа буга¹⁷⁶ тус тусын нутагт хариулан амьдардаг.

Норвегийн Усны нөөц, Эрчим хүчний газрын мэдээлснээр, Фосен бол салхины нөхцөл болон дэд бүтцийн хүртээмж зэргийн улмаас салхины эрчим хүч үйлдвэрлэхэд таатай байршил юм.¹⁷⁷ Фосен нь Норвегийн гурав дах том хот болох Тронхейм болон цахилгаан эрчим хүчээр хангахыг зорьж буй газрын тосны талбайн ойролцоо байрлалтай. Тус бүс нутгийн эрчим хүчний хэрэгцээ өсөн нэмэгдэж байна. Хэрвээ салхины эрчим хүч нь малтмал түлшний эрчим хүчний эх үүсвэрийг орлож чадвал нүүрстөрөгчийн хийн ялгарлыг бууруулах, уур амьсгалын өөрчлөлтийг хязгаарлахад хувь нэмэр оруулах сэргээгдэх эрчим хүчний нэг төрөл болох юм. Салхины эрчим хүч нь том салхин сэнснээс гадна цахилгаан дамжуулах шугам, замын систем болон эрчим хүчинд хувиргах станцуудыг барих талбай шаарддаг.

Фосен бол Европын хуурай газрын салхины эрчим хүчний хамгийн том төсөл бөгөөд 6 тусдаа салхин ферм болон 277 салхин сэнснээс бүрддэг.¹⁷⁸

Зургийн тайлбар: Афжорд Фосен 20201013. 2020 оны 02 сард Сторхива салхин фермийг ердийн горимд шилжүүлэхэд 80 сэнс бүхий Норвегийн хамгийн том салхины цахилгаан станц болсон. © Хэйко Жүнже/NTB

¹⁷⁵ Norwegian Agriculture Agency, *Ressursregnskap for reindriftsnæringen* [Resource accounts for reindeer herding] 46/2023, https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/ressursregnskapet-for-reindriftsnaeringen/_attachment/inline/4bdf25dd-078a-4f48-9c86-9ca663595eb0:db58e001539028d5f3aaebef12d0f8f3606f6e41/Ressursregnskap%20for%20reindriftsn%C3%A6ring%202022-2023.pdf (in Norwegian, accessed on 25 August 2024).

¹⁷⁶ Norway, County Governor of Trøndelag, Fovsen Njaarke Sijte (Fosen reinbeitedistrikt) ["Fovsen Njaarke Sijte (Fosen reindeer grazing district)"], March 2020, <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/fa0d19ddc69448ca8794b88ff70e8b2c/fovsen-njaarke-sijte---sijtebilde-2020.pdf> (in Norwegian).

¹⁷⁷ Norwegian Water Resources and Energy Directorate (NVE), *Analyseskjema for område 25* ["Analysis form for area 25"], 1 April 2019, <https://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/201903419/2733173> (in Norwegian).

¹⁷⁸ Knut A. Rosvold, "Fosen Vind" ["Fosen Wind"], *Store norske leksikon* ["The great Norwegian encyclopaedia"], https://snl.no/Fosen_Vind (in Norwegian, accessed on 12 August 2024).

5.2.2 КЭЙСИЙН ХУРААНГУЙ

Норвегийн Усны нөөц, Эрчим Хүчний Газраас 2010 онд Роаны салхин фермийн тусгай зөвшөөрлийг Сарепта Энержи АС-д, Сторхьеа салхин фермийг Статкрафт Аджер Энержи Винд ДА-д тус тус олгосон ба уг фермүүд нь Фовсен Нжааркейн цаа бугын аж ахуйн дүүрэг дэх Өмнөд болон Хойд Фосен Сжитэйн цаа бугын нутагт байрладаг.¹⁷⁹ Сами малчид барилгын үйл ажиллагаа тэдний соёлын эрхийг зөрчсөн гэж маргаж байгаа ч Газрын тос, Эрчим хүчний Яам 2013 онд уг гомдлыг хүчингүй болгожээ.¹⁸⁰ Уг хэрэг шүүхэд шилжсэн ч барилгын ажлыг эхлүүлэх зөвшөөрлийг олгож, салхин цахилгаан станцуудыг 2019, 2020 онуудад барьж дуусгасан. Эдгээр станцууд нь Европ тивийн хуурай газрын салхины хамгийн том эрчим хүчний төслийн нэг хэсэг юм.

Норвегийн Дээд шүүхээс Сами малчдын ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлд заасан соёлын эрх зөрчигдсөн байна гэж үзээд 2021 онд тусгай зөвшөөрөл болон өмчлөх эрхтэй холбоотой шийдвэрийг хүчингүй болгосон байна.¹⁸¹

Фосен дах кэйсийн судалгаануудыг харахад Сами ард түмний салхины эрчим хүчний төслүүдийн эсрэг өөрийн газар нутгийн төлөө хийсэн олон арван жилийн тэмцэл эцэстээ Дээд шүүх дээр ялалт байгуулдаг боловч алдсанаа олж авах үйл явц үргэлжилсэн хэвээр байна. Үүнээс харахад барилгын ажил эхлүүлэх зөвшөөрлийг эрт шатанд/урьдчилан авах нь төрөөс хүний эрхийн зөрчлийг зогсоох, засах, арга хэмжээ авахад харьцангуй хүнд болгож байгааг харуулж байна.

5.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХАНГАЛТГҮЙ БАЙДАЛ БА ҮР ДҮНГҮЙ ЯЛАЛТ

Тусгай зөвшөөрөл олгох явцад зөвлөлдөх үүргийг Норвегийн хууль тогтоомжид тусгаагүй байсан ч зөвлөлдөх журмыг 2005 оноос хойш хэрэгжүүлж ирсэн. 2005-2006 оны үед хэд хэдэн төслөөр нийтийн сонсгол явуулах¹⁸² зэргээр салхины эрчим хүчний төлөвлөлтийн талаар самичуудад албан ёсоор мэдээлж¹⁸³ байсан ч төлөвлөлтийн ажил хэдэн жилийн өмнөөс аль хэдийн эхэлчихсэн байжээ. Өмнөд Фосений Сами иргэдийн одоогийн удирдагч Лэйф Арни Жама энэ үйл явцын талаар:

«Хэсэг хугацаанд Фосенд салхины эрчим хүчний янз бүрийн шатанд явж буй 26 төсөл, мөн олон тооны төсөл хэрэгжүүлэгчид ажиллаж байсан. Хэт олон төслийн дунд төөрөгдөлд ордог байлаа. Бидний зүгээс салхин ферм нэг бүрийн талаар мэдээлэл авахыг хүссэн боловч салхин фермүүдийн үйл ажиллагаа нь улирлын чанартай бэлчээрийн талбайн давхцал болон бэлчээр хоорондын харилцан үйлчлэлтэй хамааралтай байдаг учир ийм мэдээлэл өгөх боломжгүй байв.»¹⁸⁴

¹⁷⁹ NVE, Meddelelse og vilkår for konsesjon Roan vindkraftverk [“Decision and terms for licence Roan wind farm”], 2007, NVE 200701062-113, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200701062/309485 (in Norwegian); NVE, Meddelelse og vilkår for konsesjon Storheia vindkraftverk [“Decision and terms for licence Storheia wind farm”] 2007, NVE 200700502-161, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200700502/309468 (in Norwegian).

¹⁸⁰ Norway, Ministry of Oil and Energy, Vindkraft og kraftledninger på Fosen - klagesak [“Wind power and power lines on Fosen - complaint case”], 26 August 2013, 08/742, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200700502/761649 (in Norwegian).

¹⁸¹ Supreme Court of Norway, *I. Statnett SF v. Sør-Fosen sijte, Nord-Fosen siida and Fosen Vind DA II. Fosen Vind DA v. Sør-Fosen sijte and Nord-Fosen siida III. Sør-Fosen sijte v. Fosen Vind DA and The State* represented by the Ministry of Petroleum and Energy (intervener), judgment of 11 October 2021, HR-2021-1975-S, <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2021/oktober-2021/hr-2021-1975-s.pdf> (in Norwegian), available in English <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/translated-rulings/hr-2021-1975-s.pdf>

¹⁸² Interviews established that information on different wind power plans had been dispersed as early as the late nineties, when NVE initiated wind measuring on Fosen.

¹⁸³ NVE, Fastsetting av utredningsprogram. [“Decision on Impact Assessment Programme”], 18 July 2005, NVE 200500157-2, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200500157/1023056 (in Norwegian); Statkraft Development AS, Melding og forslag til utredningsprogram [“Notification and proposal of Impact Assessment Programme”], 30 June 2006, 1066986, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200602660/1066986 (in Norwegian).

¹⁸⁴ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

Удалгүй Роан болон Сторхиейн салхин фермүүд нь самичуудын өвөлжөөний бэлчээрийн талбайд байрлаж байсан нь тодорхой болов. Лэйф Арни Жама бүх оролцогч талуудын болон байгаль орчны ашиг сонирхлын асуудлуудын хамгийн сүүлд төлөвлөлтийн асуудлаар зөвлөлдөх ямар байсан талаар ингэж ярих:

«Юн түрүүнд тэд томоохон газар эзэмшигчид дээр очиж, ашигтай гэрээ санал болгодог. Хөршүүд нь зөвшөөрөл бага хэмжээний газартай хүмүүс ч гэрээнд нэгдэх эсвэл бага хэмжээний нөхөн төлбөр авч албадан чөлөөлөнд орох шаардлагатай нүүр тулдаг. Тэгээд газрын эзэдтэй гэрээ байгуулсан гэж хотын захиргаанд хэлэх ба нөгөөдүүл нь сонгуулийн санал, цуглуулж авах их хэмжээний татвараа бодоод зөвшөөрөл олгодог. Эцэст нь, тэд байгаль, загас, шар шувуу болон Самигийн цаа бугын аж ахуйтай учраа олох хэрэгтэй болдог.»¹⁸⁵

Роан болон Сторхеа дах бэлчээрийн газрыг бүр төслийн эхний үе шатнаас идэвхтэй ашиглаж байсан талаар ч хүмүүс ярьсан.¹⁸⁶ Цаа буга малладаг нэгэн малчны хэлснээр, төсөл хэрэгжүүлэгчид байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн асуудлаар зөвлөх сонгох боломжийг олгоогүй учраас төслийн эхэн үед оролцох боломжийг улам хумисан. Арни Жамагийн Эмнести Интернэшнл болон Саамигийн Зөвлөлд хэлснээр, тэд судалгаандаа түүхийн туршид газар нутагт нь хэрхэн хөндлөнгөөс халдаж ирсэн талаар оруулахыг хичээж байгаа. “Бидний бэлчээрийн талбайд урьд өмнө хийж байсан болон ирээдүйд хийгдэх гадны үйл ажиллагаа ямар үр дагаварт хүргэхийг хэлэх аргагүй байна. Үүн дээр салхины эрчим хүч нэмэгдвэл бүр сүйрэлд хүргэнэ. Ийм болохоор л бид нөлөөллийн үнэлгээний судалгаанд оролцож, өмнөх хийгдсэн ажлуудыг танилцуулсан ч ямар нэгэн үр дүн гарсангүй.”¹⁸⁷

Нөлөөллийн үнэлгээний эхний тайланг 2008 онд нийтэлсэн.¹⁸⁸ Уг тайланд Сторхиейа, Харахейад хэрэгжиж буй төслүүд самичуудад ихээхэн сөрөг нөлөө үзүүлнэ,¹⁸⁹ өвөлжөөний бэлчээрийн газар нөхөн сэргэх боломжгүй болно гэж дүгнэсэн байдаг. 2008 онд Статкрафт болон Сарета Энержи АС-аас БНЭХГ-т гаргасан тусгай зөвшөөрөл хүссэн өргөдөлд¹⁹⁰ Стохиейа, Роанд хэрэгжүүлэх төслүүд багтсан. Умард Фовсений самичуудын удирдагч Терже Хауган уг үйл явцад эргэлзээ төрж, итгэхгүй байгаагаа илэрхийлэхдээ: “Цаа буга малладаг малчдын үгийг сонсох ёстой, тэд утга учиргүй зүйл ярьдаггүй. Биднийг хууран мэхэлж, дорд үзэх явдлаас ангижрах ёстой” гэсэн юм.¹⁹¹

Самичуудтай тохиролцоонд хүрээгүй хэдий ч БНЭХГ-аас Сторхиейа болон Роанд салхин цахилгаан станц, цахилгаан дамжуулах шугам барих тусгай зөвшөөрлийг 2010 онд олгосон, мөн газар болон цаа бугын бэлчээрийн эрхийг албадан чөлөөлөх урьдчилсан зөвшөөрөл олгосон байна.¹⁹² Уг хоёр суурины самичууд уг шийдвэрийг эсэргүүцэн шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан

¹⁸⁵ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

¹⁸⁶ Referring to statements from Fosen reindeerherding district, 16.02.2005, Trøndelag regional reindeer management board, 16.03.2005 and Sami parliament, 10.03.2005, included in a compilation of statements from the public hearing in Norwegian Water Resources and Energy Directorate, Fastsetting av utredningsprogram. [Decision on Impact Assessment Programme], 18 July 2005, NVE 200500157-2, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200500157/1023056 (in Norwegian).

¹⁸⁷ Interview in person with Arvid Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

¹⁸⁸ ASK Rådgivning & SWECO Norge, Fagrapport reindrift, Konsekvenser av vindkraft- og kraftledningsprosjekter på Fosen [“Professional report on reindeer husbandry, Consequences of wind power and power line projects at Fosen”], March 2008, <https://www.nve.no/media/2234/reindrift-fosen.pdf> (in Norwegian).

¹⁸⁹ Haraheia was initially a separate project but was later included as a part of the Roan wind farm project. The project will be referred to as Roan.

¹⁹⁰ Statkraft, “Storheia vindpark, konsesjonssøknad og forslag til reguleringsplan” [“Storheia wind farm, licence application and proposed regulation plan”], March 2008, <https://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200700502/98594> (in Norwegian); Sarepta, “Roan vindkraftverk, Konsesjonssøknad med konsekvensutredninger og forslag til reguleringsplan” [“Roan Wind Power Plant, Licence application with impact assessments and proposed regulation plan”], March 2008, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200701062/99376 (in Norwegian).

¹⁹¹ Interview in person with Terje Haugen (reindeer-herder from northern Fosen), 10 April 2024, Fosen.

¹⁹² NVE, Meddelelse og vilkår for konsesjon Roan vindkraftverk [“Decision and terms for licence Roan wind farm”], 2007, NVE 200701062-113, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200701062/309485 (in Norwegian); NVE, Meddelelse og vilkår for konsesjon Storheia vindkraftverk [“Decision and terms for licence Storheia wind farm”], 2007, NVE 200700502-161, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200700502/309468 (in Norwegian).

бөгөөд энэ тухай Сами малчин Сара ярихдаа: “Бид маш олон тооны шалгалтанд орж, Роанд уг төслийг хэрэгжүүлж болохгүй гэдгийг тайлбарласан. Энэ нь та нарт ч, бидэнд ч ихээхэн асуудал авчирна, үүнийг нөлөөллийн үнэлгээнд дурдсан байгааг ч мөн хэлсэн¹⁹³”. Самичуудтай тохиролцоонд хүрээгүй хэдий ч 2013 оны 08 сард НГТЭХЯ-наас тусгай зөвшөөрлүүдийг баталгаажуулсан байна.¹⁹⁴ Өмнөд Фосений Лэйф Арни Жама “Төв болон орон нутгийн улс төрчид, эрх мэдэлтэй хүмүүс самичууд болон цаа буга маллаж амьдрахыг дорд үздэг гэж боддог. Биднийг зүгээр л саад тотгор гэж хардаг” гэж ярьжээ.¹⁹⁵

2014 – 2016 оны үед санхүүгийн шалтгааны улмаас тусгай зөвшөөрлүүд зогсонги байдалтай байсан нь самичуудыг төсөл хэрэгжихгүй байж магадгүй хэмээх найдлага тээхэд хүргэжээ. Бүс нутгийн болон үндэсний түвшинд улс төрийн дарамт шахалт үзүүлснээр нөхцөл байдал өөрчлөгдсөн байна. 2016 онд төслүүдийг санхүүгийн үр ашигтай хэмээн үзэж, тухайн жилийнхээ сүүлчээр салхин цахилгаан станц барих ажлыг эхлүүлжээ. Сами Парламентаас 2016 оны 03 сарын чуулганахаа үеэр Фосенд салхин цахилгаан станц барих тусгай зөвшөөрлийг Сами Парламент болон цаа бугын аж ахуйтай дүүргүүдийн аль алинаас ЧУМЗ авалгүйгээр олгосон болохыг мэдэгдэв:

“Фосенд салхин цахилгаан станц барих нь тус нутгийн цаа буга малладаг дүүргийн цаа буга малладаг малчид уламжлалт соёл, аж ахуйгаа эрхлэх боломжгүй, хязгаарлагдмал болох магадлал өндөр гэж Сами Парламент үзэж байна.”¹⁹⁶ Түүнчлэн, энэ нь Норвегийн Үндсэн хууль, Хүний эрхийн тухай хууль, ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйл болон УИЭТТ-ийн 19, 32 дугаар зүйлүүдийг зөрчсөн болохыг дурдсан байна.

2018 оны 06 сард Дүүргийн шүүхээс салхин цахилгаан станц болон цахилгаан дамжуулах шугамын нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтоосон. Умард Фосений самичуудад бэлчээрийн хомсдол, нөөц өвс тэжээл бэлтгэх, ажлын ачаалал нэмэгдүүлсэн болон бусад зардалд 10.7 сая Норвеги крон, Өмнөд Фосений самичуудад 8.9 сая Норвеги крон тус тус олгожээ.¹⁹⁷ Статнэт СФ болон Фосен Винд ДА зэрэг компаниуд нөхөн төлбөрийг хэт өндөр тогтоосон хэмээн үзэж заргалдсан байна. Нөхөн төлбөрийн үнэлгээний талаар самичууд хариу өгөхдөө холбогдох хууль тогтоомжууд, ялангуяа ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлийг иш татсан байдаг.¹⁹⁸ Хэрвээ самичууд уг шүүхийн маргаанд ялалт байгуулбал тусгай зөвшөөрлүүд хүчингүй болох байв.

2018 оны 10 сард Самигийн зөвлөлөөс НҮБ-ын АҮАҮБХҮХ-нд хандан, Өмнөд Фосений самичуудын нэрийн өмнөөс салхин цахилгаан станц барих ажлыг зогсооход оролцохыг хүсжээ.¹⁹⁹ Тус Хорооноос уг асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэх хүртэл барилгын ажлыг түр зогсоох хүсэлт гаргажээ.²⁰⁰ Норвегийн Засгийн газраас үүнийг биелүүлээгүй хэрнээ урьдчилсан арга хэмжээгээ зогсоох тухай захидлыг НҮБ-ын ХЭДКГ-т илгээсэн.²⁰¹ Барилгын ажил үргэлжилж байх

¹⁹³ Interview in person with “Sara”, whose name has been changed to protect her identity (reindeer herder from Fosen), 10 April 2024, Fosen.

¹⁹⁴ Norway, Ministry of Oil and Energy, Vindkraft og kraftledninger på Fosen - klagesak [“Wind power and power lines on Fosen - complaint case”], 26 August 2013, 08/742, webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200700502/761649 (in Norwegian).

¹⁹⁵ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

¹⁹⁶ Sámi Parliament in Norway, Vindkraftutbyggingen på Fosen [“Wind power development on Fosen”] SP 13/16, 4 March 2016, <https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2016024837&dokid=674086&version=1&variant=A&ct=RA-PDF> (in Norwegian).

¹⁹⁷ Inntrøndelag district court judgment, *Fosen Vind DA and Statnett SF vs Fosen reindeerherding district, South Fosen siida and Martin Anzjøn*, cases 14-139974SKJ-INTR and 14-136323SKJ-INTR, verdict of 15 August 2017 (in Norwegian). Inntrøndelag district court judgment, *Fosen Vind and Statnett SF vs Fosen reindeerherding district, South Fosen siida, North Fosen siida and Estern Namdal reindeer herding district*, cases 14-139974SKJ-INTR and 14-136323SKJ-INTR, verdict of 28 June 2018 (in Norwegian).

¹⁹⁸ Frostating Court of Appeals judgment, *Statnett SF and Fosen Vind DA v. Fosen Reinbeitedistrikt South Fosen siida and North Fosen siida*. LF-2018-150314 - LF-2018-150323 - LF-2018-150327, judgment of 6 August 2020, <https://lovdata.no/dokument/LFSIV/avgjorelse/lf-2018-150314> (in Norwegian).

¹⁹⁹ Saami Council on behalf of Leif Arne Jåma and others, letter to CERD 23 October 2018, CERD Communication 67/2018. On file with Amnesty International Norway.

²⁰⁰ CERD letter to the Government of Norway, 10 December 2018, Regarding communication 67/2018. On file with Amnesty International.

²⁰¹ Norway, Attorney General, letter to the OHCHR on Communication 67/2018, 21 December 2018. On file with Amnesty International Norway.

хугацаанд талуудын хооронд яриа хэлэлцээр явагдсаар байв. Роан болон Сторхиеагийн салхин цахилгаан станцууд 2019 болон 2020 онуудад ашиглалтад орох үед ч тусгай зөвшөөрөл, нөхөн төлбөртэй холбоотой шүүхийн процесс үргэлжилсэн хэвээр байжээ.

2020 онд Фростатын Давж заалдах шатны шүүхээс Сторхиеа болон Роан дах цаа бугын бэлчээрийг алдсан гэдэг дүгнэлт гаргав. Алдсан бэлчээрийг өөр газраар орлуулах боломжгүй бөгөөд эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ авахгүй бол цаа бугын сүргийг заазлахад хүрнэ²⁰² гэдгийг онцолсон байна. Өвөлжөөний бэлчээрийг алдсан нь ИУТЭОУП-ын 27-р зүйлийг зөрчсөн гэж үзэхэд эргэлзээтэй, учир нь өвлийн цагт цааг хашаанд хийж тэжээх нь эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээнд тооцогдож болох юм гэж шүүхээс дүгнэжээ. Шүүхийн энэхүү эргэлзээ нь цаа бугыг жилийн турш чөлөөтэй бэлчээрлүүлэн хариулж ирсэн Самигийн уламжлалтай холбогдох бөгөөд цааг өвлийн турш хашаанд хийж тэжээх нь уг уламжлалтай зөрчилдөж байгаа юм. Давж заалдах шатны шүүх нөхөн төлбөрийн хэмжээг дүүргийн шүүхээс нэлээд өндөр буюу 44.6 сая норвег крон гэж тогтоосон байна. Уг хэмжээг Самигийн уламжлалт мэдлэгийг багтаасан эдийн засгийн шинэ тайланд дурдсан хашаалж тэжээхэд гарах нэмэлт зардлын тооцоололд суурилан гаргажээ.²⁰³

2020 оны 8 сард Фосен Винд ДА компаниас нөхөн төлбөрийн хэмжээг эсэргүүцэн Дээд шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан. Өмнөд Фосений самичууд ИУТЭОУП-ын 27-р зүйл болон АҮАҮБХУТК-ийн 5-р зүйлийн хэрэглээг тайлбарлах, уг тайлбарыг тусгай зөвшөөрлийн хугацаанд хүчинтэй байлгах хүсэлт гаргажээ. Умард Фосений самичууд зарга хийгээгүй боловч нөхөн төлбөрийн хэмжээг эсэргүүцсэн шаардлагыг хүлээн авах боломжгүй гэж үзэв. Дээд шүүхийн шатанд маргаан шийдвэрлэх явцад НГТЭХЯ Иргэний хэргийн Ерөнхий шүүгчээр дамжуулан нэхэмжлэл гаргасан компанийг дэмжиж хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцсон²⁰⁴.

2021 онд Норвегийн Дээд шүүхээс Фосений Сторхиеа болон Роанд баригдсан салхин цахилгаан станцууд нь ИУТЭОУП-ын 27-р зүйлд заасан цаа буга малладаг малчдын соёлын эрхийг зөрчсөн байна хэмээн санал нэгтэй шийдвэр гаргажээ.²⁰⁵ Тусгай зөвшөөрөл болон газар чөлөөлөхтэй холбоотой шийдвэрүүдийг хүчингүй болгосон. Сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх нь чухал боловч хөндлөнгийн оролцоо багатай шийдлүүдийг эрэлхийлэх, цаа буга малладаг малчдын соёлын эрхээ эдлэх боломжийг нэн тэргүүнд тавих ёстой гэдгийг Дээд шүүх мэдэгдэлдээ дурджээ. Салхины эрчим хүчийг хөгжүүлэх нь цаа буга малладаг малчдын соёлын эрхэд ихээхэн сөрөг нөлөө үзүүлж, улмаар эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг хангалттай хэмжээгээр авахгүй бол эрх нь цаашид ч улам зөрчигдөнө. Самигийн соёлд хөндлөнгөөс оролцсон нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ хангалтгүй байв. Түүнчлэн өвлийн улиралд цаа бугыг хашаанд хийж тэжээх нь цаа бугын уламжлалт нүүдэлчин аж ахуйг алдагдуулж буй хэрэг гэж шүүх үзсэн байна.

Шүүхээс мөн зөвлөлдөх үүргийг дурдаад, ХЭХ-ны хэд хэдэн шийдвэр, Дээд шүүхийн өмнөх шийдвэрүүд, 2021 оны 07 сарын 01-нээс хэрэгжиж эхэлсэн Самигийн хуулийн зөвлөлдөхтэй холбоотой заалтууд, Үндэсний парламентад өргөн мэдүүлсэн 86 Л саналын (2020-2021) 4.2 дах хэсэгт самичуудын өөрийгөө тодорхойлох эрх болон зөвлөлдөх үйл явцын ач холбогдлын талаар дурдсаныг иш татсан байдаг.²⁰⁶ Гэхдээ хэргийн нөхцөл байдлыг харгалзан шүүхийн зүгээс энэ

²⁰² Frostating Court of Appeals, *Statnett SF and Fosen Vind DA v. Fosen Reinbeitedistrikt South Fosen siida and North Fosen siida*. LF-2018-150314 - LF-2018-150323 - LF-2018-150327, verdict of 06 August 2020, <https://lovdata.no/dokument/LFSIV/avgjorelse/lf-2018-150314> (in Norwegian).

²⁰³ Eira, A., and Eira, I. H. *Reindriftsøkonomiske beregninger i forhold til driftsperiode for Storheia* ["Reindeer herding economic calculations in relation to the operational period for Storheia"], Stiftelsen Protect Sápmi, 2018 (in Norwegian).

²⁰⁴ Supreme Court of Norway, *I. Statnett SF v. Sør-Fosen sijte, Nord-Fosen siida and Fosen Vind DA II. Fosen Vind DA v. Sør-Fosen sijte and Nord-Fosen siida III. Sør-Fosen sijte v. Fosen Vind DA and The State* represented by the OED (intervener) (previously cited).

²⁰⁵ Supreme Court of Norway, *I. Statnett SF v. Sør-Fosen sijte, Nord-Fosen siida and Fosen Vind DA II. Fosen Vind DA v. Sør-Fosen sijte and Nord-Fosen siida III. Sør-Fosen sijte v. Fosen Vind DA and The State* represented by the OED (intervener) (previously cited).

²⁰⁶ Norway, Ministry of Local Government and Regional Development, *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*, *Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner)* ["Proposal to the Storting (proposal for a legislative resolution), Amendments to the Sami Act etc. (consultations)"], 2020-2021, Prop. 86L, <https://www.regjeringen.no/contentassets/e81b293f4132459f8512dd77dcb24682/no/pdfs/prp202020210086000ddpdfs.pdf>, p. 91 (in Norwegian).

талаар тайлбар хийх үндэслэл байхгүй гэж үзсэн.

Нэмж хэлэхэд, Дээд шүүх тухайн газар нутагт ажиллаад эхэлчихсэн цахилгаан станцуудын асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар ямар нэгэн чиглэл өгөөгүйн дээр дараагийн авах арга хэмжээний замын зураглал өгөөгүй. Шүүхийн шийдвэрийн дараах ялгаатай тайлбарууд нь самичуудын эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой шийдвэрлэгдээгүй асуудлууд, тодорхой бус байдал байгааг харуулж байна. Тусгай зөвшөөрлийг сунгахын тулд ИУТЭОУП-ын 27-р зүйлд заасны дагуу цаа бугын аж ахуйд салхин фермийн үзүүлэх нөлөөллийн үнэлгээ болон нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг шинэчлэх шаардлагатай гэж НГТЭХЯ үзэж байгаагаа илэрхийлжээ.²⁰⁷ Шүүхийн шийдвэрээр хүчингүй болгосон эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээнүүд болон Дээд шүүхийн шийдвэр нь хууль бус салхин фермүүдийг буулгаж, газрын эрхээ сэргээнэ гэсэн үг гэж самичууд мэдэгдэв. НХЭК-оос НГТЭХЯ-нд хандан тус улсын хүний эрхийн зөрчлийг арилгах үүрэг хариуцлагыг сануулсан албан бичиг илгээсэн байна.²⁰⁸

Фосений хэрэг нь нөлөөлөлд өртсөн самичууд хүний эрхийн асуудлаар Дээд шүүхэд ялалт байгуулсан анхны тохиолдол юм. Шүүхийн шийдвэрийг самичууд²⁰⁹, тэдний холбоотнууд, баяр баясгалан, тайвшралаас гадна гайхах, эрчим хүчний салбарын талаар санаа зовнисон холимог мэдрэмжтэйгээр хүлээн авчээ.²¹⁰

Гэвч, самичуудын үзэж байгаагаар, Дээд шүүхийн шийдвэрээс улбаатайгаар тэдний нөхцөл байдалд ямар нэгэн өөрчлөлт ороогүй удаж байна. Малчин Сарагийн хэлснээр, *"Нэг хүн бидэнд та нар өөрсдийгөө ялсан гэж бодож байгаа ч энэ нь зөвхөн урт удаан үргэлжилсэн үйл явцыг л төгсгөл болгосон зүйл"* гэж хэлсэн байна.²¹¹

Шүүхийн шийдвэр гарсны 500, 600, 700 дах хоногийг тэмдэглэж, самигийн залуучуудын ЭнЭсАр-Ю болон Норвегийн Дэлхийн Залуу Найзууд байгууллагаас нийслэл Осло хотод Засгийн газар хууль тогтоомжийг биелүүлэхгүй байгааг эсэргүүцэн жагсаал зохион байгуулжээ. Олон нийтийг хамарсан эсэргүүцэл хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдийн анхаарлыг татаж, Самигийн соёл, цаа буга маллах, уур амьсгалын шударга ёс, хууль зүйн тогтолцооны шударга байдал, самичууд болон тэмцэгчдийг эсэргүүцэх зэргээр өргөн хүрээтэй маргаан мэтгэлцээнийг дагуулав.²¹²

²⁰⁷ Norway, Ministry of Energy, "Storheia og Roan vindkraftverk – videre saksbehandling etter Høyesteretts dom av 11. oktober 2021 – forhåndsvarsel" ["Storheia and Roan wind power plants - further proceedings after Supreme Court ruling of 11 October 2021 - advance notice"], 13 December 2021, <https://www.regjeringen.no/contentassets/7f0c85e35cf945b4963424a2eb6b0a1f/fosen-saken-1286326.pdf>, (in Norwegian).

²⁰⁸ NHRI, letter to the OED, 1 April 2022, <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2022/04/NIM-rapport-om-SP-artikkel-27-og-oppfolgingav-Fosen-dommen.pdf> (in Norwegian).

²⁰⁹ NRK Trøndelag, "Samers rettigheter ble krenket da vindkraftanlegg ble bygget på Fosen" ["Sami rights were violated when wind farms were built in Fosen"], 11 October 2021, https://www.nrk.no/trondelag/vindkraftutbygging-pa-storheia-i-trondelag_-norske-samer-menerstrider-mot-urfolks-rettigheter-1.15685096 (in Norwegian).

²¹⁰ Fosen Vind DA, "Fosen Vind er overrasket over dom i Høyesterett" [Fosen Vind is surprised over Supreme Court ruling], 11 October 2021, <https://www.mynewsdesk.com/no/fosenvind/pressreleases/fosen-vind-er-overrasket-over-dom-i-hoeyesterett-3135125> (in Norwegian).

²¹¹ Interview in person with "Sara", whose name has been changed to protect her identity (reindeer herder from Fosen), 10 April 2024, Fosen.

²¹² Young Friends of the Earth Norway: "Fosen-aksjonen, dag for dag" ["The Fosen demonstrations, day by day"] <https://www.nu.no/fosenaksjonen-dag-for-dag/> (in Norwegian, accessed on 11 November 2024).

Зургийн тайлбар Осло, 20231012, Фосений эсэргүүцлийн жагсаал зохион байгуулагчид Норвегийн Дээд шүүхээс салхин хөдөлгүүрүүд Уугуул хүмүүсийн болон хүний эрхийг зөрчиж байгааг тогтоосон шийдвэр гарсны хоёр жилийн ойг тэмдэглэн жагсаж байгаа нь. © Эмэли Холт/ NTB

Удалгүй Засгийн газар Фосений самичуудаас албан ёсоор уучлалт гуйж, зөрчлийг таслан зогсоож, залруулахаар хамтран ажиллахаа амлав.²¹³ Гэвч Ерөнхий сайдтай уулзсаны дараа самичуудын төлөөлөгч хэвлэлийнхэнд хэлсэн үгэндээ тэдэнд хэрэгтэй, хүсч байгаа ганц зүйл нь газраа буцааж авах явдал байсан гэжээ.²¹⁴

2023 оны 05 сард эхэлсэн²¹⁵ Фосен Винд ДА, Роан Винд ДА болон самичуудыг эвлэрүүлэн зуучлах ажил хэдэн сар үргэлжлээд тохиролцоонд хүрч чадаагүй юм. НХЭК-оос Ерөнхий сайдад хандан захидал илгээж, ИУТЭОУП-д заасны дагуу зөрчигдсөн эрхийг сэргээх бие даасан үүрэгтэй болохыг нь сануулсан байна. «Бидний мэдэж байгаагаар салхин цахилгаан станцууд өмнөх шигээ ямар нэгэн өөрчлөлтгүйгээр ажиллаж байна. 2021 оны 10 сард Дээд шүүхээс тогтоосон хүний эрхийн зөрчил хэмээн үзсэн нөхцөл байдал хэвээр байгаа нь уг зөрчлийг таслан зогсоогоогүй байна гэсэн үг. НХЭК-оос ИУТЭОУП-ын 2 дугаар зүйлийн 3 дах нэмэлт заалтыг зөрчих эрсдэлтэй байгааг анхааруулсан. Түүнчлэн НХЭК-оос НГТЭХЯ энэ асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэж байгаад анхаарал хандуулахыг Ерөнхий сайдаас хүссэн байна.»²¹⁶

Олон сар үргэлжилсэн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны дүнд Фосен ДА болон Өмнөд Фосений Сторхиеад барьсан салхин цахилгаан станц орчмын самичууд хооронд байгуулсан гэрээг 2023 оны 12 сард,²¹⁷ мөн Роан Винд ДА болон Роаны Хойд Фосений салхин цахилгаан

²¹³ Norway, Ministry of Energy, “Norwegian Government apologises to Sámi reindeer herders on the Fosen peninsula”, 4 March 2023, <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norwegian-government-apologises-to-sami-reindeer-herders-on-the-fosen-peninsula/id2965357/>

²¹⁴ Aftenposten, “Støre innrømmer pågående menneskerettighetsbrudd på Fosen” [“Støre admits to ongoing human rights violations at Fosen”], 3 March 2023, <https://www.aftenposten.no/norge/i/69WOPL/stoere-innroemmer-paagaende-menneskerettighetsbrudd-paa-fosen> (in Norwegian).

²¹⁵ Norway, Ministry of Energy, “Mekling om avtaleløsning i Fosen-saken” [“Mediation to resolve the Fosen case”], 15 March 2023, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mekling-om-avtalelosning-i-fosen-saken/id2977337/> (in Norwegian).

²¹⁶ NHRI, letter to the Government, 2 October 2023, <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2023/10/Brev-SMK-2.-okt-2023.pdf> (in Norwegian).

²¹⁷ Norway, Ministry of Energy, “Agreement between Sør-Fosen Sijte and Fosen Vind”, 19 December 2023, <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/agreement-between-sor-fosen-sijte-and-fosen-vind/id3019277/> (in Norwegian, accessed on 13 August 2024).

станц орчмын самичуудын хооронд байгуулсан гэрээг²¹⁸ 2024 оны 03 сард НГТЭХЯ-аас тус тус баталгаажуулжээ.²¹⁹ Гэрээнд компаниас жил бүр санхүүгийн тооцоолол хийх, хяналтын зөвлөл байгуулах, Засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр өвлийн бэлчээрийн газрыг сэлгэх, компаниуд 25 жил үйл ажиллагаа явуулсны дараа тусгай зөвшөөрлөө сунгахыг хүссэн тохиолдолд самичуудын ЧУМЗ-ийн эрхийг баталгаажуулах зэрэг амлалтууд багтсан ба энэ нь салхин цахилгаан станцын үйл ажиллагааг зогсооход хүргэх боломжтой юм. Самичууд энэхүү гэрээ хэлэлцээрт оролцсон хэдий ч Засгийн газраас ирэх 10 жилд тусгай зөвшөөрөл олгох шинэ процессийг эхлүүлэх, энэ хугацаанд цахилгаан станцууд үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлсэн байх дүр зураг харагдаж байгааг дурдах нь зүйтэй.

Өмнөд болон Умард Фосенд өвөлжөөний бэлчээрийг сэлгэх талбайг одоо хэр нь тогтоогоогүй байгаагаас эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж дуусаагүй байгаа юм. Гэрээ ёсоор бол Засгийн газар 2027 он хүртэл энэхүү амлалтаа биелүүлэх ёстой. Үүнтэй зэрэгцэн эрчим хүчний үнэ болон эрэлтээс шалтгаалан самичуудын амьдардаг бүс нутагт салхин цахилгаан станц шинээр байгуулах хүчин чармайлт нэмэгдсээр байна. Фосенд ч мөн шинэ салхин цахилгаан станц барих судалгааг Фовсен-Нжаарке орчмын бэлчээрийн талбайд хийж байна.²²⁰

2021 онд Самигийн хуульд орсон нэмэлт өөрчлөлтөөр төлөвлөлтийн явцад самичуудтай зөвлөлдөхийг хотын захиргаанд үүрэг болгосон. Төрийн байгууллагуудтай зөвлөлддөгийн нэгэн адил самичуудаас авах зөвшөөрөл нь хотын захиргаанаас шийдвэр гаргах нөхцлүүдийн нэг биш юм. Үүнээс болж өнөөг хүртэл Фосен дах самичуудын соёлын эрхийг хамгаалж чадахгүйд хүрч байна. 2023 онд Төлөвлөлт болон Барилгажилтын тухай хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь хотын захиргаанаас салхины эрчим хүчнээс авах санхүүгийн үр ашгийг нэмэгдүүлж, төлөвлөлтийн эхний үе шатанд салхины эрчим хүчний төлөвлөгөөнд хориг тавих эрхийг олгожээ. Ийм эрх харин самичуудад олгогдоогүй юм. Өмнөд Фосений Лэйф Арни Жама Эмнести Интернэшнл болон Саамигийн зөвлөлд хандан энэ нь эдийн засгийн өсөлт, нийгмийн хөгжилд саад болж байна гэж үзэж байгаагаа илэрхийлжээ.²²¹

2024 онд Сами парламентийн зүгээс дараа дараагийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхийн тулд Фосений хэрэг дээр бие даасан шалгалт явуулахыг шаардсан.²²² Норвегийн Засгийн газраас гадны хяналт шалгалт явуулж эхлээгүй байна. Үндэсний парламентаас Засгийн газарт Фосений хэргээс сургамж авахыг даалгасан тогтоол гаргасан ба үүнд цаа бугын аж ахуйд салхины эрчим хүч үйлдвэрлэлээс үзүүлж буй нөлөөллийн талаар илүү мэдээлэлтэй болох, хот, бүс нутаг болон үндэсний засаг захиргаанд Самигийн соёлыг тээгч болох цаа бугын аж ахуйг хамгаалах чадамжаа сайжруулах, хууль тогтоомжийн үндэслэлийг яаралтай тодорхой болгохыг үүрэг болгосон байна.²²³ Засгийн газраас 2025 оны төсвийн төсөлд Фосений хэргээс олж авсан сургамжаа тайлагнасан хэдий ч хэргийг шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй байхад барилгын ажилд урьдчилан зөвшөөрөл олгохтой холбоотой бэрхшээл, эрсдэлийн асуудлыг тусгаагүй.²²⁴

²¹⁸ Fosen Vind DA. Agreement between Fosen Vind DA and South Fosen siida on Storheia wind farm, 18 December 2023, https://resources.mynewsdesk.com/image/upload/f_pdf,fl_attachment/m74uxj5umlvbvtzuob9 (in Norwegian).

²¹⁹ Aneo, Avtale mellom Roan Vind DA og Nord-Fosen siida ["Agreement between Roan Vind DA and North Fosen siida"], 6 March 2024, https://www.aneogroup.com/contentassets/576c973785c14c7e9d1cf04576196813/1610_001.pdf (in Norwegian).

²²⁰ NRK Trøndelag, "Nordic Wind kartlegger for mer vindkraft i Sør-Fosen sijtes beiteområder på Fosen" ["Nordic Wind plans more wind power in South Fosen siidas grazing lands on Fosen"], 30 June 2024, <https://www.nrk.no/trondelag/nordic-wind-kartlegger-for-mervindkraft-i-sor-fosen-sijtes-beiteomrader-pa-fosen-1.16924341> (in Norwegian, accessed on 21 August 2024).

²²¹ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen) 11 April 2024, Fosen.

²²² Sámi Parliament in Norway, "Enstemmig Sameting ber om uavhengig granskning av Fosen-saken" ["The Fosen case – possible new human rights violation and need for evaluation"], 10 March 2024, <https://sametinget.no/aktuelt/enstemmig-sameting-ber-om-uavhengiggranskning-av-fosen-saken.25120.aspx> (in Norwegian, accessed on 13 August 2024).

²²³ Norway, National Parliament: Representantforslag om en uavhengig granskning av Fosen-saken ["Proposal for an independent investigation of the Fosen case"], 21 March 2024, <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=98186> (in Norwegian).

²²⁴ Norway, Ministry of Energy, Forslag til statsbudsjett 2025, ["Proposal for state budget 2025"] Prop. 1 S (2024–2025), October 2024, Chapter 9, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20242025/id3056642/> (in Norwegian).

5.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ НӨЛӨӨЛӨЛ

ЗАЛХАЖ, УРАМ ХУГАРЧ БАЙНА: «БИДЭНД ХҮНЛЭГ БУС ДАРАМТ ҮЗҮҮЛЖ, ХҮМҮҮСИЙГ БИДНИЙ ЭСРЭГ ЭРГҮҮЛЖ БАЙНА.»²²⁵

Фосений самичуудын бэлчээрийн газраа хамгаалах олон арван жилийн тэмцэл, зовлон зүдгүүр Дээд шүүхэд ялалт байгуулснаас хойш ч үргэлжилсээр байна. Цаа буга малладаг малчин Сара цөхрөнгөө барж, бухамдаж байгаагаа илэрхийлэхдээ *“Дээд шүүхийн шийдвэр гарснаас хойш бид хичнээн удаагийн утга учиргүй уулзалтанд оролцсон гээч, маш олон. Осло руу хийсэн олон удаагийн аялал намайг бид яах гэж ийм зүйл хийж байгаа юм бэ? Гэртээ байж байсан нь дээргүй юу гэж бодоход хүргэсэн”* гэж ярилаа.²²⁶

Самичуудын хувьд одоогийн байгуулсан гэрээ нь асуудлыг шийдвэрлэсэн гэсэн үг биш. Харин ч эсрэгээрээ, Өмнөд Фосений цаа буга малладаг малчин Ингрид Мариа Жамагийн хэлснээр энэ нь тэдний ирээдүйг таамаглах аргагүй, айдас төрүүлмээр болгож байна.

«Фосенд цаа буга маллаж болох уу, ер нь цаашдаа тэсч үлдэх болов уу гэж санаа зовж байна. Шинэ бэлчээрийн газар ашиглахад ямар байх бол гэдгийг бид мэдэхгүй. Цаа бугаа шинэ газарт маллах аргыг суралцах хэрэгтэй боллоо. Шинэ газар орны байдлыг таньж мэдэх, цаа бугын бэлчээрлэх газрын талаар судлах гээд бүх зүйлийг шинээр сүрах хэрэгтэй болж байгаа нь үнэхээр төвөгтэй байна» гэж ярьсан юм.²²⁷

Цаа бугын аж ахуй бол Өмнөд Самигийн соёл, хэлийг тээн хадгалж буй цөөхөн зүйлсийн нэг юм. Тиймээс цаа бугын аж ахуйд заналхийлэх нь Самигийн соёлд заналхийлж байгаа хэрэг юм.²²⁸

ЭРҮҮЛ МЭНД, СОЁЛ, АМЬЖИРГААНД УЧИРЧ БҮЙ БОДИТ ХОХИРОЛ

2018 оны нэгэн судалгаагаар²²⁹ Өмнөд Самигийн малчид эрх баригчид цаа буга маллагааны талаар ойлголт дутмаг, тэдэнд таагүй ханддаг, хуулийн зохицуулалт зохимжгүй гэж үздэгийг харуулсан. Бэлчээрийн талбай хумигдаж, нүүдлийн зам хаагдаж, цаа бугын тоо үлэмж хэмжээгээр хорогдсон зэрэг нь малчдын ажлын ачаалал, стрессийг нэмэгдүүлсэн байна. Судалгаанд хамрагдсан малчдын 69% нь дарамт шахалтанд орсон бол 49% нь цаа буга малладаггүй нийгмийн бусад бүлгийнхний зүгээс ирэх заналхийлэл, хүчирхийлэл, хорлон сүйтгэх ажиллагаанд өртсөн хэмээн мэдэгджээ. Ийм түвшний асуудлууд нь Өмнөд Самигийн насанд хүрэгчид болон дараагийн үеийнхний эрүүл мэндэд ноцтой эрсдэл дагуулж болзошгүй юм. Судалгаанд оролцогчдын 98% нь сайн сайхан байдалдаа сэтгэл хангалуун, 95% нь ажилдаа дуртай гэж хариулсан ч 74% нь ажлаас авах сэтгэл ханамж алга болох явдалтай тулгардаг гэсэн байна.

2022 оноос хойш Хөдөө аж ахуй, Хүнсний Яам болон Норвегийн самичуудын хооронд байгуулсан Цаа бугын аж ахуйн жил тутмын хэлэлцээрээр дамжуулан цаа бугын аж ахуйн талаарх ойлголцлыг нэмэгдүүлэх, хүчирхийллийг бууруулах төслийг санхүүжүүлэн хэрэгжүүлж байна.²³⁰

Энэхүү бүлэгт дурдагдсан ярилцлагад оролцогчид аливаа заналхийлэл, дарамт шахалтанд өртөөгүй боловч бүгд ажлын ачаалал нэмэгдсэн, аюулгүй, найдвартай байдлыг мэдрэхгүй

²²⁵ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

²²⁶ Interview in person with “Sara”, whose name has been changed to protect her identity (reindeer herder from Fosen), 10 April 2024, Fosen.

²²⁷ Interview by video call with Ingrid Maria Jåma (reindeer owner from southern Fosen), 3 May 2024.

²²⁸ Land encroachments influencing reindeer herding have been plentiful in Fosen since 1900. An air force combat base leads to military activity like low-flying aircraft. In the 1980s, plans for a massive military firing range in Fosen met resistance from an alliance of environmentalists and Sámi reindeer herders.

²²⁹ Snefrid Møllersén, Helserelaterte leve- og arbeidsforhold for reindriftssamisk befolkning i sørsamisk område [“Health-related living and working conditions for the reindeer-herding Sami population in the South Sami area”] 2018, <https://samilogutnuitlit.no/nb/2018/helserelaterte-leve-og-arbeids-forhold-reindriftssamisk-befolkning-i-sorsamisk-omrade> (in Norwegian).

²³⁰ Norway, Ministry of Agriculture and Food, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/satsing-mot-hets-og-rasisme-rettet-motreindrifstutovare/id3048447/>

байгаагаа илэрхийлсэн. Өмнөд Фосений Ингрид Мариа Жама энэхүү тэмцлийн өртгийн тухай ингэж ярьсан байна:

«Энэ бүхэнтэй 20 гаруй жил тэмцсэн хүмүүс үлэмж хэмжээний хүч зарцуулсан гэж би боддог. Үнэхээр ядарч туйлдмаар байсан байх. Ирээдүйд юу болохыг мэдэхгүй, амьдралын хэв маягаа авч үлдэхийн төлөө тэмцэж байна.»²³¹

2000-аад оны эхээр Фосенд салхин цахилгаан станц байгуулах санаачилга гарч байх үеэр цаа бугын аж ахуйд үзүүлэх нөлөөллийн талаарх судалгаа хангалтгүй байв. Сүүлийн үеийн судалгаагаар цаа бугын бэлчээр ашиглалтанд өөрчлөлт гарч байгааг тогтоосон ба цаа буга ил харагдаж буй салхин сэнснээс 10 км хүртэл радиуст бэлчээрлэдэг болжээ.²³²

Салхин сэнсний хөдөлгөөн болон дуу чимээ нь цаа бугыг үргээж, бэлчээрлэх боломжгүй болгодог. Цаа бугын сүрэг гол төлөв эмэгчин цаанаас бүрддэг бөгөөд хээлтэй, эсвэл нялх төлтэй үедээ ихээхэн мэдрэмтгий байдаг ажээ. Салхин сэнс барих, засвар үйлчилгээ хийх зэргээс үүдэлтэй замын хөдөлгөөн нь цаа буга бэлчээрлэхэд саад учруулж, үргэж дайжихад хүргэдэг. Цаг агаарын тодорхой нөхцөлд салхин сэнснээс үүссэн мөс 200 метрийн зайд өндөр хурдтайгаар цацагдаж, хүн, амьтанд эрсдэл учруулдаг байна. Ийм нөхцөлд салхин цахилгаан станцад нэвтрэх боломжгүй хүмүүс, ялангуяа малчид өвлийн улиралд алдсан цаагаа эрж хайхад бэрхшээл учрах магадлалтай. Умард Фосений Терже Хоген барилгын ажил самичуудын амьжиргаанд хэрхэн нөлөөлсөн талаар ингэж яриу:

«Их хэмжээний барилгын ажил эхэлсний дараа томоохон өөрчлөлт гарч эхэлсэн. Бэлчээр нутаг нь хуваагдсанаас Умард Фосен орчимд цааны сүрэг тархаж, сарнисан. Үүний улмаас малчид цаагаа хянах боломжгүй болж, тугалын тоо цөөрч, цаа бугын хорогдол улам ихэсчээ.»²³³

Энэ тайлбар нь Давж заалдах шатны шүүхэд Роаны самичуудаас танилцуулсан барилгын ажил явагдахаас өмнөх байнгын газар ашиглалтын үеэс барилга барих болон ашиглалтын аль аль үе шатанд цаа бугын зан төлөвт гарсан өөрчлөлтийг баримтжуулсан GPS-ийн мэдээлэлтэй тохирч байна.²³⁴

Фосений уулархаг бүс нутгийн салхи нь цасыг гүн хунгарлахаас сэргийлдэг тул цаа бугын бэлчээрийн чухал хэсэгт тооцогддог. Өвлийн цагт цаа буга цасан дороос хаг малтаж иддэг. Хаг сийрэг ургадаг учир цаа буга хангалттай тэжээл олохын тулд илүү том бэлчээрт идээшлэх шаардлагатай болдог байна. Хэрвээ цас хэт гүн хунгарласан, хатуурсан, эсвэл хайлж мөстсөн бол цаа хаг малтаж идэхэд хэцүү болж, өлдөх эрсдэлтэй.

Малчин Сара газарт нүүрэлсэн халдлага цаа бугын бэлчээрт хэрхэн нөлөөлж байгаа Эмнести Интернэшнл болон Самигийн зөвлөлд ингэж ярьжээ: “Бидний бэлчээрийн газрыг олон хэсэгт хуваасан, бидэнд бараг газар үлдсэнгүй. Энэ асуудал болоод байна. Цааны сүргээ бүхэлд нь хариулах боломжтой газар бидэнд хэрэгтэй байна.”²³⁵

Малчин Лэйф Арни Жама уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаар:

«Уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөгөөр зундаа бага зэрэг дулаан, өвөлдөө илүү дулаан байх боллоо. Намайг бага байхад өвлийн улиралд 0-ээс дээш хэмтэй өдрүүдийн тоо цөөн байсан бол одоо ийм өдрүүдийн тоо хүйтэн өдрүүдийн тоотой бараг ижил болоод байна. Цас, бороо ээлжилж орсноос бэлчээрийн талбайн цас хатуурч, мөсөн бүрхүүл тогтдог. Өвлийн цагт цаа бугын хүнс тэжээл угаас хязгаарлагдмал байдаг, уур амьсгалын өөрчлөлт үүнийг улам дордуулж байна» гэж ярьжээ.»²³⁶

²³¹ Interview by video call with Ingrid Maria Jåma (reindeer owner from southern Fosen), 3 May 2024.

²³² Olav Strand and others, *Vindkraft og reinsdyr - En kunnskapssyntese* [“Wind power and reindeer – a knowledge synthesis”], *NINA Rapport 1305*, 2017, <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2446889> (in Norwegian).

²³³ Interview in person with Terje Haugen (reindeer-herder from northern Fosen), 10 April 2024, Fosen.

²³⁴ Frostating Court of Appeals, *Norway, Statnett SF and Fosen Vind DA v. Fosen Reinbeitedistrikt*. LF-2018-150314 - LF-2018-150323 - LF-2018-150327, judgment of 6 August 2020, <https://lovdata.no/dokument/LFSIV/avgjorelse/lf-2018-150314> (in Norwegian).

²³⁵ Interview in person with “Sara”, whose name has been changed to protect her identity (reindeer herder from Fosen), 10 April 2024, Fosen.

²³⁶ Interview in person with Leif Arne Jåma (reindeer-herder from southern Fosen), 11 April 2024, Fosen.

Эцэст нь малчин Сара бэлчээрийн талбайгаа алдсаны нөхөн төлбөрт олгож байгаа мөнгөний талаар ингэж хэлсэн байна:

«Мөнгөнөөс чухал зүйлс гэж байдаг. Бид байгалийг худалдаж авч чадахгүй шүү дээ.»²³⁷

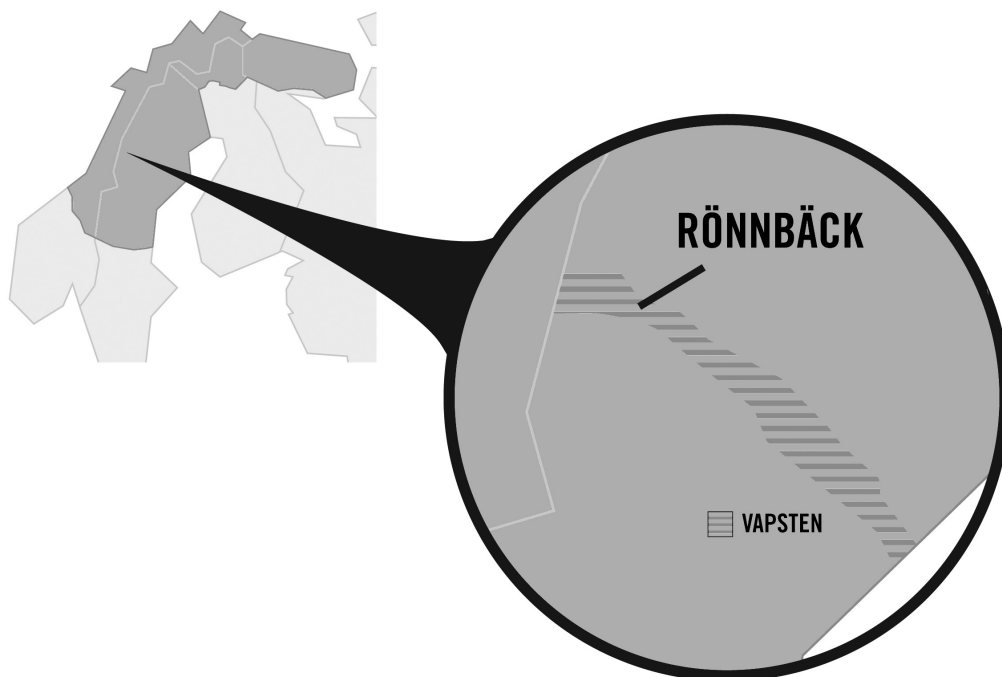
ФОСЕНИЙ САЛХИН ЦАХИЛГААН СТАНЦ: ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС

ЖИЛ	ҮЙЛ ЯВДАЛ
1999–2004	НУНЭХГ-аас Засгийн газрын төлөвлөлт болон сонирхогч компаниудад зориулан Фосенд салхины хэмжилт хийж эхэлсэн. Дараа нь салхины эрчим хүчний чиглэлээр хэрэгжүүлж болох төслүүдийн мэдээллийг хуваалцаж эхэлсэн ба самичууд олон нийтэд зориулсан уулзалтуудад оролцсон байна.
2005–2006	Албан ёсны төлөвлөлтийг хэд хэдэн салхин цахилгаан станц, дэд бүтцийн төслүүдийн талаарх мэдэгдлээр эхлүүлжээ. Самичууд хурал, уулзалтанд оролцон, эсэргүүцлээ илэрхийлж байв.
2007–2009	Фосений Сторхиеа болон Роанд хэрэгжүүлэх төслүүдийн төлөвлөгөө нь их болон дунд хэмжээний нөлөөлөл үзүүлэхээр байсан ч компаниуд тусгай зөвшөөрөл авахаар хүсэлтээ өгсөн. Нөлөөллийн үнэлгээнд сүүлд оруулсан өөрчлөлтөөр Сторхиеагийн төслийг бага зэрэг өөрчлөлт хийгээд үргэлжлүүлэх зөвлөмж өгчээ.
2010–2013	Самичуудтай тохиролцоонд хүрээгүй ч НУНЭХГ-аас тусгай зөвшөөрлүүдийг олгосон. Самичууд НГТЭХЯ-г шүүхэд өгч, уулзалт хэлэлцүүлэгт оролцож байв. Яам шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлийг үл хэрэгсэж, самичуудтай тохиролцоонд хүрээгүй ч барилгын ажлыг эхлүүлэх боломжийг олгосон.
2016	Санхүүгийн шалтгаанаар тусгай зөвшөөрлүүдийг түдгэлзүүлсний дараа барилгын ажил эхэлсэн.
2017	Дүүргийн шүүх самичуудын нэхэмжлэлийг хүчингүй болгож, төсөл хэрэгжүүлэгчдийн олгох нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтоосон. Самичууд болон төсөл хэрэгжүүлэгчдийн аль аль нь давж заалдах гомдол гаргажээ.
2018	Самигийн зөвлөлөөс Өмнөд Фосений самичуудын нэрийн өмнөөс НҮБ-ын АҮАҮУХ-нд хандан барилгын ажлыг яаралтай зогсоох хүсэлт гаргав. Норвег улс үүнийг үл тоож, барилгын ажил үргэлжилсээр байв. ²³⁸
2019–2020	Роан болон Сторхиеа дах салхин фермүүд ажиллаж эхлэв. Давж заалдах шатны шүүх нэхэмжлэлийг буцаасан ч нөхөн төлбөрийн хэмжээг нэмэгдүүлсэн. Өмнөд Фосений самичууд болон компаниуд эсэргүүцэн гомдол гаргав. Дээд шүүх гомдлыг хүлээн авах үед Умард Фосен заргад нэгджээ.
2021–2022	Норвегийн Дээд шүүхээс ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлийг зөрчсөн үндэслэлээр тусгай зөвшөөрлүүдийг хүчингүй болгов. НГТЭХЯ шинэ тусгай зөвшөөрлийг процессийг эхлүүлсэн. Самичууд салхин фермүүдийг буулгах ёстой гэж үздэг, талууд ямар нэгэн зөвшилцөлд хүрээгүй байв.
2023–2024	Засгийн газрын эс үйлдэхүйг буруушаасан эсэргүүцлийн хөдөлгөөн эхлэв. Самичууд нийтээрээ тэмцэгчдийг дэмжиж байна. Эвлэрүүлэн зуучлалын явцад компаниуд болон самичууд ойлголцолд хүрээд байна.

²³⁷ Interview in person with “Sara”, whose name has been changed to protect her identity (reindeer herder from Fosen), 10 April 2024, Fosen.

²³⁸ Saami Council on behalf of Leif Arne Jåma and others, Letter to CERD, 23 October 2018. On file with Amnesty International Norway.

6.ШВЕД: РОННБАХД БАРИХААР ТӨЛӨВЛӨГДСӨН НИКЕЛИЙН УУРХАЙ

Зургийн тайлбар: Роннбах болон Вапстен дах цаа буга малладаг дүүргийн байршлын зураг. © Эмнести Интернэшнл

ШВЕДИЙН САМИЧУУД

Самедиггийн (Шведийн Сами Парламент) тооцоолсноор Шведийн Саапми бүс нутгийн дотор болон гадна 20,000-40,000 самичууд амьдардаг.²³⁹ Саапми болон Сами цаа буга маллах газар Шведийн газар нутгийн бараг тал хувийг эзэлдэг боловч бүгд цаа бугын аж ахуй эрхлэхэд тохиромжтой биш байдаг.²⁴⁰ Самичуудын 10 орчим хувийг цаа буга малладаг малчид эзэлдэг²⁴¹

²³⁹ No registration based on ethnicity is conducted in Sweden. Sámi Parliament of Sweden, “Samerna i Sverige” [“The Sámi in Sweden”], <https://www.sametinget.se/samer> (in Swedish, accessed on 6 November 2024); Samiskt informationcentrum, “Antalet samer i Sápmi” [“Number of Sámi in Sápmi”], <https://www.samer.se/samernaisiffror> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁴⁰ Samiskt informationcentrum, “Antalet samer i Sápmi” [“Number of Sámi in Sápmi”], <https://www.samer.se/samernaisiffror> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁴¹ Samiskt informationcentrum, “Samebyn organiserar renkötseln” [“The reindeer herding community organises reindeer herding”], <https://www.samer.se/1099> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

бөгөөд цаа бугаас гадна ан агнуур, загас барих зэргээр нөөц ашиглах эрхтэй байдаг.²⁴² Цаа буга малладаг малчдын бүлэг нь тодорхой газрыг хамарсан дүүрэг төдийгүй эдийн засаг, засаг захиргааны нэгдэл юм.²⁴³

Самигийн Парламент нь Шведийн Соёлын яамны харьяанд байдаг Засгийн газрын агентлаг бөгөөд гишүүдийг сонгуулиар бүрдүүлдэг.²⁴⁴ 1993 онд үйл ажиллагаагаа эхэлсэн уг байгууллага төрөл бүрийн үйл ажиллагаа, арга хэмжээ зохион байгуулах замаар Сами соёлыг сурталчилах үүрэг хүлээсэн байдаг.²⁴⁵

6.1 ШВЕДИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ЧУМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ

6.1.1 ШВЕДИЙН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ, ХАРИУЦЛАГА

Швед улс АҮАҮБХУТОУК, ИУТЭОУП, ЭЗНСЭОУП, болон Хүүхдийн Эрхийн Конвенц (ХЭК) зэрэг НҮБ-ын үндсэн есөн конвенцийн долоод нь нэгдэж орсон байдаг.²⁴⁶ Тус улс Уугуул болон Овгийн Иргэдийн 169 дүгээр Конвенцид (ОУХБ-ын 169 дүгээр Конвенц гэж танигдсан) хараахан нэгдэн ороогүй байгаа ч НҮБУИТ-ыг 2007 онд батлагдсан цагаас нь хойш идэвхтэй дэмжиж ирсэн байна.

Шведийн хуулийн тогтолцоо хосолмол шинжтэй. Энэ нь хууль сахиулах байгууллагын аливаа ажилтан шийдвэр гаргахдаа тус улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагыг шууд хэрэгжүүлэх боломжтой байхын тулд олон улсын эрх зүй нь үндэсний хууль тогтоомжид нь тусгагдсан байх ёстой гэсэн үг юм. Шведийн Парламент одоогоор хүний эрхийн дөрвөн конвенцийг хууль тогтоомждоо тусгаад байна: үүнд, Европын Хүний эрхийн Конвенц (ЕХЭК),²⁴⁷ Үндэсний Цөөнхийг хамгаалах тухай Европын Суурь Конвенц (ҮЦХТЕСК), Бүс Нутгийн болон Хэлний Цөөнхийн талаарх Европын Дүрэм (БНБХЦТЕД)²⁴⁸ болон ХЭК²⁴⁹ зэрэг багтана. Иймд тус улс Уугуул хүмүүсийн эрхийг хамгаалах үүргээ хууль тогтоомждоо хэсэгчлэн тусгасан байдаг.

Швед улс үндэсний хууль тогтоомжийг олон улсын гэрээтэй уялдуулан тайлбарлах зарчимтай бөгөөд дотоодын хууль тогтоомжийг олон улсын заавал сахин биелүүлэх үүрэг хариуцлагад

²⁴² Sweden, Rennäringslag (1971:437) ["Reindeer Husbandry Act (1971:437)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rennaringslag-1971437_sfs-1971-437/ (in Swedish), Section 1.

²⁴³ Samisk informationcentrum, "Samebyn organiserar renskötsel" ["The reindeer herding community organises reindeer husbandry"], <https://www.samer.se/1099> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁴⁴ Sámi Parliament of Sweden, "Folkvalt organ och myndighet" ["Elected body and government agency"], <https://www.sametinget.se/omsametinget> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁴⁵ Sweden, Sametingslag ["Sámi Parliament Act"], 1992:1433, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/sametingslag-19921433_sfs-1992-1433/#K1 (in Swedish), Chapter 2, Section 1; Samisk informationcentrum, "Antalet samer i Sápmi" ["Number of Sámi in Sápmi"], <https://www.samer.se/samernaisiffror> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁴⁶ OHCHR, UN Treaty Body Database, [tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx](https://treaties.un.org/layout/treatybody/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx) (accessed on 6 November 2024).

²⁴⁷ Sweden, Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ["Act (1994:1219) on the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19941219-om-den-europeiskakonventionen_sfs-1994-1219/ (in Swedish).

²⁴⁸ The European Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCPNM) and the European Charter for Regional or Minority Languages (CRML) are transferred to the National Minorities and Minority Languages Act (2009:724) (Minority Act), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (in Swedish).

²⁴⁹ Sweden, Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter ["Act (2018:1197) on the United Nations Convention on the Rights of the Child"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197/ (in Swedish).

нийцүүлэн хэрэглэх ёстой.²⁵⁰ Гэхдээ үүнийг хууль сахиулах байгууллагын ажилтнууд бараг ашигладаггүй нь судалгаанаас харагдаж байна.²⁵¹

6.1.2 ЧУМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛ ХУУЛИУД

Шведийн Үндсэн хуульд Сами иргэдийн эрхэд хүндэтгэлтэй хандах төрийн олон улсын өмнө хүлээсэн үүргийг нарийвчлан заагаагүй.²⁵² Үндсэн хуулинд самичууд өөрсдийн соёл, нийгмийн амьдралыг хадгалж, хөгжүүлэх боломжийг олон нийтэд нээлттэй сурталчлах үндсэн үүргийг тусгасан. Гэхдээ энэхүү зарчмыг Сами иргэдэд Үндсэн хуулиар олгосон эрх гэж үзэж болохгүй.²⁵³ Үндсэн хуульд мөн самичуудын цаа бугын аж ахуй эрхлэх эрхийг тусгасан бөгөөд үүнийг эд хөрөнгийн эрх гэж үзэж хамгаалдаг.²⁵⁴

ЗӨВЛӨЛДӨХ ТУХАЙ ХУУЛЬ

Шведийн ЧУМЗ-ийн үндсэн хууль тогтоомж бол Зөвлөлдөх тухай хууль²⁵⁵ юм. Уг хуулиар зөвлөлдөх үйл ажиллагааг хэзээ, хэн эхлүүлэх, хэнтэй зөвлөлдөх болон зөвлөлдөх үйл ажиллагааг хэрхэн явуулах, дуусгавар болох зэрэг асуудлуудыг зохицуулдаг.

Уг тухай хуулиар Засгийн газар, төрийн албан хаагчид, муж, хотын захиргаад Сами иргэдэд онцгой ач холбогдолтой, хувь хүн, эсвэл ерөнхий асуудлаар шийдвэр гаргахаасаа өмнө самичуудтай зөвлөлдөх үүрэг хүлээдэг.²⁵⁶ Тэдний төлөөлөгчид Сами парламент, тухайн асуудлаас хамааран цаа буга малладаг нөхөрлөлийн гишүүд, эсвэл самичуудын байгууллага зэрэг багтана.²⁵⁷ Самичуудын төлөөлөгчид ч мөн зөвлөлдөх санал гаргах эрхтэй.²⁵⁸

Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө үүрэг хүлээсэн байгууллагууд самичуудын төлөөлөгчдөд хэлэлцэх асуудлын талаарх мэдээлэл болон зөвлөлдөх хүсэлтийг илгээх ёстой гэж тус хуульд заасан байдаг.²⁵⁹ Зөвлөлдөх үүрэг хүлээсэн байгууллага нь самичуудын төлөөлөгчдийн зөвлөлдөхийг хүсч буй хэлбэрт аль болох нийцүүлэн, хэлэлцэх асуудлыг тэдэнд ойлгомжтой хэлээр, бичгээр өгөх ёстой байдаг.²⁶⁰ Самичуудад шаардлагатай мэдээллийг олж авах, зөвлөлдөх уулзалтанд бэлтгэх хангалттай хугацаа өгөх ёстой. Цаг хугацаа нь тухайн асуудлын нарийн төвөгтэй байдал, хугацаа алдалгүй яаралтай хэлэлцэх ёстой зэрэг хүчин

²⁵⁰ Maria Grahn-Farley, "Fördragskonform tolkning av MR-traktat" ["Treaty-compliant interpretation of human rights treaties"], Svensk Juristtidning 2018 5: pp. 450-463, <https://svjt.se/svjt/2018/450> (in Swedish, accessed on 6 November 2024); Swedish Supreme Court, *Girjas Reindeer Herding community v. Sweden*, Målnr. T 853-18, NJA 2020 s. 3, Judgment of 23 January 2020, para. 94, <https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2019/t-853-18.pdf> (in Swedish).

²⁵¹ Maria Grahn-Farley, Treaty-compliant interpretation of human rights treaties (previously cited), https://svjt.se/content/fordragskonformtolkning-av-mr-traktat#_ftn1 (in Swedish). See also Patrik Bremdal, Maria Grahn Farley och Jane Reichel, Principen om fördragskonform tolkning förhållande till Sveriges konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter, Uppsala universitet, December 2017, <https://lagensomverktyg.se/2018/fordragskonform-tolkning/> (in Swedish, accessed on 6 November 2024).

²⁵² Sweden, Regeringsformen (1974:152) ["The Instrument of Government (1974:152)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/ (in Swedish).

²⁵³ Sweden, Instrument of Government (1974:152) (previously cited), Chapter 1, Section 2, para. 6; Swedish Supreme Court, *Girjas Reindeer Herding community v. Sweden*, NJA 2020 s. 3 (previously cited), para. 92, <https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2019/t-853-18.pdf> (in Swedish). See also Minority Act (2009:724) (previously cited), Section 4, para. 2.

²⁵⁴ Sweden, Instrument of Government, 1974:152, (previously cited) Chapter 2, Sections 15 and 17, para. 2. See Swedish Supreme Court, *The Taxed Mountain Case*, Case No. T324-76, NJA 1981 s. 1, Judgment of 29 January 1981.

²⁵⁵ Sweden, Lag (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket ["Act (2022:66) on Consultation in Matters Concerning the Sámi People (2022:66)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-202266-omkonsultation-i-fragor-som-ror-det_sfs-2022-66/ (in Swedish).

²⁵⁶ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 2.

²⁵⁷ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 7. See also Sámi Parliament Act (1992:1433) (previously cited), Chapter 2, Section 1.

²⁵⁸ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 6.

²⁵⁹ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 8.

²⁶⁰ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 9; see Sámi Parliament of Sweden, Vägledning konsultationsordning ["Guidance on the Consultation Act"], 8 August 2023, Dnr 1.4.2-2022-346, p. 15, <https://www.sametinget.se/165327> (in Swedish).

зүйлсээс хамаарч байдаг.²⁶¹

Зарим тодорхой асуудлууд болон байгууллагууд зөвлөлдөх үүргээс чөлөөлөгдсөн байдаг.²⁶² Тухайлбал, ашигт малтмалын хайгуул хийх хүсэлт,²⁶³ үндэсний аюулгүй байдал, цэргийн ажиллагаатай холбоотой асуудлуудыг ерөнхий дүрмийн дагуу шийдвэрлэдэг.²⁶⁴ Мөн салхины эрчим хүч, дэд бүтэц, үйлдвэржилт болон байгаль орчинд аюул учруулахуйц үйл ажиллагааны зөвшөөрлийг шийддэг Байгаль орчны Зөвшөөрлийн албад самичуудтай зөвлөлдөх үүргээс чөлөөлөгддөг байна.²⁶⁵

Хэлэлцүүлгийн үеэр оролцогчид өөрсдийн үндэслэл бүхий байр суурь, тайлбараа ил тод, шударгаар илэрхийлэх ёстой гэж хуульд заасан байдаг.²⁶⁶ Хэлэлцүүлгийн үеэр хийсэн мэдэгдэл, хэлэлцүүлгийг хэзээ, хэрхэн явуулсан, хэн, хэн оролцсон зэргийг мөн баримтжуулах ёстой.²⁶⁷

Засгийн газар зөвлөлдөх үүрэгтэй байгууллагын зүгээс Самигийн төлөөлөгчдөөс зөвшөөрөл авахыг шаардсан өмнөх хуулийн төслийг хүлээж аваагүй.²⁶⁸ Харин үүний оронд зөвлөлдөх үүрэг бүхий байгууллагын зүгээс (эсвэл самичууд) тухайн асуудлаар зөвшилцөлд хүрч чадахгүй нь тодорхой болсон тохиолдолд зөвлөлдөх ажиллагааг дуусгавар болгож болно.²⁶⁹ Одоогийн хуульд "зөвлөлдөх үйл ажиллагаа нь талууд зөвшилцөлд хүрэх хүртэл, эсвэл зөвлөлдөх үүрэг хүлээсэн тал, эсвэл самигийн төлөөлөгчид тухайн асуудлаар тохиролцоонд хүрч чадахгүй гэдгээ мэдэгдэх хүртэл үргэлжлэх ёстой"²⁷⁰ гэж заасан байдаг. Хууль тогтоомжийн түүхээс харахад, тухайн асуудлаар тохиролцож, ойлголцолд хүрч чадахгүй гэдгээ мэдэгдэхийн тулд уг мэдэгдлийг хийж буй тал уг асуудлаа "маш тодорхой" илэрхийлэх ёстой байдаг.²⁷¹

САМИ ПАРЛАМЕНТИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

Самигийн Парламент нь Шведийн хууль тогтоомжийн дагуу тодорхой чиг үүргийг л хэрэгжүүлдэг бөгөөд гол үүрэг нь Швед дэх Сами соёлын асуудалд хяналт тавих явдал юм. Сонгогддог байгууллагын хувьд Самигийн Парламент нь Зөвлөлдөх тухай хуулийн дагуу Сами ард иргэдийн өмнөөс зөвлөлдөх гол төлөөлөгч нь юм.²⁷² Тус Парламент нь өөрт хуваарилагдсан санхүүжилтийг зарцуулах, Сами хэлний бодлогыг тодорхойлох, хот байгуулалтын төлөвлөгөөнд (Швед хэлээр samhällsplanering гэдэг) самичуудын хэрэгцээ шаардлагыг тусгах гэх мэт үүрэгтэй.²⁷³ Гэхдээ самичуудын эрх ашигт хамааралтай төрийн бодлого боловсруулах, хууль тогтоох болон захиргааны шийдвэр гаргах зэрэг асуудалд нөлөөлөх эрх мэдэлгүй

²⁶¹ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 9; and Swedish government, En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket ["A Consultation Procedure on Matters Concerning the Sámi People"], prop. 2020/21:64, <https://www.regeringen.se/contentassets/ff8132cb67484ff59302098255cee14d/en-konsultationsordning-i-fragor-som-ror-det-samiska-folket-prop.-20202164.pdf>, p. 93.

²⁶² See Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Sections 3-5.

²⁶³ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 2 and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 62- 64. There are situations when consultations should be held in connection to exploration permits, such as when an application concerns important reindeer grazing lands.

²⁶⁴ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 4; Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 68-69. In relation to military exercises, consultations should be held with affected individuals under the Environmental Act, and reindeer herding communities have the right to make written comments about the activities.

²⁶⁵ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 3; and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 44- 45. Environmental Permit Offices are independent functions within some county administrative boards. See Sweden, Förordning (2011:1237) om miljöprövningsdelegationer ["Regulation (2011:1237) on environmental assessment offices"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20111237-om_sfs-2011-1237/ (in Swedish).

²⁶⁶ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 11.

²⁶⁷ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 12.

²⁶⁸ Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 102-104.

²⁶⁹ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 11 para. 2.

²⁷⁰ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 11 para. 2.

²⁷¹ Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), p. 105, see also pp. 104 and 106.

²⁷² Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 7; and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), p. 51.

²⁷³ See Sámi Parliament Act (1992:1433) (previously cited), Sections 1-1 a.

байдаг.²⁷⁴ Дэлхийн бусад орнуудаас ялгаатай нь Шведийн Парламент Самигийн төлөөллийн байгууллагуудыг хууль тогтоох үйл ажиллагаандаа оролцох боломжийг олгодоггүй.²⁷⁵ Төрийн агентлагийн статус нь Сами Парламентийн самичуудыг төлөөлөх, тэдний өөрсдийгөө тодорхойлох эрхийг хязгаарлаж байна гэсэн шүүмжлэл ч гардаг.²⁷⁶ Уул уурхайн төслүүдэд зөвшөөрөл олгох журмуудтай холбоотойгоор Сами Парламент бусад оролцогч талуудын нэгэн адил тусгай зөвшөөрлийн өргөдөл болон холбогдох бусад шийдвэрийн талаар мэдээлэл авах, зарим тохиолдолд мэдэгдэл гаргах эрхтэй байдаг.²⁷⁷

ҮНДЭСНИЙ ЦӨӨНХИЙН ТУХАЙ БОЛОН ХОЛБОГДОХ БУСАД ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

Шведийн Үндэсний Цөөнхийн тухай хуульд²⁷⁸ заасны дагуу төрийн байгууллагууд үндэсний цөөнхөд²⁷⁹ хамааралтай асуудлаар бодитой санал, санаачилга дэвшүүлэх ёстой. Шийдвэр гаргах явцад харилцан ярилцаж зөвшилцөх замаар үндэсний цөөнхийн үзэл бодол, хэрэгцээг харгалзан үзэж, тэдний оролцоо, нөлөөллийг аль болох тусгах хэрэгтэй.²⁸⁰ Гэвч төрийн байгууллагууд газар ашиглалтын төсөл самичуудын эрхэд нөлөөлөх үед Үндэсний цөөнхийн тухай хуулийг хэрэглэх нь ховор бөгөөд төрөөс тус хуулийг дагаж мөрдөх явдал тун бага байдаг.²⁸¹

Уул уурхай, ойн аж ахуй зэрэг газар ашиглалтын бусад салбарын хууль тогтоомжид зөвлөлдөхтэй холбоотой нэмэлт заалтууд орсон ч тодорхой тусгагдаагүй, зөвлөлдөх заалтууд нь голдуу цаа бугын нөхөрлөлийнхөнд хамааралтай байна.²⁸² Эдгээр нь бие заасан хуулиуд боловч Зөвлөлдөх тухай хуультай аль болохоор уялдуулах шаардлагатай байна.²⁸³ Уул уурхайн салбарын хувьд Зөвлөлдөх тухай хуулиас гадна Байгаль орчны тухай хуульд заасны дагуу байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийх үед, ялангуяа уул уурхайн концессийн шатанд

²⁷⁴ Sámi Parliament Act (1992:1433) (previously cited).

²⁷⁵ James Haughton and others, "Indigenous and minority representation worldwide", Research paper series 2023–2024, 24 October 2023, https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/library/prspub/9435334/upload_binary/9435334.pdf (accessed on 7 November 2024).

²⁷⁶ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices, Land Use Policy, Volume 99, December 2020, <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105001> (accessed on 7 November 2024); and James Haughton and others, "Indigenous and minority representation worldwide", Research Paper Series, 2023–24, 24 October 2023, https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/library/prspub/9435334/upload_binary/9435334.pdf (accessed on 7 November 2024).

²⁷⁷ Sweden, Minerallag (1991:45) ["Minerals Act (1991:45)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/minerallag-199145_sfs-1991-45/ (in Swedish); Mineralförordning (1992:285) ["Minerals Regulation (1992:285)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/mineralforordning-1992285_sfs-1992-285/ (in Swedish).

²⁷⁸ Sweden, Minority Act (2009:724) (previously cited), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (in Swedish).

²⁷⁹ The Sámi People is recognized both as an Indigenous People and a National Minority in Sweden. See, for instance, Sámi Parliament of Sweden, "Är samerna ett urfolk?" ["Are the Sámi an Indigenous People?"], <https://www.sametinget.se/urfolk> (in Swedish, accessed on 7 November 2024).

²⁸⁰ Sweden, Minority Act (2009:724) (previously cited), Section 5. See Swedish government, En stärkt minoritetspolitik ["A Strengthened Minority Politics"], 21 March 2018, prop. 2017/18:199, pp. 42-43, <https://www.regeringen.se/contentassets/Obd30dc1baee4470b317ae7db82a56f7/en-starkt-minoritetspolitik-prop.-201718199.pdf> (in Swedish); and FCNM, Article 15; Council of Europe (CoE), Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Commentary 2, The Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and in Public Affairs, 27 February 2008, ACFC/31DOC(2008)001, paras 18-21 and 72, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800bc813> (in Swedish). See also Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 36-38.

²⁸¹ Civil Rights Defenders, Sweden's Compliance with the Framework Convention For The Protection Of National Minorities (The Sámi People And Non-Citizen Roma), 31 January 2023, https://crd.org/wp-content/uploads/2023/03/Alternative-Report-to-the-Council-of-Europe_Civil-Rights-Defenders_final.pdf, paras 11-16; and Civil Rights Defenders and Marie B Hagsgård, Yttrande över betänkandet Högre växel i minoritetspolitiken – stärkt samordning och uppföljning (SOU 2020:27) ["Opinion on the government inquiry A Higher Gear in Minority Politics - Strengthening Coordination and Follow-up (SOU 2020:27)"], 3 September 2020, Dnr. Ku2020/01170/CSM, https://crd.org/wp-content/uploads/2020/10/Yttrande-om-CC%88ver-beta-CC%88nkandet-Ho-CC%88gre-va-CC%88xel-iminoritetspolitiken-sta-CC%88rkt-samordning-och-uppfo-CC%88ljning-SOU-2020_27.pdf (in Swedish).

²⁸² For instance, see Sweden, Minerals Act (1991:45) (previously cited); Miljöbalk (1998:808) ["Environmental Code (1998:808)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/ (in Swedish); Skogsvårdslag (1979:429) ["Forestry Act (1979:429)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/skogsvardslag-1979429_sfs-1979-429/ (in Swedish).

²⁸³ Sweden, Consultation Act (2022:64) (previously cited), Section 1.

(Швед улсын хувьд уурхай байгуулах үндсэн зөвшөөрөл) компаниуд нөлөөлөлд өртсөн самичууд, ерөнхийдөө цаа буга малладаг малчидтай зөвлөлдөх үүрэг хүлээдэг.²⁸⁴ Гэвч самичууд Уугуул хүмүүсийн хувиар бус бусдын нэгэн адил оролцогчийн хувиар л зөвлөлдөж байна.²⁸⁵

Шведийн Хөдөө аж ахуйн Шинжлэх ухааны Их сургууль, Лулиогийн Технологийн Их сургууль, Стокольмийн Их сургууль болон Стокольмийн Байгаль орчны Хүрээлэнгээс хийсэн судалгаагаар нөлөөллийн үнэлгээтэй холбоотой хууль тогтоомжид олон хийдэл байгааг тэмдэглэжээ.²⁸⁶ Хүний эрхийн үүднээс авч үзвэл орон нутгийн иргэдийн өдөр тутмын амьдрал, байгаль орчинд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийг ойлгохын тулд энэ нь маш чухал үүрэгтэй юм. Жишээлбэл, Шведийн хууль тогтоомжид байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд самичуудын соёл, цаа буга маллагаа болон бусад амьжиргаанд үзүүлэх хүний эрхийн нөлөөллийг үнэлэх шаардлага тавигддаггүй.²⁸⁷ Түүнчлэн цаа бугын аж ахуй болон орон нутгийн самичуудын газар ашиглалтын бодит нөхцөл байдлыг ойлгохын тулд шийдвэр гаргагчдад хэрэгжүүлж байгаа, эсвэл хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй бусад төслүүдийн хуримтлагдах нөлөөллийг үнэлж үзэх тодорхой шаардлагыг ч тавиагүй байна.²⁸⁸

Үүнээс гадна Шведийн Хөдөө аж ахуйн Шинжлэх ухааны Их сургууль, Лулеогийн Технологийн Их сургууль, Стокольмийн Их сургуулиудын хийсэн судалгаагаар зөвшөөрөл олгох үйл явцыг бүхэлд нь олон шатлалтай, төвөгтэй, улс төржсөн гэж дүгнэжээ.²⁸⁹ Төлөвлөж буй уурхайн нөлөөллийг үйл явцын аль ч үе шатанд цогцоор нь үнэлж үздэггүй, уурхайн ашиглалтын зөвшөөрлийг эсэргүүцэж маргах боломж хязгаарлагдмал, голдуу техникийн асуудалд төвлөрдөг, чадавхийн асуудлыг орхигдуулдаг.²⁹⁰ Уугуул самичуудын нөхцөл байдлыг үнэлэхдээ ч цаа бугын аж ахуйг ерөнхийдөө нийтийн ашиг сонирхол гэж үзээд, голчлон эдийн засгийн талаас нь үнэлсэн байх ба Уугуул хүмүүсийн соёл, өмчлөх эрхийн үндэс суурь гэж авч үздэггүй.²⁹¹

6.1.3 ЭРХ ЗҮЙН ХИЙДЭЛ: ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ НИЙЦЭХГҮЙ БАЙГАА НЬ

ЗӨВШӨӨРӨЛ АВАХ ҮҮРГИЙГ ХУУЛЬЧЛААГҮЙ

Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа явуулсны дараа шийдвэр гаргах үед Зөвлөлдөх тухай хууль болон газар ашиглалттай холбоотой (уул уурхай, ойн аж ахуй, эрчим хүч зэрэг тодорхой салбарын хууль тогтоомжид) бусад хууль тогтоомжид шийдвэр гаргагчдыг самичуудын төлөөлөгчдийн

²⁸⁴ Sweden, Minerals Act (1991:45) (previously cited), Chapter 4, Section 2; and Environmental Code (1998:808) (previously cited), Chapter 6; Swedish government, Miljöbedömningar ["Environmental Assessments"], prop. 2016/17:200, <https://data.riksdagen.se/fil/59CFEE06-C21A-4611-B2D1-61B87FB9577C> (in Swedish); and Government Offices of Sweden, Ministry for Foreign Affairs, Communication 54/2013, UDFMR2013/18/CERD, 23 February 2021.

²⁸⁵ See Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

²⁸⁶ Kaisa Raitio and Rasmus Kløcker Larsen, Cumulative impact assessments and Sámi indigenous rights, SLU Policy Brief, 2 May 2023, <https://www.sei.org/publications/cumulative-impact-assessments-and-sami-indigenous-rights/> (accessed on 8 November 2024); Carl Österlin and Kaisa Raitio, Fragmented Landscapes and Planscapes – The Double Pressure of Increasing Natural Resource Exploitation on Indigenous Sámi Lands in Northern Sweden, 28 August 2020, <https://www.mdpi.com/2079-9276/9/9/104> (accessed on 8 November 2024); and Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

²⁸⁷ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

²⁸⁸ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

²⁸⁹ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited). On some political control over the permit process, see Swedish government, Om ny minerallagstiftning m.m. ["On New Minerals Legislation etc."], prop. 1988/89:92, <https://data.riksdagen.se/fil/CE7DAC80-9786-42D6-8530-34684E8B657B> (in Swedish), pp. 66 and 69.

²⁹⁰ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

²⁹¹ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

үзэл бодол, уламжлалт мэдлэгийг, эсвэл Швед улсын олон улсын өмнө хүлээсэн Уугуул хүмүүсийн эрхийг харгалзан үзэхийг үүрэг болгосон ямар ч заалт байхгүй. Зөвлөлдөх тухай хууль тогтоомжийн түүхийг харвал, Самигийн соёл, цаа бугын нөхөрлөлүүдийн өмчлөх эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх магадлал хэдий чинээ их байх тусам шийдвэр гаргагчид самичуудын ашиг сонирхолд илүүтэй анхаарал хандуулж иржээ.²⁹² Гэхдээ ашиг сонирхлыг ингэж дэнслэхийг шийдвэр гаргагчдад үүрэг болгосон хуулийн зохицуулалт үгүй. Уугуул хүмүүсийн эрхэд ихээхэн нөлөө үзүүлэх эрсдэлтэй төслүүдийг зогсоох аливаа баталгаа байхгүй. Тухайлбал, шийдвэр гаргагчид Самигийн ард түмний соёл, газар нутаг, нөөц баялагт үзүүлэх нөлөөлөл зэрэг газар ашиглах төслийн хүний эрхэд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийг үнэлэх үүрэг хүлээдэггүй.²⁹³

Түүнчлэн, Зөвлөлдөх тухай хуульд зөвлөлдөх ёстой гэж заасан боловч төр болон аж ахуйн нэгжүүд зөвшөөрөл авах үүрэг хүлээгээгүй. Энэ нь олон улсын эрх зүйн дагуу Уугуул хүмүүсийн ЧУМЗ авах эрхийн үндсэн зарчимтай зөрчилдөж байна.²⁹⁴ Зөвшөөрөл авалгүйгээр зөвлөлдөх үйл явцыг төрийн нэг талыг барьсан хяналттайгаар дуусгаад байвал, Сами ард түмэнтэй холбоотой эрх мэдлийн тэнцвэргүй байдлыг улам бүр хурцатгах болно.

Нэгэнт зөвшөөрөл авах нь Сами иргэдтэй зөвлөлдөх Шведийн дотоодын хууль тогтоомжийн нэг хэсэг биш учир Самигийн төлөөлөгчид зөвшөөрөөгүй тохиолдолд шийдвэр гаргагчид асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаарх асуудлыг хуулиар зохицуулаагүй гэсэн үг. Энэ бол аль улс орны хувьд ЧУМЗ авах үүргээ хэрэгжүүлэх гол түлхүүр юм. Хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй төслийн болзошгүй нөлөөллөөс үл хамааран тус улсын шийдвэр гаргагчид шийдвэрээ хүчин төгөлдөр болгохын тулд самичуудын эсэргүүцлийг анхаарч үзэхийг хуулийн дагуу хэзээ ч шаарддаггүй.²⁹⁵

ЗӨВЛӨЛДӨХ ҮҮРГИЙГ ДОТООДЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХҮРЭЭНД ХЯЗГААРЛАСАН НЬ

Хүний эрхийн олон улсын хууль тогтоомжийн дагуу улс орнууд Уугуул хүмүүсийг тэдний эрхэд нөлөөлж болзошгүй аливаа асуудалд татан оруулж, зөвшөөрлийг нь авах үүрэгтэй.²⁹⁶ Гэтэл өмнө дурдсанчлан, Шведийн хууль тогтоомжид зөвлөлдөх үүргээс чөлөөлсөн зохицуулалт цөөнгүй. Жишээ нь, Байгаль орчны Зөвшөөрлийн алба нь байгаль орчинд хөнөөлтэй үйл ажиллагааны зөвшөөрлийг олгодог хэрнээ Самигийн төлөөлөгчидтэй зөвлөлдөх үүргээс бүрэн чөлөөлөгддөг.²⁹⁷ Үүнээс шалтгаалан ийм тохиолдолд самичуудтай зөвлөлдөх боломжгүй болж байгаа нь төрийнхний зөвлөлдөх үүрэг улам бүр хязгаарлагдаж, улмаар хүний эрхийн хууль тогтоомжийг зөрчихөд хүргэдэг.²⁹⁸

САМИЧУУД ШААРДЛАГАТАЙ НӨӨЦӨӨР ДУТАГДАЖ БАЙНА

Шведийн хууль тогтоомжид зааснаар хэлэлцүүлэг хийхээс өмнө Сами Парламент, цаа буга малладаг нөхөрлөлүүд, Самигийн байгууллагуудыг боломжит хугацаагаар хангаж, шаардлагатай

²⁹² Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), p. 112. See also Swedish Supreme Court, *Girjas Reindeer Herding Community v. Sweden* (previously cited), para. 92.

²⁹³ See Rasmus Kløcker Larsen, Maria Boström, Muonio Reindeer Herding District, Vilhelmina Södra Reindeer Herding District, Voernese Reindeer Herding District and Jenny Wik-Karlsson, *The impacts of mining on Sámi lands: A knowledge synthesis from three reindeer herding districts, The extractive industries and society*, 2022, 9: 101051, <https://doi.org/10.1016/j.exis.2022.101051> (accessed on 8 November 2024).

²⁹⁴ See, for instance, UNDRIP, Articles 19 and 32(2); and UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited).

²⁹⁵ Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 109-112; and Sweden's explanation of vote after the adoption of the UNDRIP: United Nations, "General Assembly Adopts Declaration on Rights of Indigenous peoples; 'Major Step Forward' towards Human Rights for All, Says President", <https://press.un.org/en/2007/ga10612.doc.htm> (accessed on 8 November 2024).

²⁹⁶ UNHRC, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, James Anaya*, UN Doc. A/HRC/12/34, 15 July 2009, para. 43.

²⁹⁷ Sweden, Consultation Act (2022:66) (previously cited), Section 3; and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 44-45.

²⁹⁸ Sweden, Consultations Act (2022:66) (previously cited), Sections 3-5. See Swedish Institute for Human Rights, *Supplementary information to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights for consideration of the seventh periodic report of Sweden*, January 2024 (previously cited), para. 75.

мэдээллийг бичгээр өгсөн байх ёстой.²⁹⁹ Гэтэл тэдэнд хуулийн, техникийн зөвлөгөө авах, ажлын цаг болон бусад нөөцийн алдагдлыг нөхөх, дотоод зохион байгуулалт, захиргааны зардал зэрэгт зарцуулах ямар нэгэн санхүүгийн эх үүсвэрийг баталгаажуулж өгсөн зүйл байхгүй.³⁰⁰ Иймээс Шведийн хууль тогтоомжийг Самигийн төлөөлөгчид болон төрийн, компаний төлөөлөгчдийн хоорондох эрх мэдлийн тэнцвэргүй байдлыг хүний эрхийн олон улсын хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулж байна гэж үзэх аргагүй юм.³⁰¹

Зэрэгцсэн хэд хэдэн газар ашиглалтын үйл явц Уугуул хүмүүсийн газар нутагт хуримтлагдах нөлөөлөл үзүүлж байгаа тохиолдолд Сами иргэд хязгаарлагдмал нөөц боломжтой байх нь хүний эрхэд улам бүр сөрөг үр дагавар үзүүлж болох юм.³⁰² Түүнчлэн, төр цаа бугын нөхөрлөлүүд болон орон нутгийн бусад самичуудад эдгээр үйл явц (урьд өмнөх газрын асуудлууд) ямар нөлөө үзүүлж байгаа талаар бүрэн ойлголтгүй байна. Энэхүү нөхцөл байдлаас болж самичууд цаг хугацаа, хүч хөдөлмөр ихээр зарцуулах шаардлагатай болж байгаа нь Уугуул соёлоо хадгалах, хөгжүүлэхэд саад учруулах эрсдэлтэй³⁰³ бөгөөд энэ нь ялгаварлан гадуурхалт юм.

ЗОХИСТОЙ БУС ГОМДОЛ ГАРГАХ ЖУРАМ

Самигийн төлөөлөгчид хэлэлцүүлэг явуулж буй журам зохисгүй бол засч залруулах санал гаргах, хэлэлцэж буй төслөөс татгалзах, хариуцлагатай байдлыг шаардах зэрэг бие даасан эрх эдэлдэггүй.³⁰⁴ Хэрвээ Самигийн төлөөлөгчид хэлэлцүүлгийн явцад алдаа гарсан гэж үзэж байгаа бол хариуцагч байгууллагаас тогтоосон журмын дагуу эцсийн шийдвэрт гомдол гаргах боломжтой эсэхэд л найдах хэрэгтэй болно. Гомдлыг шүүх хүлээж авлаа ч гэсэн шүүхийн зүгээс зөвлөлдөх үйл явцтай холбоотой аливаа зөрчлийг хянан хэлэлцэх, илрүүлсэн зөрчил нь тухайн шийдвэрийн үндэслэлийг хянахад нөлөөлөх, эсвэл шийдвэрийг хүчингүй болгох баталгаа байхгүй хэвээр байна. Захиргааны хууль тогтоомжийн дагуу, анхан шатны шүүх хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны алдаа гаргавал давж заалдах шатны шүүх хүчингүй болгож болно. Гэхдээ энэ нь ерөнхийдөө ноцтой алдаа байх ёстой.³⁰⁵ Шведийн одоогийн хууль тогтоомжид Сами ард түмэнтэй зөвлөлдөх үйл явцад захиргааны ямар дүрэм журам, стандарт хэрэглэх талаарх мэдээлэл бага байна.

Мөн шүүхэд хандаж эрхээ хамгаалуулж буй өнөөгийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан, шийдвэрт нь гомдол гаргах боломжтой төслүүдийн шууд нөлөөлөлд өртөж буй нутагт цаа буга маллаж буй иргэд болон бусад өмчийн эздэд энэхүү байдал нь шууд нөлөөгөө үзүүлж байна.³⁰⁶

²⁹⁹ Sweden, Consultations Act (2022:66) (previously cited), Section 9; and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 92-93.

³⁰⁰ See Swedish Institute for Human Rights, Supplementary information to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights for consideration of the seventh periodic report of Sweden, January 2024 (previously cited), para. 75; Swedish Institute for Human Rights, *Konferensrapport: Urfofskrätt och samers rättigheter i samband med klimatomställningen* ["Conference report: Rights of Indigenous Peoples and the Sámi People in the Context of Climate Transition"], 25-26 September 2023, 3.1.2-334/2023, https://mrinstitutet.se/wpcontent/uploads/2022/01/rapport-Konferensrapport_Urfofskratt-samers-rattigheter-i-samband-med-klimatomstallningen-september-2023.pdf, p. 10 (in Swedish, accessed on 8 November 2024); and Sámi Parliament of Sweden, Submission from the Sami Parliament in Sweden to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights for the review of Sweden, 18 January 2024, tinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCESCR%2FCSS%2FSWE%2F57207&Lang=en, para. 8.

³⁰¹ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), paras 10 and 22.

³⁰² See Kaisa Raitio and Rasmus Kløcker Larsen, Cumulative impact assessments and Sámi indigenous rights (previously cited).

³⁰³ See Sweden, Instrument of Government (1974:52) (previously cited), Chapter 1, Section 2, para. 6.

³⁰⁴ See Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), pp. 115-123; and Swedish Institute for Human Rights, Supplementary information to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights for consideration of the seventh periodic report of Sweden, (previously cited), para. 75.

³⁰⁵ Sweden, *Förvaltningsprocesslag* (1971:291) ["Administrative Procedure Act (1971:291)"], https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningsprocesslag-1971291_sfs-1971-291/ (in Swedish); and Swedish government, prop. 2020/21:64 (previously cited), p. 117.

³⁰⁶ Minerals Act (1991:45) (previously cited) and Sweden, *Förvaltningslag* (2017:900) ["Public Administration Act (2017:900)"], Section 42 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900/ (in Swedish).

Самичуудын цаа бугын нөхөрлөлд ордоггүй бусад сами иргэдийн хувьд амьжиргаа болон газартай харилцах харилцаа нь нөлөөлөлд өртөх эрсдэлтэй хэдий ч тэд өөрсдөө хувийн өмч, газартай биш л бол тэднийг Сами хүн гэж үзэн шүүхэд эрхээ хамгаалуулах үйл явцаас орхигдуулах талтай байдаг. Ашигт малтмалын тогтоосон бүсээс гадуур бэлчээртэй боловч төмөр зам, авто зам болон уул уурхайн бусад дэд бүтцийн сөрөг нөлөөлөлд өртөж буй цаа бугын нөхөрлөлүүд тусгай зөвшөөрлийн шатанд ч шүүхэд нэхэмжлэл гаргахад хүндрэлтэй байх талтай.³⁰⁷

Ерөнхийд нь авч үзвэл газар ашиглалтын асуудлаар төрийн байгууллагуудтай холбоотой гомдол гарсан тохиолдолд хүмүүсийн хандаж болох хэд хэдэн байгууллага Шведэд байдаг. Парламентийн Омбудсмен хяналт шалгалт хийх шийдвэр гаргаж, төрийн албан хаагчдын эсрэг шүүмжлэл өрнүүлж болох юм.³⁰⁸ Түүнчлэн Хууль зүйн сайдад хохирлоо арилгуулахаар хандаж болно.³⁰⁹ Гэвч эдгээр байгууллагууд нь тухайн асуудлыг мөрдөн шалгана гэсэн хууль зүйн баталгаа байхгүй бөгөөд хяналт явуулдаг байгууллагуудын шүүмжлэл, шийдвэрүүд нь заавал биелэгдэх шинжтэй биш, нэгэнт гарсан шийдвэрийг хүчингүй болгох чадамжгүй байдаг. Шүүхэд хандан хохирлоо барагдуулах нэхэмжлэл гаргах боломжтой ч шүүхийн процесс өндөр зардалтай байдаг.³¹⁰ Иймээс самичуудын эрхийн зөрчилтэй холбоотой нэхэмжлэлийг шалгаж, зөрчигдсөн эрхийг сэргээж, зөрчил гаргасан төрийн болон төрийн бус этгээдүүдэд хариуцлага тооцох үр дүнтэй механизм алга байна.³¹¹ Бодит байдал дээр самичуудын сайн сайхан байдал компаниуд тэдэнд хэрхэн хандахаас шалтгаалж байгаа нь тэдний эрхээ эдлэх боломжид ихээхэн нөлөө үзүүлж байна.³¹² Түүнчлэн, төр төлөвлөгөөгөө үргэлжлүүлбэл, Шведийн хууль тогтоомжийн дагуу төслийн үр өгөөжөөс хуваалцах, нөхөн төлбөр олгохыг зөвшөөрөхгүй³¹³ бөгөөд ийм нөхцөлд олон улсын хүний эрхийн стандартыг баримтлах шаардлагатай болно.³¹⁴

2014 онд Самигийн Парламентаас тус улсад эрх зүйн зохих шинэчлэл хийгдэж дуустал уул уурхайн концесс олгохыг түр зогсоох хүсэлт гаргаж байжээ.³¹⁵

ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ГЭРЭЭНИЙ ХОРООДООС ХИЙСЭН АЖИГЛАЛТ

Швед улсыг хүний эрхийн асуудлаар дэвшилттэй улс гэж үзэх явдал байсан³¹⁶ ч өнгөрсөн 10 жилд тус улс хөгжлийн төслүүд болон олборлох үйлдвэрлэлтэй холбоотойгоор ЭЗНСЭХ, АҮАҮБХҮХ болон ИУТЭХ зэрэг олон улсын гэрээний хороодоос ЧУМЗ зэрэг асуудлаар Уугуул

³⁰⁷ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited).

³⁰⁸ Parliamentary Ombudsman, <https://www.jo.se/en/about-jo> (accessed on 8 November 2024).

³⁰⁹ Chancellor of Justice, <https://www.jk.se/> (in Swedish, accessed on 8 November 2024).

³¹⁰ See Rasmus Kløcker Larsen and others, The impacts of mining on Sámi lands: A knowledge synthesis from three reindeer herding districts (previously cited).

³¹¹ See UNDRIP, Article 40; American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Article 33; and EMRIP, *Efforts to implement the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: establishing effective monitoring mechanisms at the national and regional levels for the implementation of the Declaration - Report of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples*, 30 May 2023, UN Doc. A/HRC/EMRIP/2023/3.

³¹² Rasmus Kløcker Larsen and others, *Agreements Between Reindeer Herding Communities and Developers: How Do They Affect Reindeer's Well-being?* (previously cited).

³¹³ Compensation should follow proportionate limitations of reindeer herding rights as property rights through agreement or expropriation; see Sweden, *Instrument of Government* (previously cited), Chapter 2, Section 15; and Rasmus Kløcker Larsen and others, *Agreements between Reindeer Herding Communities and Developers: How Does this Affect Reindeer's Well-being?* (previously cited).

³¹⁴ UNHRC, *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach, Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples* (previously cited), para. 40.

³¹⁵ Sámediggi, *Sametingets syn på gruvor och mineraler i Sápmi*, ["The Sámi Parliament's Opinion on Mines and Minerals in Sápmi"], May 2014, <https://www.sametinget.se/gruvpolicy> (in Swedish, accessed on 7 November, 2024).

³¹⁶ Kaisa Raitio, Christina Allard, Rebecca Lawrence, Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices (previously cited). The article refers to Alison Brysk, *Global Good Samaritans: human rights as foreign policy*, Oxford University Press, 2009, p. 304.

хүмүүсийн эрхийг хүндэтгэхгүй байна гэх шүүмжлэлд өртөх нь нэмэгджээ.³¹⁷

2016 онд НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн эрхийн асуудлаарх тусгай илтгэгч Роннбах орчимд хийсэн айлчлалынхаа дараа бичсэн тайландаа Роннбахын кэйсийг дурдсан ба “олон улсын хүний эрхийн стандартын дагуу самичуудын эрхийг зохих ёсоор хүндэтгэн үзэж, хамгаалах дотоодын эрх зүйн зохицуулалт шаардлагатай байгаа нь илэрхий байна” гэж тэмдэглэжээ.³¹⁸ 2020 онд АҮАҮБХҮХ-ноос Швед улс дотоодын хууль тогтоомжоороо дор өгүүлэх Роннбахын тохиолдолын хувьд иргэдийн өмчлөх болон нөхөн төлбөр авах эрхийг зөрчсөн боломжийг тогтоосон байдаг.³¹⁹

2024 оны 3 сард буюу Зөвлөлдөх тухай хууль хүчин төгөлдөр болсноос хоёр жилийн дараа тус хорооноос хийсэн сүүлийн ажиглалтдаа тус Хороо нь “ногоон шилжилтийн хүрээнд салхины эрчим хүч, чухал ашигт малтмалын олборлолт зэрэг самичуудын газар нутагт хэрэгжиж буй үйл ажиллагаанаас самичуудад үзүүлэх нөлөөллийг хангалттай авч үзэхгүй байгаад санаа зовж байгаагаа” илэрхийлжээ.³²⁰

ЭЗНСЭХ-ноос мөн нэмж мэдэгдэхдээ “Самичуудын амьдралд нөлөө үзүүлж буй асуудлаар шийдвэр гаргахад тэдэнтэй зөвлөлдөх, тэднээс ЧУМЗ авах ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх талаар хууль тогтоомж болон хэрэгжилтийн талаар хангалттай мэдээлэл дутмаг байгаад Хорооны зүгээс харамсаж байна”³²¹ гэжээ.

Хорооны зүгээс Швед улсад Сами иргэдэд хамааралтай бүх асуудлаар шийдвэр гаргахдаа ЧУМЗ-ийг хэрэгжүүлж, тэдний уламжлал, шийдвэр гаргах үйл явцад хүндэтгэлтэй хандахыг зөвлөж байна.³²² Түүнчлэн, Хорооноос дор дурдсан зөвлөмжийг өгчээ:

«Хөгжлийн томоохон төслүүдийн сөрөг нөлөөллөөс Сами хүмүүсийг хамгаалахын тулд байгаль орчин, хүний эрхийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх замаар самичуудын эрхийг хамгаалах цогц арга хэмжээ авах, эдгээр төслүүдийг эхлүүлэхээс өмнө тэднээс ЧУМЗ авах, мөн тэдний уламжлалт амьдралын хэв маяг, цаа бугын аж ахуйд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөллийг буруулах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх механизмыг бий болгох шаардлагатай».³²³

ЧУХАЛ ТҮҮХИЙ ЭДИЙН ТАЛААРХ ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ШИНЭ ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧЛЭЛТҮҮД

Өмнө дурдсанчлан, Европын Холбоо Чухал түүхий эдийн тухай Хууль (ЧТЭТХ) баталсан.³²⁴ Энэхүү хуульд зааснаар компанудын олборлох тусгай зөвшөөрлийн хүсэлтүүдийг тодорхой шаардлагыг хангасан тохиолдолд “стратегийн төслүүд” хэмээн нэрлэж болно. Тус хуулийн дагуу

³¹⁷ See, for instance, Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, 22 March 2024; CESCR, Concluding observations on the sixth periodic report of Sweden, 14 July 2016, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/6; Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden, 6 June 2018, UN Doc. CERD/C/SWE/CO/22-23; CERD, Concluding observations on the combined nineteenth to twenty-first periodic reports of Sweden, adopted by the Committee at its eighty-third session (12-30 August 2013), UN Doc. CERD/C/SWE/CO/19-21; Human Rights Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, 28 April 2016, UN Doc. CCPR/C/SWE/CO/7; Council of Europe, Advisory Committee on The Framework Convention for the Protection of National Minorities; Fifth Opinion on Sweden, Adopted on 11 October 2023, ACFC/OP/V(2023)4; and, in connection, see Committee of Ministers, Resolution (CM/ResCMN(2024) on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Sweden, adopted on 5 April 2024 at the 1494th meeting of the Ministers' Deputies.

³¹⁸ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples on the human rights situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland*, 9 August 2016, UN Doc. A/HRC/33/42/Add.3, para. 48.

³¹⁹ CERD, Opinion approved by the Committee under Article 14 of the Convention concerning communication 54/2013, 26 November 2020, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013.

³²⁰ CESCR, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, 22 March 2024, para. 10.

³²¹ CESCR, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, 22 March 2024, para. 14.

³²² CESCR, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, 22 March 2024, para. 15(d).

³²³ CESCR, Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, 22 March 2024, para. 19(d).

³²⁴ Regulation (EE) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020 (CRMA), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202401252

тухайн төслийг “стратегийн төсөл” гэж үзвэл тусгай зөвшөөрлийг ихдээ хоёр жил, гурван сар хүртэл хугацаагаар олгох асуудлыг шуурхай горимоор хянан шийдвэрлэх, мөн улсын төсвөөс санхүүжилт авах эрхтэй болох юм. ЧТЭТХ нь Швед болон ЕХ-ны бусад гишүүн орнуудад хэрэгжээд эхэлсэн боловч Швед улс хууль тогтоомждоо ямар өөрчлөлт хийх, Засгийн газраас уг хуулийг хэрэгжүүлэх талаар ямар арга хэмжээ авахаар төлөвлөж байгаа нь тодорхойгүй байна. Гэхдээ уг хуулиар ЕХ-ны гишүүн орнууд болон төсөл хэрэгжүүлэгчдээс Уугуул хүмүүсийн өөрийгөө тодорхойлох эрхээс үүдэлтэй эрх, нутаг дэвсгэр, нөөцөд нь нөлөөлөх төслүүдэд тэднээс ЧУМЗ авах, зөвшөөрөл өгөхөөс түдгэлзэх эрхэд хүндэтгэлтэй хандахыг шаарддаггүй бөгөөд энэ нь ЕХ-ны гишүүн болон гишүүн бус улсуудын Уугуул хүмүүсийн газар нутагт үзүүлэх дарамтыг улам нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй юм.³²⁵

6.2 КЭЙС СУДАЛГАА: РОННБАХЫН НИКЕЛИЙН УУРХАЙН ТӨСӨЛ

«Бидний амь амьдрал энэ газар нутгаасаа хамааралтай болохоор энэ бүхнийг үр хойчдоо үлдээж чадахаар бол би үүнийг хийх болно».³²⁶

6.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Роннбах³²⁷ нь Өмнөд Саепми (Өмнөд Самид Саапми гэнэ)-д орших Вестерботтен мужийн Лусспи (Сторуман) хотын Дирна (Тернаби)-гаас өмнө зүгт 25 км-ийн зайд орших Беаркоенвуэми (Шведээр Бюркватцдален) голын хөндийд орших тосгон юм. Вапстений цаа бугын аж ахуйн эрхэлдэг дүүргийн нэг хэсэг болох Бюркватцдален голын хөндий нь хоёр талаараа их хэмжээний намгархаг газар, өндөр уулстай. Олон жилийн настай гацуур, нарс, хус модон ой, биологийн баялаг олон янз байдал бүхий Бюркватцдален нь хандгай болон бусад зэрлэг амьтдын өлгий нутаг юм.³²⁸ Түүхийн туршид нутгийн самичууд цаа бугын аж ахуй эрхлэх, загасчлах, ан хийх, бага хэмжээний газар тариалан эрхлэх, хүнсний болон эмийн ургамал түүх зэргээр амьжиргаагаа залгуулж иржээ.³²⁹ Энэ хавийн бэлчээр нутагт самичуудын 600 гаруй цаа буга бэлчээрлэн амьдарч байна.³³⁰ Эмнести Интернэшнлийнхэнд хэд хэдэн Сами төлөөлөл Бюркватцдаленийг ариун дагшин газрууд болон эртний түүх өгүүлдэг уламжлал³³¹ бүхий Уугуул соёлын “үндсэн бүс нутаг” гэж хэлсэн.³³²

³²⁵ See Amnesty International, Feedback, 30 June 2023, F3429222, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-yoursay/initiatives/13597-European-Critical-Raw-Materials-Act/F3429222_en

³²⁶ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³²⁷ In official documents, the village is referred to as “Rönnbäcken”. However, this report uses the name “Rönnbäck”, which is commonly used by many locals.

³²⁸ Interviews by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 and 27 June 2024; Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; and Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024. See also Mats Hellmark, “Sveriges ömma punkt: samer och gruvor” [“Sweden’s Sore Point: the Sámi People and Mining”], 19 April 2016, <https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/samer-kampar-mot-gruvor/> (in Swedish, accessed on 8 November 2024).

³²⁹ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024. See Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, To the United Nations Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples, Ms. Victoria Tauli-Corpuz, *Follow-up report 2018 on Rönnbäck Nickel mining case, after the Special Rapporteur’s visit to Rönnbäck, Sápmi, Sweden*, 2018.

³³⁰ Interviews by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024; Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

³³¹ Interviews by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024; and Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

³³² Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024. In connection to the mining area there is, for instance, a cemetery, Voijtjajaure chapel and a homestead.

*Зургийн тайлбар: Роннбах 2024 оны 12 сарын 12. Роннбахын никелийн уурхайн төсөл хэрэгжих газрыг дроноор авсан зураг. Эмнести Интернэшнлийн хэд хэдэн сами төлөөлөл энэ хавийн нутгийг Үзүүл соёлд «чухал бүс нутаг» гэсэн юм.
© Erik Nylander /WEI*

6.2.2 КЭЙСИЙН ХУРААНГУЙ БА ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС

Блүлэйк Минералс АБ³³³ компаний эзэмшлийн Никель Маунтайн АБ компани нь Роннбахд гурван өөр, гэхдээ зэргэлдээ байршилтай гурван ил уурхайд никель (сульфид) олборлох эрх олж авчээ.³³⁴ Ил уурхай бүр хаягдлыг шүүх усны далан, хаягдлын агуулах, төмрийн хүдэр ачих бүс, оффис болон ажилчдын байрлах байр зэргээс бүрдсэн, харилцан уялдаатай үйлдвэрлэлийн бүстэй байхаар төлөвлөгдсөн байна.³³⁵ Мөн гурван уурхайн талбайг холбохын тулд шинэ замын систем шаардлагатай болно.³³⁶

2005-2011 оны хооронд Шведийн Уул уурхайн Хяналтын Газар уг компанид тус бүс нутагт хайгуулын үйл ажиллагаа явуулах найман тусгай зөвшөөрөл олгожээ.³³⁷ 2007-2010 оны хугацаанд тус компани Вапстений цаа буга малладаг нийгэмлэгтэй таван удаа албан ёсны

³³³ Between 2014 and 2020, Bluelake Mireral AB was called Nickel Mountain Resources AB. Before 2014, the name was IGE Nordic AB (IGE Resources).

³³⁴ Except for nickel, the permits include extraction of cobalt, iron ore, gold, silver, platina, palladium and chrome. Sweden, Mining Inspectorate, Decisions 2010-06-23, Dnr BS 22-177-2010 and BS 22-178-2010; Mining Inspectorate, Decision 2012-10-01, Dnr BS 22- 1714-2011; and Government Offices, Ministry of Enterprise and Innovation, Decision 2013-08-22, N2012/1637/FIN, N2012/2776/FIN and N2012/5726/FIN.

³³⁵ Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013.

³³⁶ Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013.

³³⁷ Sweden, Mining Inspectorate, Decisions 2005-08-01, Dnr 200-454-2005 (No. 1); 2007-02-08, Dnr 200-1396-06 (No. 2); 2007-12- 11, Dnr 200-1009-07 and Dnr 200-1010-07 (No. 3-4); 2009-06-11, Dnr 200-527-2009 (No. 5); 2009-06-25, Dnr 200-528-09 (No. 6); 2009- 10-01, Dnr 200-1015-2009 (No. 7); 2010-11-04, Dnr 200-179-2010 (No. 8).

зөвлөлдөх уулзалт хийсэн бөгөөд газар дээр нь ч очсон байна.³³⁸ 2010 болон 2012 онуудад Уул уурхайн Хяналтын Газраас тус компаний Роннбахин К №1,2,3 гэсэн уул уурхайн гурван концессийн зөвшөөрөл олгожээ.³³⁹ 2013 онд Засгийн газраас олгосон концессийн зөвшөөрлөө баталгаажуулж,³⁴⁰ жил орчмын дараа Захиргааны хэргийн Дээд шатны шүүхээс Засгийн газрын шийдвэрийг баталсан байна.³⁴¹ 2020 онд НҮБ-ын АҮАҮБХУХ-ноос Швед улс уул уурхайн концессийг зөвшөөрснөөр АҮАҮБХУТК-ийн хэд хэдэн заалтыг зөрчсөн болохыг тогтоосон.³⁴² 2024 оны 07 сард өмнө дурдсан Европын ЧТЭТХ-ийн³⁴³ дагуу Роннбахын төслийг стратегийн статустай болгох талаар хүсэлт гаргажээ. Өнөөгийн байдлаар самичууд ЕХ-ны Комиссийн шийдвэрийг хүлээж байгаа бөгөөд 2025 онд гарах төлөвтэй байна. Швед улсын тусгай зөвшөөрөл олгодог тогтолцооны дагуу тус компаний хийх дараагийн алхам бол төслөө эхлүүлэхийн тулд Шведийн Газар болон Байгаль орчны шүүхэд хандан, байгаль орчны зөвшөөрөл хүсэх явдал байх болно.

ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС: РОННБАХЫН НИКЕЛИЙН УУРХАЙ

ХУГАЦАА	ҮЙЛ ЯВДАЛ
2005–2011	Нөлөөлөлд өртсөн самичууд 8 тусгай зөвшөөрлийн эсрэг шүүхэд нэхэмжлэл гаргажээ. Зөвшөөрлүүд олгогдож, хайгуулын үйл ажиллагаа эхэлсэн байна.
2007–2010	Васптенийн цаа буга малладаг нийгэмлэгийн гишүүд Никель Маунтэйн АБ компаний зохион байгуулсан 5 удаагийн зөвлөлдөх уулзалт болон ганцаарчилсан ярилцлагуудад оролцов. Нөлөөлөлд өртсөн бусад самичуудыг зөвлөлдөх уулзалтанд уриагүй байна.
2010–2014	Нөлөөлөлд өртсөн самичууд 3 уурхайн концессийн (Роннбах К.№1-3) эсрэг шүүхэд нэхэмжлэл гаргав. Уурхайн концессууд олгогдсон.
2013	Вапстений цаа буга малладаг нийгэмлэгийн гишүүд АҮАҮБХУХ-ны бие даасан гомдол барагдуулах механизмд гомдол гаргав.
2015–2016	Сами парламент болон нөлөөлөлд өртсөн самичууд Шведийн уул уурхайн хууль тогтоомж Сами хүмүүсийн эрхийг хамгаалж чадахгүй байгаад шүүмжлэлттэй ханддаг НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн асуудлаарх Тусгай илтгэгчийг урив.
2020	АҮАҮБХУХ-ноос Швед улсыг эд хөрөнгийн эрх болон зөрчигдсөн эрхийг үр нөлөөтэй сэргээх эрхийг зөрчиж байна гэж үзжээ. ЧУМЗ нь Уугуул хүмүүсийн эд хөрөнгийн эрхийн нэг хэсэг бөгөөд тус улсад өгсөн зөвлөмжид ЧУМЗ орсон байна.
2024	Никель Маунтэйн АБ Европын ЧТЭТХ-ийн дагуу Роннбахын төслийг стратегийн статустай болгох хүсэлтийг гаргав.

³³⁸ Interview by voice call with Inger-Ann Omma, legal representative for and reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 26 June 2024. Her information complements the information provided by the parties in CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), paras 2.5 and 3.5.

³³⁹ Sweden, Mining Inspectorate, Decisions 2010-06-23 (K No. 1-2) and 2012-10-01 (K No. 3) (previously cited).

³⁴⁰ Government Offices of Sweden, Ministry of Enterprise and Innovation, Decision 2013-08-22 (previously cited).

³⁴¹ Supreme Administrative Court of Sweden, HFD 2014 not. 65, Judgment on 29 October 2014, <https://lagen.nu/dom/hfd/2014/not/65> (in Swedish).

³⁴² CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited).

³⁴³ Bluelake Mineral, “Bluelake Mineral applies for strategic status of the Rönnebäcken nickel-cobalt project within the framework of EU’s new mining legislation CRMA”, 2 July 2024, <https://www.bluelakeminerals.com/en/investors/press-releases/?slug=bluelake-mineral-applies-for-strategic-status-of-the-ronnbac-56077> (accessed on 11 November 2024).

6.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХАНГАЛТГҮЙ БАЙДАЛ

Роннбахын уурхайн концессийн үе шатанд Зөвлөлдөх тухай хууль хараахан хэрэгжиж эхлээгүй байв. Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Ашигт малтмалын тухай хуулийн зарим тодорхой өөрчлөлтүүд ч хийгдээгүй байв. Компаний зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл хүлээгдэж байх үед ч, зөвшөөрлөө авсны дараа ч Швед улсад самичуудын төлөөлөлтэй зөвлөлдөхийг холбогдох хуулиар шаарддаггүй байв. Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийнхөн болон нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн дунд Сами гаралтай³⁴⁴ олон хүн байсан бөгөөд зөвшөөрлийн үйл явцын талаар мэдээлэл авах болон шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй байжээ. Компаний зүгээс мөн дээр дурдсанчлан Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийн гишүүдтэй албан бус зөвлөлдөх уулзалт хийхээр шийдсэн байна. Вапстен Сижитэ холбоо зэрэг Вапстений цаа бугын аж ахуйн нийгэмлэгээс бусад нөлөөлөлд өртсөн самичууд компанийхантай уулзалт хүсэлт гаргаж, зарим нэг уулзалтанд оролцжээ.³⁴⁵

2018 оны 01 сарын 01-нээс хойш компануд концессийн шатанд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээнд бэлтгэхээсээ өмнө нөлөөлөлд өртсөн цаа бугын нөхөрлөлүүдтэй зөвлөлдөх үүргийг хуулиар бий болгожээ.³⁴⁶ Гэхдээ өмнө дурдсанчлан, олон улсын эрх зүйн дагуу ЧУМЗ авахаар зөвлөлдөхтэй холбоотой хууль тогтоомжийн илэрхий хийдэл Шведийн одоогийн хууль тогтоомжид байгаа билээ.

6.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ НӨЛӨӨ

ЦӨХӨРЧ, УРАМ ХУГАРСАН НЬ: «ЧИ ОГТ ЮУ Ч МЭДРЭХЭЭ БОЛИНО»

2007 онд хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн анхны шийдвэрийн тухай мэдээлэл авсны дараа Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийн гишүүд Стокгольм дах компаний байранд очиж, цаа бугын аж ахуйн талаар санаа зовниж байгаагаа илэрхийлжээ.³⁴⁷ Сүүлд нь хийсэн зөвлөлдөх уулзалтын үеэр Вапстений цаа бугын нийгэмлэгийн гишүүд төслийн үйл ажиллагаанд өгөх зөвшөөрлөө түдгэлзүүлж, Уугуул хүмүүсийн хувьд эрхээ эдэлж байгаагаа тодорхой илэрхийлээд, гарсан бүх шийдвэрийн эсрэг шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлдээ үүнийгээ дурдсан байдаг.³⁴⁸ Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийн малчин болон хууль ёсны төлөөлөгч, Ингер-Анн Омма Эмнести Интернэшнлд “Бид ЧУМЗ-ийн талаар ярьсан ч [...] маш сонин [...] санагдаж байлаа. Гэвч бид үүнийг эсэргүүцэж байгаагаа, ялангуяа компанитай холбоотой асуудлыг гаргаж тавихы хичээсэн, Уугуул хүмүүсийн эрхийн талаарх бидний байр суурийг [...] сонсох хэрэгтэй” гэж ярьжээ.³⁴⁹

Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийн малчин Пер-Хэннинг Утсигаас Роннбахын үйл ажиллагаанд самичууд хэрхэн нөлөөлж чадсан талаар асуухад тэрээр “Чи юу ч мэдрэхээ болино [...] Уламжлалт мэдлэг ямар ч үнэ цэнэгүй болж байна” гэжээ.³⁵⁰

Роннбахын кэйсийн хувьд нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэд Уугуул хүмүүсийн нэгдсэн эсэргүүцлийн үйл ажиллагаанд өөр өөр үүрэг гүйцэтгэх шаардлагатай болжээ. Вапстений цаа бугын аж ахуйн нөхөрлөлийн гишүүн биш самичууд тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой үйл явцын албан ёсны оролцогч болоход бэрхшээл учирч байв. Тэд мэдээлэлтэй болж, албан ёсны талууд, эрх бүхий байгууллага, шүүхээс хүсэх ёстой байсан баримт бичигт үндэслэн шүүхэд

³⁴⁴ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁴⁵ Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

³⁴⁶ Swedish government, prop. 2016/17:200 (previously cited); see Government Offices of Sweden, Ministry for Foreign Affairs, Communication 54/2013 (previously cited).

³⁴⁷ Interview by voice call with Inger-Ann Omma, legal representative for and reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 26 June 2024.

³⁴⁸ Interview by voice call with Inger-Ann Omma (previously cited).

³⁴⁹ Interview by voice call with Inger-Ann Omma (previously cited).

³⁵⁰ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024.

нэхэмжлэл гаргасан.³⁵¹ Гэвч тэдний нэхэмжлэлийг хууль зүйн хангалттай үндэслэлгүй³⁵² гэж үзэн хүлээж аваагүй ч тэд эсэргүүцлээ илэрхийлэхийн тулд нэхэмжлэлээ гаргасаар байв.³⁵³ Ваапстен сижитэгийн цаа бугын нөхөрлөлийн төлөөлөгч, малчин Торкел Стангберг Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ “Энэ бүс нутаг дах Самигийн оюун санаа, түүхийг хүлээн зөвшөөрөх явдал хязгаарлагдмал байна, орон нутгийн олон Сами хүмүүсийг үл тоомсорлож байна: Тэд биднийг оюун санаагаараа газартайгаа холбоотой гэдгийг [...] ойлгохгүй байна. Тэд бидний түүхийг бүтнээр нь мэдэхгүй. Чи бол үл үзэгдэх чулуутай хөл бөмбөгийн талбайтай ижил юм” гэж ярьжээ.³⁵⁴

Үүний оронд, хамтран ажиллаж, мэдлэг олгож, кампанит ажил явуулах нь Роннбахын тохиолдлын хувьд эрх эзэмшигч гэж хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй Сами үндэстний хувьд чухал зүйл болох юм.³⁵⁵ “Хүүхдүүд эсэргүүцлээ илэрхийлэхэд суралцах шаардлагатай болсон. Хүүхдүүд бүр эхнээсээ л жагсаал цуглаанд оролцож ирсэн” гэж *Тарнаби дах Уме голын Роннбахын никелийн уурхайг зогсооё* хөдөлгөөнийг санаачлагч Мари Персон Нхажта ярьжээ.³⁵⁶ Газарт нь хүчээр халдсан зарим Уугуул эмэгтэйчүүд зэрэг нөлөөлөлд өртсөн зарим самичууд олон улсын байгууллагуудад хандсан байдаг.³⁵⁷

ЯДРАЛ, ЦӨХРӨЛТЭЙГӨӨ ТЭМЦЭХ НЬ

Самичууд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөн төсөлтэй холбоотой ядрал, цөхрөлтэйгөө хэрхэн тэмцэж байгааг энэхүү тайлангийн судалгааны үеэр ажиглаж болохоор байв. Ирээдүй нь тодорхойгүй, энэ бүс нутагт удаан хугацаанд өрнөсөн үйл явц, хүний эрхийн зөрчлөөс хуримтлагдсан нөлөөлөл бие махбод, сэтгэл зүйн эрүүл мэндэд нөлөө үзүүлж байгааг олон хүн хэлж байв.³⁵⁸ “Бид өөр зүйл хийж чаддаг ч байсан болоосой” гэж *Тарнаби дах Уме голын Роннбахын никелийн уурхайн төслийг зогсооё* хөдөлгөөний үүсгэн байгуулагч Мари Персон Нхажта хэлжээ. “Амьдрах гэж юу болохыг та мэднэ”.³⁵⁹ Төслөөс цаа бугын нөхөрлөлийн бэлчээрийн газарт үзүүлж буй нөлөөллийн тухай ярилцаж байх үеэр Вапстений цаа бугын нөхөрлөлийн малчин Пер-Хэннинг Утси Эмнести Интернэшнлд “Энэ бүхэн бидний сайн сайхан байдал, сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлж байгаа, төгсгөлийн эхлэл шиг [...] санагдах боллоо” гэж ярьжээ.³⁶⁰

Залуу малчин “Инга Маржа”-гаас ирээдүйнх нь талаар асуухад: “Би амьдралынхаа турш хийж байсан шигээ энэ нутагтаа цаа бугаа малаад амьдармаар байна, үлдсэн амьдралдаа ч тэгж амьдрахыг хүсч байна. Миний хувьд цаа буга бол Самигийн соёлыг бүтнээр тээж яваа зүйл болохоор би амьдралынхаа утга учрыг цаагүйгээр төсөөлөхгүй байна”³⁶¹ гэж ярьсан байна.

³⁵¹ The constitutional principle of public access to official documents provides extensive access to official documents in Sweden. Interviews by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024; and Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024. Appeals and other communications by the Vaapsten Sijte, Vadtejen Saemiej Sijte and the Organisation Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, and so on, are visible in public documents. See, for instance, Government Offices, Ministry of Enterprise and Innovation, Decision 2013–08-22 (previously cited); and Vadtejen Saemiej Sijte, Email to the Mining Inspectorate, 2010-11-08. See also Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, To the United Nations Special Rapporteur on the Rights of Indigenous peoples, Ms. Victoria Tauli-Corpuz, *Follow-up report 2018 on Rönnbäck Nickel mining case, after the Special Rapporteur's visit to Rönnbäck, Sápmi, Sweden*, 2018.

³⁵² See, for instance, Luleå Administrative Court, Case 2811-10E, Judgment on 16 February 2010; and Government Offices, Ministry of Enterprise and Innovation, Letter to Vaapsten Sijte, 2013-02-28, N2012/5726/FIN.

³⁵³ Interviews by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024; and Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; See also Peter Johansson & Johan Karlsson Schaffer, *Sámi Legal Mobilization to Protect Indigenous Land Rights In Sweden: Legal Opportunities For Effecting Change In The Girjas, Rönnbäck and Gállok Cases*, Forthcoming In 2024, I. Westendorp (Ed.), *Human Rights Strategies*. Edward Elgar Publishing.

³⁵⁴ Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024.

³⁵⁵ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁵⁶ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁵⁷ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁵⁸ Interviews by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer community, 25 June 2024; and with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁵⁹ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnbäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁶⁰ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024.

³⁶¹ Interview by video call with “Inga Marja”, whose name has been changed to protect their identity, 4 July 2024.

Мари Персон Нхажта мөн “амьдрал зогсонги байдалд орж байна”³⁶² гээд өнгөрсөн хугацаанд орон нутагт гарсан газрын дээрэм, төрийн дарангуйллын эсрэг тэмцлээс бол амиа хорлох, өөрийгөө гэмтээх тохиолдлууд гарч байсан тухай ярьсан байна.³⁶³

Роннбахын болон бусад газар ашиглалтын төслүүдийн эсрэг тэмцэл нь Сами бус бусад иргэдээс ирэх арьсны өнгөөр алагчлах үзлийг улам хурцатгасан гэж самичуудын нэг нь Эмнести Интернэшнлд ярьжээ.³⁶⁴ Түүний хэлснээр, арьс өнгөөр алагчлах үзэл амьдарч буй нутагт нь түгээмэл болж байгаа нь түүний болоод гэр бүлийн гишүүдийнх нь эрх чөлөөг хязгаарлах болжээ. Жишээ нь, тэд олноороо л биш бол оройн цагаар ресторан болон уушийн газарт орохоос зайлсхийх болсон. Улам их гадуурхагдах байх гэж эмээсэн болохоор өөрт тохиолдсон явдлынхаа талаар цагдаагийн байгууллагад хэзээ ч мэдэгдэж байгаагүй гэнэ.³⁶⁵

САМИЧУУДЫН ЭРҮҮЛ МЭНД, СОЁЛ, АМЬЖИРГААНД УЧИРЧ БҮЙ БОДИТ ХОХИРОЛ

Өмнөд ба Умард нутгийн хэдэн зуун Сами иргэд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй никелийн төслийн шууд нөлөөлөлд өртөж, тэд 2005 оноос хойш төслийн эсрэг тэмцэж байна.³⁶⁶ Орон нутгийн газар нутаг газрын түрэмгийлэл, уснаас эрчим хүч үйлдвэрлэх,³⁶⁷ хэрэгжиж байгаа алтны³⁶⁸ болон салхин цахилгаан станцын төслүүд, ойн аж ахуй, аялал жуулчлал, болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй бусад төслүүдтэй холбоотой өрсөлдөөнөөс үүдэлтэй үлэмж хэмжний хуримтлагдсан нөлөөлөлд өртөөд байна.³⁶⁹ Нөлөөлөлд өртсөн самичуудын үзэж байгаагаар Роннбахын төсөл ил уурхай болон холбосон замуудын байршил нь ариун дагшин газруудыг болон загас барьдаг гол ус, хоол хүнс, эмийн ургамал түүдэг газруудыг шууд ба шууд бусаар сүйтгэх эрсдэлтэй байна.³⁷⁰ Мөн уг төсөл нь жилийн гуравны хоёр орчмын хугацаанд нэн шаардлагатай цаа бугын бэлчээрийн газрыг устгаж, улирлаас улиралд бэлчээр сэлгэн нүүдэллэдэг нүүдлийн замыг хаах болно гэжээ.³⁷¹ Тиймээс хэрвээ төсөл хэрэгжиж эхэлбэл орон нутгийн цаа бугын аж ахуй сүйрэх эрсдэлтэй байна.³⁷² Нэгэн малчин ингэж ярьжээ:

«Роннбах хавийн энэ газар [...] хаврын эхэн үед ямар сайхан байдаг [...] байсныг үгээр илэрхийлэхэд ч бэрх байна. Тэнд хоол хүнс хэр байгаа вэ, намрын цагт ч адилхан. [...] Бид өмнө нь нүүдэг байсан газар руугаа очих, өвлийн бэлчээртээ хүрэхэд бэрх болно. Цаа буга бол зай талбай их шаарддаг амьтан учраас энүүгээр дайрч өнгөрөхөд хэцүү болно.»³⁷³

³⁶² Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁶³ Interview by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁶⁴ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024.

³⁶⁵ Follow-up interview by email with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 4 December 2024.

³⁶⁶ The absence of Sámi consent throughout the process is confirmed by sources such as the CERD's opinion, official documents, media reports and interviews conducted by Amnesty International in its research for this report. See also Sámi Parliament of Sweden, “Sametinget kan inte acceptera exploateringen av Sápmi” [“The Sámi Parliament cannot accept the exploitation of Sápmi”], 28 August 2013, <https://www.sametinget.se/61172> (in Swedish, accessed on 11 November 2024).

³⁶⁷ Marie Persson & May-Britt Öhman, Visions for a Future at the Source of the Ume River, Sweden, The Battle against the Rönneback Nickel Mining Project, In Johan Gärdebo and others, RE: Mindings: Co-Constituting Indigenous/Academic/Artistic Knowledges. Uppsala University, 2014; Interviews by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte, 3 June 2024 and Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁶⁸ Except for the active Svartliden mine there are approved concessions for the project Stortjärnhobben, see Sveriges Radio, Vill öppna omstridd guldgruva söder om Storuman [“Wants to open controversial gold mine south of Storuman”], 12 April 2023, <https://sverigesradio.se/artikel/vill-oppna-omstridd-guldgruva-soder-om-storuman> (in Swedish).

³⁶⁹ Interviews by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024; on the phone with Inger-Ann Omma, legal representative for and reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 26 June 2024; by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte, 3 June 2024.

³⁷⁰ Interviews by video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024. In connection to the mining area there is, for instance, a cemetery, Voijtjajure chapel and a homestead.

³⁷¹ Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013.

³⁷² Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013; HFD 2014 not. 65. Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2024; Stop Rönneback Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, To the United Nations Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples, Ms. Victoria Tauli-Corpuz, *Follow-up report 2018 on Rönneback Nickel mining case, after the Special Rapporteur's visit to Rönneback, Sápmi, Sweden*, 2018.

³⁷³ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024.

Роннбах орчмын бэлчээр нь цаа бугын өвлийг даван туулахад зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд уур амьсгалын хямралаас үүдэлтэйгээр улам бүр бэрхшээлтэй болж байна.³⁷⁴ Жишээ нь, хаврын эхэн үед зүүн зүгийн өвлийн бэлчээрээс буцаж ирэх үед Роннбах хавийн газарт цаа бугын тэжээлд амин чухал шаардлагатай модны хаг элбэг байдаг. Харин одоо тэнд уурхай ажиллаад эхэлбэл, бидэнд хаг ургах ой мод байхгүй болно”³⁷⁵ гэж нэгэн малчин Эмнести Интернэшнлд ярьжээ.

Тус бүс нутгаас 20 жилийн хугацаанд жил бүр 23 мянган тн никель, 660 тн кобальт олборлох боломжтой гэж компанийн зүгээс мэдэгдэв.³⁷⁶ Гэхдээ олон улсын түвшний никелийн төслүүдтэй харьцуулахад никелийн (сульфид) нөхөн сэргэх түвшин, улмаар чанар нь бага байх гэсэн болгоомжлол бий.³⁷⁷

Түүнчлэн, Шведийн хууль тогтоомж самичуудын төлөөлөгчдөд нэмэлт нөөц бололцоо олгодоггүй учир нөлөөлөлд өртсөн самичууд уг үйл явцад үр нөлөөтэй оролцоход бэрхшээлтэй байв. Эмнести Интернэшнлийн ажилтнуудтай ярилцсан хүмүүс хэрэгжихээр төлөвлөгдөж буй төслүүд болон тусгай зөвшөөрлийн үйл явцын талаар мэдээлэл хангалтгүй, сайн сайхан байдалд нь чухал ач холбогдолтой уламжлалт амьжиргаагаа хадгалахад цаг хугацаа хүрэлцэхгүй байх, хууль, шүүхтэй холбоотой ажиллагаанд санхүүжилт, дэмжлэг дутагдалтай зэрэг нөөцөөс шалтгаалсан бэрхшээлтэй тулгарч байгаагаа тайлбарлаж ярьсан байна.³⁷⁸ “Та хуульч биш, та ойлгохыг хичээж байгаа. Танд ямар ч арга байхгүй үед [...] үнэхээр бэрх байдаг. [...] Гэхдээ бид дуугүй байгаагүй ээ”.³⁷⁹

НҮБ-ЫН АYAУБХУХ-НООС ХҮНИЙ ЭРХИЙН ЗӨРЧИЛ БАЙГААГ НОТОНСОН НЬ

Вапстений цаа бугын нөхөрлөл 2013 онд НҮБ-ын АYAУБХУХ-нд хандан Швед улс тэдний өмчтэй байх эрх, зөрчигдсөн эрхийг үр нөлөөтэй нөхөн сэргээх болон шүүхийн өмнө эрх тэгш байх эрхүүдийг зөрчсөн хэмээн гомдол гаргасан юм.³⁸⁰ Тус хорооноос 2020 оны 11 сард гаргасан шийдвэртээ дотоодын хууль тогтоомжийн агуулгаас шалтгаалан Швед улс иргэний өмчтэй байх, зөрчигдсөн эрхээ үр нөлөөтэй сэргээлгэх (5 (d) (v) болон 6 дугаар зүйл) эрхийг зөрчсөн бөгөөд арьс үндсээр алагчилсан гэм буруутай гэж үзжээ.³⁸¹

³⁷⁴ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024; see further Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013.

³⁷⁵ Interview by video call with Per-Henning Utsi, reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 25 June 2024.

³⁷⁶ Bluelake Mineral, “Nickel”, <https://www.bluelakemineral.com/projekt/nickel/> (in Swedish, accessed on 11 November 2024).

³⁷⁷ Bluelake Mineral AB has calculated the nickel recovery rate to 0,18%. Bluelake Mineral, “Bluelake Mineral applies for strategic status of the Rönnebäcken nickel-cobalt project within the framework of EU’s new mining legislation CRMA”, <https://www.bluelakemineral.com/en/investors/press-releases/?slug=bluelake-mineral-applies-for-strategic-status-of-the-ronnbac-56077> (accessed on 11 November 2024). According to mining expert Arne Müller, that % includes both nickel types, sulphide and laterite. Both types cannot be extracted with the same extraction method according to him. According to Arne Müller, the nickel sulphide recovery rate in the Rönnebäck mines is 0,11%. From an international perspective, 0,11% recovery rate is very low. 2% recovery rate is considered a high level. See the e-mail conversation with mining expert Arne Müller, containing several links to written sources including statistics, 20 June 2024. Information about low quality is confirmed in the interview with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnebäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024.

³⁷⁸ In the Rönnebäck case, compensation was paid by the company for consultations and interviews in connection to the environmental impact assessment. There was no compensation for legal costs, and more. Interview by voice call with Inger-Ann Omma, legal representative for and reindeer herder in Vapsten reindeer herding community, 26 June 2024; video call with Marie Persson Njajta, founder of Stop Rönnebäck Nickel Mining Project in Ume River, Tärnaby, 13 June 2024; and video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2023.

³⁷⁹ Interview by video call with Torkel Stångberg, spokesperson for Vaapsten Sijte and reindeer herder, 3 June 2023.

³⁸⁰ Vapsten reindeer herding community, Complaint to the CERD, 18 September 2013. It invoked Articles 5(d)(v), and Articles 5(a) and 6 in the ICERD.

³⁸¹ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), paras 6.12-22, 6.25-29, and 7. See Saami Council, Kommentar till FN:s Rasdiskrimineringskommittés avgörande i *Vapsten sameby v. Sverige* (Rönnebäckensavgörandet) [“Decision of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination in *Vapsten Reindeer Herding Community v. Sweden* (Rönnebäck decision)”), <https://static1.squarespace.com/static/5dfb35a66f00d54ab0729b75/t/60cce4dc57c7861453ce5e71/1624040668680/R%3C%3B6nnb%3C%3C%3C+A4cken+Analys.pdf> (in Swedish, accessed on 11 November 2024).

Иргэний өмчтэй байх эрхийн зөрчлийг үнэлэхдээ АҮАҮБХУХ нь уул уурхайн концессийг ЧУМЗ-ийн олон улсын стандартын дагуу урьдчилан зөвшилцөлгүйгээр олгосон болохыг онцолсон.³⁸² Дор дурдсан асуудлуудыг онцолжээ:

«Хороо нь Оролцогч Улсуудын албан хаагч нь зөвлөлдөх үйл ажиллагааг сайн санааны үүднээс, зөвшилцөлд хүргэх зорилготойгоор шууд зохион байгуулах, эсвэл Үугуул хүмүүсийн үр нөлөөтэй оролцоог хангахаа шууд бусаар илэрхийлэх замаар, эсвэл Үугуул хүмүүсийн дэвшүүлсэн бодит үндэслэлд аливаа гүрэн дагч этгээд зохих анхаарал хандуулах явдлыг баталгаажуулах замаар ЧУМЗ-ийг биелүүлж байгаа гэдгээ нотлох баримтыг гаргаж өгөх ёстойг тэмдэглэж байна. Ийм нөхцөлд зөвлөлдөх үүрэг нь Төрийн үүрэг бөгөөд ялангуяа Үугуул хүмүүсийн нутаг дэвсгэр дэх нөөцөд арилжааны ашиг сонирхолтой хувийн компанид үг үүргийг ямарваа нэг хяналтгүйгээр шилжүүлж болохгүй гэж үзэж байна.»³⁸³

Түүнчлэн АҮАҮБХУХ-ноос “зөвлөлдөх үйл явцыг уул уурхайн компанид ямарваа баталгаагүйгээр шилжүүлснээр [...] Вапстени цаа бугын нөхөрлөлийн газартай холбоотой эрхийг хүндэтгэх үүргээ зөрчсөн тул Төр олон улсын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй” гэж үзсэн байна.³⁸⁴

Улмаар зөвлөлдөх үйл ажиллагааг хангалттай явуулаагүй талаар тус Хорооны мэргэжилтнүүд ийнхүү зөвлөжээ:

«Байгалийн нөөцийг нийтийн ашиг сонирхлын үүднээс хууль ёсоор ашиглах, хөгжүүлэх нь Оролцогч улсуудыг тухайн газар нутгаас амьдрал ахуй нь хамааралтай Үугуул хүмүүсийг алагчлахгүй байх үүргээс чөлөөлөхгүй бөгөөд энэ нь тухайн нийгэмлэгийн гишүүдийн ЧУМЗ-ийг үр дүнтэй эрэлхийлж, авах боломжтой гэсэн хангалттай баталгаа, нотлох баримтгүйгээр зөвлөлдөх журмыг механикаар хэрэгжүүлдэг.»³⁸⁵

Роннбахын кэйсийн хувьд, АҮАҮБХУХ-ноос Швед улс ЧУМЗ-ийг зохих журмын дагуу хэрэгжүүлсний дараа уул уурхайн концесс олгох үйл явцаа дахин хянан шинжилж, зөрчигдсөн эрхийг үр дүнтэй сэргээх арга хэмжээ авах нь зүйтэй гэж зөвлөлөө.³⁸⁶ Хорооны зүгээс мөн Швед улсыг “газар болон нөөцтэй холбоотой хууль тогтоомжуудад Сами Уугуул хүмүүсийн байр суурийг тусгаж, ЧУМЗ авах олон улсын стандартыг баталгаажуулахын тулд” хууль тогтоомждоо өөрчлөлт оруулахыг зөвлөжээ.³⁸⁷

Одоогийн байдлаар Швед улсын Засгийн газар эдгээр зөвлөмжийг биелүүлэх талаар ямар нэгэн арга хэмжээ аваагүй байна.³⁸⁸ АҮАҮБХУТХ-ны тодорхойлсон хүний эрхийн зөрчил байсаар байна. Европын ЧТЭТХ нь Швед даяар Уугуул Сами иргэд болон Сами ард түмний соёл, газар нутгийн бүрэн бүтэн байдалд заналхийлэх аюулыг улам бүр нэмэгдүүлж байна.

³⁸² CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), paras 6.12-6.22.

³⁸³ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 6.17.

³⁸⁴ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 6.17.

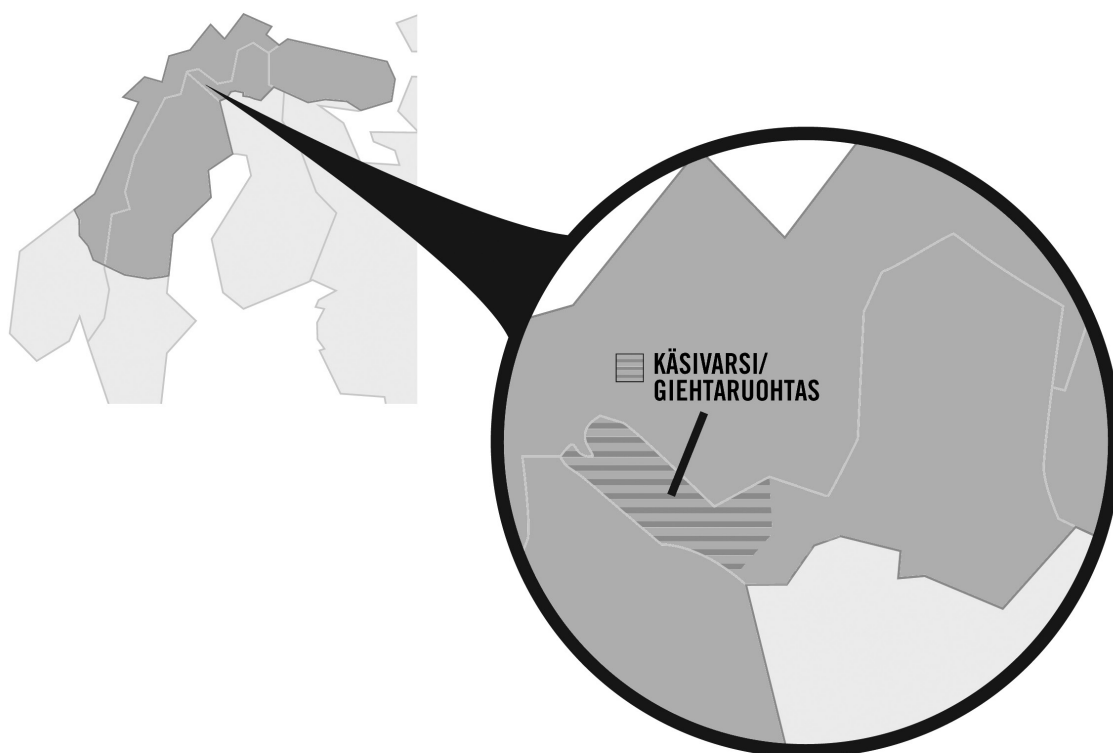
³⁸⁵ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 6.20.

³⁸⁶ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 8.

³⁸⁷ CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 8.

³⁸⁸ For comparison, in migration cases on expulsion, the Swedish Aliens Act includes a provision that obliges the migration authority to change its decision (unless there are “exceptional reasons” not to) if an international body has found that it breaches Sweden’s international obligations. See Sweden, Utlänningslag (2005:716) [“Aliens Act (2005:716)”], Chapter 5, Section 4, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716/ (in Swedish).

7. ФИНЛЯНД: КАСИВАРСИ ОРЧМЫН АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛ

Зургийн тайлбар: Касиварсигийн байршил (Giehtaruohtas) ©Эмнести Интернэшнл

ФИНЛЯНДЫН САМИЧУУД

Финляндад ойролцоогоор 11 мянган Сами хүн амьдардгаас 30 орчим хувь нь тус улсын хойд хэсэгт орших Сами үндэстний нутагт амьдардаг.³⁸⁹ Финляндын самичууд гурван өөр бүлэгт хуваагддаг бөгөөд Хойд Сами, Инари Сами болон Сколт Сами гэсэн өөр өөрийн Сами хэлтэй.³⁹⁰ Тус улсад амьдардаг самичууд хэл, соёлоо хадгалах, хамгаалахын тулд Үндсэн хуульд заасан

³⁸⁹ Sámi Parliament of Finland, Number of Sámi in the 2023 elections to the Sámi Parliament, https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/download/?d=dokumenttipankki/tilastoja/saamelaisten_lkm_vaaleissa/saamelaisten_lukum%C3%A4%C3%A4r%C3%A4_vuoden_2023_saamelaisk%C3%A4r%C3%A4jien_vaaleissa.pdf (in Finnish, accessed on 24 September 2024).

³⁹⁰ Ministry of Justice Finland, Rights of the Sámi People, <https://oikeusministerio.fi/en/rights-of-the-sami-people> (accessed on 17 September 2024).

Уугуул хүмүүсийн статустай болсон байдаг.³⁹¹ Сами парламент нь тэдний улс төрийн асуудлаар шийдвэр гаргадаг дээд байгууллага бөгөөд самичуудыг улс орон болон олон улсын хэмжээнд төлөөлөх үүрэгтэй. Түүнчлэн Сами хэл, соёлыг хамгаалж, Уугуул хүмүүсийн статустай холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэдэг. Сами парламент нь хууль тогтоох болон гүйцэтгэх эрх мэдэлгүй бөгөөд төрийн байгууллагуудтай хэлэлцээр хийх замаар өөрийгөө тодорхойлох эрхийг хэрэгжүүлэхийн төлөө ажилладаг.³⁹²

7.1 ЧҮМЗ-ИЙГ ХУУЛЬ ТОГТООМЖООР ЗОХИЦУУЛСАН БАЙДАЛ

7.1.1 ФИНЛЯНДЫН ОЛОН УЛСЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ

Финлянд нь ИУТЭОУП, ЭЗНСЭОУП, ХЭК болон АҮАҮБХУТК зэрэг НҮБ-ын хүний эрхийн олон улсын гэрээнүүдийн гишүүн орон юм.³⁹³ УИЭТТ-ийг дэмжиж байгаагаа илэрхийлсэн ч ОУХБ-ын 169 дүгээр Конвенцид нэгдэн ороогүй байна.

7.1.2 ЧҮМЗ-ИЙГ ЗОХИЦУУЛСАН ГОЛЛОХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

Финляндын Үндсэн хуульд заасны дагуу самичууд Уугуул хүмүүсийн хувьд өөрсдийн хэл, соёлоо хадгалах, хөгжүүлэх эрхтэй.³⁹⁴ Тэд мөн Сами парламентийн тухай хуульд заасны дагуу Сами нутагтаа³⁹⁵ хэл, соёлын бие даасан байдалтай байдаг.³⁹⁶

Уг хуулиар тус улсын эрх баригчдыг Самигийн соёл, Уугуул хүмүүсийн статустай холбоотой асуудлаар Самигийн парламенттай хэлэлцээр хийхийг үүрэг болгосон байдаг.³⁹⁷ Ашигт малтмалын тухай хууль, Байгалийн нөөцийг хамгаалах тухай хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль зэрэг янз бүрийн салбарын хууль тогтоомжуудаар Самигийн парламенттай хамтран ажиллах талаар, мөн Сами соёлыг доройтуулахыг хориглосон заалтууд багтжээ.

САМИ ПАРЛАМЕНТИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

Сами парламентийн тухай хуульд Финляндын эрх баригчид самичуудтай Уугуул хүмүүсийн хувиар тэдний статуст нөлөөлж болзошгүй асуудлаар Сами парламенттай зөвлөлдөх ёстой гэж заасан байдаг:

«Төрийн байгууллага, албан тушаалтнаас Самигийн Уугуул хүмүүсийн статуст шууд болон тодорхой байдлаар нөлөөлж болох дор дүрдсэн бүхий л өргөн хүрээтэй, чухал арга хэмжээний талаар Сами парламенттай хэлэлцээр хийнэ: (1) орон нутгийн төлөвлөлт, (2) төрийн мэдлийн газрын ашиглалт, түрээс зэрэг удирдлага, хамгаалалтын бүс, зэрлэг байгалийн бүс нутгийн зохицуулалт, (3) уул уурхайн түсгай зөвшөөрөл болон патентын зөвшөөрөл авахаар хүсэлт гаргах, (4) Сами соёлд хамаарах ажил мэргэжилд

³⁹¹ The constitution of Finland (731/1999), Sections 17 and 121, <https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731> (Translation in English).

³⁹² Finland, Act on the Sámi Parliament, 974/1995, https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1995/en19950974_20031026.pdf (unofficial translation).

³⁹³ Ministry of Foreign Affairs, YK:n voimassaolevat ihmisoikeussopimukset ["UN human rights treaties in force"], <https://um.fi/yk-nvoimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset>

³⁹⁴ The constitution of Finland (731/1999), paras 17.3 and 121.4.

³⁹⁵ The Sámi homeland comprises the areas of the municipalities of Enontekiö, Inari and Utsjoki, and the area of the reindeer herding cooperative of Lapland in Sodankylä municipality. It covers the northernmost part of Finland.

³⁹⁶ Act on the Sámi Parliament 974/1995.

³⁹⁷ Finland, Act on the Sámi Parliament, 974/1995, https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1995/en19950974_20031026.pdf (unofficial translation).

захиргааны болон хууль зүйн өөрчлөлт оруулах, (5) сүргүүл, нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээнд Сами хэлийг заах, хөгжүүлэлт хийх болон (6) Самигийн хэл, соёл, самичуудын Үугүүл хүмүүсийн статуст нөлөөлөх аливаа бусад асуудал.»³⁹⁸

Сами парламентийн тухай хуульд зааснаар холбогдох эрх бүхий байгууллага Сами парламентад саналаа сонгох, асуудлыг хэлэлцэх боломжийг олгох замаар хэлэлцээр хийх үүргээ биелүүлэх ёстой.³⁹⁹ Хэрвээ Самигийн парламент энэ боломжийг ашиглахгүй бол тухайн байгууллага асуудлыг үргэлжлүүлэн шийдвэрлэж болно.

Сами парламентийн тухай хуульд зөвлөлдөх талаар тухайлсан шаардлага тавиагүй боловч 2017 онд Финландын Хууль зүйн яам болон Сами парламентийн хооронд УИЭТТ-ийн 19 дүгээр зүйл болон ЧУМЗ-д тодорхой заасан байдаг төрийн байгууллагуудын зөвлөлдөх үйл ажиллагааны чанарыг сайжруулахыг дэмжсэн санамж бичиг⁴⁰⁰ байгуулагдсан.

Санамж бичигт зааснаар хэлэлцээрийн үйл явц нь жинхэнэ яриа хэлэлцээр байх ёстой бөгөөд ердийн мэдэгдэл, зөвлөлдөх журмаас давсан байх, Сами парламент болон эрх баригчдын хооронд шууд харилцаа үүсгэсэн байх нь чухал бөгөөд мөн талууд тухайн асуудал болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй арга хэмжээний нөлөө, үр өгөөжийн талаар хангалттай, бүрэн хэмжээний мэдээлэлтэй байх ёстой.

Санамж бичигт зааснаар, хамтын ажиллагаа, хэлэлцээрийг сайн санааны үндсэн дээр, харилцан талархсан сэтгэлээр, цаг хугацаанд нь явуулснаар уг яриа хэлэлцээрээр дамжуулан төлөвлөсөн арга хэмжээнд нөлөө үзүүлж чадах юм. Яриа хэлэлцээр нь зөвшилцөлд хүрэх зорилготойгоор явагдах ёстой боловч хэлэлцээр хийх үүргийг хориг тавих эрх гэж ойлгож болохгүй.⁴⁰¹

Сами парламентийн тухай одоогийн хууль нь УИЭТТ батлагдахаас хэдэн жилийн өмнө буюу 1995 онд батлагджээ. Уугуул хүмүүсийн өөрийгөө удирдах ёсны талаарх олон улсын стандартууд хөгжихийн хэрээр уг хуулийг олон улсын зарчмуудад нийцүүлэхийн тулд хуулийг шинэчлэх оролдлогууд гарч байв. Харамсалтай нь, эдгээр хүчин чармайлтад арав гаруй жилийн хугацаа зарцуулжээ. Олон улсын стандарттай нийцүүлэхийн тулд самичуудтай зөвлөлдөж нэмэлт өөрчлөлт оруулсан хуулийн дөрөв дэх төслийг Засгийн газраас Парламентад 2023 оны 12 сард өргөн барьсан.⁴⁰² Энэхүү төсөл нь 9 дугаар зүйлд заасны дагуу төрийн байгууллагуудын хэлэлцээр хийх үүргийг бэхжүүлж, өргөжүүлэх зорилготой байв. Нэмэлт өөрчлөлт оруулсан хуульд мөн дараах үүргийг тусгасан: "[...] төрийн байгууллагууд болон төрийн захиргааны чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй хэн бүхэн Сами ард түмэнд онцгой ач холбогдолтой хууль тогтоомж, захиргааны шийдвэр, бусад үйл ажиллагааг бэлтгэхдээ Сами парламенттай зөвлөлдөх, зөвшилцөлд хүрэх, эсвэл шийдвэр гаргахаасаа өмнө Сами парламентаас зөвшөөрөл авах ёстой".

Нэмэлт өөрчлөлт оруулсан хуульд мөн ЧУМЗ-ийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор зөвлөлдөх болон хамтран ажиллах журмыг (9b дэх хэсэг) тусгажээ.⁴⁰³

Энэхүү тайланг нийтлэх үед Сами парламентийн тухай хуульд оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн төслийг Финландын парламентаар батлахаар хүлээгдэж байлаа.

³⁹⁸ Finland, Act on the Sámi Parliament 974/1995, Section 9.

³⁹⁹ Finland, Act on the Sámi Parliament 974/1995, Section 9.

⁴⁰⁰ Ministry of Justice, Muistio saamelaiskäräjälain 9§ mukaisesta neuvotteluvollisuudesta ["Memorandum on Obligation to Negotiate, according to Sámi Parliament Act Section 9"], 23 November 2017, OM 2/551/2017 (in Finnish).

⁴⁰¹ Ministry of Justice, Muistio saamelaiskäräjälain 9§ mukaisesta neuvotteluvollisuudesta ["Memorandum on Obligation to Negotiate, according to Sámi Parliament Act Article 9"], OM 2/551/2017 (previously cited).

⁴⁰² Government proposal HE 11/2023, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta ["Government proposal to the parliament on amendment of the Act on Sami Parliament and Chapter 40 Section 11 of the Penal Code"] (in Finnish).

⁴⁰³ Government proposal HE 11/2023 (previously cited), Sections 9 and 9b, also Key proposals Section 4.1.6. p. 52-53 (in Finnish).

АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ

Газар ашиглалтын асуудлаар, ялангуяа “ногоон” эрчим хүчний шилжилтийн төслүүдийн асуудлаар зөвлөлдөх үүргийг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар авч үзэхэд хамгийн их хамааралтай салбарын хуулиудын нэг бол Финляндын Ашигт малтмалын тухай хууль юм. Уг хуульд

«[...] хайгуулын, олборлолтын, мөн гар аргаар алт олборлох тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн тусгай зөвшөөрлийн хүрээнд, мөн зөвшөөрөлтэй холбоотой явуулж буй газар ашиглалтын бусад үйл ажиллагаа нь Самигийн газар нутагт, Самигийн уламжлалт амьжиргаа, соёлыг хадгалах, хөгжүүлэх нөхцөлүүдийг эрс доройтуулж байвал эдгээр тусгай зөвшөөрлийг олгох ёсгүй⁴⁰⁴» гэж заасан байдаг.

Уул уурхайн тухай хуулийн 34 дүгээр зүйлд, тусгай зөвшөөрөл хүсэгч нь “Самичуудыг Уугуул хүмүүс болохынх нь хувьд хэл, уламжлалт амьжиргаагаа хадгалах, хөгжүүлэх эрхийн талаар өргөдөлд дурдсан үйл ажиллагааны үр нөлөөний талаар тайлан бэлтгэж өгөх ёстой.”⁴⁰⁵ 38 дугаар зүйлд тусгай зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллага болох Финляндын Аюулгүй байдал, Химийн бодисын Агентлаг (ТУКЕС) нь:

«[...]Самичуудыг Уугуул хүмүүс болохынх нь хувьд өөрсдийн хэл, соёл, уламжлалт амьжиргаагаа хадгалах, хөгжүүлэхэд эрхэд тусгай зөвшөөрлийн дагуу явагдсан үйл ажиллагааны улмаас үзүүлсэн нөлөөллийг үнэлж, хохирлыг бүүруулах, урьдчилан сэргийлэхэд шаардлагатай арга хэмжээг авна. Сами парламент, Сколт тосгоны хурал болон орон нутгийн цаа бугын аж ахуйн хоршоодод хамтын ажиллагаа эхлэхээс өмнө тайлангийн талаарх үзэл бодлоо илэрхийлэх боломжийг олгох ёстой.»⁴⁰⁶

Ийм үнэлгээг тусгай зөвшөөрөл хүсэгчийн тайланд үндэслэн тэдэнтэй, Сами парламент, Сколт тосгоны самичуудын хурал, орон нутгийн цаа бугын аж ахуйн хоршоод, тухайн бүс нутгийг удирдах үүрэг бүхий байгууллагатай хамтран хийх ёстой. Тухайн асуудлыг илүү тодорхой болгохын тулд тусгай зөвшөөрөл олгогч байгууллагаас бүх оролцогч талуудыг зөвлөлдөх уулзалтанд урьж болно⁴⁰⁷ Нэмж дурдахад, Сами парламентийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 38 дугаар хэсэгт зөвлөлдөх үүргийг тусгасан байдаг.

7.1.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХИЙДЭЛ: ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ НИЙЦЭХГҮЙ БАЙГАА НЬ

ХУУЛИЙН СУЛ ХАМГААЛАЛТ

ЧУМЗ-ийн олон улсын стандартын дагуу үнэлж үзэхэд эрх баригчид болон самичуудын хооронд хэлэлцээр хийх, хамтран ажиллахдаа самичуудаас зөвшөөрөл авахыг шаарддаггүй явдал нь Финляндын хууль тогтоомжийн гол хийдэл юм. ЧУМЗ-ийг тус улсын хууль тогтоомжид тодорхой тусгаагүй, мөн хэлэлцээр хийх (Сами парламентийн тухай хуулийн 8-р зүйлд заасны дагуу) болон хамтын ажиллагааны үйл явцдаа (Уул уурхайн тухай хуулийн 38-р зүйлд зааснаар) Сами иргэдээс зөвшөөрөл авах тухай заалт байхгүй.

Хэлэлцүүлэг хийх үед самичууд яригдаж буй арга хэмжээг эсэргүүцсэн тохиолдолд хэлэлцээрийн үр дүнд бодитоор нөлөөлөх боломжтой эсэх нь тодорхойгүй байдаг. Финляндын хууль тогтоомжид самичууд зөвшөөрлөө түдгэлзүүлсэн нөхцөлд ямар арга хэмжээ авах талаар шийдвэр гаргагчдад зориулсан зааварчилгаа байдаггүй.

ЗӨВЛӨЛДӨХ ХЯЗГААРЛАГДМАЛ ҮҮРЭГ

Хууль тогтоомжоор хэдийгээр эрх баригчдад Самигийн амьжиргаа, соёлд нөлөө үзүүлж болзошгүй шийдвэр гаргахдаа хэлэлцээр хийх, хамтын ажиллагааны үйл ажиллагаа зохион

⁴⁰⁴ Mining Act of Finland (621/2011; amendments up to 573/2023 included), English translation <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2011/en20110621.pdf>, Section 50.

⁴⁰⁵ Mining Act of Finland (621/2011; amendments up to 573/2023 included) (previously cited), Section 34.

⁴⁰⁶ Mining Act of Finland (621/2011; amendments up to 573/2023 included) (previously cited), Section 38.

⁴⁰⁷ Mining Act of Finland (621/2011; amendments up to 573/2023 included) (previously cited), Section 38.

байгуулах үүрэг хүлээлгэсэн боловч энэ үүрэг нь газар ашиглалттай холбоотой бүх шийдвэрт хамаардаггүй. Касиварси дах ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн үйл явцын талаарх кэйс судалгаанаас харахад Уул уурхайн тухай хуулийн 38-р зүйлд заасан хэлэлцээр хийх, хамтран ажиллахтай холбоотой журам нь ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн эхний үе шатан дах нөөцийн мэдэгдлийг баталгаажуулахад хамаардаггүй байна.⁴⁰⁸ Тухайн бүс нутгийн нөөцийг тогтоон мэдэгдэхээс өмнө эрх баригчдыг цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон орон нутгийн иргэдэд мэдэгдэх, үүнтэй холбоотой зөвлөлдөх, хэлэлцэх үйл ажиллагаа явуулахыг шаарддаггүй.

Нэмж дурдахад, Захиргааны болон Дээд шатны захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэрт⁴⁰⁹ заасны дагуу Сами цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон Сами парламент нь нөөцтэй холбоотой шийдвэрээс эрх, ашиг сонирхол нь шууд хамааралтай оролцогч талуудад тооцогддоггүй ажээ.⁴¹⁰ Тиймээс самичууд одоогоор Самигийн цаа бугын бэлчээр нутагт батлагдсан нөөцийн мэдэгдлийн талаар гомдол гаргах эрхгүй байна. Энэ нь самичуудын нөөцтэй холбоотой шийдвэрт оролцох эрх төдийгүй энэ мэт асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах боломжийг ч хязгаарлаж байна.

ХУРИМТЛАГДАХ НӨЛӨӨЛЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ ЖУРАМ ТОДОРХОЙГҮЙ

ЧУМЗ авах нь санал болгож буй арга хэмжээ Самигийн соёл, амьжиргаанд үзүүлэх нөлөөллийг зохих ёсоор үнэлэхтэй шууд холбоотой.⁴¹¹ Үнэлгээ нь санал болгож буй арга хэмжээний өөрийнх нь болзошгүй нөлөөллөөс гадна одоогийн болон ирээдүйд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй газар ашиглалтаас үүдэлтэйгээр орон нутгийн самичуудад үзүүлэх хуримтлагдах нөлөөллийг мөн харгалзан үзэх ёстой юм.⁴¹²

Эрх баригчид болон Самигийн төлөөлөгчид хайгуулын болон гар аргаар алт олборлох тусгай зөвшөөрлийн нөлөөллийн үнэлгээний дүгнэлт, мөн бүрэн хангалттай байдлын талаар олонтаа санал зөрөлддөг.⁴¹³ Ашигт малтмалын тухай хуульд 2023 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар самичуудтай нөлөөллийн үнэлгээ, хамтын ажиллагааны асуудлаар зөвлөлдөх журамд зарим нэгэн өөрчлөлт, тодруулга хийж, нөлөөллийн үнэлгээний хариуцлагыг тусгай зөвшөөрөл олгогч байгууллагаас зөвшөөрөл хүсэгч этгээдэд шилжүүлжээ.⁴¹⁴ Гэвч Сами соёлд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийг үнэлэх тодорхой журам, арга зүй хараахан бий болоогүй хэвээр байна.

⁴⁰⁸ The reservation notification gives the company a prerogative to apply for an exploration permit, but it does not permit it to start any actual exploration or mining activities.

⁴⁰⁹ For example, Supreme Administrative Court, Decision KHO:2013:179, 19 November 2013, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1384511368758.html> (in Finnish); Supreme Administrative Court, Decision KHO 2021:83, 21 June 2021, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1623919490913.html> (in Finnish), Administrative Court of Northern Finland, Decision 1294/2021, 15 December 2021, https://oikeus.fi/material/collections/20211214084403/7VXgcOYRt/Julkinen_kuulutus_asioissa_21593_21594_21595_21596_21597_20_21.pdf (in Finnish).

⁴¹⁰ Finland, Mining Act (621/2011; amendments up to 573/2023 included), <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2011/en20110621.pdf> (unofficial translation), Sections 162 and 165.

⁴¹¹ Leena Hansen, Askelmerkkejä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä [Stepping stones for developing comprehensive assessment of cumulative impacts on the Sámi culture in matters related to land use and the environment], Publications of the Ministry of Environment 2024:4, pp. 34-36 (in Finnish).

⁴¹² Leena Hansen, Askelmerkkejä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä [Stepping stones for developing comprehensive assessment of cumulative impacts on the Sámi culture in matters related to land use and the environment], Publications of the Ministry of Environment 2024:4, pp. 34-36 (in Finnish).

⁴¹³ Leena Heinämäki, The prohibition to weaken the Sámi culture in international law and Finnish environmental legislation, p. 91. In Cambou, D., & Ravna, Ø. (Eds.) The Significance of Sámi Rights: Law, Justice, and Sustainability for the Indigenous Sámi in the Nordic Countries (1st ed.), 2023, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003220640>; Leena Heinämäki, Saamelaisen alkuperäiskansaoikeudet ja saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointi YVA-lain mukaisessa menettelyssä [“The rights of the Sámi as an Indigenous People and impact assessment concerning the Sámi culture in a procedure under the Act on Environmental Impact Assessment Procedure”], 26 January 2023, p. 166 (in Finnish, previously cited); Finland, Mining Act, 621/2011; amendments up to 573/2023 included (previously cited), Lalli Rudolf Roine, “Saamelaiskulttuurin heikentämiskielto ja kaivoslaki: Prohibition of Retrogression of Sámi Culture and the Finnish Mining Act”, Nordic Journal of Legal Studies 2.1 2023, pp. 48-77, <https://doi.org/10.51421/njls-2023-0024>

⁴¹⁴ The Case Study (Chapter 7.2) on exploration permit processes in Käsivarsi covers the years 2012 to 2024, and the administrative decision to grant the exploration permit in Lätäseno was made in 2016, when the amendments to the Mining Act were not yet in force.

2024 онд Байгаль орчны Яамнаас Сами соёлд үзүүлэх хуримтлагдах нөлөөллийг үнэлэх ёстой хийгээд хэрхэн үнэлэх талаар судалгаа хийсэн.⁴¹⁵ Уг судалгааны дагуу тусгай зөвшөөрөл олгогч байгууллага буюу ТУКЕС хуримтлагдах нөлөөллийн үнэлгээг хөгжүүлэх нь чухал гэж үзэх боллоо.⁴¹⁶ Судалгаанд онцолсноор нөлөөллийн үнэлгээ хийхэд тулгамдаж буй нэг гол асуудал нь үнэлгээ хийж буй хүмүүс Самигийн соёл, амьжиргааны талаар мэдлэггүй учир тодорхой шийдвэр, үйл ажиллагааны болзошгүй сөрөг нөлөөллийг үнэлэх чадамжгүй байж болох юм.⁴¹⁷

САМИГИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧИЙН НӨӨЦИЙН ДУТМАГ БАЙДАЛ

Хэлэлцээр хийх, хамтын ажиллагааныг зохион байгуулах үед самичуудын утга учиртай оролцоог хангахын тулд шаардлагатай нөөцөөр хангах нь нэн чухал практик асуудал юм.⁴¹⁸ Самигийн парламент зөвлөлдөх үйл явцад оролцох боломжтой цөөн тооны ажилтнуудтай. Цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон Самигийн бусад төлөөлөгчид өөрсдийнхөө үндсэн ажил болон эрхэлдэг бусад ажлынхаа хажуугаар боломжит цагаараа оролцдог. Хангалттай нөөцгүйгээр нөлөөллийн үнэлгээ, хэлэлцээр хийх болон хамтын ажиллагааны бусад үйл явцад оролцох нь бие махбод, сэтгэл санаа, санхүүгийн хувьд нэн бэрхшээлтэй байдлыг бий болгож болзошгүй юм.⁴¹⁹

ОЛОН УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН АЖИГЛАЛТ

Финляндын хууль тогтоомж нь ЧУМЗ-ийн олон улсын стандартууд, тухайлбал ХЭХ болон АҮАҮБХУТК-ийн стандартуудтай харьцуулахад хангалтгүй хэвээр байна. Эдгээр Хороодоос эрх баригчид самичуудтай утга учиртай зөвлөлдөж, тэдний зөвшөөрлийг авах асуудлаар хангалтгүй ажиллаж байгаад санаа зовниж байгаагаа илэрхийлжээ.⁴²⁰

2024 оны 10 сарын 10-нд мөн, ЭЗНСЭХ⁴²¹ болон ХЭХ⁴²²-ноос Финлянд улс нөлөөллийн үнэлгээ хийлгүй, ЧУМЗ авалгүйгээр самичуудын уламжлалт газар нутаг уул уурхайн хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгосон нь Сами Уугуул хүмүүсийн эрхийг зөрчсөн болохыг тогтоосон. ЭЗНСЭХ-ноос:

«[...] Оролцогч улс нь Уугуул хүмүүсийн уламжлалт газар нутаг, амьжиргааны эх үндэс болсон эрхийг хууль ёсоор хүндэтгэн үзээгүйгээс газар нутагт нь ашигт малтмалын хайгуулын ажил явагдах үед самичууд нөхөн төлбөр авах эрхгүй болох нөхцөл байдалд хүргэсэн⁴²³» гэжээ.

Улмаар ЭЗНСЭХ-ноос ЧУМЗ-ийн зохих үйл явцын нэгэн хэсэг болгож, нөлөөлөлд өртсөн Сами иргэдэд нөхөн төлбөр олгохыг Финлянд улсад зөвлөмж болгосон байна. Түүнчлэн, ирээдүйд ижил төстэй зөрчил гарахаас сэргийлэхийн тулд шаардлагатай бүхий л арга хэмжээг авах

⁴¹⁵ Leena Hansen, Askelmerkkeä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä [Stepping stones for developing comprehensive assessment of cumulative impacts on the Sámi culture in matters related to land use and the environment], Publications of the Ministry of Environment 2024:4 (in Finnish).

⁴¹⁶ Leena Hansen, Askelmerkkeä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä (previously cited), Chapter 8.7. Turvallisuus- ja kemikaaliviraston näkemyksiä [“Views of the Finnish Safety and Chemicals Agency Tukes”].

⁴¹⁷ Leena Hansen, Askelmerkkeä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä (previously cited), Chapter 10, Johtopäätelmät ja suositukset [Conclusions and recommendations], pp. 239-241.

⁴¹⁸ Leena Hansen, Askelmerkkeä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä (Previously cited), Chapter 8.2 Saamelaiskäräjien viranhaltijoiden näkemyksiä [“Views of the officials of the Sámi Parliament”].

⁴¹⁹ Leena Hansen, Askelmerkkeä saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin kehittämiseksi ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä (Previously cited), Chapter 8.2 Saamelaiskäräjien viranhaltijoiden näkemyksiä [“Views of the officials of the Sámi Parliament”].

⁴²⁰ Human Rights Committee (HRC): Concluding observations on the seventh periodic report of Finland 3 May 2021, UN Doc. CCPR/C/FIN/CO/7, paras 42-43; Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD): Concluding observations on the twentythird periodic report of Finland 8 June 2017, UN Doc. CERD/C/FIN/CO/23, paras 16-17.

⁴²¹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Views adopted by the Committee concerning communications 251/2022 and 289/2022, adopted 8 October 2024, UN Doc. E/C.12/76/D/251/2022.

⁴²² UN Committee on the Rights of the Child, Views adopted by the committee concerning communication 172/2022, adopted 7 October 2024, UN Doc. CRC/C/97/D/172/2022.

⁴²³ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Views adopted by the Committee concerning communications 251/2022 and 289/2022, adopted 8 October 2024, UN Doc. E/C.12/76/D/251/2022, para. 14:11.

шаардлагатай бөгөөд хууль тогтоомж, захиргааны журам, хэм хэмжээг өөрчлөх, байгаль орчин, нийгэм, соёлд үзүүлэх нөлөөллийг багтаасан ЧУМЗ-ийн стандартыг баталгаажуулах ёстой⁴²⁴ гэжээ.

ХЭК-д ингэж заасан байдаг:

«Оролцогч улсууд Уугуул хүмүүсийн хүүхдүүдтэй холбоотой бүх асуудлаар, түүний дотор тэдний уламжлалт нутаг дэвсгэр, хүрээлэн буй орчинтой холбоотой асуудлуудаар зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэх ёстой. [...] Уугуул хүүхдүүд нь [...] нөлөөллийн үнэлгээнээс эхлээд тэдний ЧУМЗ-ийг авах зорилготой ... зөвлөлдөх ажиллагаанд үр дүнтэй оролцох үйл явцын гол цөмд байх ёстой.»⁴²⁵

Түүнчлэн Финлянд улсаас олон улсын ЧУМЗ-ийн стандартыг баталгаажуулахын тулд хууль тогтоомжоо өөрчлөхийг, ялангуяа нөлөөлөлд өртсөн Уугуул хүүхдүүдийн оролцоог хангах, байгаль орчин, нийгэм, хүүхдийн эрхэд суурилсан нөлөөллийн үнэлгээг оруулахыг хүссэн байна.⁴²⁶

7.2 КЭЙС СУДАЛГАА: КАСИВАРСИ ДАХ АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛ

7.2.1 НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Касиварси (Хойд Сами дах *Гиехтаруохтас*) бол Финляндын баруун хойд хэсэгт орших Энонтекио мужид байдаг онгон зэлүүд нутаг юм. Энэ нутгийн газрыг Уугуул Сами иргэд эрт үеэс ашиглаж иржээ.

Одоо энэ нутгийг Касиварси цаа бугын аж ахуйн хоршоонд харьяалагддаг 191 Сами аж ахуй эрхлэгч эзэмшиж байна.⁴²⁷ Цаа буга малладаг самичуудын нарийн тоо үүнээс өндөр гарах бөгөөд хүүхдүүдээс эхлээд ахмад настан хүртэлх гэр бүлийн гишүүд цаа бугаа маллах аж ахуйн ажилд (цаа бугаа хурааж ирэх, тоолох, тэмдэг тавих зэрэг) оролцдог.

Касиварси бол Финляндын Сами бүс нутагт уламжлалт Сами цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг цөөн хэдэн газрын нэг бөгөөд жилийн турш явагддаг *сида систем* юм.⁴²⁸ Өнөөгийн байдлаар, хоршоод нь гурван үндсэн сидаг хамарч байна: хойд хэсэгт нь Гайжёга (Финляндаар *Кайжукка*), төв хэсэгт нь Гова-Лабба (*Кова-Лабба*), өмнөд хэсэгт нь Эргона (*Эркуна*) сида зэрэг болно.

Касиварси нь Сами нутагтаа хамгийн томд орох (4,810 км²)⁴²⁹ цаа бугын аж ахуйн хоршоо бөгөөд хамгийн олон (10,000) цаа бугатай.⁴³⁰ Эндэхийн цаа бугын бэлчээр нутаг хэдэн арван

⁴²⁴ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Views adopted by the Committee concerning communications 251/2022 and 289/2022, adopted 8 October 2024, UN Doc. E/C.12/76/D/251/2022, paras 16 and 17.

⁴²⁵ UN Committee on the Rights of the Child, Views adopted by the committee concerning communication 172/2022, adopted 7 October 2024, UN Doc. CRC/C/97/D/172/2022, para. 9.22.

⁴²⁶ UN Committee on the Rights of the Child, Views adopted by the committee concerning communication 172/2022, adopted 7 October 2024, UN Doc. CRC/C/97/D/172/2022, para. 10.

⁴²⁷ Reindeer Herders' Association, "Käsivarsi", <https://paliskunnat.fi/reindeer-herders-association/cooperatives/cooperatives-info/kasivarsi/> (accessed on 22 August 2024).

⁴²⁸ Klemetti Näkkäläjärvi, *Selvitys Enontekiön kunnalle Kilpisjärven alueen yleiskaavan laadintaa varten* ["Report to the municipality of Enontekiö for the preparation of a master plan for the Kilpisjärvi area"], 26 April 2021, pp. 4-8.

⁴²⁹ Klemetti Näkkäläjärvi and others, *SAAMI – Saamelainen sopeutuminen ilmastonmuutokseen- hankkeen tieteilinen loppuraportti* ["Final scientific report of the project SAAMI – Adaptation of Saami people to the climate change"], 29 April 2020, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-930-1>, p. 79.

⁴³⁰ Ministry of Agriculture and Forestry in Finland, *Maa- ja metsätalousministeriön asetus merkkipiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä* ["Decree of the Ministry of Agriculture and Forestry on Character Circles and Maximum Reindeer Allowances"], 1 June 2020, <https://mmm.fi/-/maa-ja-metsatalousministerio-vahvisti-kymmenvuotiskauden-2020-2030-poroluvut-porohoitolaueen-enimmaisporomaaraan-ei-muutosta> (in Finnish).

жилийн туршид суурьшлийн болон дэд бүтцийн төслүүдээс шалтгаалан олон хэсэгт хуваагдаж, сүйтгэгдсэн. Касиварси бүс нутагт цаа буга маллахад сүүлийн үед тулгарч буй бэрхшээл нь аялал жуулчлал нэмэгдэж буй явдал юм.⁴³¹

Зургийн тайлбар: Касиварсийн онгон байгальд цаа буга бэлчиж байна. Касиварси бол Финландын үламжлалт сиуда системийн дагуу цаа буга малладаг цөөхөн газруудын нэг юм. Гэрэл зурагчин: Теему Салориутта

7.2.2 КЭЙС СУДАЛГАА БА ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС

2012 онд Эдийн засаг, Хөдөлмөрийн эрхлэлтийн Яамны харьяа агентлаг болох Финляндын Геологийн Судалгааны Газар (ГСГ) ашигт малтмалын хайгуулын нөөцийн талаар мэдэгдэл хийж, 2014 онд Гова-Лабба сиуда дах цаа буга бэлчээрлэдэг газарт ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох хүсэлт гаргажээ. Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг 2016 онд ГСГ-т Финляндын Аюулгүй байдал Химийн бодисын Агетнтлаг ТУКЕС-аас олгосон байна.

Тусгай зөвшөөрлийг ЧУМЗ авалгүйгээр олгосон бөгөөд Касиварсигийн цаа бугын аж ахуйн хоршоо болон Сами парламент уг тусгай зөвшөөрлийн эсрэг байгаагаа тодорхой илэрхийлж байв. Касиварсийн цаа бугын аж ахуйн хоршоо болон Сами парламент ТУКЕС-ийн шийдвэрийг эсэргүүцэн, Хойд Финляндын Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан. Захиргааны хэргийн Дээд шатны шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгосны дараа Дээд шүүх мөн нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгосон. 2020 болон 2022 онд ТУКЕС Касиварси орчмын бүсэд дахин хоёр нөөцийн мэдэгдлийг (хайгуулын өмнөх судалгаа) хувийн хайгуулын компаниудад олгожээ.

Цаа бугын аж ахуйн хоршоо болон Сами парламентаас гаргасан эсэргүүцэл нь ТУКЕС-т ямар ч нөлөө үзүүлээгүй бөгөөд хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн эсрэг гаргасан нэхэмжлэлийг шүүхээс хэрэгсэхгүй болгосон учир орон нутгийн самичууд НҮБ-ын Хүний Эрхийн Хороо,

⁴³¹ Laura Ölsen and others, “Saamelaisen perinnetiedon sisällyttäminen ympäristöpäätöksentekoon” [“Incorporating Sámi traditional knowledge into environmental decision-making”], University of Lapland, p. 82 (in Finnish).

ЭЗНСЭХ, Хүүхдийн Эрхийн Хороо зэрэг хүний эрхийн хороодод хандсан. ХЭХ болон ЭЗНСЭХ-ноос гаргасан шийдвэрээ 2024 оны 10 сард нийтэлжээ. Хороодын зүгээс нөлөөллийн үнэлгээ хийлгүйгээр, мөн зохих ёсны оролцоог хангалгүйгээр газар нутагт нь ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгосон нь Сами Уугуул хүмүүсийн эрхийг зөрчсөн гэж үзжээ.⁴³²

**ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭС: 2012 – 2024 ОНД КАСИВАРСИД ХАЙГУУЛЫН
ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОСОН НЬ**

ЖИЛ	ҮЙЛ ЯВДАЛ
2012	Финляндын Аюулгүй байдал, Химийн бодисын Агентлаг (ТУКЕС) Геологийн Судалгааны Газраас гаргасан хайгуулын өмнөх судалгааны мэдэгдлийг баталгаажуулсан. Касиварси орчмын цаа бугын аж ахуйн хоршоо болон Сами парламент Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргав.
2013 – 2014	Шүүх нэхэмжлэлийг хүчингүй болгов. Захиргааны хэргийн Дээд шүүхэд гаргасан давж заалдах нэхэмжлэлийг мөн хэрэгсэхгүй болгов. ГСГ Латасено орчмын бүсэд хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн хүсэлт гаргасан.
2016 – 2019	2016 онд ТУКЕС ГСГ-д Латасенод хайгуулын явуулах тусгай зөвшөөрлийг олгов. Цаа бугын аж ахуйн хоршоо болон Сами парламент Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан ч шүүх нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгосон. Ижил агуулгатай нэхэмжлэлийг Захиргааны хэргийн Дээд шүүхэд гаргасан.
2020	ТУКЕС Хиетакеро орчмын бүсэд шинэ нөөцийг мэдэгдлийг баталгаажуулав. Шийдвэрийн эсрэг гаргасан нэхэмжлэлийг Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүх хэрэгсэхгүй болгосон.
2021	Захиргааны хэргийн Дээд шүүх Латасеногийн хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг эсрэг гаргасан нэхэмжлэлийг хүчингүй болгов. Касиварсигийн цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид ХЭХ-нд хандсан. Касиварсигийн залуу самичууд Хүүхдийн Эрхийн Хороонд хандсан.
2022	ТУКЕС Руоссакеро орчимд нөөцийн мэдэгдлийг баталгаажуулав. Уг шийдвэрийн эсрэг гаргасан нэхэмжлэлийг Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүх хэрэгсэхгүй болгов. Самичуудын зүгээс Латасенод олгосон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл болон Руоссакерогийн нөөцийн мэдэгдлийг эсэргүүцэж ЭЗНСЭХ-нд гомдол гаргав. Тус Хорооноос эхний шатны арга хэмжээ авахыг зөвшөөрч, Хорооны зүгээс гомдлыг хянан шийдвэрлэх хугацаанд тухайн бүсэд хайгуулын үйл ажиллагаа явуулахыг хоригложээ.
2024	ЭЗНСХ болон ХЭХ-ноос Финлянд улс нөлөөллийн үнэлгээ болон ЧУМЗ-гүйгээр хайгуулын тусгай зөвшөөрөл болон нөөцийг мэдэгдлийг баталгаажуулсан нь нөлөөлөлд өртсөн самичуудын эрхийг зөрчсөн гэж үзжээ.

⁴³² The case study covers the years 2012 to 2024. The administrative decisions and processes that were appealed to UN human rights committees and that CESCRC and CRC since have given their decision on have been taken before the latest amendments in the Mining Act, that came into force in June 2023.

ХАЙГУУЛЫН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙГ ЭСЭРГҮҮЦЭЖ БАЙГАА НЬ

Тэд хайгуулын үйл ажиллагаа явуулна гэдэг мэдээлэл намайг шүүд бүхимдүүлж байна. Энд хэзээ нэг өдөр уурхай ажиллах эсэхийг бид мэдэхгүй, энэ хавьд цаа буга бэлчих бэлчээр байхгүй болсон. [...] Энэ айдас Геологийн Судалгааны Газар энд хайгуул хийх хугацаанд үргэлж байсаар байсан.⁴³³

Касиварси болон Финляндын Сами бүс нутгийн аль нэг хэсэгт том хэмжээний уурхай байдаггүй ч энэ бүс нутагт уул уурхайн компаниудын сонирхол нэмэгдсээр байна. Сами парламент болон Касиварсийн цаа бугын аж ахуйн хоршоод орон нутагт ашигт малтмалын хайгуул хийхтэй холбоотой аливаа үйл ажиллагааг эсэргүүцсээр иржээ. Тэд уул уурхайн хайгуулын үйл ажиллагааны шууд нөлөөлөл, түүнчлэн уурхайн чухал орд газрууд нээгдэж, уурхай байгуулагдсанаар тодорхой бүс нутгуудад бэлчээрийн газар сүйдэж, цаа бугын уламжлал аж ахуй устаж үгүй болох вий хэмээн санаа зовж байна.⁴³⁴

Касиварси орчмын газрын чулуулаг нь “ногоон” эрчим хүчний шилжилтийн гол хэсэг болох хэд хэдэн эрдэс бодис, металлыг агуулдаг.⁴³⁵ 1960-аад оноос хойш энд геологийн судалгаа хийгдэж, 1970 болон 1980-аад онуудад хүдрийн болон бусад эрдэс баялгийн хайгуул харьцангуй идэвхтэй явагдаж байв. Финляндын Эдийн засаг, Хөдөлмөр эрхлэлтийн Яамны харьяа судалгааны байгууллага болох Геологийн Судалгааны газар (ГСГ) өмнө нь улсын газар ашиглалтын асуудлыг хариуцдаг Метакхаллитусаас олгосон судалгаа хийх зөвшөөрлийн хүрээнд Касиварсид үйл ажиллагаа явуулж байв.

2011 онд Уул уурхайн хуульд нэмэлт өөрчлөлт орсны дараа ГСГ судалгааны ажлаа үргэлжлүүлэхийн тулд хайгуулын шинэ тусгай зөвшөөрөл хүсэх шаардлагатай болжээ.

2012 онд ГСГ нь ТУКЕС-ийн зөвшөөрлөөр⁴³⁶ ашигт малтмалын хайгуулд зориулж нөөцөд авах мэдэгдлийг хийсэн.⁴³⁷ Уг мэдэгдэлд хамаарах газар нь Гова-Лабба сидагийн цаа бугын бэлчээр нутгийн төвд байрлалтай, 1,439 км² талбайг хамарч байв. ГСГ-ын үйл ажиллагаа цаа бугын бэлчээрт аль хэдийн мэдэгдэхүйц сөрөг нөлөөлөл үзүүлсэн гэж үзсэн орон нутгийн цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон Финляндын Сами парламент уг мэдэгдлийг эсэргүүцжээ.⁴³⁸ Судалгааны хүнд машин механизмаар гүйцэтгэдэг дуу чимээ ихтэй өрөмдлөг нь цаа бугын амгалан тайван байдлыг алдагдуулна гэж тэд үзэж байв. Орон нутгийн малчид өөрсдийн нутагт явагдаж байгаа судалгааны ажлын талаар хангалттай мэдээлэл аваагүй, ГСГ-аас тэдэнтэй зөвлөлдөөгүй, хамтын ажиллагаа дутмаг байсан гэж Сами парламент шүүмжилж байжээ.⁴³⁹

Касиварсийн цаа бугын аж ахуйн хоршоод болон Сами парламентаас нөөцөд авахтай холбоотой шийдвэрийг хүчингүй болгуулахаар Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүхэд

⁴³³ Interview in person with Juha Tornensis, Gova-Labba siida, member and former Chief of District of Käsivarsi reindeer herding cooperative, 16 April 2024.

⁴³⁴ The Sámi Parliament of Finland. Saamelaiskäräjien valitus takesin varausilmoitukseen 16.4.2020 antamaan päätökseen asiassa VA 2020:0007 [Appeal to the District Administrative Court of Northern Finland against the decision of Tukes on approval of the reservation notification 16.4.2020 in matter VA2020:0007], 18 May 2020. (in Finnish); YLE, “Malminetsintäfirma varannut alueen Enontekiölta Natura-alueelta – poronhoitajat pelkäävät elinkeinonsa puolesta: ‘Tappouhkaus poronhoidolle’” [“A mining company has reserved an area in the Enontekiö Nature Reserve - reindeer herders fear for their livelihood: ‘A death threat to reindeer husbandry’”], 22 May 2020, <https://yle.fi/a/3-11363679> (in Finnish, previously cited).

⁴³⁵ Jukka Konnunaho and others, “Mineraalipotentialin arviointiraportti Enontekiö, Käsivarsi” [“Mineral potential evaluation report Enontekiö, Käsivarsi”], 13 December 2013, Rovaniemi, Geologian tutkimuskeskus, arkistoraportti, 2013, 7: 2013, pp. 4–5 (in Finnish).

⁴³⁶ Reservation notification is the first phase of a permit process for mineral exploration and gives a temporary prerogative to apply for an exploration permit in the area.

⁴³⁷ Finnish Safety and Chemicals Agency TUKES, Varauspäätös [“Decision on reservation notification”], 8 October 2012, VA2012:0041 (in Finnish).

⁴³⁸ The Sámi Parliament of Finland, Geologian tutkimuslaitoksen (GTK) malminetsintätoiminta saamelaitosten kotiseutualueella [“Exploration activities of the Geological Survey of Finland (GTK) in the Sámi homeland area”], 7 June 2012, Dnro:341/D.a.3/2012, p. 5 (in Finnish).

⁴³⁹ The Sámi Parliament of Finland, Geologian tutkimuslaitoksen (GTK) malminetsintätoiminta saamelaitosten kotiseutualueella [“Exploration activities of the Geological Survey of Finland (GTK) in the Sámi homeland area”], 7 June 2012, Dnro:341/D.a.3/2012, p. 5 (in Finnish).

нэхэмжлэл гаргасан⁴⁴⁰. Захиргааны хэргийн шүүх уг нэхэмжлэлийг хүчингүй болгосны дараа⁴⁴¹ тэд Захиргааны хэргийн Дээд шүүхэд давж заалдах гомдол гаргасан ч мөн гомдлыг хэрэгсэхгүй болгожээ.⁴⁴² Захиргааны дээд шүүхийн шийдвэрт ГСГ-ын нөөцөд авах мэдэгдлийг баталгаажуулсан шийдвэр нь тухайн байгууллагад зөвхөн хайгуулын тусгай зөвшөөрөл хүсэх онцгой эрхийг л олгосон гэж тайлбарлажээ. Энэ нь ГСГ-т хүдрийн хайгуул хийх эрхийг олгоогүй тул цаа бугын аж ахуй эрхлэхэд нөлөө үзүүлээгүй бөгөөд Уугуул Сами иргэдийн соёлоо хадгалах, хөгжүүлэх эрхийг хязгаарлаагүй.⁴⁴³

2014 оны 10 сард ГСГ-аас Латасено орчмын бүсэд хайгуулын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл гаргав. Ойролцоогоор 390 га талбай бүхий уг газарт кобальт, төмөр, алтны нөөц бий гэж үзэж байлаа.⁴⁴⁴

Касиварсийн цаа бугын хоршоо уг өргөдлийг эсэргүүцсэн мэдэгдэл гаргаж,⁴⁴⁵ энэ нутаг нь цаа бугын аж ахуйд чухал ач холбогдолтой бөгөөд хайгуулын үйл ажиллагаа нь цаа бугын тайван байдлыг алдагдуулах сөрөг нөлөөтэй гэж маргав. Сами парламентаас мөн хайгуулын зөвшөөрлийг эсэргүүцсэн мэдэгдэл гаргаж,⁴⁴⁶ “Ашигт малтмалын тухай хуульд заасны дагуу Сами соёлд үзүүлэх нөлөөллийг зохих ёсоор үнэлэх үнэлгээ” хийгдээгүй гэж мэдэгджээ.⁴⁴⁷

2016 оны 05 сард Тукесийн зүгээс Уул уурхайн тухай хуулийн 38-р зүйлд заасны дагуу албан ёсны зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулав. Касиварсийн цаа бугын хоршооноос хоёр төлөөлөгч уг уулзалтанд оролцсон боловч хэн ч хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгохоор өргөдөл гаргасан Гова-Лабба сийдагийн хүмүүс биш байв.⁴⁴⁸ Уулзалтын үеэр самичуудын төлөөлөгчид тус бүс нутагт хайгуулын үйл ажиллагаанаас цаа бугын аж ахуйд үзүүлэх нөлөөллийн талаар санаа зовниж байгаагаа дахин илэрхийлсэн байна.⁴⁴⁹

ГСГ-т Латасенод хайгуулын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрлийг 2016 оны 07 сард олгожээ. Зөвшөөрөл олгосон шийдвэрт зааснаар “хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг зөвшөөрөл олгох тухай шийдвэртэй хамтад нь олгож болно, учир нь зөвшөөрөлтэй холбоотой хэлэлцүүлгийн үеэр Сами Уугуул хүмүүсийг эрсдэлд оруулах ямар нэгэн асуудлыг илрүүлээгүй бөгөөд үүнийг зөвшөөрлийн аливаа зохицуулалтаар урьдчилан сэргийлэх боломжгүй” гэжээ.⁴⁵⁰

⁴⁴⁰ Supreme Administrative Court of Finland, KHO:2013:179, Ruling of 19 November 2013, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1384511368758.html> (in Finnish).

⁴⁴¹ Administrative Court of Rovaniemi, Decision concerning the appeal filed by Sámi Parliament of Finland and Käsivarsi reindeer herding cooperative, Decision 13/0155/1, Ruling of 4 April 2013 (in Finnish).

⁴⁴² Supreme Administrative Court of Finland, KHO:2013:179, Ruling of 19 November 2013, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1384511368758.html>, p. 7 (in Finnish).

⁴⁴³ Supreme Administrative Court of Finland, KHO:2013:179, Ruling of 19 November 2013, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1384511368758.html>, pp. 1, 10 (in Finnish).

⁴⁴⁴ Finnish Safety and Chemicals Agency (TUKES), Malminetsintälupahakemuksen kuulutus [“Notice of application for a mineral exploration licence”] (in Finnish), 15 October 2014, ML2014:0029.

⁴⁴⁵ Käsivarren Paliskunta via Asianajotoimisto Haavikko & Salo Oy, Lausunto malminetsintälupaa koskevasta hakemuksesta [“Statement to TUKES concerning an application for an exploration permit”], 14 November 2014 (in Finnish); Käsivarren paliskunta, Lausunto malminetsintälupaa koskevasta hakemuksesta [“Statement to TUKES concerning an application for an exploration permit”] 19 June 2016 (in Finnish).

⁴⁴⁶ Saamelaiskäräjät [Sámi Parliament of Finland], Lausunto malminetsintälupahakemuksesta ML2014:0029 (Statement to TUKES concerning an application for an exploration permit ML2014:0029), 13 November 2014, Lausunto malminetsintälupahakemuksesta ML2014:0029 (Statement to TUKES concerning an application for an exploration permit ML2014:0029), 15 December 2014, and Lausunto malminetsintälupahakemuksesta ML2014:0029 (Statement to TUKES concerning an application for an exploration permit ML2014:0029), 22 June 2016 (in Finnish).

⁴⁴⁷ The Sámi Parliament of Finland, Saamelaiskäräjien lausunto malminetsintälupahakemuksesta [“Statement by the Sámi parliament on the application for a mineral exploration permit”] (in Finnish), ML2014:0029, 22 June 2016.

⁴⁴⁸ According to the interview with Juha Tornensis (16 April 2024) the reindeer herders from Gová-Labba siida didn't have time to participate as the meeting took place in the middle of calving season when reindeer herders are very busy.

⁴⁴⁹ Tukes meeting memorandum 17 May 2016: Negotiation concerning an exploration permit ML2014:0029, following the Mining Act 621/211, Section 38 (in Finnish).

⁴⁵⁰ Finnish Safety and Chemicals Agency (TUKES), Malminetsintälupahakemuksen kuulutus [“Notice of application for an exploration permit”] (in Finnish), 15 October 2014, ML2014:0029, p. 9 (in Finnish).

Сами парламент, Касиварсийн цаа бугын хоршоо болон Финляндын Байгаль хамгаалах Нийгэмлэг хамтран энэхүү шийдвэрийг хүчингүй болгуулахаар Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан.⁴⁵¹ Тэд уг асуудлаар Захиргааны дээд шүүхэд хандаж, нэхэмжлэл гаргах үндэслэлгүй гэж үзжээ. Уг шийдвэрт зааснаар:

«Сами парламент болон цаа бугын аж ахуйн хоршоо нь хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй ашигт малтмалын хайгуулын үйл ажиллагааны талаар өөрсдийн үнэлгээг хийх, бусад газрын ашиглалтаас Самигийн соёлд үзүүлэх нөлөөллийг харгалзан үзэх, сөрөг нөлөөллийг бүүруулах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ санал болгох боломжтой болсон. Иймд Сами парламент болон цаа бугын аж ахуйн хоршоо нь Уул уурхайн тухай хуулийн 38-р зүйлд заасны дагуу хамтран ажиллах үйл явцад оролцох боломжтой юм»⁴⁵² гэсэн байна.

Шүүхийн шийдвэр Самичуудын урмыг хугалахын хамт Финляндын хууль тогтоомж, шүүх засаглал Самигийн соёл, амьжиргааг ямар тааруу хэмжээнд авч үзэж, хамгаалж байгааг дахин нэг удаа нотлон харуулав.

ГСГ-ын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл нь одоогийн байдлаар Касиварсид олгосон анхны бөгөөд цорын ганц бодит хайгуулын тусгай зөвшөөрөл боловч бусад компаниуд сонирхлоо илэрхийлсээр байна. 2020 онд Аккерман Финланд Ой компани Хиетакеро дахь Эргона сидагийн бэлчээрийн талбайд 245 км² талбайг нөөцөд авах мэдэгдэл гаргажээ.⁴⁵³ 2022 оны 04 сард Руосскеро⁴⁵⁴ дахь Гова-Лабба сидагийн бэлчээрийн талбайд Элемент Суоми Ой нэртэй өөр нэг хайгуулын компани 283 км² талбайг нөөцөд авах мэдэгдэл гаргасан байна.

7.2.3 ХУУЛЬ ТОГТООМЖ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙГАА НЬ

Шийдвэр гаргагчид нөөцөд авах мэдэгдлийн тухай цаа бугын аж ахуй эрхлэгчдэд мэдэгдэх шаардлагагүй тул орон нутгийн Сами иргэд Хиетакерогийн нөөцийн мэдэгдлийн талаар сониноос л олж мэджээ.⁴⁵⁵ Сами парламент болон орон нутгийн цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид Дүүргийн Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан⁴⁵⁶ ч шүүхээс үүнийг хүлээн авах боломжгүй гэж үзэн хэрэгсэхгүй болгосон.⁴⁵⁷ Касиварсийн цаа бугын хоршоо Руоссакеро орчмын газарт олгосон нөөцөд авах мэдэгдлийн эсрэг гомдол гаргасан ч мөн л хэрэгсэхгүй болгожээ. Шүүхээс уг мэдэгдэл нь тус компанид олборлолт болон хайгуул хийх бодит эрх олгоогүй учир хоршоо, хувь малчдын цаа бугын аж ахуй эрхлэхэд нь нөлөө үзүүлээгүй гэж үзсэн байна.⁴⁵⁸

Шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлийг нь хүчингүй болгосон орон нутгийн цаа бугын аж ахуй эрхлэгч Минна Наккалярви одоогийн үйлчилж байгаа хууль тогтоомжид ихээхэн урам хугарч байгаагаа илэрхийлэхдээ: ["Хуулийн дагуу"] зөвхөн нэг газарт нөөцийн мэдэгдэл хийсэн нэг компани л тухайн мэдэгдлийн эсрэг нэхэмжлэл гаргах эрхтэй. Энэхүү үйл ажиллагааны нөлөөлөлд шууд өртөж буй бидэнд яагаад хамааралгүй байдаг юм бэ?"⁴⁵⁹

⁴⁵¹ Administrative Court of Northern Finland, Ruling 18/0277/1, 19 December 2018 (in Finnish).

⁴⁵² Supreme Administrative Court of Finland, Ruling KHO:2121:38, 21 June 2021 (in Finnish).

⁴⁵³ YLE, "Malminetsintäfirma varannut alueen Enontekiöltä Natura-alueelta – poronhoitajat pelkäävät elinkeinonsa puolesta: 'Tappouhkaus poronhoidolle'" ["A mining company has reserved an area in the Enontekio Nature Reserve - reindeer herders fear for their livelihood: 'A death threat to reindeer husbandry'"], 22 May 2020, <https://yle.fi/a/3-11363679> (in Finnish, previously cited).

⁴⁵⁴ Finnish Safety and Chemicals Agency (TUKES), Announcement, VA2022:0014, 20 April 2022 (in Finnish).

⁴⁵⁵ Interview online with Minna Pirit Ellen Näkkäläjärv, Ergona siida, Käsivarsi reindeer herding cooperative, Activist in "No Mines to Käsivarsi" movement, 26 February 2024.

⁴⁵⁶ Minna Näkkäläjärv, Valitus Pohjois-Suomen hallinto-oikeudelle ["Appeal to the Administrative Court of Northern Finland"] 18 May 2020 (in Finnish); Sámi Parliament of Finland, Appeal to the Administrative Court of Northern Finland, 18 May 2020, Dnro:480/D.a.9/2020 (in Finnish).

⁴⁵⁷ Administrative Court of Northern Finland, Valitukset kaivoslain (621/2011) mukaisista varausilmoitusta koskevassa asiassa ["Appeals against a reservation notice under the Mining Act (621/2011)"], 19 November 2020, Dnro 882/03.04.04.33/2020 (in Finnish).

⁴⁵⁸ Administrative Court of Northern Finland, Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden Päättös kaivoslain mukaisessa valitusasioissa, ["The decision of the Northern Finland Administrative Court in the matter of appeal under the Mining Act"], 15 August 2022, nro 997/2022 (in Finnish).

⁴⁵⁹ Interview online with Minna Pirit Ellen Näkkäläjärv, Ergona siida, Käsivarsi reindeer herding cooperative, Activist in "No Mines to Käsivarsi" movement, 26 February 2024.

Түүнчлэн, Эмнести Интернэшнлтэй ярилцсан хүмүүсийн онцолсноор, нөөцөд авах мэдэгдэлд тухайн газар нутагт ирээдүйд уурхайн үйл ажиллагаа явуулах хэтийн төлвийг мөн тусгасан байдаг. Энэ нь цаа бугын аж ахуйн нөхөрлөлийг урт хугацааны төлөвлөлт хийхэд бэрхшээлтэй болгож байна. Иймд нөөцөд авах мэдэгдэл нь байгаль орчинд нөлөө үзүүлэхгүй байж болох ч ирээдүйд ирж болзошгүй стресс, түгшүүр, айдсыг бий болгосноор Самичуудын нөхөрлөл, хувь хүмүүст нөлөө үзүүлж байна. Минна Няккалярвигийн хэлснээр, энэхүү тодорхойгүй байдлын нэг үр дагавар нь байгаль дэлхийтэй холбоотой уламжлалт амьжиргааг дэмжиж хөрөнгө оруулах хүсэл эрмэлзэл дутмаг байгаа асуудал юм.

«Хэдийгээр зөвхөн нөөцөд авах мэдэгдэл гарсан ч тухайн бүс нутгийн ирээдүй тодорхойгүй болчихож байгаа учир бид өөрсдийн амьжиргаагаа хэвээр нь авч явах боломжгүй боллоо гэсэн үг. Энэ газар нутаг одоо өөр ямар нэгэн зүйлийн нэг хэсэг болчихсон болохоор бид үүнийг хэдэн жилийн дараа ашиглана гэдэгт би итгэхгүй байна. Бид цаа бүгатайгаа эндээс өөр хаашаа ч нүүж чадахгүй шүү дээ.»⁴⁶⁰

2020 оны 6 сард Минна Наккалярви бусад самичуудтайгаа хамтран *Касиварсид уурхай нээхгүй* хэмээх эсэргүүцлийн хөдөлгөөнийг эхлүүлжээ. Хэдхэн сарын дотор Финляндын Засгийн газрыг Касиварсид уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл олгохыг эсэргүүцсэн, мөн ГСГ болон бусад хайгуул хийж буй этгээдүүдийг уг газраас гарахыг шаардсан өргөдөлд 37 мянга гаруй хүн гарын үсэг зурсан байна.⁴⁶¹ Олон нийтийг хөдөлгөсөн энэхүү үйл явдал нь асуудалд олны анхаарлыг татаж чадсан ч хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах хэмжээнд хүрч чадаагүй байна.

Зургийн тайлбар: «Касиварсид уурхай нээхгүй» хөдөлгөөнийхөн 37 мянган хүний гарын үсгийг Финляндын Засгийн газарт 2020 оны 9 сард гардуулав. Пер Анти, Жуха Торненсис, Минна Наккалярви, Лаура Олсене-Лжетофф болон Энни-Хелена Руосала нар Хелсинки хот дах Парламентын ордны үрд байгаа нь. © Кукка Ранта

⁴⁶⁰ Interview online with Minna Pirit Ellen Näkkäläjärvi, Ergona siida, Käsivarsi reindeer herding cooperative, Activist in “No Mines to Käsivarsi” movement, 26 February 2024.

⁴⁶¹ The Barents Observer, Sámi campaigners deliver 37,200 signatures against mining in reindeer herding area, 2 September 2020, <https://thebarentsobserver.com/en/arctic-mining/2020/09/sami-campaigners-delivers-37200-signatures-against-mining-reindeer-herding>

2021 оны 11 сард *Касиварсид уурхай нээхгүй* хөдөлгөөний идэвхтэнүүд Хиетакерогийн асуудлаар ХЭХ-нд гомдол гаргасан бол⁴⁶² 2022 онд Касиварсийн цаа бугын хоршооны малчдаас Латасено болон Руосакерогийн кейсийн асуудлыг ЭЗНСЭХ-нд мэдээлсэн. Хүүхдийн Эрхийн Хороо мөн 2022 оны 01 сард Латасенод олгосон хайгуулын зөвшөөрлийн асуудлаар Касиварсийн хүүхдүүдийн гаргасан гомдлыг хүлээн авчээ.⁴⁶³

ЭЗНСЭХ-нд гаргасан гомдолд түр хугацааны арга хэмжээ авах хүсэлт багтсан ба Хорооноос 2022 оны 01 сард уг хүсэлтийг баталгаажуулсан байна. Энэ нь Хорооноос гомдлыг хянан үзэж байх хугацаанд Латанесод хайгуулын ямар ч үйл ажиллагаа явуулж болохгүй гэсэн үг юм.⁴⁶⁴ НҮБ-аас шалгалт хийж байх хооронд Хиекетарогийн нөөцөд авах мэдэгдлийн хугацаа 2022 оны 01 сард, Руосакерогийн мэдэгдлийн хугацаа 2024 оны 03 сард дууссан. Латасеногийн хайгуулын тусгай зөвшөөрөл 2025 оны 06 сар хүртэл хугацаатай боловч уг хайгуулын үйл ажиллагааг 2022 оны 01 сард түдгэлзүүлсэн байна.

ЭЗНСЭХ⁴⁶⁵ болон ХЭХ⁴⁶⁶ шийдвэрээ 2024 оны 10 сард нийтэд мэдээллээ. Хороод аль аль нь зөвшөөрөл олгох журам нь ЧУМЗ-ийн үр нөлөөтэй оролцооны стандартыг хангаагүй бөгөөд Финлянд улс Касиварси дах төрөлх нутагт нь ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг нөлөөллийн үнэлгээ, ЧУМЗ авалгүйгээр хийсэн нь Сами Уугуул хүмүүсийн эрхийг зөрчсөн байна гэж үзсэн байна.⁴⁶⁷

ЭЗНСЭХ болон ХЭХ-ноос Финлянд улсыг Хороодоос гаргасан санал дүгнэлтийн хариуд авсан арга хэмжээнийхээ талаар 180 хоногийн дотор хариу мэдээлэл өгөхийг хүссэн бөгөөд тус улсаас 2025 оны 04 сар гэхэд хариу өгөх ёстой юм.

Касиварси бүс нутаг дах нөөцийн мэдэгдэл болон ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг зогсоох, хүчингүй болгох гэсэн самичуудын удаа дараагийн амжилтгүй оролдлогууд нь Финлянд улс хууль тогтоомжийн хүрээнд Сами соёлыг сулруулахыг хориглосон, хэлэлцээр хийх үүргийг эс тооцвол зөвшөөрөл авах зохицуулалт хангалтгүй байгааг харуулж байна. Эдгээр үйл явцын туршид, Сами парламент болон Сами цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид тухайн бүс нутгийг нөөцөд авах, ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл олгохыг эсэргүүцэж байгаагаа тодорхой илэрхийлсэн боловч зөвшөөрөл олгогч байгууллага болон шүүхүүд үл тоомсорлож, нэхэмжлэл гаргах, давж заалдах хууль ёсны хүсэлтүүдийг хэрэгсэхгүй болгосоор байна.

Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл болон хангалттай хэмжээнд хэлэлцээр хийх үйл явцын талаарх тэдний зөрчилтэй үзэл бодол нь нөлөөллийн үнэлгээний журмын талаарх хууль тогтоомж зохицуулалт тун бүрхэг байгааг тодорхой харуулж байна.

⁴⁶² YLE, "Käsivarren kaivoksia vastustava liike teki YK:lle ihmisoikeusvalituksen – Minna Näkkäljärvi: Tuntuu omituiselta ja pahalta pahalta" [The movement opposing the mines in Käsivarsi filed a human rights complaint to the UN - Minna Näkkäljärvi: "This feels strange and bad"], 11 November 2021, <https://yle.fi/a/3-12184715> (in Finnish).

⁴⁶³ YLE, "Käsivarren porosaamelaiset valittivat malminetsintäluvasta kansainväliseen TSS-komiteaan: Lätäsenolle väliaikainen malminetsintäkielto" ["Käsivar Reindeer Sami appeal mining permit to international TSS committee: temporary ban on exploration in Lätäseno"], 7 February 2022, <https://yle.fi/a/3-12302438> (in Finnish).

⁴⁶⁴ YLE, "Käsivarren porosaamelaiset valittivat malminetsintäluvasta kansainväliseen TSS-komiteaan: Lätäsenolle väliaikainen malminetsintäkielto" ["Käsivar Reindeer Sami appeal mining permit to international TSS committee: temporary ban on exploration in Lätäseno"], 7 February 2022, <https://yle.fi/a/3-12302438> (in Finnish).

⁴⁶⁵ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Views adopted by the Committee concerning communications 251/2022 and 289/2022, adopted 8 October 2024, UN Doc. E/C.12/76/D/251/2022.

⁴⁶⁶ UN Committee on the Rights of the Child, Views adopted by the committee concerning communication 172/2022, adopted 7 October 2024, UN Doc. CRC/C/97/D/172/2022.

⁴⁶⁷ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Views adopted by the Committee concerning communications 251/2022 and 289/2022, adopted 8 October 2024, UN Doc. E/C.12/76/D/251/2022, paras 14-17.

7.2.4 САМИЧУУДАД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ НӨЛӨӨЛӨЛ

ЯДАРЧ, УРАМ ХУГАРЧ БАЙНА

Финляндын хууль зүйн зохицуулалт хангалтгүй байгаагаас болж Касиварси дахь Сами цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон Сами парламент шүүхийн зүдэргээтэй процессийг туулах, НҮБ-ын Хүний эрхийн хороодод хандаж эрхээ хамгаалуулах шаардлагатай болсон.

Арван жил үргэлжилсэн тэмцэл, дахин давтан гомдол, нэхэмжлэл гаргасны дараа газар ашиглалтын асуудалд нөлөөлөх чадвар нь ихээхэн хязгаарлагдмал байгаа учир цаг хугацаа шаардсан энэхүү үйл явцад самичууд ядарч туйлдан, урам хугарч, бухимдаж байна.

Сами парламентийн Ерөнхийлөгч асан (2020-2023), одоогийн II Дэд ерөнхийлөгч Туомас Аслак Жуусо энэхүү уур бухимдлыг нэгтгэн дүгнэж ийнхүү хэлжээ:

«Энэ бүхэн төр засаг болон ГСГ-ын хайхрамжгүй байдлыг харуулж байна, тэд Сами парламент болон цаа бугын аж ахуйн хоршооны санаа бодлыг харгалзан үзэх шаардлагагүй гэж үздэг. Хэдийгээр бид асар их асар их хүч хөдөлмөр гаргаж, тэдэнд үүний [ашигт малтмалын хайгуул] нөлөөлөл, энэ бүхэн юунд хүргэж болохыг тайлбарласан ч бидний үзэл бодол эрх баригчдын анхаарлыг татахуйц хангалттай хүчтэй биш байна⁴⁶⁸».

2012 оноос хойш орон нутгийн цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид болон Сами парламент хайгуулын төслүүдийг эсэргүүцэх үйл ажиллагаанд ихээхэн хэмжээний хөрөнгө зарцуулсан байна. Касиварси дүүргийн дарга Жуха Торненсисийн тооцоолсноор хоршооноос зөвхөн шүүхтэй холбоотой үйл ажиллагаанд 100 гаруй мянган евро зарцуулсан байна.⁴⁶⁹ Хэдийгээр үүнээс шалтгаалан цаа бугын аж ахуйн хоршооны бусад бүх ажлуудыг хойш тавихад хүрсэн ч тэдэнд өөр сонголт байгаагүй гэв:

«Бид энд цаагаа бэлчээхийг хүсвэл ингэхээс [шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үйл явц] өөр арга байгаагүй. Бид энэ асуудлыг хөндөж тавиагүй бол тэдэнд [эрх баригчдын хувьд] та нар энэ талаар гомдол гаргаж байгаагүй шүү дээ гэж хэлэхэд амархан байх байсан л даа [...] Өөр зүйлд зарцуулах мөнгө байхгүй байсан ч үүнд [нэхэмжлэл гаргах үйл явц] зарахаас өөр аргагүй бөгөөд бусад бүх зүйл хоёрдугаар асуудалд тооцогдоно. Энэ бол бидний анхаарах ёстой хамгийн чухал зүйл юм».⁴⁷⁰

Мөнгө зарцуулахаас гадна орон нутгийн олон самичууд бичиг баримт унших, нэхэмжлэл гомдлоо бэлтгэх, шүүхийн үйл явцыг ажиглах болон өөрсдийн кэйсийн талаарх мэдлэгээ нэмэгдүүлэхэд зарцуулсан хугацааг тоолохын аргагүй юм.

“Касиварсид уурхай нээхгүй” хөдөлгөөний удирдагч Минна Наккалярви уг хөдөлгөөн болон кампанит ажил нь бараг бүтэн цагийн ажил шиг байсан талаар ингэж ярьжээ:

«Бид асар их хүчин чармайлт гаргаж, сэтгэл санаагаар ч туйлдаж гүйцлээ. Хамаг тамираа барсан, дахиад ч зовох л байх. Тиймээ, энэ бүхэнд зориулсан цаг хугацаа, хүчин чармайлтаа өөр зүйлд, тухайлбал, соёл, амьжиргаагаа авч үлдэх, дэлгэрүүлэхэд зориулж болох л байлаа.»⁴⁷¹

Хайгуулын үйл явцыг хянах, эсэргүүцэхэд зарцуулсан цаг хугацаа, нөөц, хүчин чармайлтаас нь үзэхэд нөөцөд авах болон бусад төлөвлөгөөнүүд анхнаасаа л самичуудад стресс үүсгэж, ирээдүйг нь тодорхойгүй болгосныг харж болохоор байна. “Цаасан дээрх уурхай”⁴⁷²-гаас

⁴⁶⁸ Interview in person with Tuomas Aslak Juuso, member of Gáijjoga siida and Käsivarsi reindeer herding cooperative, member of the board of Käsivarsi reindeer herding cooperative (2016-2027), member (2008-2011 and 2015-2027), president (2020-2023) and II Vice President (2016-2020 and 2024-2027) of Sámi Parliament in Finland, 16 April 2024.

⁴⁶⁹ Interview in person with Juha Tornensis, Gova-Labba siida, member and former Chief of District of Käsivarsi reindeer herding cooperative, 16 April 2024.

⁴⁷⁰ Interview in person with Juha Tornensis, Gova-Labba siida, member and former Chief of District of Käsivarsi reindeer herding cooperative, 16 April 2024.

⁴⁷¹ Interview online with Minna Pirit Ellen Näkkäläjärvi, Ergona siida, Käsivarsi reindeer herding cooperative, Activist in “No Mines to Käsivarsi” movement, 26 February 2024.

⁴⁷² Maija M. Lassila, Mapping mineral resources in a living land: Sámi mining resistance in Ochejohka, northern Finland, Geoforum 96 (2018) 1-9.

үүдэлтэй санаа зовнил, найдваргүй байдал нь орон нутгийн бүх самичууд, ялангуяа тухайн нутагт үлдэж, уламжлалт байдлаар үргэлжлүүлэн амьдрах эсэхээ шийдэх гэж буй залууст нөлөөлж байна. Хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн уурхайн болон бусад үйлдвэрлэлтэй холбоотой тодорхойгүй байдал нь залуу самичуудыг өөр ажил мэргэжил сонгоход хүргэж, улмаар төрсөн нутгаа орхиход хүргэж болзошгүй юм. Жуха Торненсисийн хэлснээр: “Цаа буга малладаг настайчууд намайг амьд байхад уурхай ажиллахгүй байх гэж бодож, өөрсдийгөө тайвшруулж болох л юм. Ийм тодорхойгүй байдал нь залуу хүмүүст илүү ихээр нөлөөлөх байх даа.”⁴⁷³

САМИЧУУДЫН СОЁЛ, АМЬЖИРГААНД ҮЗҮҮЛЖ БҮЙ БОДИТ ХОР УРШИГ

Самичууд болон тэдний парламент ашигт малтмалын хайгуулын үйл ажиллагаа цаа бугыг үргээж, мал аж ахуй эрхлэхэд нь шууд сөрөг нөлөө үзүүлж байна⁴⁷⁴ гэж үздэг ч эрх баригчид болон шүүхээс уг нөлөөллийг төдийлөн хор хөнөөлтэй гэж үзэхгүй байна. Сами парламентын Ерөнхийлөгч асан (2020-2023), одоогийн II Дэд ерөнхийлөгч Туомас Аслак Жуусо энэхүү тайланд зориулж өгсөн ярилцлагадаа Финляндын эрх баригчдын Сами соёл, амьжиргаагаа хэрхэн залгуулдаг талаарх мэдлэг дутмаг байгаа талаар ийнхүү хэлсэн юм:

«[Тусгай зөвшөөрөл олгох үйл явц]-ыг зөвхөн үйл ажиллагаа явуулж буй газрын хэмжээгээр л сэтгээд байдаг. Өрөмдлөг хийх, хайгуулын талбай тийш чиглэсэн машин тэрэгний хөдөлгөөн цаа бугад болон цаа бэлчээрлэхэд яаж нөлөөлөх талаар боддоггүй.»⁴⁷⁵

Цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид энэ бүхэн орон нутгийн амар тайван байдалд түрхэн хугацаанд нөлөөлж байгаа ч цаа бугын зан төлөвт байнгын өөрчлөлт оруулах вий хэмээн эмээж байна. Жишээ нь, хайгуулын үйл ажиллагаанаас шалтгаалан өвлийн бэлчээрийн тодорхой газрыг ашиглаж боломжгүй болсноос малчид цаа бугаа тэжээх шаардлагатай болвол цаа нэмэлт тэжээлд хурдан хугацаанд дасан зохицох шаардлагатай болно. Хэдэн жилийн дараа хайгуулын үйл ажиллагаа зогсвол нэмэлт тэжээлд дассан цаа буцаад байгальд бэлчээрлэхэд бэрхшээлтэй байх болно. Касиварсид одоо ч цаа бугыг голчлон байгалийн бэлчээрт хариулж байгаа бөгөөд орон нутгийн цаа бугын аж ахуйн маллагааг бүрмөсөн өөрчилж болзошгүй юм.

Туомас Аслак Жуусогийн хэлснээр шүүх засаглалынхны Сами соёл, амьжиргааны талаарх мэдлэг, ойлголт дутмаг байдал нь самичууд шударга ёсыг тогтооход хүндрэл учруулж болзошгүй юм:

«Захиргааны Дээд шүүхийн шүүгчид орон нутгийн амьдралыг сайн мэдэхгүй байна. Бидний баримт бичигтэй танилцаж буй хүн хуулийн сургуулийн зэрэгтэй шүүгч хүн гэдгийг харгалзан үзвэл, тухайлбал, 100 га газрын тал хувь нь цастай, тал нь цасгүй байхад цаа бугын аж ахуйд ямар нөлөө үзүүлдгийг хэзээ ч бодож үзэж байгаагүй хүнд бид санаагаа ойлгуулахад бэрхтэй. Хөөрхий шүүгч асуудал үүсгээд байгаа хайгуулын төслүүдийн цаа бугын аж ахуйд үзүүлж буй бодит нөлөөлөл, сорилтыг хэрхэн ойлгох билээ дээ?.»⁴⁷⁶

Финляндын эрх баригчид болон шүүх сиيدا систем, түүний тогтсон уламжлал, заншлын хуулийг хүлээн зөвшөөрдөггүй, ойлгодоггүй. Үүнээс болж сиيداг бэлчээрийн газартай холбоотой шийдвэр гаргах үйл явцад эрх эзэмшигч, үгүй ядаж оролцогч тал гэж хүлээн зөвшөөрөхгүй байдалд хүргэдэг. Лапландын Их сургуулийн докторын дараах хөтөлбөрийн судлаач, Сами цаа

⁴⁷³ Interview in person with Juha Tornensis, Gova-Labba siida, member and former Chief of District of Käsivarsi reindeer herding cooperative, 16 April 2024.

⁴⁷⁴ Leena Heinämäki, Saamelaiden alkuperäiskansoikeudet ja saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointi YVA-lain mukaisesti menetellyssä [“The rights of the Sámi as an Indigenous People and impact assessment concerning the Sámi culture in a procedure under the Act on Environmental Impact Assessment Procedure”], 26 January 2023, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-219-8>; Publications of the Ministry of the Environment 2023:2, p. 166 (in Finnish); Finland, Mining Act, 621/2011; amendments up to 573/2023 included (previously cited).

⁴⁷⁵ Interview in person with Tuomas Aslak Juuso, member of Gáijjoga siida and Käsivarsi reindeer herding cooperative, member of the board of Käsivarsi reindeer herding cooperative (2016-2027), member (2008-2011 and 2015-2027), president (2020-2023) and II Vice President (2016-2020 and 2024-2027) of Sámi Parliament in Finland, 16 April 2024.

⁴⁷⁶ Interview in person with Tuomas Aslak Juuso, member of Gáijjoga siida and Käsivarsi reindeer herding cooperative, member of the board of Käsivarsi reindeer herding cooperative (2016-2027), member (2008-2011 and 2015-2027), president (2020-2023) and II Vice President (2016-2020 and 2024-2027) of Sámi Parliament in Finland, 16 April 2024.

бугын аж ахуйтай холбоотой хууль, эрх зүйн зарчмуудын талаар мэргэшсэн, мөн цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг Анне-Мариа Магга энэ талаар ингэж тайлбарлав:

«Одоогоор Финляндийн сида системийг хуулиар хүлээн зөвшөөрөөгүй. Эрх баригчид болон шүүхээс шийдвэр гаргахдаа сидаг харгалзан үзэх үүрэг хүлээдэггүй. Энэ нь хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг цаа бугын хоршооны байр сууринаас, тэр хэмжээнд нь авч үзнэ гэсэн үг юм. Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбай нь газрын зураг дээр бага харагдаж болох хэдий ч тодорхой сидагийн бэлчээрийн талбайн талыг ч хамарч болох юм. Миний бодлоор хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг олгохдоо цаа бугын аж ахуй эрхлэх хоршооны хүрээнд авч үздэг учир зөвшөөрөл авахад хялбар байдаг.»⁴⁷⁷

Газар ашиглалтад үзүүлэх нөлөөллийг цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг дүүргийн хэмжээнд бүтнээр нь авч үзвэл бага санагдаж болох хэдий ч нөлөөлөлд хамгийн их өртсөн сида бэлчээрийн газрынхаа нэлээд хэсгийг алдаж болзошгүй.

Касиварсийн хэрэг шүүхэд очоод дууссан ч уг маргаан нь зөвхөн шүүхийн бус басхүү онтологийн шинжтэй гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй: Самичууд зөвхөн эрх баригчдын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн шийдвэрийг эсэргүүцээд зогсохгүй өөрсдийн болон компаниудын тухайн газрыг “ашигт малтмалын боломжит нөөц газар” хэмээх тодорхойлж байгаатай маргаж байгаа юм. Тэд энэ газар нутаг нь цаа бугын хувьд болон Сами соёл, амьжиргаа оршин тогтоход хэр чухал болохыг ойлгож, үнэлэх бусад арга замуудыг илэрхийлсэн орон нутгийн, Уугуул самичуудын мэдлэгт анхаарлаа хандуулж болох байсан.⁴⁷⁸

Ярилцлага хийсэн хүмүүсийн хэлснээс дүгнэж үзэхэд, тэд Касиварси нутагт үе уламжлан амьдарч ирсэн газар нутаг, амьжиргаагаа хамгаалах тэмцэлдээ туйлдаж байгаа ч өөр арга байхгүй. Бууж өгвөл бэлчээрийн газраа төдийгүй Сами цаа бугын аж ахуйтай холбоотой уламжлалт соёл, хэл, мэдлэгээ алдахад хүрнэ.

Цаа буга маллагч, идэвхтэн Минна Наккаларви олон самичуудын санаа зовж буй асуудлыг тоймлон ингэж хэлжээ:

«Асуудалд ийм бодлогогүй хандаж байгаад би санаа зовж байна – бидний амьдарч байгаа энэ нутаг, цэвэр усанд ямар нөлөө үзүүлэх бол? Усаа бохирдуулаад, байгалаа сүйтгэчихвэл ямар ч их мөнгө байлаа гээд буцаан сэргээж чадахгүй шүү дээ. [...] Энэ бол миний санаа зовж байгаа хамгийн том асуудал. Дараагийн асуудал бол бидний амьжиргаа үгүй болж мэдэхээр байна. Амьжиргаагаа алдвал Самигийн соёл, амьдралын хэв маяг ч байхгүй болно».⁴⁷⁹

⁴⁷⁷ On mining disputes as ontological struggles see Maija M. Lassila, Mapping mineral resources in a living land: Sámi mining resistance in Ochejohka, northern Finland, *Geoforum* 96 (2018) 1-9.

⁴⁷⁸ On mining disputes as ontological struggles see Maija M. Lassila, Mapping mineral resources in a living land: Sámi mining resistance in Ochejohka, northern Finland, *Geoforum* 96 (2018) 1-9.

⁴⁷⁹ Interview online with Minna Pirit Ellen Näkkäläjäarvi, Ergona siida, Käsivarsi reindeer herding cooperative, Activist in “No Mines to Käsivarsi” movement, 26 February 2024.

8. ДҮГНЭЛТ

Саамми дах уур амьсгалын шилжилтийн нэгэн хэсэг болох чухал түүхий эд олборлох, сэргээгдэх эрчим хүчний төслүүд хэрэгжүүлэх, холбогдох бусад үйл ажиллагаа явуулах улс орнуудын болон компаниудын сонирхол өсөн нэмэгдэж байгаа нь Норвеги, Швед, Финлянд улсуудын Уугуул Сами иргэдэд тулгарч буй бэрхшээлийг улам бүр хүндрүүлж байна. Энэ нь самичуудын Уугуул хүмүүсийн хувьд эрхээ эдлэхэд нь сөрөг үр нөлөөлөл үзүүлж байна. Олон зууны турш Сами ард түмний уламжлан амьдарч ирсэн газар нутаг, нөөц баялагт халдаж, эрхийг нь зөрчиж иржээ.⁴⁸⁰ Үүний сацуу, цаа буга маллах болон уламжлалт бусад амьжиргаа нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөгөөр өндөр хэм, тогтворгүй цаг агаарын нөлөөлөлд улам ихээр өртөх боллоо.⁴⁸¹ Сами ард түмэн, тэдний соёлд нүүрэлж буй энэхүү давхар дарамтыг харгалзан үзээд Скандинавын орнууд самичуудаас зөвшөөрөл авах тухай шинэ хууль тогтоомж батлан гаргах, нэгдэн орсон хүний эрхийн олон улсын гэрээ, стандартуудын дагуу хүлээсэн үүргээ үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

Олон улсын эрх зүйд улс орнуудын санал болгож буй арга хэмжээ, төсөл нь Уугуул хүмүүсийн амьдрал, газар, нутаг дэвсгэр, нөөцөд шууд нөлөө үзүүлэх магадлалтай бол тэд зөвшөөрлөө түдгэлзүүлэх нь шийдвэрлэх хүчин зүйл гэж үзэх шаардлага тавигддаг. УИЭТТ-ийн 32.2-р зүйлд улс орнууд Уугуул хүмүүсийн газар, нутаг дэвсгэр, бусад нөөцөд нөлөө үзүүлэх аливаа төслийг баталгаажуулахаас өмнө, ялангуяа ашигт малтмал, ус, бусад нөөцийг ашиглахтай холбоотойгоор ЧУМЗ авахын тулд Уугуул хүмүүстэй зөвлөлдөх, хамтран ажиллах ёстой гэж заасан байдаг. ЧУМЗ нь Скандинавын орнуудын нэгдэн орсон АҮАҮБХУТК, ЭЗНСЭОУП, ИУТЭОУП зэрэг НҮБ-ын хүний эрхийн хэд хэдэн гол конвенцуудад тусгалаа олсон.

Энэхүү тайланг бэлтгэхийн тулд хийсэн Финлянд, Швед, Норвеги улсуудын хууль тогтоомжийн нарийвчилсан судалгаанаас үзэхэд эдгээр гурван улсын хууль зүйн системд салхины эрчим хүч, уул уурхай зэрэг газар ашиглалтын төслүүдийг хэрэгжүүлж эхлэхийн өмнө шийдвэр гаргагчдыг Самигийн төлөөллийн байгууллагуудаас ЧУМЗ авахыг үүрэг болгосон хамгаалалт дутмаг бөгөөд энэ нь Уугуул хүмүүсийн эрхэд ноцтой сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй байна. Хэдийгээр эдгээр улс самичуудын төлөөлөгчидтэй зөвлөлдөх, хэлэлцээр хийхийг үүрэг болгосон хуультай боловч энэ нь олон улсын хүний эрхийн хуультай харьцуулахад хэт явцуу зохицуулалттай байна.

Нэр бүхий гурван улс Сами ард иргэдийн төлөөлөгчидтэй үр дүнтэй, утга учиртай зөвлөлдөхөд шаардлагатай нөөцийг баталгаатай бий болгож чадахгүй байна. Нэмж дурдахад, эдгээр улсууд шийдвэр гаргагчдаас бодлогын түвшинд, мөн тодорхой нэг тохиолдлын хувьд самичуудын уламжлалт мэдлэгийг шийдвэр гаргах үйл явцтай уялдуулахыг шаарддаггүй бөгөөд ийм шаардлагыг тодорхой журамлаагүй, эсвэл тууштай хэрэгжүүлдэггүй. Түүнчлэн, Финлянд болон Швед улсууд олон улсын эрх зүй дэх үндсэн шалгуур болох зөвлөлдөх үйл явцын үед самичуудаас зөвшөөрөл авах шаардлагыг хэрэгжүүлэхгүй байна. Эдгээр хоёр улсын хуулийн тогтолцоонд шийдвэр гаргах явцад Уугуул хүмүүсийн эрхийг хэрхэн хамгаалах тухай зохицуулалт байхгүй.

⁴⁸⁰ Kukka Ranta & Jaana Kanninen, Vastatuuleen – Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta [“In the headwind. Forced assimilation of Sámi in Finland”], S&S 2019 (in Finnish); The Parliament of Norway (The Storting), Report of the Truth and Reconciliation Commission of Norway: English summary, 2023; Sámi Parliament of Sweden, Förberedelser inför en sanningskommission om statens övergrepp mot det samiska folket [“Preparations for a Truth Commission on the State’s Abuse of the Sámi People”], 2021, https://www.sametinget.se/rapport_sanningskommission (in Swedish).

⁴⁸¹ Saami Council, Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward, 2023, <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/samiclimate-report>

Тайланд дурдагдсан газар ашиглалтын маргаан бүхий гурван кэйс судалгаа нь Сами ард түмний соёлд нөлөөлөх асуудлаар утга учиртай оролцоо, үр дүнтэй зөвлөлдөх эрхийг дотоодын хууль тогтоомжоор хамгаалаагүй учир нөлөөлөлд өртсөн Сами иргэд шүүх эсвэл олон улсын хүний эрхийн байгууллагуудад гомдол гаргах замаар соёл, амьжиргаагаа хамгаалахаас өөр аргагүй болсныг харуулж байна. Олон жил үргэлжилсэн зүдэргээтэй шүүхийн процесс нь асар их хүчин чармайлт, санхүүгийн нөөц шаарддаг ба Сами ард түмний Уугуул соёлоо хадгалах, хөгжүүлэх боломжид саад учруулж болзошгүй юм.

Кэйс судалгаанууд нь мөн нөлөөлөлд өртсөн самичуудад тулгарч буй эрх мэдлийн болон шударга ёсны тэнцвэргүй байдлыг онцолсон. Бие даасан байгууллагууд нь энэхүү гурван кэйсийн бүгдэд нь хүний эрхийн зөрчил илэрсэн нь Уугуул хүмүүстэй зөвлөлдөх болон ЧУМЗ авах эрх нь үндсэн болон процессийн хамгаалалтыг хангах, хүний эрхийн болзошгүй зөрчлийг эрт шатанд нь илрүүлж, урьдчилан сэргийлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг болохыг харууллаа. Эдгээр кэйсүүд бүгд эцсийн дүндээ самичууд өөрсдийн өв соёлоо үр хүүхдүүддээ өвлүүлэн үлдээхийн тулд хувь хүнээс ихээхэн төлөөс шаардсан, эрхээ хамгаалахын төлөөх тэмцэл хийж байгааг харуулж байна.

ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ШИЛЖИЛТИЙГ ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХҮНДЭТГЭСЭН АРГА ЗАМААР ХИЙХ ЁСТОЙ

Энэхүү тайланг бэлтгэж байх үед манай дэлхийн хэм түүхэн дэх хамгийн өндөр түвшиндөө хүрч, цельсийн 1.5 хэмийн хязгаарт дөхөж очсон байна.⁴⁸² Уур амьсгалын хямрал улам бүр нэмэгдэж байгаатай холбоотойгоор улс орнууд хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах зохих арга хэмжээ авснаар уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх үүрэгтэй.

Уур амьсгалын хямралыг даван туулахын тулд эдийн засаг дах нүүрстөрөгчийн нөлөөллийг арилгах нь чухал юм. Норвеги, Швед, Финлянд зэрэг аж үйлдвэржсэн, чинээлэг улс орнууд хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, малтмал түлшийг аль болох богино хугацаанд халах үйл хэрэгт өндөр үүрэг хариуцлага хүлээдэг. Түүнчлэн малтмал түлшнийг халах шилжилт нь хүний эрхэд нийцсэн, шударга үйл хэрэг байх ёстойг анхаарах ёстой. Тогтвортой эрчим хүчний шилжилт нь малтмал түлшний эдийн засаг дах тэгш бус байдал, хүний эрхийн зөрчлийг давтахгүйгээр, илүү тэгш эрхтэй нийгэм рүү чиглэх ёстой юм. Уур амьсгалын хямралыг илүү шударга, тогтвортой байдлаар шийдвэрлэхийн тулд уур амьсгалтай холбоотой бүхий л арга хэмжээ, шинэ эрчим хүчний хөгжлийн гол цөмд хүний эрхийн үүрэг хариуцлагыг хүндэтгэх, биелүүлэхийг шаарддаг.

Норвеги, Швед, Финлянд улсууд харах өнцгөө өөрчилж, олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа биелүүлж, Сами ард иргэдийн эрхийг хүндэтгэж, хамгаалж, хангах ёстой. Сами ард түмнийг уур амьсгалын өөрчлөлтийн хор хөнөөлтэй үр дагаврын хохирогч хэмээн үзэж, тэдний болон тэдний хамтын эрхийг хамгаалах нь саад бэрхшээл бус уур амьсгалын шийдлийн нэгэн хэсэг байж болохыг ойлгох нь илүү таатай өөрчлөлт байж болох юм. Энэ нь самичуудын төлөөлөгчид болон байгаль орчныг хамгаалах, тогтвортой байдлыг хангах Самигийн уламжлалт мэдлэг нь Уугуул хүмүүс болохын хувьд тэдний амьдрал, эрх, соёлд нөлөөлөх асуудлаар бүхий л түвшинд шийдвэр гаргахад чиглүүлэг болно гэсэн үг юм.

⁴⁸² Copernicus, 2023 is the hottest year on record, with global temperatures close to the 1.5-degree limit, 9 January 2024, <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2023-hottest-year-record>

9. ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү тайланд дурдагдсан гол үр дүнд тулгуурлан Эмнести Интернэшнл болон Самигийн Зөвлөлөөс Швед, Финлянд, Норвеги улсын Засгийн газруудыг олон улсын хүний эрхийн байгууллагуудаас Уугуул хүмүүсийн эрхийн асуудлаар гаргасан холбогдох зөвлөмжүүдэд тусгагдсан үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхийг шаардаж байна.

Уур амьсгалын хямралын үед хүний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангахын тулд эдгээр гурван улс малтмал түлшний үйлдвэрлэл, хэрэглээг аль болох хурдан хугацаанд зогсоох үүрэг хүлээсэн. Эрчим хүчний шилжилт нь хүний эрхийн тогтвортой байдлыг хангахын тулд гурван улс дараах арга хэмжээг авах шаардлагатай:

9.1 НОРВЕГИ, ШВЕД БОЛОН ФИНЛЯНД УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРУУДАД

- Сами ард түмнийг хуулийн дагуу хүлээн зөвшөөрөх эрх зүйн орчныг яаралтай бүрдүүлж, Сами ард түмэнтэй бүрэн дүүрэн зөвлөлдөж, хамтран ажиллах, Уугуул хүмүүсийн хувьд тэдний соёлын эрхээ эдлэхэд нөлөөлж болзошгүй төслүүдэд ЧУМЗ авахыг үүрэг болгосон хууль тогтоомжийг батлах;
- Уур амьсгал, эрчим хүчний шилжилттэй холбоотой үйл ажиллагааны бүх түвшинд шийдвэр гаргахдаа Сами ард түмний эрхийг хүндэтгэж, тэдний үнэт зүйлс, үзэл бодол, уламжлалт мэдлэгийг тусгах арга хэмжээг авах;
- Саапмид хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн газар ашиглалтын бүх төслийн санаачлагчид самичуудын төлөөлөгчидтэй зөвлөлдөж, тэднээс ЧУМЗ авах. Уул уурхай, эрчим хүчний салбарт газар ашиглах ямар ч үйл ажиллагаа нөлөөлөлд өртсөн самичуудаас ЧУМЗ авахгүйгээр хэрэгжихгүй байх;
- Нөлөөлөлд өртсөн Сами иргэдээс илэрхийлсэн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн хуулийн болон техникийн зөвлөгөө, чадавх бэхжүүлэх үйл ажиллагааны санхүүжилтийг шийдвэрлэх зэргээр зөвлөлдөх үйл явцад самичуудын төлөөлөгчдөд шаардлагатай нөөцийг хангалттай хэмжээгээр олгох;
- УИЭТТ-ийн 46 дугаар зүйлд заасан онцгой нөхцөл байдлын хүрээнд Уугуул хүмүүсийн эрхийг хязгаарлах аливаа шийдвэртэй холбоотойгоор үр ашиг хуваалцах, нөхөн төлбөр олгох дотоодын болон салбарын тодорхой механизмыг бий болгох;
- Сургалт өгөх болон бусад нөөц бололцоогоор дамжуулан орон нутгийн, бүс нутгийн болон үндэсний түвшинд, мөн шүүхийн тогтолцоонд Сами ард түмний эрхэд нөлөөлж болзошгүй шийдвэр гаргагчид, албан тушаалтнууд Сами соёл, амьжиргаа болон тухайн улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагын талаар хангалттай мэдлэгтэй байх явдлыг баталгаажуулах;
- Сами ард түмэн болон Уугуул хүмүүсийн мэдлэг нь уур амьсгалын өөрчлөлт, шилжилт, дасан зохицох асуудлыг шийдвэрлэх ард иргэдийн нийтлэг шийдлийн нэг хэсэг болох талаар олон нийтийн дунд, сургуулиудад мэдлэг, ойлголт түгээх;
- УИЭТТ-ийг хэрэгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр батлах зэрэг болно.

9.2 НОРВЕГИ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ

Сами бүс нутгийн газар ашиглалт дах гадны оролцоонд холбогдох ерөнхий зөвлөмж:

- Самичуудын уламжлалт мэдлэгийг багтаасан бүрэн, бие даасан Байгаль орчин, Нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх үүргийг бий болгох;
- Сами иргэдийн соёлын болон амьжиргааны эрхийг хамгаалах зорилгоор ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлийн үнэлгээг хийх журмыг боловсруулах;
- Сами соёлын байгальтай холбоотой үндэс суурийг бэхжүүлэхийн тулд Сами хүмүүсийн бүрэн, үр дүнтэй оролцоо бүхий Саапмигийн газар болон нөөцийн хяналтыг бий болгох;
- Шүүхийн шийдвэр гарахаас өмнө төсөл хэрэгжүүлэгчдэд барилгын ажлын урьдчилсан зөвшөөрөл олгохоо зогсоох;

Сами бүс нутагт хэрэгжих салхины эрчим хүчний төслүүдийн тухайд өгөх зөвлөмжүүд:

- Салхины эрчим хүчний үйл ажиллагааны самичуудийн газар нутаг, амьжиргаа, амьдралд үзүүлэх хуримтлагдах нөлөөллийн талаар судалгаа хийх, дэмжлэг үзүүлэх;
- Фосений салхины цахилгаан станцын хувьд:
 - Ирээдүйд гарч болзошгүй хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх сургамж, зөвлөмжийг тодорхойлохын тулд хараат бус хяналт шалгалтын ажлыг санаачлан хэрэгжүүлэх;
 - Хүний эрхийн зөрчлийг арилгах арга хэмжээний нэг хэсэг болох Хойд болон Өмнөд Фосений сижитэгийн өвлийн бэлчээрийн газрыг сольж өгөх ажилд яаралтай эргэн хяналт хийх;
 - Хойд болон Өмнөд Фосений сижитэгийн үлдсэн бэлчээрийн газрын хамгаалалтыг нэмэгдүүлж, ЧУМЗ аваагүй бол цаашид газарт халдах явдлыг хориглох;
 - Фовсен Нжааркед нөлөөлөлд өртсөн самичуудын ЧУМЗ-гүйгээр салхины эрчим хүчний хөгжүүлэлтийн талаар ямар нэгэн төлөвлөлт цаашид хийхгүй байх зэрэг болно.

9.3 ШВЕД УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ

Швед улсын Сами иргэдийн тухайд өгөх ерөнхий зөвлөмж:

- Сами иргэдтэй бүрэн зөвлөлдөх, хамтран ажиллах, хууль тогтоомжийн шинэчлэлийг яаралтай эхлүүлэх, тухайлбал:
 - Уул уурхай, ойн аж ахуй, сэргээгдэх эрчим хүч, дэд бүтэц, аялал жуулчлал зэрэг газар ашиглалтын өрсөлдөөнтэй үйл ажиллагаатай холбоотойгоор Үндсэн хууль болон дотоодын бусад хууль тогтоомжуудад Уугуул хүмүүсийн статусыг зохих байдлаар тусгах;
 - Ашигт малтмал ашиглалт зэрэг Сами иргэдийн эрхэд нөлөөлж болзошгүй хууль тогтоомж нь олон улсын хууль, стандартын дагуу ЧУМЗ авахыг шаардаж байгаа эсэхийг шалгах;
 - Самичуудын төлөөллийн байгууллагуудтай хийх бүхий л зөвлөлдөх үйл явцын үндэс суурь нь сайн санаагаар зөвшөөрөл авах, зөвшилцөлд хүрэх

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ "НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ" ҮҮ?
ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛД ҮНДЭСЛЭСЭН ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧУМЗ) АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ,
ШИНЭ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УГУУЛ САМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА
БОЛОН СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ УЧРУУЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

явдал гэдэгт анхаарах, үүнд олон улсын хууль тогтоомж, стандартын дагуу Уугуул хүмүүсийн эрх, тэдний зөвшөөрлөө түдгэлзүүлэх боломжийг шийдвэр гаргахад хэрхэн зохих ёсоор тусгах талаар тодорхой зааварчилгаа өгөх асуудал багтана;⁴⁸³

- o Уул уурхай, ойн аж ахуй, сэргээгдэх эрчим хүч болон бусад газар ашиглалтын бие даасан төслийн саналуудын хуримтлагдах нөлөөлөл, хүний эрхийн нөлөөллийг цогц байдлаар үнэлэх журмыг тогтоох;
 - o Төслүүдийн үйл ажиллагааны нөлөөлөлд өртсөн бүх самичуудыг Уугуул эрх эзэмшигчид хэмээн хүлээн зөвшөөрч, газар ашиглалтын үйл явцад хууль ёсны байр суурьтай байх боломжийг олгох;
 - o Швед улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүргийг зөрчсөн хэмээн тогтоогдсон шийдвэр нэг бүрийг автоматаар хянан үзэхийг шийдвэр гаргагчдаас шаардах;⁴⁸⁴
 - o Хүний эрхийн зөрчлийг шийдвэрлэх, нөхөн төлбөр олгох, төр, хувийн хэвшлийн оролцогч талуудад хариуцлага хүлээлгэдэг, заавал биелэгдэх дүгнэлт бүхий гомдол хянан шийдвэрлэх механизмыг бий болгох замаар зөрчигдсөн эрхийг сэргээх;
- Европын Холбооны ЧТЭТХ-ийг Швед улсын хүний эрхийн хууль, стандарт зэрэг олон улсын баримт бичгээр хүлээсэн бусад үүргийн дагуу бүрэн хэрэгжүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавих (учир нь ЕХ-ны хууль тогтоомж нь Швед улсын олон улсын үүрэг хариуцлагыг багасгадаггүй, мөн давамгайл шинжтэй үйлчилдэггүй);
 - Шведийн Саапми дах Сами ард түмний соёлоо хадгалах, хөгжүүлэх чадварт нөлөөлж болзошгүй төр, хувийн хэвшлийн зан үйлийн хуримтлагдах нөлөөллийг цогцоор нь хянадаг бие даасан механизмыг бий болгох;
 - Шведийн дотоодын хууль тогтоомж тус улсын нэгдэн орсон АҮАҮБХУТК, ЭЗНСЭОУП, ИУТЭОУП зэрэг олон улсын хүний эрхийн гол баримт бичгүүдтэй нийцэж байгаа эсэхийг Засгийн газрын хяналтанд оруулж, Шведийн хууль тогтоомжийг эдгээр баримт бичгүүдтэй нийцүүлэхэд шаардлагатай арга хэмжээг авах;
 - ОУХБ-ын 1989 оны Уугуул хүмүүсийн болон Омгийн ард түмний тухай (169 дүгээр) конвенцид нэгдэн орж, соёрхон батлах;

Роннбахын никелийн уурхайн кэйсийн хувьд өгөх зөвлөмж:

- АҮАҮБХУХ-ны зөвлөмжийг харгалзан, одоогийн болон ирээдүйд гарч болзошгүй хүний эрхийг зөрчлийг зогсоох, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор ЧУМЗ-ийн үйл явцын дараа Роннбахен К №1-3 уурхайн концессийг үр дүнтэйгээр хянан үзэхийг Уул уурхайн Хяналтын газарт үүрэг болгох, үүний тулд шаардлагатай хуулиудад нэмэлт өөрчлөлтийг яаралтай хийх;⁴⁸⁵
- Нөлөөлөлд өртсөн бүх Сами эрх эзэмшигчдийн эрхийн зөрчлийг арилгах;
- Үүнтэй төстэй хэргүүдэд ирээдүйд гарч болзошгүй хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх шаардлагатай арга хэмжээг тодорхойлохын тулд Роннбахын кэйст зориулан бие даасан хяналт шалгалт явуулах зэрэг болно.

⁴⁸³ See UNDRIP (previously cited), Article 46(2).

⁴⁸⁴ See Sweden, Aliens Act (2005:716) (previously cited), Chapter 5, Section 4.

⁴⁸⁵ See CERD, UN Doc. CERD/C/102/D/54/2013 (previously cited), para. 8.

9.4 ФИНЛЯНД УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ

- Сами парламентийн тухай хуулийг шинэчлэх, үүнд хуулийн 9-р хэсэгт заасны дагуу ЧУМЗ авахын тулд самичуудын төлөөллийн байгууллагуудтай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах төрийн үүргийг тусгах;
- ЧУМЗ авахын тулд утга учиртай зөвлөлдөх, мөн Сами соёлд үзүүлэх хуримтлагдах нөлөөллийг үнэлэх үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгохын тулд (38-р зүйлд заасны дагуу) Уул уурхайн тухай хуулийг шинэчлэх;
- ОУХБ-ын 1989 оны Уугуул хүмүүсийн болон Омгийн ард түмний тухай (169 дүгээр) конвенцид нэгдэн орж, соёрхон батлах;
- ЕХ-ны ЧТЭТХ-ийг хэрэгжүүлэх нь Финляндын хүний эрхийн хууль, стандарт зэрэг олон улсын эрх зүйн бусад баримт бичгүүдээр хүлээсэн үүрэг хариуцлагатай нийцэж байгаа эсэхийг нягтлах;
- Самичуудын төлөөллийн байгууллагуудтай хийх бүх зөвлөлдөх үйл явцын үндэс суурь нь сайн санаагаар зөвшөөрөл авах, зөвшилцөлд хүрэх явдал гэдэгт анхаарах, үүнд олон улсын хууль тогтоомж, стандартын дагуу Уугуул хүмүүсийн эрх, тэдний зөвшөөрлөө түдгэлзүүлэх боломжийг шийдвэр гаргахад хэрхэн зохих ёсоор тусгах талаар тодорхой зааварчилгаа өгөх асуудал хамаарна.

10. ХАВСРАЛТ

ЗАСГИЙН ГАЗРУУД БОЛОН КОМПАНИУДААС ИРҮҮЛСЭН ХАРИУНЫ ТОЙМ

Эмнести Интернэшнл болон Саамигийн Зөвлөлөөс Норвег, Швед, Финлянд улсуудын холбогдох яамд, мөн энэхүү тайланд дурдагдсан компаниуд руу өөрсдийн судалгааны үр дүнгийн талаар мэдээлэл өгөх, мөн хариу өгөхийг хүссэн захидал илгээсэн юм. Нийтдээ есөн хариу хүлээн авснаас дөрөв нь яамдаас, тав нь компаниудаас ирсэн байв.

10.1 ЯАМДААС ИРҮҮЛСЭН ХАРИУНУУД

10.1.1 НОРВЕГИЙН ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ЯАМ

Эрчим хүчний яамнаас эрчим хүчтэй холбоотой асуудлаарх хариугаа доорх өгүүллийг хуваалцах байдлаар өгсөн ба үүнийг аливаа хэлбэрээр хянан үзэхгүй, тайлбар өгөхгүй байхаар шийджээ. Уг өгүүллийг дор иш татан оруулав.

Тус яамнаас бидний тайланд ямар нэгэн санал, тайлбар хийгээгүй бөгөөд зарим хэсэгтэй санал нийлэхгүй байх эрхтэй юм. Түүнчлэн, тэд Орон нутгийн захиргаа, Бүс нутгийн хөгжлийн яамнаас өгсөн саналыг дурдсан байв.

ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮДЭД ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОХ БОЛОН НЭХЭМЖЛЭЛ ГАРГАХ ПРОЦЕСС ХАНГАЛТГҮЙ БАЙГАА ТАЛААР

Норвег улсад хувийн болон төрийн өмчит аль ч хуулийн этгээд эрчим хүчний эрх бүхий байгууллагын нарийвчилсан журмын дагуу олгосон тусгай зөвшөөрөлгүйгээр эрчим хүчний байгууламж эзэмших, эрчим хүч үйлдвэрлэх үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй. Сами цаа бугын аж ахуй эрхлэгчид бэлчээрийн газрын өмчлөгч биш боловч газар ашиглах уламжлалт эрхтэй юм. Өмчийн эзний эрх 1950 оны 11 сарын 04-ний өдрийн "Хүний эрх, Үндсэн эрх чөлөөг хамгаалах тухай Конвенц"-ийн 1 дүгээр Протоколд заасны дагуу хамгаалагддаг боловч өмч хөрөнгөө ашиглах эрх нь Сами малчдын бэлчээрийн газраа ашиглах, цаа бугын аж ахуй эрхлэх үйл ажиллагаатай уялдаатайгаар хязгаарлагддаг. Эрчим хүчний шинэ эх үүсвэрийн байгууламж болон цахилгаан дамжуулах шугам барих хөгжлийн төслүүд нь өмчийн эзэн болон газар эзэмших эрх эзэмшигчдээс газар ашиглах эрх авах шаардлагыг бий болгодог. Эдгээр асуудлыг талуудын хоорондох гэрээгээр эв найртайгаар шийдвэрлэх, эсвэл холбогдох эрх бүхий байгууллагаас олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах замаар шийдвэрлэж болно.

Хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрөлтэй мөн зөвшөөрлийг цуцлах шийдвэр аль хэдийн гарснаас бусад тохиолдолд урьдчилсан байдлаар (зөвшөөрөл олгохын өмнөх/баримт бичгийн төсөлд хандах боломж) эзэмшилд авах шийдвэрийг ямар ч тохиолдолд гаргахгүй. Эрчим хүчтэй холбоотой асуудлаар цуцлах зөвшөөрөл авахын тулд концесс эзэмшигч нь Эрчим хүчний тухай хуулийн 3-1 дүгээр хэсэгт заасан хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрөл авах ёстой.

3-1 дүгээр хэсэгт заасныг хэрэгжүүлсний дараа тусгай зөвшөөрөл олгох шийдвэр нь захиргааны байгууллагаас гаргах нэмэлт шийдвэр юм. Энэхүү нэмэлт шийдвэрийн үндэслэл нь Эрчим

хүчний тухай хуулийн 1-2 дах хэсэгт заасны дагуу хуулийн зорилгод нийцсэн байх ёстой. Гэхдээ Эрчим хүчний тухай хуулийн дагуу гаргасан аливаа шийдвэр тухайн хуулийг орлох аливаа хууль тогтоомж, ялангуяа Хүний эрхийн тухай хуулийн 2,3 дугаар хэсэгт заасны дагуу Норвеги улсын нэгдэн орж, тус улсын хуулийн нэг хэсэг болгон дагаж мөрддөг, бусад хууль тогтоомжоос давуу үйлчлэх ИУТЭОУП болон бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөж болохгүй.

Захиргааны байгууллагын шийдвэр нь ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлд заасны дагуу Сами ард түмний эрхийг хамгаалахтай зөрчилдөж болохгүй. Эрчим хүчний яам болон Норвегийн Усны нөөц, Эрчим хүчний удирдах газар (УНЭХУГ) нь хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөн төслүүдийн Сами соёлд үзүүлэх хуримтлагдах нөлөөлөл, түүнчлэн 27 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хэд хэдэн кэйсд хийсэн судалгааны хууль зүйн үндэслэл, мөн ХЭХ-ноос гаргасан ерөнхий санал зөвлөмжийн дагуу нарийвчлан үнэлдэг.

Энэ нь эзэмшилд авах тухай урьдчилсан шийдвэрийг ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлд заасан Сами ард түмний эрхийг зөрчин олгож болохгүй гэсэн үг юм. Уг шийдвэрийг холбогдох эрх бүхий байгууллага сайтар хянан үзсэний дараа л олгоно. Эзэмшилд авах урьдчилсан шийдвэр нь чухал ач холбогдолтой төслүүд, түүний дотор үндэсний хэмжээний чухал дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтыг боломжит хугацаанд хэрэгжүүлэх явдлыг баталгаажуулах хууль зүйн чухал хэрэгсэл юм.

Эрчим хүчний үйлдвэрлэл, дамжуулалт зэрэг хөгжлийн төлөвлөлтийн нөлөөлөлд өртөж болзошгүй Самигийн ашиг сонирхол буюу эрх эзэмшигчид нь тусгай зөвшөөрөл олгохоос аль болох эрт шатанд зөвлөлдөх хууль ёсны эрхтэй юм. Хэрвээ зөвлөлдөх хууль ёсны журмыг дагаж мөрдөлгүйгээр тусгай зөвшөөрөл олгосон бол уг тусгай зөвшөөрлийг хүчингүйд тооцож болно.

Тусгай зөвшөөрөл, цуцлах зөвшөөрөл өгөх болон эзэмшилд авах урьдчилсан шийдвэрийн аль алины эсрэг шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болох ба тухайлбал, эдгээрийг хучин төгөлдөр бус гэж үзэн түр хугацаагаар хориглох шаардлага гаргаж болно.

ФОСЕНИЙ КЭЙСИЙН ТУХАЙД ӨГӨХ ЕРӨНХИЙ САНАЛ

2013 онд Норвегийн Газрын тос, Эрчим хүчний Яамнаас Фосен болон Сниллфордын бүсэд хэд хэдэн цахилгаан станц барих, ажиллуулахад Эрчим хүчний тухай хуульд заасны дагуу концесс олгосон бөгөөд үүнд Фосений цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг дүүргийн бэлчээрийн талбайд нөлөө үзүүлж буй Роан болон Сторхейан салхин цахилгаан станцууд багтсан.

Төсөл хэрэгжүүлэгчдэд тус бүс нутгийн газрыг дайчлан авах, эзэмшилд авах урьдчилсан шийдвэр олгогдсон байна. Фосен Винд болон цаа бугын аж ахуйн хооронд нөхөн төлбөрийн маргаан хуулийн хүрээнд өрнөж байх үед салхин цахилгаан станцуудыг барьсан. Хойд нутгийнхан эзэмшилд авах урьдчилсан зөвшөөрөл олгох, барилгын ажлын явцад нөхөн төлбөр олгох тохиролцоонд хүрч чадсан бол Өмнөд нутгийнхан эсэргүүцсэн. Өмнөд нутгийнхан төсөл хэрэгжүүлэгчийн эсрэг түр хугацаанд хориг тавиулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан боловч Дээд шүүх хүртэлх бүх шатанд хэрэгсэхгүй болгосон байна.

Гол асуудал нь салхин цахилгаан станцууд самичуудын цаа бугын аж ахуйд суурилсан соёлын эрхээ эдлэх боломжийг үгүй хийсэн эсэх асуудал юм. Дүүргийн болон Давж заалдах шатны шүүхийн аль аль нь концессийн шийдвэрийг хүчин төгөлдөр гэж үзэн, нөхөн төлбөр тогтоосон. Давж заалдах шатны шүүх үүнийг хүлээн авч, Сторхейа, Роан орчмын бүс цаа бугын бэлчээрээ бараг алдсан боловч өвлийн улиралд зарим сүргийг тэжээлээр хангахад зориулж нөхөн төлбөр олгосноор шийдвэрийг хэвээр хадгалах боломжтой гэж дүгнэсэн байна.

2021 оны 10 сарын 11-нд Дээд шүүхээс Фосен дах цаа бугын аж ахуйд олгох нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтоохтой холбоотой кэйсийг хүчингүй болгосон бөгөөд концесс болон дайчлан авах шийдвэрүүд нь цаа бугын эздийн соёлын эрхийг зөрчсөн тул хүчин төгөлдөр бус шийдвэр гэж үзжээ. Түүнчлэн Дээд шүүхээс концесстэй холбоотой эрхийн зөрчлийг арилгах арга хэмжээнүүд нь цаа бугын аж ахуйд нүүрлэж болзошгүй ноцтой сөрөг үр дагавраас сэргийлэхэд хангалтгүй байна гэсэн дүгнэлт хийжээ. Дээд шүүх салхин цахилгаан станцуудад юу тохиолдохыг

тодорхойлоогүй бөгөөд захиргааны байгууллагуудаас шийдвэр гаргах шаардлагатай. Иймд Засгийн газраас эдгээр шийдвэрүүдийг хэрхэн эргэн хянах явцыг тодорхой болгохоор ажиллаж эхэлжээ.

Фосенд цаа бугын аж ахуй эрхэлдэг Сами иргэдийн өмнө олон улсын хууль тогтоомжоор хүлээсэн үүргээ төр биелүүлэх ёстой гэдгийг Засгийн газраас байнга онцлон тэмдэглэсээр ирсэн юм. 2021 оны 12 сард Газрын тос, эрчим хүчний Яам цаа бугын аж ахуйн нөхөрлөл, Сами парламент болон салхин цахилгаан станцын төсөл хэрэгжүүлэгч компаниудад концессийн талаар дахин авч үзэх болсноо мэдэгдсэн. Концесстой холбоотой шийдвэрт өөрчлөлт оруулахын тулд хангалттай мэдээлэл, шинэчлэгдсэн мэдлэгийн бааз суурь шаардлагатай. Яамны зүгээс цаа бугын аж ахуйн нөхөрлөл, Сами парламенттай хэд хэдэн удаагийн зөвлөлдөх уулзалт хийжээ. Уг үйл явц нь сорилт ихтэй, хугацаа шаардсан ажил байв.

Хожим нь, 2023 оны хавар Яамны зүгээс эв найртайгаар шийдэлд хүрэх зорилгоор Фосений хэрэгт талуудын хооронд эвлэрүүлэн зуучлалын өөр нэгэн процессийг эхлүүлжээ. Эвлэрүүлэн зуучлалыг эвлэрүүлэн зуучлагч Матс Руланд, дүүргийн шүүхийн шүүгч Ханне Софи Билланд болон Сами малчин Том Лифелл нар удирдан явуулав. Энэ тохиолдолд энэ нь Норвегийн Хүний эрхийн Комиссийн мэдэгдсэнээр олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн маргаан шийдвэрлэх механизмд тооцогдох юм.

2023 оны 12 сарын 18-нд эвлэрүүлэн зуучлалын баг Өмнөд нутгийнхан болон Фосен Винд ДА компанийхан тохиролцоонд хүрсэн бол 2024 оны 03 сарын 06-нд Хойд нутгийнхан Роан Винд ДА компани хооронд тохиролцоонд хүрчээ. Талуудын хооронд байгуулсан гэрээнд ИУТЭОУП-ын 27 дугаар зүйлийн дагуу Фосен цаа бугын аж ахуйн дүүргийнхний эрхийг цаашид зөрчихгүй гэдэг заалт оруулсан байна.

Талуудын хоорондын тохиролцоонд үндэслэн Яамны зүгээс тусгай зөвшөөрлийг ямар нэг байдлаар буцаах үндэслэл байхгүй гэсэн дүгнэлт гаргасан тул уг үйл явцыг зогсоожээ.

БАЙГАЛЬ ОРЧИНД НӨЛӨӨЛӨХ БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТУХАЙД

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль тогтоомжид зааснаар төсөл хэрэгжүүлэгч нь үнэлгээний зардлыг хариуцдаг. Төсөл хэрэгжүүлэгчид үнэлгээ хийлгэхдээ ихэнхдээ байгаль орчны судалгаа хийдэг мэргэжилтнүүдтэй гэрээ байгуулж ажиллуулдаг. Төсөл хэрэгжүүлэгч үнэлгээг хэрхэн хийлгэхээс үл хамааран байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангасан байх ёстой.

Захиргааны байгууллагууд үнэлгээ хангалттай түвшинд хийгдсэн, тусгай зөвшөөрөл олгох процесст ашиглах боломжтой эсэхийг авч үзэх учиртай. Тухайн асуудлаар бусад оролцогч талуудын хийсэн үнэлгээг эрх бүхий байгууллагын шийдвэр гарахаас өмнө харгалзан үзэж болно. Скайдигаас Лебесби хооронд шинээр цахилгаан дамжуулах шугам барих төсөлд ийм тохиолдол саяхан гарсан ба эрх бүхий байгууллагаас нөлөөлөлд өртсөн Сами малчидтай уулзсаны дараа нөлөөллийн үнэлгээг хангалтгүй хэмээн үзэж, төсөл хэрэгжүүлэгчийг үнэлгээгээ шинэчлэн, сайжруулахыг шаардсан байна.

Тусгай зөвшөөрөл олгох тухай захиргааны байгууллагын шийдвэр гарсны дараа нөлөөлөлд өртсөн Сами нөхөрлөлийнхөн уг шийдвэрийн эсрэг дээд шатны захиргааны байгууллага, эсвэл Засгийн газарт гомдол гаргаж болно. Хэрвээ энэ нь амжилгүй болвол самичууд шүүхийн системээр дамжуулан хууль зүйн бусад арга хэмжээ авах боломжтой.

Төсөл хэрэгжүүлэгч нөхөн төлбөрийн хэмжээг шүүхээр тогтоолгохын тулд нөлөөлөлд өртсөн талыг шүүхэд дууддаг. Нөлөөлөлд өртсөн самичууд ч мөн төрийг шүүхэд өгөх боломжтой. Сүүлийн хувилбар ховор боловч хэрэглэх боломжтой юм.

10.1.2 НОРВЕГИЙН ОРОН НУТГИЙН УДИРДЛАГА БА БҮС НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН ЯАМ

Хянан үзэж, засвар оруулсан зарим нэгэн алдаатай мэдээллийн талаарх тэмдэглэлээс гадна Яамны зүгээс дараах тайлбарыг өгсөн байна:

Орон нутгийн удирдлага, Бүс нутгийн хөгжлийн яам тайлангийн төслийн 5.1, 5.2 дугаар хэсэгтэй холбогдуулан санал өгөх боломжтой болсондоо баяртай байна. Бид тайлангийн төсөлтэй бүхэлд нь танилцаагүй гэдгээ тэмдэглэх нь зүйтэй.

ЗӨВЛӨЛДӨХ ҮҮРЭГ БОЛОН ЗӨВШӨӨРӨЛ АВАХ ЗОРИЛГЫН ТУХАЙД

Яамны үнэлгээнд тайланд орсон сэдвүүдэд хамаарах Норвегийн хууль тогтоомж нь тус улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагатай нийцэж байна. Самигийн тухай хууль нь тэдэнтэй зөвлөлдөх үүргийг хүлээлгэдэг. Тус хуульд зааснаар зөвлөлдөх үүргийг хэрэгжүүлэхдээ Засгийн газрын аливаа байгууллага зөвшөөрөл авах, эсвэл тохиролцоонд хүрэхийг зорилго болгох ёстой юм. Самигийн тухай хуулийн заалтууд нь ОУХБ-ын 169 дүгээр Конвенцийн 6 дугаар зүйл болон ИУТЭОУП-ийн 19 дүгээр зүйлийн шаардлагуудтай нягт уялдаатай бөгөөд ЧУМЗ-ийг бие даасан эрх бус харин зөвлөлдөх үйл явцын зорилго гэж үздэг. ИУТЭОУП-ын 19 дүгээр зүйл нь Норвегийн Хүний эрхийн тухай хуульд тусгалаа олсон бөгөөд 27 дугаар зүйл зөрчигдсөн тохиолдолд зөвшөөрөл авах нь зайлшгүй шаардлага болох юм. Норвегийн Хүний эрхийн Комисс ЧУМЗ нь биелэгдэх ёстой зорилго бөгөөд ЧУМЗ авдаг болох зайлшгүй шаардлагатай талаар ижил ойлголтой байгаагаа 2021 оны “Сами ард түмний уламжлалт газар нутагт гаднаас халдахаас хүний эрхийг хамгаалах нь” тайландаа тусгасан байдаг, 28-29 дүгээр хуудасны 3.4.4 дэх хэсгийг үзнэ үү.

Яамны зүгээс зөвлөлдөх үүргийг хуульчлах асуудлыг Сами парламенттай зөвлөлдсөн бөгөөд энэхүү үйл явц 2021 онд дуусгавар болсон юм. Талууд хуульд оруулсан шинэ бүлгийн үг хэллэг, тодруулбал бэлтгэл ажлын талаарх зохицуулалтын талаар тохиролцоонд хүрсэн. Самигийн тухай хуульд эдгээр нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оруулж баталснаараа Норвег улс “Сами ард түмэнтэй бодит амьдрал дээр утга учиртай зөвлөлдөх, тэдэнтэй зөвлөлдсөний үндсэн дээр тэдний ЧУМЗ-ийг авах зорилгоор зөвлөлдөх тухай хууль тогтоомж батлах” (догол мөр 37b) гэсэн НҮБ-ын ХЭХ-ны 2018 оны зөвлөмжийг бүрэн хэрэгжүүллээ.

НӨЛӨӨЛӨХ БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТУХАЙД

Орон нутгийн удирдлага, Бүс нутгийн хөгжлийн яам болон Уур амьсгал, Байгаль орчны яамдаас нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хууль тогтоомжийг хянан үзэх ажлыг санаачилсан. Үүний хүрээнд Яамд цаа бугын аж ахуйн нөлөөллийн үнэлгээний хууль тогтоомжийг хэрхэн сайжруулах талаар илүү нарийвчлан судлах болно.

10.1.3 ШВЕДИЙН УУР АМЬСГАЛ БОЛОН АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ЯАМ

Шведийн Уур амьсгал, Аж үйлдвэрийн яамнаас Зөвлөлдөх тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид өөрчлөлт орсны дараа үнэлгээ хийх нь зүйтэй гэж үзсэн. Энэ нь орон нутагт, хотын захиргааны байгууллагууд ч зөвлөлдөх үүрэгтэй болно гэсэн үг юм. Хуульд хамгийн сүүлд орсон нэмэлт өөрчлөлт 2024 оны 03 сарын 01-ний өдөр хүчин төгөлдөр болжээ. Засгийн газар энэхүү үнэлгээг хэрхэн хийх талаар хараахан шийдээгүй байна. Бидэнд ирүүлсэн хариундаа Шведийн Засгийн газар 2025 оны төсөвт Сами парламентийн зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд бэлтгэх, оролцоход зориулан жилд 5 сая швед кроны тогтмол дэмжлэг үзүүлэхээр болсныг онцолсон байна. Өмнө дурдсан АҮАҮБХУХ-нд (CERD/C/102/D/54/2013) хэлэлцэгдэж буй кэйсийн тухайд Засгийн газар өөрийн үзэл бодлоо мөн илэрхийлжээ.

10.1.4 ФИНЛЯНДЫН ЭДИЙН ЗАСАГ БА ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЯАМ

Финляндын Эдийн засаг, Хөдөлмөр эрхлэлтийн яамнаас Самигийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах санал гаргасан ба Засгийн газрын уг хуульд оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн санал нь тус улсын парламентаар хэлэлцэгдэхээр хүлээгдэж байгааг тэмдэглэсэн байна. Яамны зүгээс Уул уурхайн тухай хуулийн 34, 38 дугаар зүйлд заасан хамтран ажиллах тухай заалтууд нь 2023 онд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтөөр тодорхой болсныг онцолжээ. ЭЗНСЭХ болон ХЭХ-ны шийдвэрүүдэд холбогдох захиргааны шийдвэрүүд нь Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулахаас өмнө гарсан байна. Түүнчлэн, Эдийн засаг, Хөдөлмөр эрхлэлтийн яамнаас Ашигт малтмалын тухай хуульд зөвшөөрөл хүсэгчийн үүрэг, хамтын ажиллагааны журмыг тодорхойлсон зохицуулалтыг оруулахаар бэлтгэж байна.

10.2 КОМПАНИУДААС ИРҮҮЛСЭН ХАРИУНУУД

10.2.1 РОАН ВИНД ДА

Роан Винд компаниас ирүүлсэн хариундаа уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэхийн тулд сэргээгдэх эрчим хүчийг хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага болон самичуудын эрхийн тэнцвэртэй байдлыг хангахын чухлыг онцолсон байна. Компаний зүгээс ирээдүйд ижил төстэй зөрчил гарахаас сэргийлэхийн тулд самичуудын эрхэд нөлөө үзүүлж буй төслүүдийн зөвлөлдөх, харилцах үйл явцыг сайжруулахын тулд тайлагнадаг байх санаачилгыг дэмжиж байгаагаа илэрхийлжээ. Роан Винд Хойд Фосен сиидатай эв найртайгаар тохиролцоонд хүрсэн болон тогтвортой яриа хэлэлцээр, хамтын ажиллагаа явагдаж байх эргэн хянах бүлэг байгуулснаа онцолсон байна. Роан Винд яриа хэлэлцээр, хамтын ажиллагаандаа тууштай байгаагаа илэрхийлжээ. Төслийн түүхийн талаар тайланд дурдсан тайлбарт тодруулга өгөхийн зэрэгцээ тус компани цаашид тайлбар хийхээс түдгэлзэж, самичуудын эрхийг хамгаалах болон байгаль хамгаалах, өсөн нэмэгдэж буй сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн тэнцвэрийг хадгалахын ач холбогдлыг онцолсон байна.

10.2.2 ФОСЕН ВИНД ДА

Фосен Винд компаний зүгээс ямар нэгэн тайлбар хийгээгүй, кэйсийн талаарх мэдээллийн үнэн эсэхийг баталгаажуулаагүй. Фосен Винд компани Норвегийн Дээд шүүхийн шийдвэр гарсны дараа өөрсдийн зүгээс явуулсан үйл ажиллагаа, оролцоогоо хураангуйлан өгүүлээд, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаагаар Өмнөд Фосени сижтэтэй эв найртайгаар тохиролцоонд хүрсэн болохоо тэмдэглэсэн байна. Түүнчлэн эргэн хянах бүлэг байгуулагдсаныг болон Өмнөд Фосен сижтэтэй хийж буй одоогийн яриа хэлэлцээр бүтээлч, нээлттэй байгааг онцолжээ. Фосен Винд хүний эрхийг хүндэтгэх үүрэг амлалтаа давтан илэрхийлж, ирээдүйд ижил төстэй зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх санаачилгыг дэмжиж байгаагаа илэрхийлжээ.

10.2.3 СТАТКРАФТ АС

Статкрафт нь Фосен Винд ДА компаний дийлэнх хувийг эзэмшигч болохын хувьд Фосений кэйс нь ялангуяа Өмнөд Фосений сижтэгийн иргэдийн хувьд онцгой хүндрэлтэй байгааг ухамсарлаж байна гэдгээ илэрхийлсэн байна. Тус компани нь эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагааны дагуу байгуулагдсан эв зүйгээр ойлголцох гэрээний нөхцлүүдийг хэрэгжүүлэх, мөн Өмнөд Фосен сижтэтэй итгэлцэл, хамтын ажиллагааг сэргээхийн зэрэгцээ кэйсээс авсан сургамжаа үйл ажиллагаандаа тусгах амлалт өгчээ. Статкрафтын зүгээс өргөн хүрээтэй мэдээллээр дутмаг, уг кэйсийн талаарх мэдээллийн үнэн зөвийг баталгаажуулах боломжгүй байгаа тул тайланд аливаа тайлбар хийхгүй, хувь нэмэр оруулахгүй байхаар шийдсэн гэв. Тус компани өөрийн Ёс зүйн дүрэм, засаглалын тогтолцоонд үндэслэсэн хүний эрхийг хүндэтгэх үүрэг амлалтаа онцолсон байна.

10.2.4 БЛҮЛЭЙК МИНЕРАЛ

Никель Маунтэн АБ-ийн эзэмшигч болох Блүлэйк Минерал АБ-гаас ирүүлсэн хариунд Роннбахын 1-3 талбайн олборлолтын концесс нь Шведийн хууль тогтоомжийн дагуу олгогдсон гэжээ. Тус компани нь Захиргааны Дээд шүүхээс 2014 онд гаргасан концессийг баталгаажуулсан шийдвэртээ цаа бугын нийгэмлэгийн газар ашиглалтыг хамгаалахтай холбоотой хууль тогтоомж нь Швед улсын олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаас ч давж гарсан гэж мэдэгдсэнийг онцолжээ. Блүлэйк Минерал АБ компани нь эдгээр үйл явц тухайн үед мөрдөгдөж байсан бүхий л холбогдох хууль журмын дагуу явагдсан бөгөөд компаний үйл ажиллагааг хүний эрх зөрчсөн гэж үзэх, эргэлзэх ёсгүй гэж үзэж байна. Блүлэйк Минерал мөн Вапстений цаа бугын нийгэмлэгийхэнтэй хэд хэдэн удаа зөвлөлдсөн ба цаа буга маллах эрх нь эдгээр нийгэмлэгийн дотор л хэрэгжих боломжтой учир бусад оролцогчидтой зөвлөлдөөгүй асуудлыг компаний үйл ажиллагааны дутагдал гэж үзэж болохгүй гэж мэдэгджээ. Тус компани мөн Шведийн Засгийн газар ЧУМЗ-ийг хориг тавих эрх гэж үздэггүй бөгөөд энэхүү санааг НҮБ-ын Уугуул хүмүүсийн эрхийн асуудлаарх тусгай илтгэгч асан 2009 оны тайландаа тусгасан гэдгийг онцолсон байна. Вапстений цаа буга маллагчдын нийгэмлэгийн санаа бодлыг харгалзан үзэлгүйгээр уул уурхайн концесс олгосон нь ЧУМЗ авах эрхийг зөрчсөн гэсэн үг биш гэж компани үзэж байна.

10.2.5 АККЕРМАН ФИНЛЯНД ОИ

Аккерман Финлянд Ои компаний зүгээс 2020 онд ТУКЕС-ээс олгосон Хиетакерогийн нөөцөд авах мэдэгдлийн талаарх тус компаний судалгаа нь Финляндын ГСГ-ын өмнө хийгдсэн хайгуулын өгөгдлийг эмхэтгэх, дүн шинжилгээ хийх төдийгөөр хязгаарлагдсан болохыг тэмдэглэжээ. Өөрөөр хэлбэл, зөвхөн баримт бичгийн судалгаа хийгдсэн. Агаараас ч, газраар ч шинэ судалгаа хийгээгүй. Аккерман Финлянд Ои нь 2022 онд нөөцөд авах мэдэгдлийн хугацаа дуусахаас өмнө мэдэгдлийн хамрах хэсэгт хайгуулын тусгай зөвшөөрөл авах хүсэлт гаргаагүй. Энэ кэйсийн хувьд компаний үүрэг хариуцлага маш хязгаарлагдмал байсан бөгөөд нөөцөд авах мэдэгдэл хүчинтэй байх хугацаанд тухайн бүс нутгийн байгаль орчин, цаа бугын аж ахуйд аливаа сөрөг нөлөө үзүүлээгүй болохыг онцолсон байна.

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ, ЭСВЭЛ «НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ» ҮҮ?
ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛ БҮХИЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧҮМЗ) АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ,
ШИНЭ ЗРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УУГУУЛ СААМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА
БОЛОН СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ УЧРУУЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

**ЭМНЕСТИ ИНТЕРНЭШНЛ БОЛ
ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ
ДЭЛХИЙН НИЙТИЙН
ХӨДӨЛГӨӨН ЮМ. НЭГ ХҮНИЙ
ЭРХ ЗӨРЧИГВӨЛ БҮХ ХҮНД
НӨЛӨӨЛӨХ БОЛНО.**

CONTACT US

contactus@amnesty.org

+44 (0)20 7413 5500

JOIN THE CONVERSATION

www.facebook.com/amnesty

@Amnesty

ШУДАРГА ШИЛЖИЛТ ҮҮ ЭСВЭЛ "НОГООН КОЛОНИЧЛОЛ" УУ?

ЧӨЛӨӨТ, УРЬДЧИЛСАН, МЭДЭЭЛЭЛД ҮНДЭСЛЭСЭН ЗӨВШӨӨРӨЛ (ЧУМЗ)

АВААГҮЙ АШИГТ МАЛТМАЛ ОЛБОРЛОЛТ, ШИНЭ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТӨСЛҮҮД

ШВЕД, НОРВЕГИ, ФИНЛЯНДЫН УУГУУЛ САМИ ИРГЭДИЙН АМЬЖИРГАА БОЛОН

СОЁЛД ХЭРХЭН АЮУЛ УЧРУУЛЖ БАЙГАА ТАЛААР

Саапмид чухал түүхий эд олборлох, сэргээгдэх эрчим хүчний төслүүдийг хэрэгжүүлэх улс орнуудын болон компаниудын сонирхол нэмэгдэж байгаа нь Норвеги, Швед, Финляндын Уугуул Сами иргэдэд тулгарч буй бэрхшээлийг улам хүндрүүлж байна.

Түүхээс харахад Сами хүмүүсийн газар нутаг, нөөц нь зохих хамгаалалтгүйгээр ашиглагдаж ирсэн бөгөөд өнөөгийн уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөлөл нь тэдний уламжлалт амьжиргаанд улам бүр заналхийлэх болов. Энэ нь хүний эрхийн маш илэрхий зөрчил бөгөөд олон улсын хууль тогтоомжид зааснаар Уугуул хүмүүсийн газар нутаг, нөөцөд нөлөө үзүүлэх аливаа төслийг эхлүүлэхээс өмнө тэдний зөвшөөрлийг авах ёстой байдаг.

Гэвч Скандинавын орнуудын одоогийн хууль тогтоомж нь Сами хүмүүсийн зөвшөөрлийг авч, утга учиртай оролцоонд хүртээмжтэй нөөцөөр хангаж, шийдвэр гаргах үйл явцад тэдний уламжлалт мэдлэгийг тусгаж чаддаггүй. Үүнээс болж самичууд урт хугацаанд үргэлжилсэн, хөрөнгө нөөц их шаардсан хууль, шүүхийн тэмцэл хийхэд хүрч байна.

Үүнийг шийдвэрлэхийн тулд Скандинавын орнууд олон улсын хүний эрхийн хэм хэмжээнд нийцсэн хууль тогтоомж баталж, Сами иргэдийн зөвшөөрөл нь тэдний газар нутаг, соёлд нөлөө үзүүлж буй аливаа хөгжлийн үйл ажиллагааны салшгүй нэг хэсэг болохыг баталгаажуулах нь чухал юм.

Эмнести Интернэшнл болон Саами зөвлөлөөс Скандинавын орнуудад Сами ард иргэдийн ЧУМЗ-гүйгээр уул уурхай, эрчим хүчний салбарт газар ашиглалтын ямар ч бүтээн байгуулалт Саапмид явуулахгүй байх явдлыг албан ёсоор баталгаажуулахыг зөвлөж байна.

INDEX: EUR 20/8913/2025
JANUARY 2025
LANGUAGE: ENGLISH

amnesty.org

SÁMIRÁÐÐI
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÁÐDET
COIO3 CAAMOB
SAAMI COUNCIL

**ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ**

